

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**ANDIJON VILOYATI
PEDAGOGIK MAHORAT MARKAZI**

**“PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA, TA’LIM TEXNOLOGIYALARI”
kafedrası**

**ALOHIDA TA’LIM EHTIYOJI BO‘LGAN O‘QUVCHILAR UCHUN
MAKTABLAR VA MAKTAB-INTERNATLAR TARBIYACHILARI
UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH (malaka oshirish) KURSI UCHUN**

MA’RUZA MATN

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI
ANDIJON VILOYATI PEDAGOGIK MAHORAT MARKAZI

“TASDIQLAYMAN”
Pedagogik mahorat markazi direktori
 T.T. Turg'unov
01 2025-yil

ALOHIDA TA’LIM EHTIYOJI BO‘LGAN O‘QUVCHILAR UCHUN
MAKTABLAR VA MAKTAB-INTERNATLAR TARBIYACHILARI
UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH (malaka oshirish) KURSI UCHUN

O‘QUV-USLUBIY MAJMUA

“KELISHILDI”
Akademik faoliyat bo‘yicha
direktor o‘rinbosari
 O. Qurbonov

2025-yil “6” 01

“KIRITDI”
Kafedra mudiri
 p.f.f.d (PhD)., dotsent **Q. Azizova**

2025-yil “3” 01

ANDIJON – 2025

Tuzuvchilar: I. Xasanova Pedagogika va psixologiya, ta'lim texnologiyalari kafedrası o'qituvchisi

Taqrizchi: Q.M. Azizova Pedagogika va psixologiya, ta'lim texnologiyalari kafedrası mudiri p.f.f.d. (PhD)., dotsent

Ushbu O'quv-uslubiy majmua Andijon viloyati pedagogik mahorat markazi Ilmiy metodik kengashi qarori bilan ma'qullangan va tasdiqlangan. (2025 yil _yanvardagi 1-son bayonnoma)

KIRISH

Ushbu o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-79-son Farmoni va 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 231-son qarori hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2024-yil 7-avgustdagi "Umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'qituvchilari uchun "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarini bosqichma-bosqich joriy etish to'g'risida"gi 246-son buyrug'i, shuningdek, maktab ta'limi tashkilotlari pedagog va mutaxassis kadrlarini uzluksiz malakasini oshirishning ilg'or va shaffof tashkiliy-huquqiy mexanizmlarini tatbiq etish, maktab ta'limi tizimida kadrlar siyosatini shakllantirishning zamonaviy tamoyillarini joriy etish bo'yicha belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo'lib, zamonaviy talablar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko'nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirishni nazarda tutadi.

Dastur mazmuni O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi davlat siyosati amalga oshirish, umumiy o'rta ta'limni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari hamda maktab ta'limi sifatini yaxshilashda fan o'qituvchilarining pedagogik etika va muloqot madaniyati, ta'limdagi islohotlar va sohaga doir me'yoriy-huquqiy hujjatlar mazmuni, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillari, ta'lim-tarbiya jarayoniga o'qitishning ilg'or, innovatsion texnologiyalarini samarali joriy etishga ilmiy yondashuvi, sinfni boshqarish, ota-onalar va o'quvchilar bilan muloqot va hamkorlik qilish, inklyuziv ta'limni tashkil etish, ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilar faoliyatini baholash usullari, Xalqaro baholash dasturlari talablari asosida ta'lim sifatini oshirish mexanizmlari bo'yicha tegishli yangi bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan.

O'quv modullarining mazkur dastur doirasida taqdim etilayotgan mazmuni maxsus maktab internat tabiyachilarilarini kasbiy rivojlanishini, o'z kasbiy faoliyatiga doir zamonaviy bilim va innovatsiyalar, ilg'or xorijiy tajribalardan samarali foydalanish hamda texnologiyalarni tarbiyaviy jarayonga keng tatbiq etish darajasini oshirishni nazarda tutadi.

Maxsus maktab internat tabiyachilarilarini malaka oshirish kurslarida o'qitish va ularga malaka sertifikatini berish kursining o'quv dasturi, ular egallashi zarur bo'lgan

kompetensiyalari bo'yicha quyidagi blok va modullar mazmunini o'z ichiga qamrab oladi:

II. Umumkasbiy ko'nikmalarni rivojlantirish

- 2.1. Pedagogning kasbiy rivojlanishi va o'zaro hamkorlik
- 2.2. Tarbiyachining imidji va samarali muloqot asoslari
- 2.3. Tarbiyaviy jarayonlarni samarali tashkil etish
- 2.4. Ta'limda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 2.5. Formativ va summativ baholash tamoyillari

III. Fanni o'qitishga zamonaviy yondashuvlar

- 3.1. Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilarning fiziologiyasi va gigenasi asoslari
- 3.2. Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilari bilan mashg'ulotlarini o'tkazish metodikasi
- 3.3. Maxsus maktab internat tarbiyachisining faoliyatini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish
- 3.4. Maxsus maktab internat tarbiyachilarining kunlik mashg'ulotini loyihalash asoslari
- 3.5. Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish
- 3.6. Tanlov moduli.

IV. Yakuniy attestatsiya

Kursning maqsadi va vazifalari

Kursning maqsadi – maxsus maktab internati tarbiyalanuvchilari bilan ishlash bo'yicha ta'lim-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirish uchun zarur bo'ladigan kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni zamonaviy yondashuvlar, malaka talablari asosida muntazam yangilash, ularning kasbiy faoliyatga doir mahorati va kompetentligini rivojlantirishdan iborat.

Kursning vazifalariga quyidagilar kiradi:

tarbiyachilarning kasbiy mahoratini oshirish va metodik tayyorgarligini takomillashtirish;

ularning kasbiy rivojlanish tizimi uzluksizligini ta'minlash va o'qitishning innovatsion g'oyalari bilan tanishtirish;

zamonaviy yondashuvlar asosida ularning kasb mahorati va malaka saviyasining doimiy o'sishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratish;

ta'limdagi ilg'or xorijiy tajriba asosida inklyuziv ta'limga doir yangi bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarni shakllantirish;

jamiyatda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar mazmuni va ta'lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etishning huquqiy-me'yoriy asoslarini o'rgatish;

kasbiy faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va sun'iy intellektni qo'llash malakalarini rivojlantirish;

ta'lim muassasalari pedagog xodimlarini malaka talablariga mos holda kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarini zamonaviy yondashuvlar hamda innovatsiyalar asosida uzluksiz rivojlantirish.

Kurs yakunida tinglovchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar:

tinglovchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar Alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan o'quvchilar uchun maktablar va maktab-internatlar tarbiyachilari kadrlarining malakasini oshirish mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligi hamda kompetentligiga qo'yiladigan malaka talablari bilan belgilanadi.

Kurs hajmi

Alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan o'quvchilar uchun maktablar va maktab-internatlar tarbiyachilari malaka oshirish o'quv kursining hajmi **4 ta blok, 15 ta modul** va yakuniy sinovdan iborat bo'lib, jami **100 soatni** tashkil etadi.

II. UMUMKASBIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH

2.1. “Pedagoglarning kasbiy rivojlanishi va o‘zaro hamkorlik” modulining o‘quv-mavzu rejasi

T/r	O‘quv moduli mavzularining nomlari	Auditoriya mashg‘ulotlari (soatlarda)		
		Jami	Nazariy	Amaliy
1.	Kasbiy faoliyatni rivojlantirishda individual va hamkorlik faoliyatini tashkil etish metodikasi	2	2	
2.	O‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash - kasbiy rivojlanish asosi	2		2
	Jami	4	2	2

2.1. “Pedagoglarning kasbiy rivojlanishi va o‘zaro hamkorlik” modulining o‘quv dasturi

1-mavzu. Kasbiy faoliyatni rivojlantirishda individual va hamkorlik faoliyatini tashkil etish metodikasi

(2 soat nazariy mashg‘uloti)

Prezident maktablarida o‘quvchilarni o‘qitish, kasb-hunarga yo‘naltirish, ularda tanqidiy fikrlash, axborotni izlash va tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirish, olingan bilimlarni amaliyotda qo‘llash bo‘yicha to‘plangan ilg‘or tajribalarni umumiy o‘rta ta’lim muassasalariga keng tatbiq etish bo‘yicha o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatini rivojlantirish. Refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanishning roli. Kasbiy faoliyatni bosqichma-bosqich rivojlantirish sikllari: Kolbning tajriba asosida o‘rganish sikllari hamda Gibb, Brukfield, Richartlarning reflektiv modellari asosidagi muhim kuzatuvlar tahlilidan kasbiy amaliyotda foydalanish.

2-mavzu. O‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash - kasbiy rivojlanish asosi

(2 soat amaliy mashg‘ulot)

O‘zini-o‘zi baholash faoliyati. O‘z faoliyatini baholash turlari va vositalari. O‘zining kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlashning samarali usul va vositalari. O‘z ustida ishlash rejasini ishlab chiqish. Kasbiy rivojlanishda o‘qituvchilar hamkorligi. KRK va KRS tadbirlarida o‘zaro tajriba almashish. O‘qituvchilarning maktabda jamoada ishlash, hamkasblar va o‘quvchilar ota-onalari bilan o‘zaro hamkorlik qilish ko‘nikmalarini mustahkamlash.

2.2. “Tarbiyachining imiji va samarali muloqot asoslari” modulining o‘quv-mavzu rejasi

T/ r	O‘quv moduli mavzularining nomlari	Auditoriya mashg‘ulotlari (soatlarda)		
		Jami	Nazariy	Amaliy
1.	Maxsus maktab internati tarbiyachilari imijiga qo‘yiladigan zamonaviy talablar va yondashuvlar	2	2	
2.	Maxsus maktab internati tarbiyachilari imidjini rivojlantirish vositalari	2		2
	Jami	4	2	2

2.2. “Tarbiyachining imiji va samarali muloqot asoslari” modulining o‘quv dasturi

1-mavzu. Maxsus maktab internati tarbiyachilari imijiga qo‘yiladigan zamonaviy talablar va yondashuvlar.

(2 soat nazariy mashg‘uloti)

Imidjning xususiyatiga qarab ajratiladigan turlari, o‘ziga xos jihatlari, rivojlantirish bosqichlari haqida. “Vizual imij”, “Verbal imij”, “Noverbal imij”, “Bevosita imij”, “Bilvosita imij”, “Korporativ imij” va boshqa ko‘plab imijning turlari, xususiyatlari. Imijning ko‘lamiga qarab turlari (Muassasa imiji, Firma, kompaniya imiji, Davlat imiji, Millat imiji, Xalq imiji) haqida. Maxsus maktab internatlari tarbiyachilarining imijini shakllantirishga qo‘yiladigan talablar. Imidjeologiya sohasidagi g‘arb tajribasi.

2-mavzu. Maxsus maktab internati tarbiyachilari imijini rivojlantirish vositalari

(2 soat amaliy mashg‘uloti)

Tarbiyalanuvchilar va ota-onalar bilan samarali muloqot qilish usullari. Tarbiyachining muloqot madaniyati va pedagogik kompetensiyasi. Verbal imijni shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan usullar. *“Qisqa vaqtda nutq tayyorlash”* metodi. Har bir tinglovchining verbal imiji imkoniyatlarini baholash va amaliy tavsiyalarni berish. *“Intervyu”* metodi. Verbal imijni rivojlantirishga qo‘yiladigan talablar. Ruhiy chidamlilik va barqarorlik, tarbiyachi ruhiyatini boshqara olishi. Murakkab vaziyatlardan chiqish omillari. Noverbal imij imkoniyatlaridan faoliyat davomida samarali foydalanish metodlari.

2.3. “Tarbiyaviy jarayonlarini samarali tashkil etish” modulining o‘quv-mavzu rejası

T/r	O‘quv moduli mavzularining nomlari	Auditoriya mashg‘ulotlari (soatlarda)		
		Jami	Nazariy	Amaliy
1.	Tarbiya qonuniyatlari va tamoyillari ustida ishlash	2	2	
2.	Darslarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish usullari	2		2
3.	O‘quvchilar ma’naviyatini yuksaltirishning pedagogik asoslari	2		2
4.	Aqliy va ma’naviy-axloqiy tarbiya usullari	2		2
	Jami	8	2	6

2.3. “Tarbiyaviy jarayonlarini samarali tashkil etish” modulining o‘quv dasturi

1-mavzu. Tarbiya qonuniyatlari va tamoyillari ustida ishlash

(2 soat nazariy mashg‘uloti)

Tarbiya qonuniyatlari va uning o‘ziga xos xususiyatlari. Tarbiya metodlari tasnifi. Ijtimoiy ongni shakllantirish metodlari. Faoliyatni tashkil etish va ijtimoiy xulq-atvor me‘yorlarini shakllantirish. Pedagogik rag‘batlantirish va xulq-atvorni tuzatish metodlari. Tarbiya metodlarini tanlab olish shartlari. Milliy tarbiya metodlari.

2-mavzu. Darslarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish usullari

(2 soat amaliy mashg‘ulot)

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan usullar va texnologiyalar.

Darslardagi turli mavzularga mos tarbiyaviy metodlarni qo'llashda kreativ yondashuvlar. O'quvchilarda sog'lom turmushni shakllantirish.

3-mavzu. O'quvchilar ma'naviyatini yuksaltirishning pedagogik asoslari

(2 soat amaliy mashg'ulot)

O'quvchilarni ma'naviy va ijodiy faoliyatini rag'batlantirish, jamoaviy munosabatlarni shakllantirish. O'quvchilardagi o'z qarashlarini himoya qilish ko'nikmalarini rivojlantirish usullari.

4-mavzu. Aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiya usullari

(2 soat amaliy mashg'ulot)

O'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishning tarkibiy qismlari. Aqliy tarbiyaning maqsadi hamda vazifalari. Aqliy tarbiya vositalari. O'quvchilarning iqtisodiy, ekologik tarbiyasi. Ma'naviy hamda fuqarolik tarbiyasi metodlari. Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning shakl va usullari. Mehnat tarbiyasi, jismoniy va estetik tarbiya vositalari.

2.4. "Ta'limda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt" modulining o'quv-mavzu rejasi

T/r	O'quv moduli mavzularining nomlari	Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)		
		Jami	Nazariy	Amaliy
1.	Ta'lim jarayonlarini raqamlashtirish asoslari.	2	2	
2.	Ta'limda pedagogik dasturiy vositalar va immersiv texnologiyalar.	2		2
3.	Ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari.	2		2
	Jami	6	2	4

2.4. "Ta'limda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt" modulining o'quv dasturi

1-mavzu. Ta'lim jarayonlarini raqamlashtirish asoslari

(2 soat nazariy mashg'uloti)

Raqamli ta'lim tushunchasi. Ta'limni raqamlashtirishning maqsad va vazifalari. Raqamli ta'limning asosiy vositalari. Ilg'or xorijiy tajribalar. Zamonaviy pedagogik dasturiy vositalar va ularning turlari. Virtual laboratoriya va simulyatsiyalar. Ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari.

2-mavzu. Ta'limda pedagogik dasturiy vositalar va immersiv texnologiyalar (2 soat amaliy mashg'ulot)

Zamonaviy pedagogik dasturiy vositalardan (LearningApps, Wordwall, Kahoot!, Nearpod, Ispring Suite, Canva, Padlet, FigJam, Socrative, Quizlet... platformalari) dars jarayonida samarali foydalanish. Virtual laboratoriya va simulyatsiyalar (PhET Interfaol simulyatsiyalari, The Physics Aviary, Physics: Interactive Physics Simulations, Khan academy, ChemCollective, Vascak, GeoGebra, Microsoft Math Solver ... platformalari) va ularning imkoniyatlari

3-mavzu. Ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari (2 soat amaliy mashg'ulot)

Ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari (ChatGPT (Open AI), Copilot (Microsoft), Gemini (Google), Classpoint AI, Slidesgo, Magic School, Magickpen, Krea AI ...) va ularning o'rni

2.5. “Formativ va summativ baholashtamoyillari” modulining o'quv-mavzu rejasi

T/r	O'quv moduli mavzularining nomlari	Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)		
		Jami	Nazariy	Amaliy
1.	O'quvchilar bilimini baholashning yangi tizimi	2	2	
2.	Formativ va summativ baholash tizimi va mohiyati, baholash mezonlari	2		2
	Jami	4	2	2

2.5. “Formativ va summativ baholash tamoyillari” modulining o'quv dasturi

1-mavzu. O'quvchilar bilimini baholashning yangi tizimi (2 soat nazariy mashg'uloti)

O'quvchilar bilimini baholashning amaldagi tizimi. Mezon asosida baholash asoslari. O'quv faoliyatini baholash shakllari: o'rganish jarayonini baholash, o'rganish uchun baholash, o'rganishni baholash. Chuqur bilim olishlarini yanada rivojlantirish uchun o'quvchilarni o'quv jarayoniga jalb qilish
Alternativ baholash. Mezon asosida baholash asoslari.

**2-mavzu. Formativ va summativ baholash tizimi va mohiyati,
baholash mezonlari**
(2 soat amaliy mashg'ulot)

Summativ va formativ baholash usullari. Refleksiya. Baholash vositalari. O'quvchilarni baholashning samarali va adolatli usullari hamda vositalaridan foydalanish. Turli baholash usullarini ishlab chiqish va tahlil qilish. Fikr-mulohaza (Feedback) -ta'lim olish samaradorligini oshirish vositasi.

III. FANNI O'QITISHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

3.1. “Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilarining fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari” modulining o'quv-mavzu rejasi

T/r	O'quv moduli mavzularining nomlari	Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)		
		Jami	Nazariy	Amaliy
1.	Yosh tarbiyalanuvchilarning fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari	2	2	
2.	Tarbiyalanuvchilar fiziologiyasida yoshga doir muammolar	2		2
3.	Shaxsiy gigiyena va maxsus ehtiyojli bolalarning o'zini-o'zi parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirish	2		2
4.	Jismoniy faollikni tashkil qilish va sog'lom turmush tarzini qo'llab-quvvatlash	2		2
	Jami	8	2	6

3.1. “Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilarining fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari” modulining dasturi

1-mavzu. Yosh tarbiyalanuvchilarning fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari

(2 soat nazariy mashg‘ulot)

Yosh tarbiyalanuvchilarning fiziologiyasi haqida nazariy ma’lumotlar. Bolalar organizmining o'sish va rivojlanish qonuniyatlari. Maxsus ehtiyojli bolalarning yosh fiziologik xususiyatlari. Bolalarning rivojlanishida uchraydigan umumiy fiziologik buzilishlar va ularni aniqlash usullari. Nerv tizimi va sezgi organlarining maxsus ehtiyojli bolalarda rivojlanishi. Maxsus ehtiyojli bolalarning fiziologik rivojlanishida uchraydigan umumiy muammolar. Jismoniy rivojlanishdagi kechikishlar. Neyrofiziologik buzilishlar va ularning ta'siri. Fiziologik rivojlanishni kuzatish va baholash usullari.

2-mavzu. Tarbiyalanuvchilar fiziologiyasida yoshga doir muammolar

(2 soat amaliy mashg‘ulot)

O‘quv faoliyatini tashkil etishda oliy nerv faoliyati. Asab tizimining umumiy tuzilish rejasi va rivojlanish. Asab tizimining ahamiyati. o‘shish va rivojlanishning bosqichlari: bolalik (0-7 yosh): asab tizimi va sezgi organlarining shakllanishi; o‘smirlik (7-12 yosh): jismoniy o‘shish, suyak va mushak tizimlarining rivojlanishi; balog‘atga yetish davri (12-18 yosh): gormonal o‘zgarishlar, yurak-qon aylanish tizimidagi yuklanishning oshishi. Har bir bosqichda uchraydigan fiziologik o‘ziga xosliklar.

3-mavzu. Shaxsiy gigiyena va maxsus ehtiyojli bolalarning o‘zini-o‘zi parvarish qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish

(2 soat amaliy mashg‘ulot)

Maxsus maktab-internat tarbiyalanuvchilari fiziologiyasi va gigiyenasi tashkil etish shart-sharoitlari. O‘quv mashg‘ulotini tashkil etishda gigiyenik talablar. O‘quvchilarda sog‘lom turmush asoslarini shakllantirish shartlari

4-mavzu. Jismoniy faollikni tashkil qilish va sog‘lom turmush tarzini qo‘llab-quvvatlash

(2 soat amaliy mashg‘ulot)

Jismoniy faollikning salomatlik va rivojlanishga ta'siri. Jismoniy faollikning fiziologik, psixologik va kognitiv rivojlanishdagi ahamiyati. Harakatsizlikning (gipodinamiyaning) bolalar salomatligiga salbiy ta'siri. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun jismoniy mashg‘ulotlarning o‘ziga xos jihatlari. Sog‘lom turmush tarzini shakllantirishdagi tarbiyachining roli. O‘yin faoliyati orqali jismoniy faollikni rivojlantirish. Sog‘lom turmush tarzi bo‘yicha pedagogik hamkorlik. Oilalar bilan

hamkorlikda sog‘lom turmush tarzi targ‘iboti. Bolalar, ota-onalar va pedagoglar o‘rtasida jismoniy faollikni qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratish.

3.2. “Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilari bilan mashg‘ulotlarni o‘tkazish metodikasi” modulining o‘quv-mavzu rejasi

T/r	O‘quv moduli mavzularining nomlari	Auditoriya mashg‘ulotlari (soatlarda)		
		Jami	Nazariy	Amaliy
1.	Maxsus ehtiyojli bolalar bilan mashg‘ulotlar o‘tkazishda metodik yondashuvlar	2	2	
2.	Maxsus ehtiyojli bolalar bilan o‘yin orqali mashg‘ulotlar o‘tkazish metodikasi	2		2
3.	Kognitiv rivojlanishni qo‘llab-quvvatlovchi mashg‘ulotlar	2		2
4.	Emotsional va ijtimoiy rivojlanish uchun mashg‘ulotlar o‘tkazish metodikasi	2		2
	Jami	8	2	6

3.2. “Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilari bilan mashg‘ulotlarni o‘tkazish metodikasi” modulining dasturi

1-mavzu. Maxsus ehtiyojli bolalar bilan mashg‘ulotlar o‘tkazishda metodik yondashuvlar

(2 soat nazariy mashg‘ulot)

Mashg‘ulotlar o‘tkazishda ishlatiladigan metodlar. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun mos metodlar tanlash va ularni amalga oshirish usullari. Pedagogik yondashuvlar, maxsus ehtiyojli bolalarning o‘ziga xos rivojlanish xususiyatlari asosida metodlar tanlash. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun ta’lim jarayonini moslashtirishning o‘ziga xos jihatlari.

2-mavzu. Maxsus ehtiyojli bolalar bilan o‘yin orqali mashg‘ulotlar

o'tkazish metodikasi

(2 soat amaliy mashg'ulot)

O'yinlarni ta'lim jarayoniga kiritish, bolalarning psixologik va kognitiv rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun zarur metodlar. O'yinlarning pedagogik maqsadlari, maxsus ehtiyojli bolalar uchun moslashtirilgan o'yinlar va ularning samaradorligini baholash.

3-mavzu. Kognitiv rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi mashg'ulotlar

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Mashg'ulotlarni individual ehtiyojlarga moslab ishlab chiqish, differensiyalashgan yondashuvlarni qo'llash. Bolalar bilan samarali muloqot qilishning usullari va metodlari, ularga mos ravishda fikrlarni aniq ifodalash va tushunish. Bolalarning jismoniy va aqliy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun maxsus metodlar va mashg'ulotlar. Jismoniy mashqlar va aqliy treninglar yordamida bolalarning o'zini anglashi, kognitiv faoliyatini rivojlantirish.

5-mavzu. Emotsional va ijtimoiy rivojlanish uchun mashg'ulotlar o'tkazish metodikasi

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Emotsional va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun maxsus mashg'ulotlarni tashkil etish. Maxsus ehtiyojli bolalarda o'zaro munosabatlar, hissiy holatni boshqarish va ijtimoiy moslashuvni rivojlantirish. Emotsional barqarorlikni rivojlantirish va ijtimoiy kompetensiyalarni oshirishga qaratilgan mashg'ulotlar. Konfliktlarni oldini olish va boshqarish metodlari. Tarbiyachining bolalar bilan munosabatlarni tashkil etishda tinchlik o'rnatish va stressni kamaytirishdagi roli.

3.3. "Maxsus maktab internat tarbiyachisining faoliyatini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish" modulining o'quv-mavzu rejasi

T/r	O'quv moduli mavzularining nomlari	Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)		
		Jami	Nazariy	Amaliy
1.	Maxsus ta'lim tizimi mazmunini sifat jihatidan yangilash, ta'lim sifatini oshirish	2	2	
2.	Pedagogik faoliyatda zamonaviy yondashuvlarning mohiyati va ahamiyati	2		2
3.	Bolalarning individual ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos yondashuvlarni qo'llash	2		2

4.	Maxsus ehtiyojli bolalarning o‘z-o‘zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirish bo‘yicha yondashuvlar	2		2
	Jami	10	2	8

3.3. “Maxsus maktab internat tarbiyachisining faoliyatini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish” modulining dasturi

1-mavzu. Maxsus ta’lim tizimi mazmunini sifat jihatidan yangilash, ta’lim sifatini oshirish

(2 soat nazariy mashg‘ulot)

Maxsus ta’limda o‘qitish muhitiga qo‘yiladigan zamonaviy talablar. Maxsus ta’lim tizimi mazmunini sifat jihatidan yangilash, ta’lim sifatini oshirish, o‘qitish metodikasini takomillashtirish, maktab ta’limi sifatini yaxshilash va ta’lim samaradorligini oshirish bo‘yicha ilg‘or xorijiy tajribalar asosida ta’lim samaradorligini oshirish.

2-mavzu. Pedagogik faoliyatda zamonaviy yondashuvlarning mohiyati va ahamiyati

(2 soat amaliy mashg‘ulot)

Zamonaviy yondashuvlarning tushunchasi va tasnifi. An’anaviy va zamonaviy usullarni taqqoslash. Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda innovatsion yondashuvlarning o‘rni. Kompetensiyaviy yondashuv, differensial, konstruktivistik, interfaol, shaxsga yo‘naltirilgan va faoliyatga asoslangan yondashuvlar.

3-mavzu. Bolalarning individual ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos yondashuvlarni qo‘llash

(2 soat amaliy mashg‘ulot)

Maxsus ehtiyojli bolalarga shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni qo‘llash. Maxsus ehtiyojli bolalarning ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos mashg‘ulotlarni tashkil qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lish. Kuzatuv, suhbat, diagnostika usullaridan foydalanish. Har bir bolaning qobiliyati va ehtiyojlarini inobatga olish. Shaxsiy rivojlanish rejasini tuzish. Bolalarning o‘zini-o‘zi anglashini qo‘llab-quvvatlash. Individual dasturlar ishlab chiqish.

5-mavzu. Maxsus ehtiyojli bolalarning o‘z-o‘zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirish bo‘yicha yondashuvlar

(2 soat amaliy mashg‘ulot)

Mustaqil qaror qabul qilish va mas'uliyatni anglashni shakllantirish. O'z-o'zini baholash va o'ziga ishonchni rivojlantirish. Ijtimoiy-emotsional yondashuv orqali bolaning moslashuv jarayonini qo'llab-quvvatlash. Bolalarning ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantirish.

3.4. “Maxsus maktab internat tarbiyachilarining kunlik mashg‘ulotini loyihalash asoslari” modulining o‘quv-mavzu rejasi

T/r	O‘quv moduli mavzularining nomlari	Auditoriya mashg‘ulotlari (soatlarda)		
		Jami	Nazariy	Amaliy
1.	Loyihaga asoslangan ta’lim va mashg‘ulotga tayyorgarlik	2		2
2.	Maxsus maktab internati mashg‘ulotlarini konstruktiv yondashuv asosida loyihalash	2		2
3.	Mikromashg‘ulot (kichik mashg‘ulot) ni loyihalash va o‘tkazish bo‘yicha yo‘riqlar	2		2
4.	Mashg‘ulotlarni samarali loyihalash va o‘tkazish usullari	2		2
5.	Mashg‘ulotlarni samarali loyihalash va o‘tkazish usullari	2		2
Jami		10		10

3.4. “Maxsus maktab internat tarbiyachilarining kunlik mashg‘ulotini loyihalash asoslari” modulining dasturi

1-mavzu. Loyihaga asoslangan ta’lim va mashg‘ulotga tayyorgarlik (2 soat amaliy mashg‘ulot)

Loyihaga asoslangan ta’lim (Project-Based Learning - PBL) texnologiyasini o‘tkazish bosqichlari. PBL ko‘nikmalari va XXI asr kompetensiyalari. Loyihani yaratish mohiyati. PBLni amalga oshirish tartibi.

2-mavzu. Maxsus maktab internati mashg'ulotlarini konstruktiv yondashuv asosida loyihalash

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Tarbiyachi mashg'ulotlarini konstruktiv yondashuv asosida loyihalash. Kunning ikkinchi yarmida o'tkaziluvchi mashg'ulotlar rejasini tuzish. Tarbiyalanuvchilarni mashg'ulotga jalb qilish va samarali tashkil qilish. Tadqiqotchilik ko'nikmalarini (Modeldan foydalanish, tadqiqot maqsadini belgilash va reja tuzish, tadqiqot o'tkazish, tadqiqot natijalarini tahlil qilish, baholash va xulosalash) rivojlantirish. Didaktik material turlari. Didaktik materialning oddiy va tushunarli bo'lishi.

3-mavzu. Mikromashg'ulot (kichik mashg'ulot) ni loyihalash va o'tkazish bo'yicha yo'riqlar

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Hayotiy yoki o'quvchilarga tanish bo'lgan holatlarning bo'lishi. Konstruktiv yondashuvning asosiy tamoyillari. Konstruktiv yondashuv asosida kunlik mashg'ulotlar jarayonini loyihalash: tarbiyalanuvchilarni muammoli vaziyatlarni hal qilishga, mantiqiy va ijodiy fikrlashga undaydigan aniq va o'lchanadigan maqsadlar qo'yish, muammoli vaziyatlar yaratish, baholashni moslashtirish.

4-mavzu. Mashg'ulotlarni samarali loyihalash va o'tkazish usullari

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Mashg'ulotni samarali qiluvchi yondashuvlar. Samarali texnika va samarali o'qitish. Hayotiy misollar, keyslar va loyihalar yordamida tarbiyalash.

Real hayotiy muammoli topshiriqlar orqali tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish. Tadqiqot yoki tajriba natijalari o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni umumlashtirish ko'nikmalarini rivojlantirish. Savol berish, tinglash, fikr-mulohazalarni va harakatlarni modellashtirish. Tarbiyachilar uchun zarur bo'lgan fasilitatorlik ko'nikmalari: guruhlardagi faoliyat natijasini samarali baholash, muammoning ilmiy yechimini topishga yo'naltirish, guruhdagi kommunikatsiyani rivojlantirish.

5-mavzu. Loyihalangan mashg'ulotlar taqdimotini o'tkazish va tahlil qilish

(2 soat amaliy mashg'ulot)

O'z-o'zini taqdimot qilish. Mashg'ulotni kuzatish. Mashg'ulot davomida o'rganiladigan kompetensiyalar: samarali ta'limni ta'minlash, o'zlashtirishni baholash va fikr-mulohazalarni taqdim etish, xavfsiz rivojlantiruvchi ta'lim muhitini tashkil etish.

3.5. “Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish” modulining o‘quv-mavzu rejasi

T/r	O‘quv moduli mavzularining nomlari	Auditoriya mashg‘ulotlari (soatlarda)		
		Jami	Nazariy	Amaliy
1.	Xorijiy mamlakatlarda maxsus ehtiyojli bolalar ta’limi va tarbiyasi	2	2	
2.	Maxsus maktab internatlar uchun pedagogik va boshqaruv texnologiyalari: xorij tajribasi	2		2
3.	Xorijda maxsus ehtiyojli bolalarni ijtimoiy moslashtirish tajribasi va kasbiy rivojlanish	2		2
4.	Maxsus ehtiyojli bolalar uchun xalqaro hujjatlar va resurslar	2		2
5.	Xorijiy tajribalarni tatbiq etish usullari	2		2
Jami		10	2	8

3.5. “Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish” modulining dasturi

1-mavzu. Xorijiy mamlakatlarda maxsus ehtiyojli bolalar ta’limi va tarbiyasi

(2 soat nazariy mashg‘uloti)

Maxsus ehtiyojli bolalarning ta’lim va tarbiyasi bo‘yicha AQSh, Yevropa davlatlari va Osiyo mamlakatlarida qo‘llaniladigan zamonaviy yondashuvlar va amaliyotlarni tahlil qilish. Tarbiyachilarni maxsus ehtiyojli bolalar uchun rivojlangan davlatlarning ta’lim tizimi bilan tanishtirish. Inkluziv ta’lim modelining xorij tajribasidagi o‘rni va afzalliklari. Inkluziv ta’limning xorijda qo‘llanilishi, uning maxsus ehtiyojli bolalarni umumta’lim jarayoniga qo‘shishdagi ijobiy natijalari va texnikalari.

2-mavzu. Maxsus maktab internatlar uchun pedagogik va boshqaruv texnologiyalari: xorij tajribasi

(2 soat amaliy mashg‘ulot)

Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda xorijda qo'llaniladigan zamonaviy pedagogik va boshqaruv texnologiyalari. Xorijiy mamlakatlarda maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda innovatsion texnologiyalar. Virtual ta'lim muhitlari, maxsus dasturlar va moslashgan texnologiyalardan foydalanish. individual rivojlanish dasturlari, o'quv jarayonini monitoring qilish tizimlari.

3-mavzu. Xorijda maxsus ehtiyojli bolalarni ijtimoiy moslashtirish tajribasi va kasbiy rivojlanish

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Maxsus ehtiyojli bolalarni jamiyatga moslashtirish va ularning ijtimoiy hayotga qo'shilishi bo'yicha xorijiy mamlakatlarning amaliyoti. Xorijda bolalarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashga yo'naltirilgan dasturlar va yondashuvlar. Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlovchi tarbiyachilarni tayyorlash va ularning kasbiy rivojlanishida qo'llaniladigan xorijiy tajribalar.

4-mavzu. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun xalqaro hujjatlar va resurslar

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun xalqaro qonunchilik va standartlar. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun ta'limni tartibga soluvchi xalqaro me'yorlar, konvensiya va standartlar. Maxsus ehtiyojli bolalarga mo'ljallangan xalqaro dasturlar va resurslar. UNESCO, UNICEF kabi xalqaro tashkilotlarning maxsus ehtiyojli bolalar ta'limi uchun ishlab chiqqan dasturlar va resurslar.

5-mavzu. Xorijiy tajribalarni tatbiq etish usullari

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Xorijda maxsus ehtiyojli bolalar ta'lim-tarbiyasi: ilg'or tajribalar. Montessori metodining maxsus ehtiyojli bolalar tarbiyasidagi o'rni. **Finlyandiya ta'lim modeli: maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlash tajribasi.** Inkluziv ta'lim tamoyillari: xorijiy tajribalar va ularni amaliyotda qo'llash. Treninglar, amaliy mashg'ulotlar va mentorlik dasturlarining o'ziga xos jihatlari.

3.6. TANLOV MODULI

3.6.1. "Maxsus maktab internati tarbiyalanuvchilarida 4K ko'nikmalarini rivojlantirish" modulining o'quv - mavzu rejasini

T/ p	O'quv moduli mavzularining nomlari	Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)
---------	------------------------------------	---

		Jami	Nazari	Amaliy
1.	4K modelida tarbiyalanuvchining qiziqish va maqsadlarini aniqlash	2		2
2.	Muammoga asoslangan ta'limda 4K ko'nikmalarining mazmuni va ahamiyati	2		2
Jami		4		4

3.6.1. “Maxsus maktab internati tarbiyalanuvchilarida 4K ko'nikmalarini rivojlantirish” modulining o'quv dasturi

1-mavzu. 4K modelida tarbiyalanuvchining qiziqish va maqsadlarini aniqlash

(2 soat amaliy mashg'ulot)

4K ko'nikmalarining umumiy tushunchasi, ularning maxsus ehtiyojli bolalar tarbiyasidagi o'rni va ahamiyati. Maxsus ehtiyojli bolalarda 4K ko'nikmalarini baholash: metodik yondashuv. Tarbiyalanuvchining qiziqish va maqsadlarini aniqlash.

2- mavzu. Muammoga asoslangan ta'limda 4K ko'nikmalarining mazmuni va ahamiyati

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Muammoga asoslangan ta'limni tashkil etish darajalari. Muammoga asoslangan talimni tashkil etish bosqichlari. Muammoga asoslangan ta'limda pedagogik faoliyat tamoyillari. Faoliyat turlarini moslashtirish. Hayotiy vaziyatlar .

3.6.2. “Reabilitatsiya va ijtimoiy integratsiyani ta'minlash” modulining o'quv-mavzu rejasi

T/p	O'quv moduli mavzularining nomlari	Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)		
		Jami	Nazariy	Amaliy
1.	Ijtimoiy integratsiya uchun reabilitatsiya dasturlarini loyihalash	2		2
2.	Art-terapiya va musiqiy terapiya	2		2
Jami		4		4

3.6.2. “Reabilitatsiya va ijtimoiy integratsiyani ta’minlash” modulining o‘quv dasturi

1-mavzu: Ijtimoiy integratsiya uchun reabilitatsiya dasturlarini loyihalash *(2 soat amaliy mashg‘ulot)*

Reabilitatsiya jarayonining mohiyati, asosiy tamoyillari va maqsadlari, maxsus ehtiyojli bolalar uchun bu jarayonning o‘ziga xos xususiyatlari. Oila va pedagogik jamoaning reabilitatsiya va integratsiya jarayonidagi hamkorligi, ularning mas’uliyat va vazifalari. Bolalarning reabilitatsiya jarayonida psixologik jihatdan qo‘llab-quvvatlanishi va stressni yengish usullariga bag‘ishlangan mashg‘ulotlar.

2-mavzu: Art-terapiya va musiqiy terapiya *(2 soat amaliy mashg‘ulot).*

Maxsus ehtiyojli bolalar bilan art-terapiya mashg‘ulotlarini tashkil etish. Ranglar va shakllarning bolalar psixologiyasiga ta’siri. **Art-terapiya orqali hissiy va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish.** Bolalar stressini kamaytirishda musiqiy terapiyaning ahamiyati. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun moslashuv texnologiyalarini qo‘llash. Maxsus ehtiyojli bolalarning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirish.

IV. Yakuniy attestatsiya *(6 soat amaliy mashg‘ulot)*

Malaka oshirish kursi tinglovchilarining kurs oxiridagi **yakuniy attestatsiyasi** malaka ishining himoyasi (dars ishlanmasi va mikrodars) va o‘quv rejaga kiritilgan o‘quv modullari bo‘yicha chiqish test sinovlari yoki boshqa nazorat turlari - yozma ishlar, ijodiy, mustaqil ishlar orqali amalga oshirilib, vazirlik tomonidan tasdiqlanadigan “Malaka oshirish kurslarining yakuniy attestatsiyasini tashkil etish tartibi”da belgilab qo‘yiladi.

II. UMUMKASBIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH

2.1. “Pedagoglarning kasbiy rivojlanishi va o‘zaro hamkorlik” moduli

1-mavzu. Kasbiy faoliyatni rivojlantirishda individual va hamkorlik faoliyatini tashkil etish metodikasi (2 soat nazariy mashg‘ulot)

Faollashtiruvchi topshiriq

1. O‘z kasbiy rivojlanishimiz yo‘lida keyingi qadamlarni qanday qilib aniqlashtiramiz?
2. Kasbiy rivojlanishni kafolatlash maqsadida refleksiv faoliyatning qaysi modellaridan foydalanish mumkin?
3. Kasbiy faoliyatdagi ahamiyatga molik voqea-hodisalar (critical incidents) nima va ulardan refleksiyani rag‘batlantirish yo‘lida qanday foydalanish mumkin?

Reja:

1. Prezident maktablarida to‘plangan ilg‘or tajribalarni umumiy o‘rta ta’lim muassasalariga keng tatbiq etish bo‘yicha o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatini rivojlantirish.
2. Refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanishning roli.
3. Kasbiy faoliyatni bosqichma-bosqich rivojlantirish sikllari

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	II. UMUMKASBIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH
O‘quv modul	2.1. “Pedagoglarning kasbiy rivojlanishi va o‘zaro hamkorlik”
Mavzu	Kasbiy faoliyatni rivojlantirishda individual va hamkorlik faoliyatini tashkil etish metodikasi
Davomiyligi	80 daqiqa
Mashg‘ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none">• Refleksiv amaliyotni boyitish maqsadida foydalanish mumkin bo‘lgan turli modellar va sikllarni tushuntirish;• Ma’lum bir auditoriyadagi dars jarayoni ssenariysini tahlil qilishda bitta model yoki sikldan foydalangan holda darsni takomillashtirishning ikkita taxminiy yo‘lini belgilashni o‘rgatish;

	<ul style="list-style-type: none"> O‘z dars faoliyatida amaliyotga tatbiq etish uchun mo‘ljallangan shaxsiy refleksiv amaliyot rejasini tuzish ko‘nikmalarini shakllantirish. 				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish; - mavzu va reja bilan tanishtirish.	5	Suhbat, tushuntirish	1-slayd	O‘qituvchilarning mashg‘ulotni o‘rganishga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	Refleksiv va uzluksiz takomillashuv o‘qituvchilar uchun o‘z kasbiy faoliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. O‘qituvchilarga ushbu mavzuni tanishtirish maqsadida ularga quyidagi gap boshlanishlarini taqdim eting va ularni o‘z refleksiv jurnallarida davom ettirishni so‘rang: Refleksiya mening kasbiy rivojlanishimning muhim bo‘lagi hisoblanadi. Chunki ...	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	2-slayd	O‘qituvchilarning mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag‘batlanadi.

	<p>O‘z dars o‘tishim va rivojlanishim xususida refleksiv mushohoda yuritishimda qo‘llaniladigan bitta usul bu ...</p> <p>O‘z dars o‘tish faoliyatimda refleksiya va takomillashuv haqida meni qiziqtiruvchi bitta savol bu ...</p> <p>O‘z dars o‘tish faoliyatim xususida yanada yaxshiroq refleksiv mushohoda yuritishim uchun men bilmoqchi bo‘lgan bitta narsa bu ...</p> <p>O‘qituvchilar ushbu bayonotlarga mashg‘ulot so‘ngida qayta murojaat qilishadi va ko‘rib chiqishadi.</p>				
3. Nazariy qism	<p>O‘qituvchilarga Prezident maktablarida o‘quvchilarni o‘qitish, kasb-hunarga yo‘naltirish, ularda tanqidiy fikrlash,</p>	35	Taqdimot, ko‘rgazma-li tushuntirish	4-24-slaydlar	<p>O‘qituvchilar kasbiy faoliyatni rivojlantirishda individual va hamkorlik faoliyatini tashkil etish</p>

	<p>axborotni izlash va tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish, olingan bilimlarni amaliyotda qo'llash bo'yicha to'plangan ilg'or tajribalarni umumiy o'rta ta'lim muassasalariga keng tatbiq etish bo'yicha o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini rivojlantirish;</p> <p>Refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanishning rolini tushuntirish;</p> <p>Kasbiy faoliyatni bosqichma-bosqich rivojlantirish sikllari: Kolbning tajriba asosida o'rganish sikllari hamda Gibb, Brukfield, Richardlarning reflektiv modellari asosidagi muhim kuzatuvlar tahlilidan kasbiy amaliyotda foydalanish ko'nikmalarini shakllan-tirish.</p>				metodikasini nazariy jihatdan o'rganadi.
--	---	--	--	--	--

4. Amaliy mashg'ulot	- Guruhlarda ishlash: Har bir guruhga dars rejasini tuzish vazifasini berish.	15	Guruhlar da ishlash	1-tarqatma; 29-30slayd	O'qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muho-kama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	29-30slayd; 3-ilova	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	Mazkur mashg'ulotning Kirish bosqichida o'qituvchilar tugallanmagan gaplar ustida ishlashdi. Mazkur mashg'ulot mavzusi bo'yicha o'rganganlari xususida refleksiv mushohoda yuritish uchun o'qituvchilar Kirish mashqida yozganlariga qayta murojaat qilishadi va nimalarni yozishganini ko'rishadi. Yozganlariga qo'shimcha va	5	Refleksiya usullari	31-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.

	<p>o'zgartirishlar kiritishadi.</p> <p>Agar vaqt yetsa, o'qituvchilar ular ilgari ishlatgan "Ilgari ... deb o'ylar edim. Hozir bo'lsa, degan fikrdaman"</p> <p>fikrlash rutinasini bajarishlari mumkin.</p> <p>Ushbu oddiy fikrlash rutinasida o'qituvchilar mavzu bo'yicha nimalarni o'rganganliklari haqida fikr yuritishadi va o'z refleksiv jurnallarida quyidagi gaplarni to'ldirishadi:</p> <p><i>Ilgari ... deb o'ylardim.</i></p> <p><i>Hozir bo'lsa, ... degan fikrdaman.</i></p> <p>Ushbu fikrlash rutinasida o'qituvchilarga mavzu bo'yicha dastlabki qarashlari va g'oyalarini qayta ko'rib chiqish hamda mavzukur mashg'ulotda bajarilgan faoliyat</p>				
--	--	--	--	--	--

	turlari va topshiriqlar orqali fikrlari, qarash va g'oyalaridagi o'zgarishlarni payqash imkonini beradi. Gaplarni tugatib bo'lishgach, o'qituvchilar o'z qaydlari bilan butun guruh oldida o'rtoqlashishi mumkin.				
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish. - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	32-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo'naltiriladi.

Kasbiy faoliyatni rivojlantirish – bu har bir professionalning o'z malakasini oshirish, tajriba orttirish va yangi bilimlarni o'zlashtirish jarayonidir. Bu jarayon, ayniqsa, zamonaviy ish sharoitlarida nafaqat individual, balki jamoaviy hamkorlikda ham amalga oshirilishi muhim ahamiyatga ega. Kasbiy faoliyatning samarali rivojlanishi uchun har bir mutaxassisning o'z bilim va ko'nikmalarini oshirish, shuningdek, jamoaviy ish va hamkorlikda faoliyat yuritish qobiliyati zarur.

Bugungi kunda kasbiy rivojlanish metodikasi nafaqat individual yondashuvni, balki hamkorlik faoliyatini tashkil etishning samarali usullarini ham o'z ichiga oladi. Individual faoliyat – bu o'z maqsadlarini amalga oshirishda mutaxassisning o'zini o'zi boshqarish va doimiy o'rganish jarayoni bo'lsa, hamkorlik faoliyati esa jamoa bilan birgalikda maqsadga erishish, tajriba almashish va umumiy qarorlar qabul qilishni anglatadi. Bu ikkala faoliyat turi, birgalikda amalga oshirilganida, nafaqat kasbiy o'sishni tezlashtiradi, balki yangi imkoniyatlarni yaratadi.

1. Prezident maktablarida to'plangan ilg'or tajribalarni umumiy o'rta ta'lim muassasalariga keng tatbiq etish bo'yicha o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini rivojlantirish.

Prezident maktablari – bu nafaqat yuqori malakali o'qituvchilarni, balki zamonaviy pedagogik metodlar va ilg'or ta'lim tizimlarini o'z ichiga olgan muassasalar bo'lib, ular yoshlarning bilim va ko'nikmalarini shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Ushbu maktablar o'quvchilarda nafaqat bilimlarni o'zlashtirish, balki ularni kasb-hunarga yo'naltirish, tanqidiy fikrlash, axborotni izlash va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratadi.

O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish. Prezident maktablarida o'quvchilarga kasb-hunarga yo'naltirish masalasi, ularni kelajakda muvaffaqiyatli va ijtimoiy jihatdan faol shaxslar sifatida tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish, nafaqat ular uchun kelajakda aniq va barqaror ish o'rinlarini yaratish, balki jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shish uchun ham zarurdir. Buning uchun o'qituvchilar turli kasblar haqida ma'lumotlar berib, o'quvchilarga o'z qiziqishlarini va kuchli tomonlarini aniqlashda yordam berishlari kerak.

Tanqidiy fikrlash va axborotni izlash. Prezident maktablarida o'quvchilarda tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga alohida ahamiyat beriladi. Tanqidiy fikrlash – bu faqat o'rganilgan ma'lumotni yodlash emas, balki ularni chuqur tahlil qilish, turli nuqtai nazarlardan qarab, muammolarni hal qilishni o'rganishdir. O'qituvchilar o'quvchilarga axborotni izlash, saralash va tahlil qilishni o'rgatish orqali ularning ilmiy-tadqiqot ishlari va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Ilg'or tajribalarni tatbiq etish. Prezident maktablarida to'plangan ilg'or tajribalar, nafaqat o'quvchilarning bilimlarini kengaytirishga, balki o'qituvchilarning pedagogik metodlarini takomillashtirishga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish, yangi o'qitish metodikalarini qo'llash, o'quvchilarga amaliy topshiriqlar berish kabi usullar umumiy o'rta ta'lim muassasalariga keng tatbiq etilishi zarur. Shuningdek, o'qituvchilarning kasbiy malakalarini doimiy ravishda oshirish va zamonaviy ta'lim texnologiyalariga oid bilimlarni yangilab borish muhimdir.

Amaliyotda qo'llash. O'quvchilarning olingan bilimlarini amaliyotda qo'llashni o'rgatish, ularning kasbiy faoliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Amaliy ishlar orqali o'quvchilar o'rganilgan nazariy bilimlarni haqiqiy hayot sharoitlarida qo'llashni o'rganadilar. Shunday qilib, o'qituvchilar o'quvchilarga real hayotdagi vaziyatlar asosida topshiriqlar berishlari va ularni echish usullarini ko'rsatishlari lozim.

Prezident maktablarida to'plangan ilg'or tajribalar, o'quvchilarda kasb-hunar ko'nikmalarini rivojlantirish, tanqidiy fikrlash, axborotni izlash va tahlil qilish kabi muhim kompetensiyalarni shakllantirishda samarali natijalar beradi. Ushbu tajribalarni umumiy o'rta ta'lim muassasalariga keng tatbiq etish orqali, nafaqat o'quvchilarning

bilim darajasini oshiramiz, balki ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatlari uchun mustahkam poydevor yaratamiz. O'qituvchilar esa, o'z kasbiy faoliyatlarini doimiy ravishda rivojlantirish, yangilash va zamonaviy talablarga moslashtirish orqali nafaqat o'quvchilarga, balki jamiyatning taraqqiyotiga xizmat qiladilar.

2. Refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanishning roli.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchilarning kasbiy malakalarini oshirish, ularning o'z ustida ishlashga bo'lgan qiziqishini uyg'otish va o'zgaruvchan talablar va sharoitlarga moslashishga yordam berish juda muhimdir. Shu sababli, refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanish, o'qituvchilarning professional o'sishida muhim o'rin tutadi.

Refleksiya – o'z-o'zini anglash va takomillashtirish. Refleksiya o'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash jarayonidir. Bu jarayon o'qituvchilarga o'z ishlari va qarorlarini tanqidiy ko'z bilan ko'rib chiqish, xatolarni tushunish va ularni tuzatish imkoniyatini yaratadi. Refleksiya o'qituvchining o'z malakalarini oshirish va pedagogik uslublarini takomillashtirish uchun zarur vositadir. O'qituvchi o'zining o'quvchilari bilan aloqasini, darsni qanday o'tkazishini, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini tahlil qilib, keyingi darslarda yaxshilanishlar kiritishi mumkin.

Refleksiya jarayoni o'qituvchi uchun nafaqat o'z faoliyatini baholash, balki o'z qobiliyatlarini rivojlantirish va o'qitish metodlarini moslashtirish uchun muhimdir. Bu jarayon o'qituvchining o'zgarishga tayyorligini, yangi pedagogik yondashuvlarni o'zlashtirishga bo'lgan ishtiyoqini va o'quvchilarga samarali ta'lim berish uchun zarur bo'lgan tashabbuslarni shakllantiradi.

Uzluksiz kasbiy rivojlanish. Uzluksiz kasbiy rivojlanish – bu o'qituvchining malakasini doimiy ravishda oshirish va yangi bilimlar bilan boyitish jarayonidir. Bu jarayon nafaqat o'qituvchi o'zining kasbiy bilimlarini yangilab borishiga, balki pedagogik uslublarini zamonaviy talablarga moslashtirishga ham yordam beradi. Ta'limning zamonaviy sharoitlari va talablarining o'zgarishi, o'qituvchidan doimiy ravishda o'zini rivojlantirishni talab qiladi. Shu sababli, o'qituvchilar yangi pedagogik texnologiyalar, metodikalar va o'qitishning innovatsion usullarini o'zlashtirishi zarur.

Uzluksiz kasbiy rivojlanish o'qituvchining o'z kasbiga bo'lgan sadoqatini, ijodkorligini va professionalizm darajasini oshiradi. Shuningdek, o'qituvchining kasbiy rivojlanish jarayoniga qatnashishi, uning o'quvchilarga yanada samarali ta'lim berish imkoniyatlarini yaratadi. O'qituvchi o'z malakasini oshirish uchun seminarlar, treninglar, konferensiyalar, onlayn kurslar va boshqa ta'lim faoliyatlarida ishtirok etishi lozim.

Refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanishning o'zaro aloqasi. Refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanish bir-birini to'ldiruvchi jarayonlardir. Refleksiya orqali o'qituvchi o'z faoliyatini tahlil qilgandan so'ng, qaysi sohalarda rivojlanishga ehtiyoj borligini aniqlaydi. Bu aniqlash, o'z navbatida, o'qituvchini uzluksiz kasbiy rivojlanish uchun yangi imkoniyatlar qidirishga undaydi. Refleksiya o'qituvchining o'z-o'zini

takomillashtirishga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytiradi va unga yangi pedagogik yondashuvlarni o'zlashtirishga turtki beradi.

O'qituvchi o'z faoliyatini tahlil qilib, xatolarni va kamchiliklarni aniqlagandan so'ng, uzluksiz kasbiy rivojlanish jarayoniga yanada jiddiy kirishadi. Shu bilan birga, yangi bilimlar olish, o'z ustida ishlash va malakani oshirish jarayonlari o'qituvchining pedagogik yondashuvlarini yaxshilashda yordam beradi. Bu jarayon o'qituvchilarga o'zlarining kasbiy o'sishlarini to'g'ri yo'naltirishga yordam beradi.

Refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanish ta'lim jarayonining ajralmas qismlaridir. Refleksiya o'qituvchining o'z faoliyatini tanqidiy baholash va o'zgarishlarga tayyor bo'lishini ta'minlaydi. Uzluksiz kasbiy rivojlanish esa, o'qituvchining yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishi, pedagogik uslublarini doimiy ravishda takomillashtirishga yordam beradi. Bu jarayonlarning birlashishi o'qituvchilarning professional o'sishini tezlashtiradi, ularni ta'lim sohasidagi o'zgarishlarga moslashtiradi va o'qituvchilarga yanada samarali ta'lim berishga imkon yaratadi. Har bir o'qituvchi o'zining kasbiy rivojlanishiga jiddiy yondashishi kerak, chunki bu nafaqat uning o'zining, balki butun jamiyatning ta'lim darajasining oshishiga hissa qo'shadi.

3. Kasbiy faoliyatni bosqichma-bosqich rivojlantirish sikllari

Uzluksiz kasbiy rivojlanish (UKR) deganda o'qituvchilarning o'z kasbiy faoliyati va karerasi davomida o'z bilim, ko'nikma va kasbiy kompetensiyalarini saqlashi, takomillashtirishi va kengaytirishi tushuniladi. Mazkur kurs singari UKR kurslarida ishtirok etish orqali, ta'lim beruvchilar eng so'nggi ta'lim amaliyotlari, texnologiyalari va nazariyalari haqida xabardor bo'lib turishadi va bu orqali yuqori sifatli ta'lim berishga hamda o'qituvchilarning doimiy rivojlanishda bo'lgan ta'limiy ehtiyojlarini qondirishga qodir mutaxassis bo'lib boradilar.

Refleksiya samarali uzluksiz kasbiy rivojlanish kurslarining eng muhim tarkibiy qismlaridan sanaladi. Mazkur kursda o'qituvchilar strukturalashgan faoliyat turlari davomida barcha mavzular bo'yicha refleksiv mushohoda yuritdilar. Endi bo'lsa o'qituvchilar o'zlarining dars faoliyati davomidagi tajribalaridan saboq olish hamda o'zlarining kuchli va zaif tomonlari haqida refleksiv mushohoda yordamida yaxshiroq tushunchaga ega bo'lishni o'rganadilar.

A) "Nima? Nima qilibdi? Endi nima?"

Bu refleksiv amaliyotning eng oddiy va hamma foydalanishi mumkin bo'lgan modeli hisoblanadi. Ushbu model orqali refleksiv amaliyotdan o'qitish amaliyotlarini tahlil qilish, shaxsning o'z kuchli va zaif tomonlarini, qiyinchiliklarini hamda kelgusida rivojlantirishga muhtoj bo'lgan jabhalarini aniqlashtirishda foydalanish mumkin.

Ushbu mashqni bajarish quyidagi bosqichlarda kechadi:

1. O'qituvchilardan o'z faoliyatlarida darsda yaqinda sodir bo'lgan murakkab vaziyatni eslashni va u haqida o'ylashni so'rang.
2. O'qituvchilardan ushbu tajriba haqida quyidagi savollarga o'z refleksiv jurnallarida

javob yozishlarini so‘rang:

Nima? Ushbu yaqinda o‘tgan darsingizda nima sodir bo‘ldi?

Nima qilibdi?: Nima uchun ushbu voqea Siz uchun muhim ahamiyatga ega? Unda nimani payqadingiz va nimani o‘rgandingiz?

Endi nima?: Keyingi safar huddi shu singari vaziyatda nimani boshqacha qilgan bo‘lar edingiz?

1. O‘qituvchilardan o‘z refleksiv qaydlari bilan juftlikda yoki kichik guruhda o‘rtoqlashishni so‘rang.

2. O‘qituvchilardan o‘z tushunchalarini taqqoslashni va yaxshilanish yo‘lida foydalanish mumkin bo‘lgan strategiyalar haqida aqliy hujum yo‘li bilan o‘ylab ko‘rishga undang.

3. Bir nechta o‘qituvchilardan o‘z refleksiv qaydlari bilan o‘rtoqlashishni so‘rang.

4. Bu trenerlar uchun o‘qituvchilarning refleksiv qaydlari (hikoya)larida takrorlanuvchi, tez-tez uchrovchi mavzular, masala yoki muammolarni ko‘rsatib o‘tish uchun yaxshi imkoniyat.

5. Ushbu modeldan doimiy ravishda foydalanish o‘qitish amaliyotlariga baho berish va kasbiy o‘sishni rag‘batlantirishda qanchalik foydali ekanligini ta’kidlang.

6. Yakuniy bosqich sifatida o‘qituvchilar ushbu oddi modeldan foydalanish o‘z kasbiy rivojlanishlarida qanchalik foydali bo‘lishi mumkinligi haqida qisqacha qayd qilib qo‘yishlari mumkin.

Navbatdagi faoliyat turida o‘qituvchilar refleksiya modellarining boshqa turlari va ularni o‘z kasbiy faoliyati kontekstiga moslashtirish va qo‘llash haqida o‘rganishadi.

Gibbs refleksiya sikli, Brukfeldning to‘rt linzasi, Refleksiyaning Ritxart sikli.

O‘qituvchilar o‘z refleksiv jarayonlarida foydalanishi mumkin bo‘lgan juda ko‘plab tuzilma va modellar mavjud. Ushbu mashqda o‘qituvchilar refleksiyaning uchta modeli: Gibbs refleksiv sikli, Brukfeldning to‘rt linzasi, Refleksiyaning Ritxart sikli bilan tanishishadi.

O‘qituvchilarga refleksiya modellari berilgan 2.6B tarqatma material beriladi. Ushbu tarqatma materialda o‘qituvchilarga har bir berilgan model va ularni amaliyotga tatbiq etishning bosqichlari umumlashtirilgan jadval taqdim etiladi.

O‘qituvchilarni juft bo‘lib ishlagan holda tarqatma materialda berilgan uchta modelni tahlil qilishni so‘ranladi. Shuningdek, o‘qituvchilardan juft bo‘lib ishlagan holda har bir modelni muhokama qilishni va berilgan modellarda ularga nima manzur bo‘lgani va bo‘lmaganligini bir-birlariga izohlab berishlarini so‘raladi.

So‘ng o‘qituvchilar berilgan modellardan bittasini o‘z hayotlarida sodir bo‘lgan muhim voqea hodisa xususida refleksiya qilib ko‘rishda foydalanishi hamda bu orqali ushbu refleksiya modelining o‘qitishdan boshqa kontekstlarda qanday ish berishini sinab ko‘rishlari mumkin. Hayotdagi voqea hodisaga misol sifatida uyda yoki ishda bo‘lgan, o‘zlari rejalashtirgandek chiqmagan yoki kutilmagan salbiy natijaga olib kelgan

voqea-hodisa bo'lishi mumkin. O'qituvchilardan qaysi modeldan foydalanganliklarini butun guruhga yoki Padlet orqali aytib berishni hamda ular refleksiya qilgan voqea-hodisaning qisqacha mazmunini aytib berishni so'raladi.

So'ng o'qituvchilardan o'z refleksiv jurnallariga mazkur mashg'ulotda foydalangan hamda eng yaxshi deb topgan refleksiya modellari xususida qisqacha qayd kiritib qo'yishlarini so'raladi. O'z qaydlarida nima uchun aynan shu modelni ma'qul ko'rganliklarini va undan o'z faoliyatlarida hamda turli kontekstlarda foydalanishga nima uchun eng mosi deb topishlarini izohlashni so'raladi.

B) O'z kasbiy amaliyotimizda refleksiyaning rag'batlantirishda ahamiyatli voqea-hodisalar (critical incidents)dan foydalanish

Ahamiyatli voqea-hodisalar (critical incidents) bizning kasbiy faoliyatimizda sodir bo'ladigan kutilmagan, muhim ahamiyatga ega voqealar sanaladi. Bular ichiga biz va o'quvchilarimiz o'rtasida sodir bo'ladigan murakkab vaziyatlar, sinfni boshqarishdagi ikkilanishlar yoki o'rganishdagi muvaffaqiyatni, imkoniyatlarni ajratib ko'rsatuvchi voqealarni kiritish mumkin.

Ahamiyatli voqea-hodisalar ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkin. Misol uchun:

- Batafsil rejalashtirilganligiga qaramay o'quvchilarni faol jalb qila olmagan, muvaffaqiyatsiz o'tgan dars.
- Darsga putur yetkazgan o'quvchilar o'rtasidagi kelishmovchilik.
- Ma'lum bir o'qitish strategiyasining kutilmagan darajada muvaffaqiyatli bo'lgan va o'quvchilarning mukammal darajada tushunishiga yetaklagan vaziyat.

Ahamiyatli voqea-hodisalar refleksiv amaliyotni rag'batlantirish maqsadida uzluksiz kasbiy rivojlanish dasturlariga integratsiya qilinishi mumkin.

Ahamiyatli voqea-hodisalar qay tarzda kasbiy o'sishga yetaklashi mumkinligini namoyish qilish uchun o'qituvchilarni quyidagi jarayondan o'tishga taklif qiling:

1. Quyidagi ahamiyatli voqeani o'qituvchilarga taqdim eting.

O'qituvchi interaktiv darsni yaratish ustida ancha vaqt sarflaydi. Sa'y-harakatlariga qaramay, o'quvchilar dars davomida faol bo'lishmaydi, ko'pchiligi muhokamalarda ishtirok etmaydi yoki guruhda bajariladigan topshiriqlarni bajarishmaydi. Dars so'ngida o'quvchilar o'rta tashlangan savollarga sust javob berishadi va ayrimlari darsdan kutilgan maqsadlarni tushunmaganliklarini e'tirof etishadi.

2. O'qituvchilardan ularning ham faoliyatida huddi shu kabi vaziyat bo'lgan yoki bo'lmaganligini yoki boshqa hamkasblarida shu kabi vaziyat bo'lgan-bo'lmaganligini so'rang.

3. O'qituvchilardan nima uchun bu vaziyat ahamiyatli voqea bo'la olishi va bu vaziyat ularning kasbiy jihatdan o'sishiga qanday hissa qo'shishi mumkinligi haqida so'rang:

→ Bu ko'pchilik o'qituvchilar boshidan o'tkazgan bezovta qiluvchi tajriba sanaladi.

→ Bu darsning tuzilishi va o'tilishi bo'yicha ko'p savollarni o'rta tashlaydi.

→ Bu o'quvchilarning ishtiroki xususida refleksiv mushohoda yuritish imkonini beradi.

→ Bu dars jarayoniga turli yondashuvlarni integratsiya qilish kerakligini nazarda tutadi.

1. O'qituvchilarni refleksiv amaliyotning "Nima?" bosqichi xususida yanada batafsil o'ylab ko'rishga chorlang. Masalan, o'qituvchilar darsning yaxshi natija bergan va yomon natija ko'rsatgan qismlari ro'yxatini tuzishi mumkin. O'quvchilar faol bo'lmagan darslarda ham o'quvchilarning diqqatini tortgan va ularni faollashtirgan elementlar bo'lishi mumkin. Nimalar yaxshi natija berganligi va bermaganligiga diqqat bilan nazar solish o'qituvchilarga yanada samarali muhokama uchun xizmat qilishi mumkin.

2. O'quvchilar nima uchun dars davomida faol bo'lmaganliklarini yaxshiroq tushunish uchun o'qituvchilarni aniq savollar berishga chorlang. O'qituvchilar so'rashi mumkin bo'lgan savollarga quyidagilar kirishi mumkin:

→ O'quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga yo'l qo'ymagan faktorlar nimalar edi? Dars mazmuni o'quvchilar qiziqishiga mos emasmi? Mashq yoki mavzu nima uchun ularga mos ekanligini ko'rmadimi? Mavzuni tushunish haddan tashqari qiyinmi? O'quvchilarning mavzu bo'yicha ilgari egallangan bilimlari bormi?

→ Dars maqsadlari aniqmi? Maqsadlar juda keng qamrovlimi yoki juda osonmi?

→ Ko'rsatmalar aniq va ularni tushunish osonmi?

→ O'quvchilarning turli ehtiyojlariga murojaat qiluvchi turli tuman strategiya va texnikalardan foydalanilganmi?

Yuqoridagi savollarni berish orqali o'qituvchilar "**Nima bo'libdi?**" savoliga yanada batafsil javoblar topishadi.

Endi o'qituvchilarni dars ishlanmasi va darsni o'tish o'quvchilarni yanada faolroq ishtirok etishga undaydigan darajaga keltirish uchun nimalar qilish mumkinligi haqida o'ylab ko'rishga chorlang, ya'ni o'qituvchilarni "**Endi nima?**" degan savolga javob izlashga chorlang. O'qituvchilardan quyidagi ayrim tavsiyalar kelib tushishi mumkin:

→ Dars maqsadlari aniq va o'quvchilar tomonidan to'g'ri tushunilishini ta'minlash.

→ Darsni o'quvchilarning mavzuga bo'lgan qiziqishini uyg'otuvchi va hayot bilan mavzu o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rish imkonini beruvchi qisqacha qiziqarli kirish mashqidan boshlang.

- Mashqlarni bajarish bo'yicha aniq ko'rsatmalar bering.
- Dars davomida o'quvchilardan nimalar kutib qolinishini ochiq-oydin va aniq ifodalang.
- Ijobiy o'rganish muhitini yaratish uchun o'quvchilarning ilgari egallagan bilimlarini faollashtiring.
- Faol ta'lim olishni rag'batlantiruvchi turli mashq va topshiriqlar yarating.
- Har bir mashq va faoliyat turi uchun havoza lash strategiyalarini rejalashtiring.
- Turli qobiliyat va ehtiyojlarga murojaat qilish uchun mazmun va jarayonni tabaqalashtiring.
- O'quvchilarning butun dars davomida tushunishlarini tekshirib boring va davomil qayta aloqa bering.
- O'quvchilar tushunmasa yoki nima qilish kerakligini bilmasa, savollar bilan murojaat qilish imkoniyatini bering.
- Barcha uchun tanish faoliyat turlari (rutinalar)dan foydalanishda yoki ayrim yangi texnika va strategiyalardan foydalanishda muvozanatni saqlang.
- Darsdagi faoliyat turlari tig'iz bo'lib qolmasligi uchun va har bir faoliyat turini bajarishga yetarli vaqt ajratilishi uchun mashq va topshiriqlarga ajratilgan vaqtni tegishli tarzda moslashtirib chiqing.
- O'quvchilar darsning bir qismi tugab, yangi bosqichi boshlanayotganligini aniq bilishi uchun, bir faoliyat turidan ikkinchi faoliyat turiga o'tishda aniq qadamlarni integratsiya qiling.

Ahamiyatli voqea-hodisa ustida refleksiv mushohoda yuritish bo'yicha ushbu namunani keltirib o'tgach, o'qituvchilardan o'z tajribalarida sodir bo'lgan ahamiyatli voqea-hodisalarga iloji boricha ko'proq misollar keltirishni so'rang. O'qituvchilar keltirib o'tgan ahamiyatli voqea-hodisalarning ro'yxatini tuzing. Quyida o'qituvchilar misol tariqasida berishi mumkin bo'lgan ayrim ahamiyatli voqea-hodisalardan namunalar keltiriladi:

O'quvchi baland ovozda gapirib, hazil-mutoyiba qilib va tengdoshlariga halaqt bergan holda darsga halaqt beradi. Bir necha bor berilgan og'zaki ogohlantirishga qaramay salbiy xulq-atvor tobora kuchayib boraveradi va o'quvchi butun sinf oldida o'qituvchining nufuziga (avtoritetiga) rahna sola boshlaydi.

O'qituvchi o'quvchilarga vazifa beradi biroq bir necha nafar o'quvchi ulardan kutilgan natijaga mos kelmaydigan ishni topshirishadi. Sinf bilan buni muhokama qilgach, o'qituvchi shuni anglab yetadiki, guruhdagi ko'pchilik o'quvchilar baholash mezonini va kutilgan natijalarni yaxshi tushunishmagan ekan.

O'quvchi noo'rin yoki kurakda turmaydigan gap qiladi. O'qituvchi endi barcha o'quvchilar uchun ham tarbiyaviy ham ta'limiy ahamiyatga ega bo'lgan reaksiya bildirish bo'yicha bir qarorga kelishi lozim.

O'qituvchilarga shuni eslatibki, ahamiyatli voqea-hodisalar muvaffaqiyatni ko'rsatib beruvchi lahzalardan ham iborat bo'lishi mumkin. Masalan:

Ma'lum bir o'qitish strategiyasi o'quvchilarning mavzu yoki konseptni nihoyatda yaxshi darajada tushunishiga yetaklagan lahza.

O'quvchilar ayniqsa yoqtirgan va butun o'quv yili davomida esda saqlab yurgan faoliyat, topshiriq yoki mashq.

O'qituvchilar ijobiy ahamiyatli voqea-hodisalarni tahlil qilar ekan, refleksiv amaliyotning bosqichlari birmuncha boshqacha tarzda ifodalanishi mumkin:

Nima?: Yaqinda o'tilgan darsda nima sodir bo'ldi?

Nima bo'libdi?: Bu voqea-hodisa nimasi bilan ahamiyatli? Nimani payqadingiz yoki nima xulosa chiqardingiz?

Endi nima?: O'sha darsda boshqa darslarda ham qilishingiz mumkin bo'lgan nima qildingiz?

Agar vaqt yetsa o'qituvchilardan berilgan misollardan bittasini tanlashga chorlang va ushbu misol bilan "nima/nima bo'libdi/endi nima" bosqichlari bo'yicha refleksiya qilishni so'rang.

Yakuniy bosqich sifatida o'qituvchilar o'z refleksiv jurnallarida ahamiyatga molik voqea-hodisalar va ularni o'z kasbiy rivojlanishi qo'llash yo'llari bo'yicha xulosalarini qayd qilib qo'yishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-231-son Qarori, - T.: 2024.

2.1. “Pedagoglarning kasbiy rivojlanishi va o‘zaro hamkorlik” moduli

2-mavzu. O‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash – kasbiy rivojlanish asosi (2 soat amaliy mashg‘ulot)

Reja

1. O‘zini-o‘zi baholash faoliyati: o‘z faoliyatini baholash turlari va vositalari, o‘zining kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlashning samarali usul va vositalari.
2. Kasbiy rivojlanishda o‘qituvchilar hamkorligi.
3. O‘z ustida ishlash rejasini ishlab chiqish.

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	II. UMUMKASBIY KO‘NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH				
O‘quv moduli	2.1. “Pedagoglarning kasbiy rivojlanishi va o‘zaro hamkorlik”				
Mavzu	O‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash – kasbiy rivojlanish asosi				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none">• O‘qituvchilarga o‘zini-o‘zi baholash faoliyati, o‘z faoliyatini baholash turlari va vositalari, o‘zining kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlashning samarali usul va vositalari ahamiyatini tushuntirish;• o‘qituvchilarda KRK va KRS tadbirlarida o‘zaro tajriba almashish, jamoada ishlash, hamkasblar va o‘quvchilar ota-onalari bilan o‘zaro hamkorlik qilish ko‘nikmalarini mustahkamlash;• o‘z ustida ishlash rejasini ishlab chiqish ko‘nikmalarini rivojlantirish.				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish; - mavzu va reja bilan tanishtirish.	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotni o‘rganishga tayyor bo‘lishadi.

2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> - Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - “Mavzuning dolzarbligi” haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O‘qituvchilar mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	<p>O‘qituvchilarga o‘zini-o‘zi baholash faoliyati, o‘z faoliyatini baholash turlari va vositalari, o‘zining kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlashning samarali usul va vositalari ahamiyatini tushuntirish; o‘qituvchilarda KRK va KRS tadbirlarida o‘zaro tajriba almashish, jamoada ishlash, hamkasblar va o‘quvchilar ota-onalari bilan o‘zaro hamkorlik qilish ko‘nikmalarini mustahkamlash; o‘z ustida ishlash rejasini ishlab chiqish ko‘nikmalarini rivojlantirish.</p>	15	Taqdimot, ko‘rgazma-li tushun-tirish	4-19-slaydlar	O‘qituvchilar o‘zini-o‘zi baholash faoliyati, o‘z faoliyatini baholash turlari va vositalari, o‘zining kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlashning samarali usul va vositalari ahamiyatini, jamoada ishlash, hamkasblar va o‘quvchilar ota-onalari bilan o‘zaro hamkorlik qilishni nazariy jihatdan o‘rganadi.

4. Amaliy mashg'ulot	- Guruhlarda ishlash: Har bir guruhga mavzu yuzasidan topshiriqlar berish.	35	Guruhlarda ishlash	1-tarqatma; 20-slayd	O'qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	20-slayd; 3-ilova	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "5x5 metod" (5 ta savolga 5 daqiqada javob berish) orqali xulosa qilish. ☐ Darsda qanday yangi bilim oldim? ☐ Bu bilimni amaliyotda qanday qo'llashim mumkin? ☐ O'rganilgan materialni tushunish uchun qanday qo'shimcha resurslar kerak? ☐ Bu darsda eng ko'p qiyinchilikni qaysi qismda his qildim?	5	Refleksiya usullari	21-slayd	Bu metod, tinglovchilarga o'rganilgan materialni tezda tahlil qilish va o'z fikrlarini samarali ifodalash imkoniyatini beradi. O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta

	□ Darsdan keyin qanday yangi savollar yuzaga keldi?				ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	21-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo'naltiriladi.

Amaliy mashg'ulotdan ko'zlangan maqsad:

- tinglovchilar o'zini-o'zi baholash faoliyati, o'z faoliyatini baholash turlari va vositalari, o'zining kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlashning samarali usul va vositalari haqida bilimlari mustahkamlanadi;
- o'z ustida ishlash rejasini ishlab chiqish, KRK va KRS tadbirlarida o'zaro tajriba almashish: ta'rif, xususiyatlarini topshiriqlar orqali izohlaydilar;
- kichik guruhlarda ishlash natijasida maktabda jamoada ishlash, hamkasblar va o'quvchilar ota-onalari bilan o'zaro hamkorlik qilish ko'nikmalari rivojlantiriladi.

Tinglovchilar faoliyatini tashkil qilish bo'yicha yo'l-yo'riqlar

Mashg'ulot kichik guruhlarda ishlash metodi yordamida tashkil qilinadi. Guruhlarga topshiriqlar beriladi.

Quyida keltirilgan nazariy materialni o'rganib chiqing va quyidagi mavzular bo'yicha guruh ishi tayyorlang va uni namoyish qiling.

1-guruh uchun topshiriq. O'zingiz o'tkazgan darslardan birini tanlang va uning samaradorligini tahlil qiling. Dars jarayonidagi asosiy qadamlarni va o'quvchilarning javoblarini baholang.

- Dars maqsadi va uning o'quvchilar tomonidan qabul qilinishi qanday bo'ldi?
- Qaysi metodlar samarali bo'ldi? Nima uchun?
- O'quvchilarning faoliyatini qanday baholadingiz?

- O'zingizning o'qitish usulingizda qanday kamchiliklarni aniqladingiz va ularni qanday tuzatish mumkin?

2-guruh uchun topshiriq. O'z faoliyatingizni tahlil qilib, o'zingiz uchun malaka oshirish rejasini tuzing. Bu reja quyidagi punktlarni o'z ichiga olishi kerak:

Qaysi sohalarida o'z ustimda ishlashim kerakligini aniqlang.

Yangi pedagogik metodlarni qanday o'rganish kerakligini yozing.

O'quvchilar bilan samarali aloqani qanday mustahkamlash mumkinligini rejalashtiring.

Malaka oshirish kurslari, seminarlar yoki treninglarda qatnashish imkoniyatlarini aniqlang.

3-guruh uchun topshiriq. O'qituvchilar guruhida pedagogik hamkorlikni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun qisqa va uzoq muddatli reja tuzing. Reja quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- Qisqa muddatda o'qituvchilar o'rtasida qanday hamkorlikni boshlash mumkin (masalan, o'quvchilarning bilimini baholash, dars samaradorligini o'rganish)?
- Uzoq muddatli hamkorlikning maqsadlari va vazifalari qanday bo'ladi?
- Hamkorlikni baholash va takomillashtirish uchun qanday mezonlar va vositalardan foydalaniladi?

4-guruh uchun topshiriq. O'zingizning pedagogik faoliyatingizni tahlil qiling. O'z faoliyatingizni baholashda quyidagi savollarga javob bering:

O'zingizni qaysi sohalarida kuchli va zaif deb hisoblaysiz? (Masalan, darsni tashkil etish, o'quvchilarga individual yondashuv, pedagogik metodlar va boshqalar)

O'quvchilardan qanday fikr-mulohazalar oldingiz? Ularning o'zlashtirish darajasi qanday?

O'quvchilarga ta'lim berishda qanday muammolarni duch keldingiz? Bu muammolarni qanday hal qilishni o'yladingiz?

Ta'lim tizimida o'qituvchining kasbiy faoliyati, uning o'ziga bo'lgan talab va yondashuvlariga asoslanadi. Har bir o'qituvchi o'z faoliyatini doimiy ravishda tahlil qilib, baholashi zarur, chunki bu jarayon uning professional o'sishi va ta'lim sifatini yaxshilashga olib keladi.

Zamonaviy ta'lim tizimi o'zgaruvchan va dinamik sharoitda rivojlanib bormoqda, shuning uchun o'qituvchilar, pedagogik uslublarini, metodlarini va yondashuvlarini doimiy ravishda tahlil qilib, baholab borishlari muhimdir. O'z faoliyatini tahlil qilish – bu nafaqat o'z ishini baholash, balki xatolarni aniqlash, kuchli tomonlarni kuchaytirish va kamchiliklarni bartaraf etishning samarali usulidir. Shuningdek, bu jarayon o'qituvchiga o'zining pedagogik yondashuvlarini yangilash, innovatsion metodlarni qo'llash va o'quvchilarga yanada samarali ta'lim berish imkoniyatini yaratadi.

Shu o'rinda, o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash jarayonining kasbiy rivojlanishdagi o'rni haqida gapirganda, bu jarayonning qanday asosiy elementlarga ega

ekanligini va u qanday qilib o'qituvchining malakasini oshirishga yordam berishini ko'rib chiqamiz. Har bir o'qituvchining o'z faoliyatini to'g'ri baholay olish va uning natijalarini tahlil qilish orqali o'z kasbiy rivojlanishini qanday qilib samarali tashkil etish mumkinligi haqida fikr yuritamiz.

1. O'zini-o'zi baholash faoliyati: o'z faoliyatini baholash turlari va vositalari, o'zining kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlashning samarali usul va vositalari

O'zini-o'zi baholash faoliyati — bu o'qituvchining o'z pedagogik jarayonini tahlil qilish, o'z faoliyatini baholash va shu asosda o'zining kasbiy rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash jarayonidir. Bu jarayon o'qituvchiga o'zining kuchli tomonlarini tan olish va zaif jihatlarini aniqlash imkonini beradi, shuningdek, malakasini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilash uchun zarur o'zgarishlarni kiritish imkonini yaratadi.

O'zini-o'zi baholashning asosiy maqsadi — o'qituvchining o'z ishini tahlil qilishi, xatolarni aniqlashi va keyingi darslarda yaxshilanishlarga erishishdir. Shuningdek, o'zini-o'zi baholash jarayoni o'qituvchining o'z ustida ishlashini ta'minlab, pedagogik faoliyatini doimiy ravishda takomillashtirishga yordam beradi.

O'z faoliyatini baholash turli yo'nalishlarda amalga oshirilishi mumkin. Quyida ba'zi asosiy baholash turlarini ko'rib chiqamiz:

Formativ baholash: Bu baholash turi o'qituvchining dars jarayonida o'quvchilarning rivojlanishini va o'zgarishlarni kuzatish orqali amalga oshiriladi. O'qituvchi bu baholash orqali o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini kuzatadi va darsning samaradorligini aniqlaydi. Formativ baholash o'qituvchiga o'z faoliyatini real vaqt rejimida baholash imkonini beradi.

Summativ baholash: Bu baholash turi o'qituvchining darsdan so'ng o'quvchilarning umumiy natijalarini baholashga yo'naltirilgan. Bu baholash o'qituvchining dars maqsadlariga qanchalik erishganini va o'quvchilarning bilim darajasini o'lchashga yordam beradi.

Reflektiv baholash: O'qituvchi o'z faoliyatini baholashda refleksiya (o'z-o'zini tahlil qilish) usulini qo'llashi mumkin. Bu turda o'qituvchi o'zi qanday dars o'tganini, nimalar yaxshi chiqqanini, qanday kamchiliklarni sezganini tahlil qilib, kelgusida qanday yaxshilanishlar qilish kerakligini aniqlaydi.

Ko'rsatkichli baholash: Bu baholash turi o'qituvchining o'z faoliyatini aniq ko'rsatkichlar (masalan, o'quvchilarning muvaffaqiyat darajasi, darslar davomida o'quvchilarning ishtiroki, o'qituvchi tomonidan qo'llanilgan metodlar) bo'yicha baholashdir. Bu ko'rsatkichlar o'qituvchining pedagogik faoliyatini aniq o'lchash va tahlil qilish imkonini beradi.

O'z faoliyatini baholash vositalari

O'zini-o'zi baholash jarayonini samarali tashkil etish uchun turli vositalardan foydalanish mumkin. Bu vositalar o'qituvchiga o'z faoliyatini aniq va tizimli baholash

imkonini yaratadi. Quyida o'z faoliyatini baholashda foydalanish mumkin bo'lgan vositalar keltirilgan:

O'zini-o'zi baholash jurnali: Bu vosita o'qituvchiga har bir darsdan keyin o'z faoliyatini yozma ravishda baholash imkonini beradi. O'qituvchi dars davomida yuzaga kelgan qiyinchiliklarni, muvaffaqiyatlarni va kelgusidagi darslar uchun tavsiyalarni kiritishi mumkin. Bu jurnal o'qituvchining o'z-o'zini tahlil qilish va rivojlanish yo'lini kuzatib borishda yordam beradi.

O'zini-o'zi baholash shakllari: Dars jarayonida o'qituvchi o'z faoliyatini baholash uchun turli shakllarni (masalan, maxsus savollar, o'z faoliyatini tahlil qilish uchun testlar) qo'llashi mumkin. Bu shakllar o'qituvchiga dars jarayonidagi muhim jihatlarni aniqlash va baholashda yordam beradi.

Video tahlil: O'qituvchi darslarini video formatda yozib olib, keyinchalik o'zi tomonidan baholashi mumkin. Bu usul o'qituvchiga o'zining dars berish uslublarini tahlil qilish, nutqini va darsda o'quvchilar bilan aloqasini yaxshilashga yordam beradi.

Kengaytirilgan o'qituvchi baholash tizimi (360 daraja baholash): Bu tizimda o'qituvchining faoliyati nafaqat o'qituvchi tomonidan, balki o'quvchilar, hamkasblar va boshqaruvchilar tomonidan ham baholanadi. Bu yondashuv o'qituvchining ko'proq nuqtai nazardan baholanishini ta'minlab, yanada kengroq va aniqroq tahlil qilish imkonini beradi.

O'zini-o'zi baholashning ahamiyati

O'zini-o'zi baholash o'qituvchining kasbiy rivojlanishining muhim qismlaridan biridir. O'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilish orqali u nafaqat o'zining kuchli tomonlarini topadi, balki kamchiliklarni bartaraf etish va yangi maqsadlar belgilash uchun zarur choralar ko'radi. Bu jarayon o'qituvchining o'zini takomillashtirishga bo'lgan intilishining ko'rsatkichi bo'lib, uning pedagogik malakasini oshirishga yordam beradi.

O'zini-o'zi baholash orqali o'qituvchi o'z faoliyatini yanada samarali va tizimli amalga oshirishi mumkin, bu esa o'quvchilarning bilim darajasini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashga olib keladi. O'zini-o'zi baholash, shuningdek, o'qituvchining o'ziga nisbatan mas'uliyatni oshiradi va uni professional rivojlanishga undaydi.

O'zini-o'zi baholash faoliyati — bu o'qituvchining o'z ishini tahlil qilish va rivojlantirish jarayonidir. Bu jarayon, o'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarni aniqlash, yangi maqsadlar belgilash va o'zining kasbiy o'sish yo'nalishlarini aniqlash uchun zarur vositalarni taklif etadi. Turli baholash turlari va vositalari yordamida o'qituvchilar o'z faoliyatini samarali ravishda baholab, o'z malakalarini oshirishi va o'quvchilarga yanada samarali ta'lim bera olishadi.

2. Kasbiy rivojlanishda o'qituvchilar hamkorligi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha va maktab ta'limi

tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2024-yil 21-iyundagi PQ-231-son qarori hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2024-yil 28-iyundagi 198-son buyrug'ida belgilangan vazifalar ijrosini ta'minlash, o'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va kasbiy mahoratini oshirish uchun shart-sharoitlar yaratish orqali umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini yaxshilash maqsadida 2024-2025-o'quv yilidan boshlab umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'qituvchilari uchun fanlar kesimida "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlari bosqichma-bosqich joriy etildi.

"Kasbiy rivojlanish kuni" – o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, ijodiy ishlash va o'z bilimini muntazam boyitib borish, zamonaviy o'qitish metodikasi va axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan unumli foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun o'quv-seminar, trening, mahorat darslari va mustaqil ta'lim tadbirlari o'tkazilishi belgilangan haftaning muayyan kuni.

"Kasbiy rivojlanish soati" – kasbiy rivojlanish kunlarida tashkil etilgan o'quvlarda o'qituvchilar tomonidan o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlari faoliyat ko'rsatayotgan umumta'lim maktablarida qo'llashlarini tahlil qilish, ularga zarur metodik yordam ko'rsatish, kasbiy rivojlanish uchun tavsiyalar berish, dars kuzatish, refleksiv amaliyot hamda maktab negizida malaka oshirish tadbirlari o'tkaziladigan soatlar;

mentor-o'qituvchilar – "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarini tashkil etish uchun fanlar (yoki fanlar bloki) kesimida tanlab olingan yuqori malakali o'qituvchilar;

ishtirokchilar – "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlariga jalb qilingan umumiy o'rta ta'lim muassasalari fan o'qituvchilari;

master-trenerlar – mentor-o'qituvchilarga metodik jihatdan ko'mak beruvchi malakali mutaxassislar; tayanch maktablar – "Kasbiy rivojlanish kuni" o'quv mashg'ulotlari o'tkaziladigan umumiy o'rta ta'lim muassasalari;

elektron qaydnoma – o'qituvchilarning tayanch maktablardagi "Kasbiy rivojlanish kuni" va umumiy o'rta ta'lim maktablaridagi "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlariga ishtirok etish davomati va faolligi qayd etiladigan ma'lumotlar bazasi;

ekspertlar guruhi – "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlari uchun dasturlar va o'quv materiallarini ishlab chiqish bo'yicha malakali pedagog va mutaxassislardan shakllantirilgan guruh;

koordinator – umumiy o'rta ta'lim maktabi direktorining "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarini tashkil etishga umumiy rahbarlik va muvofiqlashtirish vazifasi yuklatilgan o'rinbosari;

yetakchi o'qituvchi – "Kasbiy rivojlanish kuni" tadbirlarida ishtirok etadigan va umumiy o'rta ta'lim maktablarida fanlar (yoki fanlar bloki) kesimida "Kasbiy

rivojlanish soati” tadbirlarini tashkil etishga mas’ul bo’lgan tajribali faol o’qituvchi yoki fan metodika birlashmasi rahbari.

“Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarining **maqsadi** o’qituvchilarga kasbiy mahoratini oshirish va metodik tayyorgarligini takomillashtirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdan iborat.

“Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarining asosiy **vazifalari** quyidagilardan iborat:

Prezident va ixtisoslashtirilgan maktablarning ilg’or tajribalarini umumiy o’rta ta’lim muassasalariga joriy qilish;

o’qituvchilarga zamonaviy pedagogik va innovatsion ta’lim texnologiyalarini o’zlashtirish uchun sharoit yaratish;

o’qituvchilarning o’zi ustida mustaqil ishlashi va ilg’or pedagogik tajribalarni o’rganishini tashkil etish;

o’qituvchilarni fan va uni o’qitish metodikasiga doir yangiliklar bilan tanishtirish; o’qituvchilarga o’zaro tajriba almashish, shu jumladan, “Ustoz-shogird” tizimida hamkorlik qilish imkoniyatini yaratish;

o’qituvchilarning o’zaro dars kuzatishi, refleksiv amaliyoti hamda maktab negizida malaka oshirishi uchun imkoniyat yaratib berish.

O’qituvchilar orasida samarali hamkorlik, nafaqat o’z faoliyatlarini yaxshilashga, balki butun ta’lim muassasalarining rivojlanishiga ham katta ta’sir ko’rsatadi. Zamonaviy ta’lim tizimida o’qituvchilarning birgalikda ishlashi, o’z tajribalarini baham ko’rishi va o’zaro o’rganishlari juda muhimdir.

O’qituvchilar hamkorligi deganda, o’qituvchilarning o’zaro tajriba almashish, pedagogik yondashuvlar va metodlarni muhokama qilish, bir-biriga yordam berish va umumiy maqsadlar yo’lida birgalikda ishlash jarayoni tushuniladi. Bu jarayon, o’qituvchilarning o’z faoliyatlarini tahlil qilish, malakalarini oshirish va yangi pedagogik metodlarni o’zlashtirishlariga yordam beradi. O’qituvchilarning birgalikda ishlashi, o’qituvchilar uchun sifatli ta’lim taqdim etishga xizmat qiladi.

O’qituvchilarning hamkorlikda ishlashi kasbiy rivojlanishning samarali usuli hisoblanadi. Bunday hamkorlikning bir necha afzalliklari mavjud:

Tajriba almashish: O’qituvchilar o’z tajribalari bilan o’rtoqlashib, yangi pedagogik yondashuvlar va metodlarni sinab ko’rish imkoniyatiga ega bo’ladilar. Bu o’qituvchilarga innovatsion uslublarni joriy etish, o’qituvchilarga samarali ta’lim berish uchun yangi g’oyalar va yechimlarni topish imkonini beradi.

Pedagogik ko’nikmalarni oshirish: O’qituvchilar o’zaro o’rganish jarayonida, bir-birining ishlash uslublarini kuzatib, ko’nikmalarini oshirishadi. Bu o’z-o’zini tahlil qilish va o’qitish usullarini yangilashga yordam beradi. Hamkorlik davomida o’qituvchilar o’z faoliyatlarida yuzaga kelgan muammolarni birgalikda hal etishga harakat qiladilar.

Motivatsiya va qo'llab-quvvatlash: O'qituvchilar o'zaro hamkorlikda bir-birini rag'batlantirib, o'z maqsadlariga erishishda bir-birini qo'llab-quvvatlaydilar. Bu o'qituvchining ishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi va yangi pedagogik yondashuvlarni qo'llashga undaydi.

Yangi pedagogik metodlar va texnologiyalarni joriy etish: Hamkorlik o'qituvchilarga yangi pedagogik texnologiyalarni o'z faoliyatiga qo'llash imkonini beradi. Masalan, digital texnologiyalarni, interaktiv darslarni yoki guruhda ishlashni o'zaro tajriba almashish orqali o'rganish mumkin. Bu ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

O'qituvchilar hamkorligi turli shakllarda amalga oshirilishi mumkin. Ularning ba'zilari quyidagicha:

Pedagogik guruhlar: O'qituvchilar biror mavzu yoki yo'nalish bo'yicha guruhlar tuzib, birgalikda darslarni rejalashtiradilar, metodik tavsiyalar ishlab chiqadilar va o'zaro tajriba almashadilar. Bu guruhlar muayyan mavzu bo'yicha hamkorlik qiladilar, o'quvchilarga eng samarali yondashuvni topishga harakat qiladilar.

Master-klasslar va seminarlar: O'qituvchilar o'z bilim va tajribalari bilan o'rtoqlashish uchun seminarlar va master-klasslar tashkil etadilar. Bu, o'qituvchilarga yangi pedagogik usullarni o'rganish va amaliyotda qo'llash imkonini beradi.

Pedagogik ko'ngillilar: O'qituvchilar o'zaro maslahatlar berib, yangi pedagogik metodlar va yondashuvlarni joriy etishga ko'maklashadilar. O'qituvchilar o'zlarining professional muammolarini birgalikda hal qilishga harakat qiladilar.

Online hamkorlik: Yangi texnologiyalar yordamida o'qituvchilar virtual platformalarda hamkorlik qiladilar. Onlayn guruhlar, forumlar, vebinarlar orqali o'qituvchilar bir-biri bilan o'rtoqlashib, yangi yondashuvlar va metodlarni muhokama qilishadi.

O'qituvchilar orasida samarali hamkorlikni tashkil etishda quyidagi shartlar muhimdir:

Ochiq va samimiy muloqot: O'qituvchilar o'rtasida ishonchli va ochiq muloqot bo'lishi kerak. Fikr almashish, bir-birini tinglash va o'zaro fikr-mulohazalarni inobatga olish samarali hamkorlikni ta'minlaydi.

Hamkorlikda maqsadlar belgilash: O'qituvchilar hamkorlikni boshlashdan oldin umumiy maqsadlar va vazifalarni belgilab olishlari zarur. Har bir o'qituvchi o'z rolini tushunib, aniq maqsad sari intilish kerak.

Vaqtning samarali boshqarish: O'qituvchilar orasida samarali hamkorlikni tashkil etish uchun vaqtning yaxshi rejalashtirish zarur. O'qituvchilar darslardan tashqari, qo'shimcha vaqt ajratib, hamkorlik qilishlari mumkin.

O'zaro hurmat va yordam: Hamkorlikda ishtirok etayotgan o'qituvchilar bir-birining fikriga hurmat bilan yondashuvchi, yordam ko'rsatishga tayyor bo'lishlari zarur. Bu o'zaro ishonchni oshiradi va hamkorlikni muvaffaqiyatli amalga oshirishga

yordam beradi.

Kasbiy rivojlanishda o'qituvchilar hamkorligi — bu ta'lim sifatini oshirishning muhim vositasidir. O'qituvchilar o'zaro tajriba almashish, yangi pedagogik yondashuvlar o'rganish va umumiy maqsadlar yo'lida birgalikda ishlash orqali nafaqat o'z malakalarini oshirishadi, balki butun ta'lim muassasasining rivojlanishiga hissa qo'shadilar. Samarali hamkorlik ta'lim jarayonini yanada yuqori darajaga ko'tarishga yordam beradi va o'quvchilarga sifatli ta'lim berish imkoniyatini yaratadi.

3. O'z ustida ishlash rejasini ishlab chiqish.

Har bir o'qituvchi, o'zining pedagogik faoliyatini yanada yaxshilash, yangi metodlarni o'zlashtirish va ta'lim sifatini oshirish yo'lida o'z ustida ishlashni doimiy ravishda davom ettirishi zarur. Bunday ishlar faqat o'qituvchining o'zini rivojlantirishga yordam bermaydi, balki butun ta'lim tizimining samaradorligini oshirishga ham hissa qo'shadi.

O'z ustida ishlashning ahamiyati

O'z ustida ishlash o'qituvchining o'z malakasini oshirish va kasbiy rivojlanishining asosiy qismidir. Bu jarayon quyidagi afzalliklarga ega:

Kasbiy o'sish: O'qituvchilar o'z faoliyatlarini tahlil qilish, metodik yondashuvlarni yangilash va yangi pedagogik texnologiyalarni o'rganish orqali o'z malakalarini oshiradilar.

Innovatsion yondashuvlar: O'z ustida ishlash, o'qituvchiga innovatsion pedagogik metodlarni o'zlashtirish, o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashish va ta'lim jarayonini samarali tashkil etish imkonini beradi.

Sifatli ta'lim: O'qituvchilar o'zlarini takomillashtirgan sari, ular o'quvchilarga sifatli ta'lim berish imkoniyatini kengaytiradilar. O'quvchilarning muvaffaqiyatini oshirishda o'qituvchining doimiy rivojlanishi katta rol o'ynaydi.

2. O'z ustida ishlash rejasining tuzilishi

O'z ustida ishlash rejasini tuzishda o'qituvchilar quyidagi bosqichlarga e'tibor berishlari kerak:

a. Ma'lumotlarni tahlil qilish

Reja tuzishdan oldin, o'qituvchi o'zining hozirgi kasbiy darajasini tahlil qilishi zarur. Bu jarayonda o'qituvchi quyidagilarni o'rganishi kerak:

O'z pedagogik faoliyatini baholash: Darslar, metodik yondashuvlar, o'quvchilarga bo'lgan yondashuvlar va ta'lim dagi samaradorlikni tahlil qilish.

Kamchiliklarni aniqlash: O'qituvchi o'zining kuchli tomonlari bilan birga, zaif tomonlarini ham aniqlab olishga harakat qilishi kerak. Bu jarayon, kelajakda o'zini rivojlantirish uchun muhim ma'lumot beradi.

O'quvchilarning fikrini olish: O'quvchilardan darslar haqida fikr-mulohaza olish, ularning o'qish uslubiga bo'lgan munosabatini tushunish.

b. Maqsadlar qo'yish

O'z ustida ishlash uchun aniq va o'lchovli maqsadlar belgilash juda muhimdir. Maqsadlar quyidagi mezonlarga mos bo'lishi kerak:

Aniq: O'qituvchi nima qilishni istayotganini aniq ifodalashi kerak. Masalan, "Yangi metodlarni o'rganish" yoki "O'quvchilarning o'qish motivatsiyasini oshirish".

O'lchovli: Maqsadlar o'lchovli bo'lishi kerak, ya'ni qanday qilib o'zgarishlar kiritilishini va ularning qanday natijalarga olib kelishini aniqlash mumkin bo'lishi zarur.

Rejalashtirilgan va vaqtli: Maqsadlar belgilangan muddat ichida amalga oshirilishi lozim. Rejaning har bir qadamiga vaqt ajratilishi kerak.

c. Rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash

O'z ustida ishlash rejasini tuzishda o'qituvchi o'zining rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashi kerak. Bu yo'nalishlar quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

Pedagogik metodlar: Yangi pedagogik metodlarni o'rganish, dars jarayonida innovatsion yondashuvlarni qo'llash, o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashish.

Texnologiyalar: Ta'lim da zamonaviy texnologiyalarni, masalan, onlayn ta'lim platformalari, interaktiv ta'lim vositalarini o'rganish va qo'llash.

O'quvchilarga bo'lgan yondashuv: O'quvchilarning o'ziga xos xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish, individual yondoshuvlarni joriy etish.

Shaxsiy rivojlanish: O'zining shaxsiy va professional rivojlanishi uchun malaka oshirish kurslariga qatnashish, konferensiyalar, seminarlar va master-klasslarda ishtirok etish.

d. Amaliyotga joriy etish va natijalarni tahlil qilish

Reja tuzish va maqsadlarni belgilashdan so'ng, ularni amalda qo'llash muhimdir. Bu bosqichda o'qituvchi o'z rejasini amalga oshirish uchun:

Yangi metodlarni amaliyotda sinab ko'rish.

O'quvchilar bilan ishlash usullarini o'zgartirish va samaradorligini kuzatish.

Natijalarni baholash va zarurat tug'ilganda o'zgarishlar kiritish.

Amaliyotdan olingan natijalar o'qituvchining o'z ustida ishlashini baholashga yordam beradi. Bu jarayonda o'qituvchi o'z faoliyatining samaradorligini tahlil qiladi va kelajakda amalga oshirishi kerak bo'lgan o'zgarishlarni aniqlaydi.

e. O'zini-o'zi baholash

O'z ustida ishlash rejasining yakuniy qismida o'qituvchi o'zini-o'zi baholashni amalga oshirishi kerak. Bu baholash quyidagi savollarga javob berishga asoslanadi:

O'zimning pedagogik faoliyatimda qanday o'zgarishlar kiritdim?

Qaysi metodlar samarali bo'ldi?

O'quvchilarning o'zlashtirish darajasi qanday o'zgardi?

O'z ustimda ishlashni davom ettirish uchun qanday yangi maqsadlar belgilashim kerak?

O'z ustida ishlash rejasini tuzish o'qituvchining kasbiy rivojlanishini ta'minlash

uchun zaruriy bosqichdir. Bu jarayon o'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilish, samarali metodlarni o'rganish, o'quvchilarga individual yondashuvni joriy etish va doimiy rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi. Reja tuzish va unga rioya qilish orqali o'qituvchilar o'zlarining pedagogik faoliyatlarini yanada takomillashtiradilar va o'quvchilarga yanada sifatli ta'lim berish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2024-yil 7-avgustdagi 246-son buyrug'i.

2.2. “Tarbiyachining imiji va samarali muloqot asoslari” moduli

1-mavzu: Maxsus maktab internati tarbiyachilari imijiga qo'yiladigan zamonaviy talablar va yondashuvlar.

Reja:

1. Pedagogik madaniyat va etik me'yorlar
2. Zamonaviy talablarga javob beruvchi tarbiyachi kompetensiyalari
3. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash

Tayanch so'zlar: shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, individual yondashuv, ta'lim uslublari, differentsatsiya, moslashuvchan ta'lim tizimi, o'quvchi markazli ta'lim, o'quvchilarning qobiliyatlari, interaktiv ta'lim, tajriba asosida o'rganish.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	II. UMUMKASBIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH
O'quv modul	2.2. “Tarbiyachining imiji va samarali muloqot asoslari” moduli
Mavzu	Maxsus maktab internati tarbiyachilari imijiga qo'yiladigan zamonaviy talablar va yondashuvlar
Davomiyligi	80 daqiqa
Mashg'ulotning maqsadi	Maxsus maktab-internat tarbiyachilarining zamonaviy talab va yondashuvlarga mos kasbiy imijini shakllantirish, ularning pedagogik mahoratini oshirish, innovatsion ta'lim

	texnologiyalaridan samarali foydalanish va inklyuziv muhitda samarali ishlashga yo‘naltirish.				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> - Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	2-slayd	O‘qituvchilar mavzug a qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	O‘qituvchilarga shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning asosiy tamoyillari va uslublari, unda texnologiyalarning o‘rni, foydalari va muammolari haqida ma’lumot berish; shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim yondashuvi asosida darslarni rejalashtirish ko‘nikmalarini shakllantirish.	10	Taqdimot, ko‘rgazmalari tushuntirish	3-12-slaydlar	O‘qituvchilar shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning asosiy tamoyillari va uslublari, unda texnologiyalarni

					ing o‘rni, foydala ri va muamm olari haqida ma’lum ot oladilar ; shaxsga yo‘nalti rilgan ta’lim yondas huvi asosida darslarn i rejalash tirish ko‘nik malarin i o‘rgana dilar
4. Amaliy mashg‘ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish.	40	Guruhlarda ishlash	13- slayd 1- ilova	O‘qituv chilar interfao l vositala r yordam ida amaliy ko‘nik malar

					hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish. 	10	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- " Muvaffaqiyat zinapoyasi " usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari	14-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	15-16-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi

					maqsadlar bilan yoʻnaltiriladi.
--	--	--	--	--	---------------------------------

1. Pedagogik madaniyat va etik meʼyorlar

Pedagogik madaniyat va etik meʼyorlar taʼlim jarayonining asosiy poydevorlaridan biri boʻlib, pedagogik faoliyatning samaradorligi va oʻqituvchi hamda tarbiyachining jamiyatdagi nufuzini belgilaydi. Bugungi kunda pedagoglar nafaqat oʻz sohalari boʻyicha bilimga ega boʻlishi, balki axloqiy tamoyillarga qatʼiy rioya qilishi, taʼlim jarayonida pedagogik madaniyat va etik meʼyorlarga amal qilishi zarur. Ushbu maʼruza pedagogik madaniyat va uning tarkibiy qismlari, shuningdek, oʻqituvchi va tarbiyachilarga qoʻyiladigan axloqiy talablar haqida boʻladi. Pedagogik madaniyat – bu oʻqituvchi yoki tarbiyachining kasbiy faoliyatida namoyon boʻladigan pedagogik bilim, koʻnikma, mahorat va axloqiy tamoyillarning majmuasidir. Bu tushuncha quyidagi tarkibiy qismlarni oʻz ichiga oladi:

Kasbiy bilim va mahorat – pedagog oʻz fanini chuqur bilishi, zamonaviy taʼlim texnologiyalaridan foydalanishi, shuningdek, taʼlim jarayonini samarali tashkil etish kerak.

Pedagogik etika – oʻqituvchi yoki tarbiyachi oʻquvchilarga nisbatan adolatli, hurmatli va bagʻrikeng boʻlishi, shaxsiy manfaatlarini kasbiy vazifalaridan ustun qoʻymasligi lozim.

Muloqot madaniyati – pedagog oʻquvchilar, ota-onalar, hamkasblar va jamiyat bilan samarali va odob doirasida muloqot qilishi zarur.

Tashqi koʻrinish va oʻzini tutish madaniyati – pedagog kiyinish madaniyatiga rioya qilishi, oʻzini intizomli tutishi, hurmatli va namunali inson sifatida namoyon qilishi kerak.

Ruhiy barqarorlik – oʻqituvchi yoki tarbiyachi har qanday vaziyatda oʻz his-tuygʻularini nazorat qila bilishi, sabr-toqatli boʻlishi lozim.

2. Pedagogik faoliyatda etik meʼyorlarning ahamiyati

Pedagogik etika – bu taʼlim jarayonida pedagoglarning oʻzaro munosabatlari, shuningdek, oʻqituvchi va oʻquvchilar oʻrtasidagi axloqiy tamoyillarga asoslangan munosabatlarni tartibga soluvchi meʼyorlar majmuasidir.

Pedagogik etikaga qoʻyiladigan asosiy talablar:

Oʻquvchilarga hurmat va adolat bilan yondashish

Har bir oʻquvchiga shaxs sifatida yondashish, ularning qadr-qimmatini hurmat qilish.

Adolatli boʻlish va shaxsiy eʼtiqodlar yoki hissiyotlar taʼsirida qaror qabul qilmaslik.

Hamdardlik va bag'rikenglik

O'quvchilarning muammolariga befarq bo'lmaslik, ularga yordam berish va ruhiy qo'llab-quvvatlash.

Har qanday ijtimoiy, madaniy yoki etnik kelib chiqishidan qat'i nazar, o'quvchilarga bir xil munosabatda bo'lish.

Nodavlat va shaxsiy manfaatlardan xoli bo'lish

Pedagog o'zining shaxsiy manfaatlarini kasbiy faoliyatidan ustun qo'ymasligi kerak.

O'quvchilarning shaxsiy hayotiga haddan tashqari aralashmaslik, ularning shaxsiy huquqlariga rioya qilish.

Pedagogik sir saqlash va ishonchga asoslangan muloqot

O'quvchilar yoki ota-onalar tomonidan bildirilgan shaxsiy ma'lumotlarni oshkor qilmaslik.

O'quvchilar va ularning oilalariga nisbatan etik me'yorlarni buzmaslik.

Professionalizm va mas'uliyat

Pedagog doimo o'z ustida ishlashi, yangi bilim va texnologiyalarni o'rganishi kerak.

O'zining pedagogik faoliyatida mas'uliyatli bo'lishi va o'quvchilar uchun yaxshi namuna bo'lishi lozim.

3. Pedagogik madaniyat va etikaning ta'lim jarayoniga ta'siri

Pedagogik madaniyat va etik me'yorlarga rioya qilish ta'lim jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Ular quyidagi jihatlarda o'z ta'sirini ko'rsatadi:

Samarali ta'lim muhiti yaratish – pedagogik madaniyat va etik me'yorlarga amal qilinishi o'quvchilar uchun ijobiy muhit yaratadi, ularning o'zlarini erkin va ishonchli his qilishlariga yordam beradi.

O'quvchilarning axloqiy tarbiyasiga ta'sir ko'rsatish – o'qituvchining madaniyati va axloqiy qoidalari o'quvchilarga bevosita ta'sir qiladi va ularni odobli, hurmatli va mas'uliyatli bo'lishga o'rgatadi. Ota-onalar va jamiyat bilan yaxshi munosabatlar o'rnatish – etik me'yorlarga rioya qiluvchi pedagog ota-onalar va jamoatchilik ishonchini qozonadi.

2.Zamonaviy Talablarga Javob Beruvchi

Tarbiyachi kompetensiyalar. Zamonaviy jamiyatda tarbiya va ta'lim tizimi doimiy ravishda yangilanib, rivojlanib bormoqda. Tarbiyachi — bu faqatgina bilim beruvchi emas, balki bolalar ruhiyatini tushunib, ularga kerakli ijtimoiy ko'nikmalarni, axloqiy qadriyatlarni, mustaqil fikrlashni o'rgatadigan shaxsdir. Zamonaviy talablarga javob beruvchi tarbiyachi kompetensiyalarini aniqlash, uning pedagogik faoliyatini yuqori darajaga ko'tarish, bolalar bilan samarali ishlash uchun juda muhim ahamiyatga ega.

1. Pedagogik kompetensiyalar

Pedagogik kompetensiya tarbiyachining asosiy professional qobiliyati bo'lib, bu uning o'quvchilarga bilim berish, rivojlantirish va tarbiya jarayonini samarali tashkil etish qobiliyatini ifodalaydi.

- O'qitish metodikasini bilish: Tarbiyachi o'quv jarayonida samarali metodlarni qo'llay olish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Bu pedagogik faoliyatning har bir bosqichida, bolalarning yoshiga, qiziqishiga, ehtiyojlariga mos yondashuvlarni ishlab chiqish imkonini beradi.
- Differensiyalangan yondashuv: Har bir bola o'ziga xos rivojlanish tezligiga ega. Tarbiyachi har bir bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olib, ularga individual yondashish imkoniyatiga ega bo'lishi lozim.

2. Kommunikativ kompetensiyalar

Tarbiyachining kommunikativ kompetensiyasi uning bolalar bilan samarali muloqot qilish, ularga o'z fikrlarini aniq va tushunarli tarzda yetkazish qobiliyatini bildiradi.

- Empatiya va tinglash qobiliyati: Tarbiyachi bolaning his-tuyg'ularini tushunib, unga mos yondashishi kerak. Bu, o'z navbatida, bolaning o'zini qulay va ishonchli his qilishi uchun zarur.
- Jamoada ishlash: Tarbiyachi nafaqat bola bilan, balki ota-onalar, hamkasblar va boshqa ta'lim muassasasi xodimlari bilan ham yaxshi muloqotda bo'lishi lozim. Jamoaviy ishning samaradorligi bolalar uchun ham ijobiy natijalar beradi.

3. Psixologik kompetensiyalar

Zamonaviy tarbiyachi bolaning psixologik holatini tushunish, uning ichki dunyosini o'rganish va kerakli yordamni vaqtida ko'rsatish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

- Bolalar psixologiyasini bilish: Tarbiyachi bolalarning yosh xususiyatlarini, ularning hissiy va aqliy rivojlanish bosqichlarini bilishi zarur. Bu unga bolaning o'zini tutish va munosabatlarni to'g'ri baholashda yordam beradi.
- Stress va konfliktlarni boshqarish: Tarbiyachi, shuningdek, bolalarning stressli vaziyatlarga qanday munosabatda bo'lishini tushunishi va ularni sog'lom tarzda boshqarish bo'yicha metodlarni qo'llashni bilishi kerak.

4. Innovatsion va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) kompetensiyalari

Zamonaviy tarbiyachi axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishi, onlayn resurslar va ta'lim platformalarini o'z faoliyatida integratsiya qilishi zarur.

- AKT vositalarini qo'llash: Tarbiyachi ta'lim jarayonini yanada samarali qilish uchun turli elektron platformalar, mobil ilovalar va internet-resurslarni bilishi va ulardan foydalanishi kerak.
- Yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash: Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'z faoliyatiga joriy qilish, masalan, o'yinlarni ta'lim jarayoniga qo'shish, interaktiv darslar o'tkazish va boshqalar.

5. Etik va ijtimoiy kompetensiyalar

Tarbiyachi ijtimoiy muhitda o'zining mas'uliyatini va etikasini aniq anglab, bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlashni o'rganishi kerak.

- Axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilish: Tarbiyachi bolalarda to'g'ri va adolatli munosabatlar, hurmat, do'stlik va boshqa ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan ishlarni olib borishi zarur.
- Xususiy va jamoat manfaatlarini uyg'unlashtirish: Tarbiyachi bolalar va ularning oilalari manfaatlarini himoya qilishi, jamoaviy hayotda ularga o'zlarining huquq va majburiyatlarini tushuntirishi kerak.

6. Shaxsiy rivojlanish kompetensiyalari

Tarbiyachining o'zini rivojlantirishga bo'lgan ishtiyoqi va uning shaxsiy o'sishi ham juda muhim.

- Doimiy o'rganish va malaka oshirish: Zamonaviy tarbiyachi yangi pedagogik bilimlarni, uslublarni va metodlarni o'zlashtirishi kerak. U o'zini doimiy ravishda rivojlantirib, yangi yondashuvlar va metodlarni izlab topishi zarur.
- Refleksiya va o'zini baholash: Tarbiyachi o'z faoliyatini doimiy ravishda tahlil qilib, kamchiliklar va muvaffaqiyatlarni baholashi, o'z ishini takomillashtirish yo'lida ishlashi kerak.

Zamonaviy talablarga javob beruvchi tarbiyachi kompetensiyalari tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi va bolalarning har tomonlama rivojlanishiga hissa qo'shadi. Tarbiyachining yuqori darajadagi kompetensiyalari, uning professional faoliyatida yuksak natijalarga erishishga imkon yaratadi va bolalarni ijtimoiy, ruhiy hamda ma'naviy jihatdan to'g'ri yo'naltirishga yordam beradi. Shuning uchun tarbiyachining kompetensiyalarini doimiy ravishda rivojlantirish, zamonaviy pedagogik ehtiyojlarga moslashish zarurdir.

3. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash

Zamonaviy ta'lim tizimi doimiy ravishda o'zgarib, rivojlanib bormoqda. Ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash, o'quvchilarning samarali

o'rganish va rivojlanishiga yordam beradi. Innovatsion texnologiyalar nafaqat ta'lim sifatini yaxshilash, balki o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirishga, ularni zamonaviy hayotga tayyorlashga ham xizmat qiladi. Ushbu ma'ruzada innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayonida qanday qo'llash, uning ta'lim samaradorligiga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida gaplashamiz.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar — bu ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va o'quvchilarning intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirish maqsadida qo'llaniladigan yangi metodlar, usullar va texnologik vositalardir. Ularning asosiy maqsadi o'quvchilarga bilimlarni nafaqat berish, balki ularda analitik fikrlash, muammolarni hal qilish qobiliyatini shakllantirishdir.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni quyidagi turlarga ajratish mumkin:

- **Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT):** Kompyuterlar, internet, mobil qurilmalar va boshqa raqamli vositalar yordamida o'quv jarayonini yanada interaktiv va samarali qilish.
- **Interaktiv ta'lim texnologiyalari:** O'quvchilarni faol ishtirokchiga aylantiradigan, darsni interaktiv qilishga yordam beradigan texnologiyalar, masalan, aqlli taxtalar, simulyatsiya va o'yin texnologiyalari.
- **Distant ta'lim texnologiyalari:** Ta'limni masofaviy shaklda tashkil etish imkonini beruvchi onlayn platformalar va vositalar.
- **O'yin texnologiyalari:** O'quvchilarga o'yin shaklida bilim berish va ularni o'rganishga rag'batlantirish.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayonida qo'llashning afzalliklari

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy qilishning bir qancha afzalliklari mavjud:

- O'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi: Interaktiv va innovatsion metodlar o'quvchilarda darsga bo'lgan qiziqishni oshiradi. Masalan, interaktiv ta'lim vositalari yordamida o'quvchilar darsda faol ishtirok etishadi, o'z fikrlarini erkin bildirishadi va yangi bilimlarni o'zlashtirishga qiziqish bilan yondashadilar.
- O'quvchilarning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantiradi: Internet resurslari va masofaviy o'qitish imkoniyatlari orqali o'quvchilar mustaqil ravishda yangi materiallarni o'rganish va o'z bilimlarini baholash imkoniyatiga ega bo'ladi.
- Ta'lim sifatini yaxshilaydi: Innovatsion texnologiyalar yordamida o'qituvchi ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etishi mumkin. Raqamli platformalar va texnologiyalar o'qituvchiga darslarni individual yondashuvlar asosida tashkil

etish, o'quvchilarning o'qishdagi qiyinchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etishda yordam beradi.

- Ijodiy fikrlash va kreativlikni rivojlantiradi: Innovatsion pedagogik texnologiyalar o'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishga, ularga yangi g'oyalar va yechimlar yaratish imkoniyatlarini beradi. O'yin metodlari, simulyatsiyalar, dizayn va loyihalar orqali o'quvchilar o'zlarining ijodiy qobiliyatlarini namoyish eta olishadi.

Innovatsion Texnologiyalarni Pedagogik Amaliyotda Qo'llash Usullari

Innovatsion texnologiyalarni ta'lim jarayonida qo'llashda bir nechta samarali usullarni ajratib ko'rsatish mumkin:

- Aqlli taxtalar va interaktiv vositalardan foydalanish: Aqlli taxtalar yordamida darsni yanada jonli va interaktiv qilish mumkin. O'qituvchi mavzuni taqdim etish davomida talabalar bilan birgalikda masalalarni yechish, grafiklar va diagrammalarni ko'rsatish, turli multimediya materiallari orqali materialni yaxshiroq tushuntirish imkoniyatiga ega bo'ladi.
- Onlayn ta'lim platformalarini qo'llash: Onlayn resurslar, masalan, Moodle, Google Classroom, Zoom, va boshqa platformalar yordamida masofaviy o'qitish tizimi tashkil etilishi mumkin. Bu, ayniqsa, pandemiya davrida keng qo'llanildi, ammo shuningdek, oddiy ta'lim jarayonlarini ham takomillashtirishda samarali vosita bo'lishi mumkin.
- O'yin texnologiyalari va gamifikatsiya: Darslarni o'yin shaklida o'tkazish o'quvchilarda o'rganishga bo'lgan qiziqishni yanada oshiradi. Masalan, "Kahoot" yoki "Quizizz" kabi platformalar yordamida o'quvchilar turli savollarni yechib, o'quv materiallarini qayta ko'rib chiqadilar.
- Simulyatsiya va virtual tajribalar: Simulyatsiyalar va virtual o'yinlar yordamida o'quvchilarga murakkab ilmiy yoki texnik jarayonlarni tushunish va amaliy ko'nikmalarni o'rgatish mumkin. Masalan, biologiya yoki kimyo fanlarida tajribalar simulyatsiyalari orqali o'quvchilar tajribalar o'tkazib, bilimlarni amaliy ravishda o'zlashtiradilar.

Innovatsion Pedagogik Texnologiyalarni Qo'llashda Yuzaga Kelishi Mumkin Bo'lgan Muammolar

Innovatsion texnologiyalarni qo'llashda ba'zi qiyinchiliklar va muammolar yuzaga kelishi mumkin:

- Resurslar va infratuzilma yetishmovchiligi: Ba'zi ta'lim muassasalarida zamonaviy texnologiyalarni qo'llash uchun yetarli infratuzilma mavjud emas. Kompyuterlar, internet, aqlli taxtalar kabi vositalarning yetishmasligi o'quvchilarning innovatsion texnologiyalardan foydalana olishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

- O'qituvchilarning malakasizligi: Innovatsion texnologiyalarni samarali qo'llash uchun o'qituvchilar yangi texnologiyalarni o'rganish va ularni dars jarayonida qo'llashda yetarli tajribaga ega bo'lishlari zarur. Bu, ba'zan o'qituvchilarning tayyorgarlik darajasiga bog'liq.
- Texnologiyalarga ortiqcha tayanish: Innovatsion texnologiyalarni qo'llashda texnologiyalarni juda ortiqcha ishlatish darsning insoniy jihatlarini kamaytirishi mumkin. O'qituvchining o'zaro muloqoti va pedagogik qobiliyati texnologiya bilan teng darajada ahamiyatga ega bo'lishi kerak.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonini yanada samarali qilishga imkon yaratadi, o'quvchilarning qiziqish va motivatsiyasini oshiradi. Ular o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va tanqidiy tahlil ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, texnologiyalarni to'g'ri va o'quvchilarning ehtiyojlariga mos tarzda qo'llash muhimdir. Innovatsion texnologiyalarni pedagogik amaliyotda samarali ishlatish, o'qituvchilarning doimiy malaka oshirish va zamonaviy metodlarni joriy etish orqali ta'lim tizimini sifatli ravishda takomillashtirish mumkin.

2.2. “Tarbiyachining imiji va samarali muloqot asoslari”moduli

2-mavzu: Maxsus maktab internati tarbiyachilari imidjini rivojlantirish vositalari

Reja:

1. Tarbiyachilarning imidji – ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatga ta'siri.
2. Maxsus maktab internati tarbiyachisining imidjini tashkil etuvchi asosiy omillar.
3. Tarbiyachilarning imidjini baholash va so'rovlar o'tkazish.

Tayanch so'z va iboralar: tarbiyachi imidji, pedagogik kompetensiya, innovatsion pedagogik texnologiyalar, kommunikativ ko'nikmalar, shaxsiy rivojlanish, pedagogik malaka oshirish, o'quvchilar bilan muloqot, emotsional intellect, otalar bilan aloqalar

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	II. UMUMKASBIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH
O'quv modul	2.2 “Tarbiyachining imiji va samarali muloqot asoslari”
Mavzu	2. Maxsus maktab internati tarbiyachilari imidjini rivojlantirish vositalari
Davomiyligi	80 daqiqa

Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> - - - 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> - Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Zamonaviy dagogik texnologiyalarni tushuntirish - Interfaol metodlarning qo'llanilishi 	15	Taqdimot, ko'rgazmalitushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	- Slaydlar bilan tushuntirish				
4. Amaliy mashg'ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish - Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar - Qiyinchiliklarni muhokama qilish - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1- ish varag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.

7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.
---------------------------------	---	---	--------	--	---

1. Tarbiyachilarning Imidji – Ta'lim Jarayonidagi Muvaffaqiyatga Ta'siri

Tarbiyachi — nafaqat bilim beruvchi, balki bolalarning ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadigan shaxsdir. Uning roli o'quv jarayonida juda muhim bo'lib, tarbiyachi o'z ishida o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki ularda insoniy qadriyatlarni shakllantirish, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish, o'z-o'zini anglash va o'zini rivojlantirishni o'rgatish orqali ta'limni muvaffaqiyatli amalga oshiradi. Shuningdek, tarbiyachining imidji ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Imidj — bu tarbiyachining o'ziga xos tasviri, tashqi ko'rinishi, o'zi va o'z faoliyati haqida boshqalar qanday fikrda ekanligini anglatadi. Ushbu ma'ruzada, tarbiyachilarning imidjining ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatga ta'siri, shuningdek, imidjni rivojlantirish vositalari haqida so'z yuritamiz. Imidj — bu shaxsning tashqi ko'rinishi, harakatlari, nutqi, o'zini tutishi va boshqa odamlar bilan o'zaro aloqalaridagi ijobiy yoki salbiy tasvirini anglatadi. Tarbiyachilarning imidji o'quvchilar va ularning oilalari, shuningdek, ta'lim muassasasining boshqa xodimlari tomonidan qanday qabul qilinishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Tarbiyachi imidji uning professionalligi, pedagogik qobiliyatlari, ijtimoiy faolligi va shaxsiy xususiyatlaridan tashkil topadi. Tarbiyachilarning imidji ta'lim jarayoniga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi, chunki o'quvchilar tarbiyachining shaxsini o'rganib, unga ishonch hosil qilishadi. Agar tarbiyachi o'z faoliyatida ijobiy imidj yaratgan bo'lsa, o'quvchilarda o'rganishga bo'lgan qiziqish ortadi, o'quvchi o'zini qulay his qiladi va o'qish jarayonida muvaffaqiyatga erishadi.

Tarbiyachilarning Imidji Va Ta'lim Jarayonining Samaradorligi

Tarbiyachilarning imidji ta'lim jarayonining samaradorligiga bir nechta jihatdan ta'sir qiladi:

- O'quvchilar bilan ishonchli munosabatlar: Tarbiyachining imidji o'quvchilarning unga bo'lgan ishonchini belgilaydi. Agar tarbiyachi o'zini ishonchli, samimiy va

professionallikka ega sifatida namoyon etsa, o'quvchilar unga hurmat bilan yondashadi va o'rganishga bo'lgan ishtiyoqi ortadi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning ta'limda muvaffaqiyatga erishishiga yordam beradi.

- **Emotsional barqarorlik va pedagogik qobiliyatlar:** Tarbiyachining imidji uning psixologik holati va emotsional barqarorligi bilan bog'liq. Tarbiyachi ijobiy imidjga ega bo'lsa, bu uning o'quvchilar bilan muloqotida muhim rol o'ynaydi. Tarbiyachi o'zini ishonchli va barqaror tutishi, o'quvchilarni o'zlariga nisbatan ijobiy munosabatda bo'lishga rag'batlantiradi. Bundan tashqari, tarbiyachining pedagogik kompetensiyalari ham muhim rol o'ynaydi. Innovatsion metodlardan foydalanish, shaxsiy yondashuv va samarali o'qitish metodlarini qo'llash tarbiyachining muvaffaqiyatli imidjini yaratadi va ta'lim jarayonini yaxshilaydi.
- **Ijtimoiy faollik va jamoaviy ish:** Tarbiyachilarning ijtimoiy faolligi va jamoaviy ishlashdagi muvaffaqiyatlari ham ularning imidjini belgilaydi. Tarbiyachining boshqa pedagoglar, ota-onalar va ta'lim muassasasining boshqa xodimlari bilan o'zaro hamkorligi uning ijobiy imidjini shakllantiradi. Tarbiyachi o'zaro hamkorlikda ishlashni bilishi, masalalarni muhokama qilishda faol bo'lishi, o'quvchilarga va o'qituvchilarga yordam berishi orqali imidjini rivojlantiradi. Bu esa o'quvchilarning ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishishiga xizmat qiladi.

Tarbiyachining Imidjini Shakllantirish va Rivojlantirish Vositalari

Tarbiyachining imidjini rivojlantirishda bir nechta vositalar mavjud:

- **Pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish:** Tarbiyachining o'z ishiga bo'lgan ishtiyoqi va malakasi uning imidjini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Pedagogik bilimlar va ko'nikmalarni doimiy ravishda oshirib borish, zamonaviy pedagogik metodlarni qo'llash va innovatsion texnologiyalarni joriy qilish tarbiyachining professional imidjini mustahkamlaydi.
- **Shaxsiy rivojlanish va emotsional intellektni rivojlantirish:** Tarbiyachining shaxsiy xususiyatlari, masalan, empatiya, samimiyat, sabr-toqat va stressni boshqarish ko'nikmalari uning imidjini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, tarbiyachi o'zida emotsional intellektni rivojlantirishi kerak, chunki bu o'quvchilarga o'zlarini yaxshi his qilishlariga yordam beradi.
- **Ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalar:** Tarbiyachining o'quvchilarga va ularning oilalariga nisbatan munosabati, samarali muloqot o'rnatish qobiliyati uning imidjini mustahkamlaydi. Tarbiyachi o'zini ishonchli va ochiq-oydin tutishi, o'quvchilar va ota-onalar bilan mustahkam aloqalar o'rnatishi kerak.
- **Axborot texnologiyalaridan foydalanish:** Tarbiyachining ijtimoiy tarmoqlarda faol bo'lishi, o'z ishini onlayn platformalarda ko'rsatishi, yangi pedagogik usullar va metodlarni o'rganish, shuningdek, o'z faoliyatini internetda yoritish tarbiyachining imidjini yuksaltirishga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Tarbiyachilarning Imidji Va Ta'limdagi Muvaffaqiyatga Ta'sir

Tarbiyachilarning ijobiy imidji ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. Tarbiyachining shaxsiy va professionalligi o'quvchilarning muvaffaqiyatiga, motivatsiyasiga, o'quvchilarning o'quv faoliyatiga qiziqishini oshiradi. Shuningdek, tarbiyachining ijobiy imidji ota-onalar bilan ham yaxshi aloqalarni o'rnatadi va ta'lim muassasasining jamoasi bilan hamkorlikni mustahkamlaydi. Tarbiyachining o'z imidjini rivojlantirish orqali ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatlarga erishish mumkin. Tarbiyachilarning imidji ta'lim jarayonining samaradorligiga katta ta'sir ko'rsatadi. Imidjni shakllantirishda pedagogik bilimlar, shaxsiy rivojlanish, emotsional intellekt, kommunikativ ko'nikmalar va axborot texnologiyalaridan foydalanish muhim omillardir. Ijobiy imidj tarbiyachining o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali aloqalar o'rnatishiga yordam beradi va ta'lim jarayonining muvaffaqiyatiga erishishda muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun tarbiyachilarning imidjini rivojlantirish — ta'lim tizimining muvaffaqiyatli ishlashining asosiy omillaridan biridir.

2.3. “Tarbiyaviy jarayonlarini samarali tashkil etish” moduli

1-mavzu: Tarbiya qonuniyatlari va tamoyillari ustida ishlash

(2 soat nazariy mashg'ulot)

Reja:

1. Tarbiya qonuniyatlari va tamoyillari tushunchasi.
2. Tarbiya qonuniyatlari va tamoyillarining ta'lim jarayonidagi ahamiyati.
3. Tarbiya qonuniyatlari va tamoyillarining o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishidagi roli.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	II. UMUMKASBIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH
O'quv modul	2.3. Tarbiyaviy jarayonlarini samarali tashkil etish”
Mavzu	Tarbiya qonuniyatlari va tamoyillari ustida ishlash
Davomiyligi	80 daqiqa
Mashg'ulotning maqsadi	Tarbiyachilarga tarbiya qonuniyatlari va tamoyillarining mohiyatini tushuntirish, ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyatini ochib berish hamda bu qonuniyatlarni va tamoyillarni amaliyotda qanday qo'llash usullarini o'rgatish. Shuningdek, tarbiya jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirishda pedagogik

	tamoyillarni va qonuniyatlarni amalda qo'llash orqali ta'lim sifatini oshirishga erishish.				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, Bahsmunozara	1-2-slaydlar	Mavzuga qiziqish o'yg'onadi, mashg'ulotga ishtirok etishga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-4-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Tushuntirish	21 asr ko'nikmalarini BLUM taksonomiyasi hamda 4C larga bog'liqligi, dolzarbligini asoslab berish	15	Aqliy hujum, suhbat	5-14-slayd	O'qituvchilar tabiiy fanlar ta'limida XXI asr ko'nikmalari haqida nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot:	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	20	Guruhlarda	Haraka	Ijodkorlik, tanqidiy fikrlash,

Harakatlar rejasi			ishlas h	tla r rej asi ja dv ali 1- ilo va	muloqot va hamkorlik da ishlash ko‘nikmal arini rivojlantir uvchi mashq va topshiriqla r orqali inklyuziv ta’lim muhitini yaratuvchi dars rejasini ishlab chiqadi.
3. KO‘R – FIKRLA – HAYRATLA N_BOG‘LA MASHQI	<p>Ishtirokchilarga quyida topshiriq beriladi:</p> <p>O‘ylang....</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Men o‘qitadigan fan mavzulariga qanday bog‘lash mumkin? ➤ ➤ ➤ ➤ 21 asr ko‘nikmalaridagi 4C larga qanday bog‘liq? 	20	Muzy orar, Bahs- munoz ara	15- slayd	21-asr talablariga javob beruvchi ko‘nikmal arni rivojlantiri shda BLUM taksonomi yasi muhim rolidan biri ekanligini o‘rganadi.

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ➤ ➤ ➤ Men tashkil qiladigan darslardagi mashq va topshiriq hamda o‘qitish amaliyotlarga qay tarzda bog‘liq? ➤ ➤ ➤ <p>Ishtirokchilardan “Ko‘r – fikrla – hayratlan _bog‘la” mashqining har bir bosqichi bo‘yicha o‘z fikr-mulohazalarini bo‘lishish so‘raladi.</p>				
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	5	Suhbat, muhokama, tahlil	16-slayd	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o‘rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 17-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilga

					n ma'lumotl arni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhba t	18-19- slayd	O'qituvch ilar mashg'ulo tdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiril adi.

Tarbiya — insonni ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy jihatdan rivojlantirish jarayonidir. Tarbiyachilar uchun tarbiya qonuniyatlari va tamoyillari haqida bilimlar, ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli o'tishini ta'minlaydigan muhim asoslardir. Bu qonuniyatlari va tamoyillar tarbiya jarayonining asosiy yo'nalishlarini belgilab beradi, hamda o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini ta'minlashda samarali vositalar hisoblanadi.

Tarbiya qonuniyatlari — bu tarbiya jarayonining barcha bosqichlarida ro'y beradigan doimiy va tizimli jarayonlar. Ular tarbiya jarayonining mustahkam asoslari bo'lib, o'quvchilarning shaxsini shakllantirishda o'ziga xos qonun-qoidalar va tartiblarni belgilaydi.

Tarbiya tamoyillari esa tarbiyachining faoliyatiga yo'naltirilgan asosiy qoidalar bo'lib, tarbiya jarayonida uning ishlash usullarini va metodlarini ko'rsatib beradi. Tamoyillar tarbiyachiga o'z ishini aniq va samarali tashkil etishga yordam beradi.

Tarbiyachining qonuniyatlari va tamoyillarni to'g'ri tushunishi va ularga amal qilishi nafaqat o'quvchilarning tarbiyasi, balki butun ta'lim muassasasining muvaffaqiyatli faoliyatini ta'minlaydi.

Tarbiya qonuniyatlari — bu tarbiya jarayonining tabiiy va ijtimoiy jihatdan zaruriy qoidalaridir. Tarbiya qonuniyatlarining mohiyati quyidagilardan iborat:

- Tarbiya jarayonining bosqichliligi: Tarbiya har doim o'zining aniq bosqichlari va tartibiga ega. U bolaning yoshiga, uning qobiliyatlari va psixologik rivojlanishiga mos ravishda amalga oshiriladi. Har bir bosqichda tarbiyachining yondashuvi va

usullari o'zgaradi, chunki har bir yoshda tarbiyalash uchun zarur bo'lgan jihatlar turlicha bo'ladi.

- Tarbiya jarayonining ijtimoiy tabiatiga bog'liqligi: Tarbiya o'quvchilarning faqat ma'naviy va axloqiy jihatdan rivojlanishini emas, balki ular jamiyatda o'z o'rnini topishlari va jamiyatning faol a'zosiga aylanishlarini ta'minlaydi. O'quvchilarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda jamiyatdagi o'zgarishlarga, qadriyatlar va me'yorlarga mos ravishda tarbiya jarayonini uyushtirish zarur.
- Tarbiya jarayonining shaxsiy individual yondashuvni talab qilishi: Har bir bola o'zining xususiyatlariga ega bo'lib, tarbiya jarayonida unga individual yondashuv zarur. Bu qonuniyat, o'quvchining ehtiyojlarini hisobga olish va ularga mos ravishda ta'lim va tarbiya berishning muhimligini ko'rsatadi.

Tarbiya qonuniyatlarini amaliyotda qo'llash, o'quvchining shaxsini rivojlantirishda samarali natijalar berishi mumkin. Shuning uchun pedagoglar tarbiya jarayonining qonuniyatlarini bilishlari va ularni har doim e'tiborga olishlari lozim. Tarbiya tamoyillari tarbiyachining faoliyatini boshqaradigan asosiy qoidalar bo'lib, har bir pedagog tomonidan o'z faoliyatida mustahkam belgilanishi kerak. Ular tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil etish va o'quvchilarni muvaffaqiyatli tarbiyalashda yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladi. Quyidagi tamoyillarni ajratib ko'rsatish mumkin:

- Tarbiyaga individual yondashuv: Har bir bola o'zining xususiyatlariga ega va tarbiyachining vazifasi – bu xususiyatlarni hisobga olgan holda unga shaxsiy yondashuvni qo'llashdir. Har bir bolaning yoshiga, ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga mos ravishda, uning ehtiyojlariga va qobiliyatlariga qarab turli yondashuvlarni qo'llash zarur.
- Tarbiyaning ijtimoiy-ma'naviy ahamiyati: Tarbiya o'quvchilarni jamiyatda o'z o'rnini topishga tayyorlash, ularga insoniy qadriyatlarni o'rgatish, axloqiy me'yorlar va mas'uliyatni shakllantirishni nazarda tutadi. Shuning uchun, tarbiya jarayonida ijtimoiy qadriyatlarni ta'limga tatbiq etish muhimdir.
- Tarbiyaning faol va tizimli xarakteri: Tarbiya jarayoni faol va tizimli bo'lishi kerak. O'quvchilarni tarbiyalashda pedagog faqat passiv kuzatuvchi emas, balki faol ishtirokchi bo'lishi zarur. Tarbiya jarayonini tizimli ravishda tashkil qilish o'quvchining har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi.
- Maqsadga yo'naltirilganlik: Tarbiya jarayoni doimo aniq maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Har bir tarbiyaviy jarayon o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari va jamiyatning talablariga mos ravishda belgilangan maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi zarur.

Tarbiya tamoyillarini to'g'ri qo'llash o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi va ta'lim jarayonining samarali bo'lishini ta'minlaydi. Tarbiya qonuniyatlari va tamoyillari tarbiya jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlaydigan asosiy omillardir. Tarbiyachilarning qonuniyatlar va tamoyillarga

bo'lgan chuqur tushuncha va ularni amalda qo'llay olishlari o'quvchilarning ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Shuning uchun, har bir pedagog uchun tarbiya qonuniyatlari va tamoyillarini bilish va ularga rioya qilish, ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Schools of the Future Defining New Models of Education for the Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum 91-93 route de la Capite CH-1223 Cologny/Geneva Switzerland

2. CHANGE OR DIE. The Three Keys to Change at Work and in Life. Alan Deutschman

3. Singapore "Facts, Geography, History, & Points of Interest" SimpleWebGuide.com

4. Outliers The Story of succes Malcolm Gladwell. <https://www.edsurge.com/news>

2.3. "Tarbiyaviy jarayonlarini samarali tashkil etish" moduli

2-mavzu: Darslarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish usullari

Reja:

1. Tarbiya jarayonining o'ziga xos xususiyatlari.
2. O 'quvchilar jamoasini shakllantirishning mohiyati va tashkiliy asoslari..
3. O 'quvchilar jamoasining rivojlanish darajasi va bosqichlari.
4. O 'quvchilar jamoasi rivojining asosiy shart-sharoitlari.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	II. UMUMKASBIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH
O'quv modul	2.3. "Tarbiyaviy jarayonlarini samarali tashkil etish"
Mavzu	2.3.2 Mavzu:Darslarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish usullari
Davomiyligi	80 daqiqa
Mashg'ulot ning maqsadi	Darslarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish usullarini o'rgatish, tarbiyaviy jarayonlarni tizimli va davomiy ravishda tashkil qilish orqali o'quvchilarda ijtimoiy, axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni rivojlantirish, ularning shaxsiy rivojlanishiga va jamiyatga mas'uliyatli a'zo bo'lishlariga ko'maklashish. Shuningdek, tarbiyaviy ishlarni

	o'quvchilarni faol ishtirokchiga aylantirish va o'z-o'zini anglashga yordam berish maqsadida turli didaktik va metodik usullarni qo'llash.				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slayd 1-ilova	Ishtirokchilar e'tiborini mavzuga jalb etish
2. Motivatsiya	- Muammoli vaziyat tahlili - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Zamonaviy dars, uning o'ziga xos xususiyatlari, dars turlari, strukturasi, darsning tarkibiy qismlari, dars mazmunini ta'lim oluvchilarning ehtiyojlariga moslashtirish, "SMART" vositasida dars maqsad va vazifalarini belgilash, darsning texnologik xaritasini ishlab chiqishning	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-14-slaydlar 2-ilova	O'qituvchilar dars turlari, strukturasi, darsning tarkibiy qismlari, dars mazmunini ta'lim oluvchilarning ehtiyojlariga moslashtirish, "SMART"

	yuzasidan nazariy ma'lumotga ega bo'ladilar				T" vositasid a dars maqsad va vazifalari ni belgilash , darsning texnologik xaritasini ishlab chiqishni ng yuzasida n nazariy va amaliy bilom va ko'nikm aga ega bo'ladila r.
4. Amaliy mashg'ulot	Ona tili va adabiyot fanidan belgilangan mavzu asosida darsning texnologik xaritasi va blok chizmasini tayyorlaydilar	35	Guruhlarda ishlash, sun'iy intellektdan foydalanish	tarqatmalar ; 15-17-slaydlar	O'qituvc hilar dars turlarini aniqlash, dars bosqichl arini samarali taqdim etish, daes maqsadi ni SMART

					mezonlar i asosida belgilash , texnologi k xaritani mukamm al ishlab chiqish yuzasida n amaliy ko'nikm alar hosil qilishadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikir-mulohazalar olish;	10	Suhbat, muhokama, tahlil	3-4-ilovalar	O'qituvc hilar o'z tajribalar ini o'rtoqlas hadi va yangi g'oyalar ni o'zlashtir adi.
6. Refleksiya	- refleksiya ("Debrifing" usulida tahlil)	5	Refleksiya usullari		O'qituvc hilar o'z faoliyati ni baholayd i va o'rganilg an ma'lumo tlarni qayta

					ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	18-19- slaydlar	O'qituvchi hilar mashg'ul otdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Tarbiya - muayyan, aniq maqsad hamda ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida shaxsni har tomonlamma o'stirish, uning ongi, xulq-atvori va dunyoqarashini tarkib toptirish jarayoni. Boshqacharoq talqin etilganda, tarbiya yosh avlodni muayyan maqsad yo'lida har tomonlamma voyaga yetkazish, unda ijtimoiy ong va xulq-atvomi tarkib toptirishga yo'naltirilgan faoliyat jarayonidir. Tarbiya jarayoni o'qituvchi va o'quvchi (tarbiyachi va tarbiyalanuvchi)lar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayonidir. Tarbiya jarayonida tarbiyalanuvchining ongi shakllana boradi, his-tuyg'ulari rivojlanadi, ijtimoiy hayot uchun zarur bo'lgan ijtimoiy aloqalami tashkil etishga xizmat qiladigan xulqiy odatlar hosil bo'ladi. Tarbiya jarayonida bolalarning hayoti va faoliyatini pedagogik jihatdan to'g'ri uyushtirish g'oyat muhimdir. Faoliyat jarayonida bola tashqaridan kelayotgan tarbiyaviy ta'sirlarga nisbatan ma'lum munosabatda bo'ladi. Bu munosabat shaxsning ichki ehtiyoj va xohishlarini ifodalaydi. Psixolog va pedagoglarning tadqiqotlari shaxsga tashqi omillarning (xoh salbiy, xoh ijobiy) ta'siri bolaning ularga munosabatiga bog'liqligini ko'rsatadi. Bola faoliyatini uyushtirishgina emas, balki tarbiyalanuvchining bu faoliyatga nisbatan turli kechinmalarni qanday anglashi, baholashi, his qilishi, ulardan o'zi uchun nimalarni olayotganligini bilishi zarur. Tarbiya jarayoni kA o'qituvchi va ta'lim oluvchi (tarbiyachi va tarbiyalanuvchi)lar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayonidir. Tarbiya jarayoni o'ziga xos xususiyatlariga ega: - maqsadga yo'naltirilganligi; - ko'p qirrali jarayon; - uzoq muddat davom etishi; - uzluksizligi; - yaxlitligi; - variativligi; - natijalarning oldindan aniqlanmasligi; - ikki tomonlamalilik; Tarbiya qonuniyatlari bu bir tomondan, ijtimoiy hodisa sifatida tarbiyaning xususiyatlari, ikkinchi tomondan, shaxsning rivojlanishi bilan bog'liq bo'lgan barqaror aloqalar. Tarbiya jarayonining quyidagi qonuniyatlari mavjud: - ijtimoiy muhitning ob'yektiv va sub'yektiv omillariga bog'liqligi; - tarbiyaning

shaxsning rivojlanishi bilan birligi va o'zaro bog'liqligi; - faoliyat va munosabatni e'tirof etish shaxsning ijtimoiy qimmatli fazilatlarini shakllantirishning negizi va asosiy manbai; - tarbiyalanuvchilarning o'zaro tarbiyaviy ta'siri, o'zaro munosabatlari hamda faol faoliyati o'rtasidagi bog'lanish; - tarbiya va o'zini-o'zi tarbiyalashning intensivligi; - tarbiyalanuvchining "ichki olami"ga ta'sir etishning intensivligi; - tarbiyalanuvchilarda verbal va sensomotor jarayonlarning rivojlanish darajasi va pedagogik ta'simi hisobga olish. Tarbiya tamoyillari deb yosh avlodni tarbiyalash maqsadidan kelib chiqadigan va komil insonni tarbiyalashning mazmuni va yo'nalishiga qo'yiladigan eng muhim talablarni belgilab beruvchi asosiy g'oya va qoidalar yig'indisiga aytiladi. Tarbiya tamoyillari o'qituvchi va tarbiyalanuvchilarga yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi qoidalar bo'lib, yosh avlodni tarbiyalash, barkamol insonni shakllantirish vazifalariga muvofiq belgilanadi, shuningdek, ular shaxs tarbiyasi borasidagi ilg'or ta'limotlar g'oyalariga hamda pedagogika fanida erishilgan yutuqlarga asoslanadi. Tarbiyaviy ishlar o'quvchilarni nafaqat bilim olishga, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga, axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni anglashga yordam beradigan jarayonlardir. Darslarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish nafaqat o'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyatiga, balki ularning jamiyatda faol va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Tarbiyaviy ishlar orqali o'quvchilarni o'z-o'zini anglash, boshqa odamlar bilan hamkorlik qilish, empatiya va mehnatga bo'lgan munosabatlarini o'zgartirish mumkin.

Tarbiyaviy ishlar — bu dars jarayonida o'quvchilarga ma'naviy, axloqiy, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan faoliyatdir. Ular o'quvchilarning dunyoqarashini shakllantiradi, jamiyatda to'g'ri va mas'uliyatli bo'lishlarini ta'minlaydi.

Darslarda tarbiyaviy ishlar o'quvchilarni ta'limda faollikka, samarali muloqotga, o'z-o'zini boshqarishga, ijtimoiy mas'uliyatga va do'stlikka o'rgatadi. Ular nafaqat o'quvchilarning axloqiy qadriyatlarini o'stirishga, balki ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Tarbiyaviy ishlar o'quvchilarning o'z-o'zini anglash va jamiyatda to'g'ri faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan asosiy elementlarni o'z ichiga oladi.

Tarbiyaviy Ishlar Tushunchasining Maqsadlari

Tarbiyaviy ishlar darsda o'quvchilarning faolligini oshirish va ularning shaxsiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Tarbiyaviy ishlarning asosiy maqsadlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. O'quvchilarning axloqiy qadriyatlarini shakllantirish: Tarbiyaviy ishlar yordamida o'quvchilarga to'g'ri va xolis qarorlar qabul qilish, boshqalarni hurmat qilish, mas'uliyatli bo'lish kabi axloqiy qadriyatlarni o'rgatish mumkin.
2. O'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish: O'quvchilarni jamoaviy ishda faol ishtirok etishga, o'zaro munosabatlarni o'rnatishga o'rgatish, boshqalar

bilan ishlashda samarali kommunikatsiya ko'nikmalarini oshirish tarbiyaviy ishlarning muhim vazifasidir.

3. Shaxsiy mas'uliyatni oshirish: Tarbiyaviy ishlar o'quvchilarni o'z xatti-harakatlariga mas'uliyatli bo'lishga va jamiyatda to'g'ri munosabatlar o'rnatishga o'rgatadi.

Tarbiyaviy

Ishlarni Darsda Samarali Tashkil Etishning Asosiy Usullari:

Darslarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish uchun bir nechta usullarni qo'llash mumkin: Individual Yondashuv va Guruh Bilan Ishlash: Darsda har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olish, individual yondashuvni amalga oshirish orqali tarbiyaviy ishlar samarali bo'ladi. Har bir bola o'zining psixologik, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishiga qarab yondashuvni o'zlashtiradi. Individual yondashuv o'quvchiga shaxs sifatida hurmat ko'rsatish va uning ehtiyojlariga mos tarzda yordam berish imkoniyatini yaratadi. Guruh bilan ishlash esa o'quvchilarni bir-biriga yordam berishga, birgalikda ishlashga o'rgatadi. Jamoaviy faoliyat orqali o'quvchilar bir-birining fikrini hurmat qilish, jamoadagi muammolarni hal qilish ko'nikmalarini o'zlashtiradilar. O'quvchilarning Mustaqil Ishlashiga Yo'l Ochish: O'quvchilarga mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish imkoniyatlarini yaratish tarbiyaviy ishlarning samarali tashkil etilishini ta'minlaydi. Darslarda o'quvchilarga o'zlarini erkin ifoda etish, yangi g'oyalar yaratish imkoniyatlarini berish orqali ularni rivojlantirish mumkin. Mustaqil ishlash o'quvchilarda o'z-o'zini anglash, muammolarni mustaqil hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'yinlar, Drama Va Rolli O'yinlar Orqali Tarbiyaviy Ishlarni Tashkil Etish: O'yinlar va rolli o'yinlar orqali tarbiyaviy ishlarni amalga oshirish o'quvchilarni ko'proq jalb etadi. O'yinlar yordamida o'quvchilar ko'proq o'rganishga ishtiyoq bildiradilar, bu esa ularning axloqiy va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Drama va rolli o'yinlar orqali o'quvchilar o'zaro muloqot qilishni o'rganadilar, muammolarni hal qilishda ijodkorlikni rivojlantiradilar.

Tarbiyaviy

Ishlarning Darsda Davomiyligi va Tizimliliigi: Tarbiyaviy ishlarning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun ularning davomiy va tizimli bo'lishi zarur. Tarbiya jarayoni bir marta o'tkazilgan dars bilan tugamasa kerak. Tarbiyaviy ishlar davomiy tarzda amalga oshirilishi, har bir darsda uning tarkibiga kirishi lozim. Shuningdek, tarbiyaviy ishlar bir-birini to'ldiruvchi, bir butun tizimni tashkil etuvchi tarzda o'rganilishi kerak. Tarbiyaviy Ishlar Uchun Didaktik Materiallar Va Metodlar: Darsda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish uchun mos didaktik materiallar va metodlarni tanlash juda muhimdir. O'quvchilarning yoshiga va qiziqishlariga mos metodlar, masalan, interaktiv metodlar, guruhli ishlar, muammoli vaziyatlar, film va videomateriallardan foydalanish, tarbiyaviy ishlarning samaradorligini oshiradi. Didaktik materiallar orqali o'quvchilarni ma'naviy va axloqiy jihatdan rivojlantirish mumkin.

Ota-onalar va jamiyat bilan hamkorlikning tarbiyaviy ishlardagi o'rni: Tarbiyaviy ishlarning samaradorligini oshirish uchun ota-onalar va jamiyat bilan

hamkorlik qilish zarur. Ota-onalar bilan o‘zaro muloqot orqali ularning farzandlarining ta’limdagi muvaffaqiyatlari, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishi haqida fikr almashish mumkin. Ota-onalar darsdagi tarbiyaviy ishlar bilan hamohang tarzda o‘z farzandlari bilan ishlashlari kerak. Shuningdek, jamiyat bilan hamkorlik o‘quvchilarning jamiyatdagi roli va mas’uliyatlarini anglashlariga yordam beradi.

Darslarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish nafaqat o‘quvchilarning axloqiy va ma’naviy rivojlanishiga, balki ularning jamiyatda faol va mas’uliyatli shaxslar sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Tarbiyaviy ishlarning samarali amalga oshirilishi uchun pedagoglar individual yondashuv, guruhli ishlash, o‘quvchilarga mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirish imkoniyatlarini yaratishlari kerak. Bularning barchasi o‘quvchilarning ta’limda muvaffaqiyatli bo‘lishiga va jamiyatda to‘g‘ri faoliyat yuritishlariga yordam beradi.

2.3. “Tarbiyaviy jarayonlarini samarali tashkil etish” moduli

3-mavzu: O‘quvchilar ma’naviyatini yuksaltirishning pedagogik asoslari

Reja:

1. Manaviyatning ta’rifi va uning o’quvchi uchun ahamiyati..
2. O’quvchilarning manaviy tarbiyasining asosiy metod va vositalari
3. O’quvchilarning manaviyatini yuksaltirishning pedagogik ahamiyati va uning ijtimoiy roli..
4. O’quvchilarning ma’naviy rivojlanishiga ko’maklashishning dolzarbligi..

5. Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	II. UMUMKASBIY KO‘NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH				
O‘quv modul	2.3. ““Tarbiyaviy jarayonlarini samarali tashkil etish” moduli				
Mavzu	2.3.3-mavzu: O‘quvchilar ma’naviyatini yuksaltirishning pedagogik asoslari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish	5	Suhbat, tushuntirish	1-slayd	Ishtirokchilar e’tiborini

	- Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish				mavzuga jalb etish
2. Motivatsiya	- Muammoli vaziyat tahlili - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	2-slayd 1-2-ilovalar	O'qituvchilarning mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Sinfni samarali boshqarishning asosiy tamoyillari, interaktiv sinf faoliyati, sinfni samarali boshqarish strategiyalari yordamida o'quvchilarni o'quv faoliyatiga tayyorlash, sinfda sog'lom, do'stona, ijobiy muhitni yaratish, sinf uchun "Oltin qoidalar"ni ishlab chiqish, yuzasidan ham amaliy, ham nazariy bilim va ko'nikmalarga ega bo'ladilar	15	Taqdimot, ko'rgazmalitushuntirish	3-5-slaydlar	O'qituvchilarning sinfni samarali boshqarish usullari, strategiyalari yuzasidan ham nazariy bilim va ko'nikmaga ega bo'ladilar.
4. Amaliy mashg'ulot	Guruglarda sinfni boshqarish bo'yicha taklif va tavsiyalarini, oltin qoidalarini yaratadilar va bu bo'yicha BKMLari rivojlantiriladi	35	Guruhlarda ishlash, sun'iy intellektda n foydalanish	tarqatmalar; 5-6--slayd	Sinfni samarali boshqarish strategiyalari, usullarini, taklif va tavsiyalarini ishlab chiqadilar

5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish;	10	Suhbat, muhokama, tahlil	7-8-slaydlar	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- refleksiya ("Gamburger" usulida tahlil)	5	Refleksiya usullari		O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	9-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Manaviyat - bu insonning axloqiy, ma'naviy va ruhiy qiyofasini belgilovchi asosiy tamoyillar, qadriyatlar, ishlar va munosabatlar tizimi. Bu tushuncha nafaqat axloqiy mezonlarni, balki ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni ham o'z ichiga oladi. Manaviyat va axloq o'rtasidagi farq: Manaviyat axloqiy qadriyatlarni o'z ichiga olgan bo'lsa-da, u yanada kengroq tushuncha bo'lib, insonning ruhiy va madaniy rivojlanishiga ham bog'liqdir. Axloq, esa odatda, to'g'ri yoki noto'g'ri amallarni aniqlashga qaratilgan. Manaviyatning asosiy elementlari: axloqiy qadriyatlar: O'zini va boshqalarni hurmat qilish, halollik, adolat, bag'rikenglik va boshqalar. Bu qadriyatlar o'quvchilarda to'g'ri va noto'g'ri xulq-atvorni ajratish uchun zarurdir.

Ruhiy qadriyatlar: Ruhiy hayotning yuqori shakllari (ehtiroslar, his-tuyg'ular, ong, intellektual qobiliyatlar) hamda insonning dunyoqarashi va maqsadlari.

Madaniy qadriyatlar: O'quvchilarni milliy va global madaniyatga hurmat bilan qarash, etnik va madaniy xilma-xillikni qadrlash.

Manaviyatning o'quvchi uchun ahamiyati

- **Shaxsiy rivojlanish:** O'quvchilar o'zlarining ichki dunyosini, his-tuyg'ularini va ruhiy holatini tushunish va shakllantirishda manaviyatning roli katta. Ularning ruhiy va axloqiy rivojlanishi, kelajakda o'zgarishlarga moslashuvchanlikni ta'minlaydi.

- **Ijtimoiy moslashuv:** O'quvchilar jamiyatda qanday o'zaro munosabatlar o'rnatishni, boshqa insonlar bilan qanday muloqotda bo'lishni bilishlari zarur. Manaviyat bu borada asosiy ko'rsatkich bo'lib, o'quvchilarni to'g'ri jamiyat a'zolari bo'lishga o'rgatadi.

- **Axloqiy tuyg'ular:** Manaviyat o'quvchilarda axloqiy tuyg'ularni (halollik, adolat, hamdardlik, mas'uliyat) shakllantiradi. Bu tuyg'ular orqali ular jamiyatda to'g'ri va odilona qarorlar qabul qilishga o'rganadilar.

- **Shaxsiy javobgarlik:** Manaviyat o'quvchining o'zining xulq-atvori va ijtimoiy mas'uliyatini his qilishiga yordam beradi. Shaxsiy javobgarlikni tushunish, jamiyatda o'z o'rnini topish va o'z hayotini boshqarish imkonini beradi.

- **Dunyoqarashni kengaytirish:** Manaviyat o'quvchilarni nafaqat o'z mamlakatidagi, balki butun dunyo bo'ylab axloqiy qadriyatlar va jamiyatda bir-biriga hurmat bilan qarashni o'rgatadi.

- Manaviyatning o'quvchining umumiy tarbiyasidagi roli

- **O'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish:** Manaviyat o'quvchilarda ijtimoiy munosabatlarni to'g'ri o'rnatish va jamiyatda hurmatga sazovor bo'lish ko'nikmalarini shakllantiradi.

- **Xulq-atvorni shakllantirish:** O'quvchilarni har tomonlama to'g'ri, axloqiy jihatdan soflangan xulq-atvorga o'rgatadi, bu esa ularning jamiyatda o'z o'rnini topishda yordam beradi.

- **Shaxsiy va kasbiy muvaffaqiyat:** Manaviyat o'quvchilarga o'z orzu-istaklariga erishishda kuch va motivatsiya beradi. O'quvchilarning ijtimoiy muvaffaqiyatga erishishlari uchun ularda ma'naviy qadriyatlarning bo'lishi juda muhim.

Manaviyat va ta'lim tizimining o'zaro aloqasi

- **Ta'limning ma'naviy asoslari:** Ta'lim jarayonida manaviyatni rivojlantirish o'qituvchining asosiy maqsadlaridan biri bo'lishi kerak. Ta'lim o'quvchilarni faqat ilmiy bilimlar bilan ta'minlash emas, balki ular uchun axloqiy va ma'naviy asoslarni shakllantirishga ham qaratilishi lozim.

Tarbiyaviy tizimlar: Manaviyatni shakllantirishda turli pedagogik uslublar, mashg'ulotlar va faoliyatlar yordamida o'quvchilarning ma'naviy savodxonligini oshirish.

O'quvchilarning manaviy tarbiyasining asosiy metod va vositalari mavzusini keng yoritish uchun quyidagi reja taqdim etiladi:

Tarbiyaviy metodlar — o'quvchilarning ma'naviy, axloqiy, estetik va ruhiy jihatdan rivojlanishini ta'minlovchi pedagogik uslublar va yondashuvlar. O'quvchilarni tarbiyalashda quyidagi asosiy metodlar qo'llaniladi:

O'qituvchining shaxsiy namunasi ya'ni o'qituvchining o'zining axloqiy, ma'naviy xulq-atvori o'quvchilarga ta'sir qiladi. O'qituvchining xulq-atvori, munosabatlari, o'ziga xos yondoshuvi o'quvchilarga tarbiya beradi.

O'qituvchi tomonidan taqdim etilgan namunalar: O'qituvchi o'quvchilarga yaxshilik, halollik, adolat, mehr-shafqat kabi fazilatlarni o'rgatishda shaxsiy misollar keltirishi zarur.

O'quvchilar bilan samarali muloqot: O'quvchilar bilan doimiy va to'g'ri muloqot orqali ularning ichki dunyosiga kirish, muammolarini tushunish va ularga to'g'ri yo'l ko'rsatish mumkin.

Tarbiyaviy suhbatlar o'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash, ularning fikrlash va tushunish darajasini oshirishga yordam beradi. Bunday suhbatlarda o'quvchilarni o'z fikrlarini erkin ifoda etishga undash muhim.

Axloqiy tarbiya metodlari: O'quvchilarda to'g'ri va noto'g'ri xulq-atvorni ajratish, hurmat, halollik, mas'uliyat kabi axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish.

Estetik tarbiya: O'quvchilarga san'at va madaniyat orqali go'zallik, yaxshilik va adolatni tushunish, ularning estetik didini shakllantirish. Musiqa, she'riyat, tasviriy san'at kabi vositalar estetik tarbiya uchun muhim vositalardir.

Tadbirlar va ko'rgazmalar: O'quvchilarning ma'naviy tarbiyasini mustahkamlash uchun turli xil tadbirlar, seminarlarga qatnashish, madaniy va ilmiy ko'rgazmalarni tashkil etish.

Ijtimoiy faoliyatlar: O'quvchilarni ijtimoiy mas'uliyatga o'rgatish, ijtimoiy faoliyatlarga jalb qilish, jamoat ishlariga ishtirok etish. Bunday faoliyatlar orqali o'quvchilar jamiyatdagi o'z o'rnini anglashadi.

O'quvchilarga bilim berishdan tashqari, darslarda ularni axloqiy va ma'naviy jihatdan rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish kerak. Darslar orqali o'quvchilarni hayotiy qadriyatlar, ijtimoiy mas'uliyat, insonparvarlik kabi tamoyillar bilan tanishtirish mumkin. O'quvchilarga axloqiy tarbiya berish uchun maxsus mashg'ulotlar tashkil etish. Masalan, "Yaxshi va yomon", "Adolat va halollik" kabi mavzularni muhokama qilish.

Kitoblar va adabiyotlar: O'quvchilarga adabiyot, ayniqsa, ma'naviy axloqiy tarbiya beruvchi asarlar, she'rlar, hikoyalar o'qitish. Kitoblar orqali o'quvchilarda empatiya, mehnatga muhabbat, sevgi va adolatni qadrlash hissi shakllantiriladi.

Tarixiy va badiiy asarlar: Tarixiy shaxslar va ularning axloqiy qadriyatlari haqida hikoyalar o'quvchilarga katta ta'sir ko'rsatad

San'at va madaniyat tadbirlari: Konsertlar, spektakllar, ko'rgazmalar orqali o'quvchilarni estetik va axloqiy jihatdan rivojlantirish. Madaniy tadbirlar o'quvchilarni dunyoqarashlarini kengaytirish, go'zallik va adolatni tushunishga yordam beradi.

Jismoniy tarbiya va sport o'quvchilarda sog'lom turmush tarzini shakllantiradi, o'z-o'zini nazorat qilish va jamoada ishlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Volontyorlik faoliyati: O'quvchilarni ijtimoiy foydali ishlar, hayriya tadbirlarida ishtirok etishga jalb qilish, bu orqali ularni yaxshi, ijtimoiy mas'uliyatli odamlar bo'lishga o'rgatish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Кривцова С.В. (2004). Учитель и проблемы дисциплины. «Генезис», <http://nkozlov.ru/library/psychology/psychology2/>.
2. Старикова Л.М. (2019) Выступление на педсовете "Эффективный педагог: какой он?" <https://multiurok.ru/files/vystuplenie-na-pedsoвете-effektivnyi-pedagog-kakoi.html> Управление классом – Краткое руководство (2018).
3. <https://coderlessons.com/tutorials/upravlenie/klassnoe-rukovodstvo/upravlenie-klassom-kratkoerukovodstvo>.
4. 4 принципа управления классом (2020) <https://nsportal.ru/blog/obshcheobrazovatel'nayatematika/all/2020/11/10/4-printsipa-upravleniya-klassom>.
5. Элин, Ж. и Бекон, В. (1973). Заглядывая на урок.
6. Allyn & Bacon. Teachings in Education (2019). Classroom Management. Youtube. Available from https://www.youtube.com/watch?v=z_XR6dy69f4 Accessed [14 May 2022].

2.3. “O‘quv jarayonini samarali tashkil etish” moduli

4-mavzu: Aqliy va ma'naviy -axloqiy tarbiya usullari

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Reja

1. Aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiyaning mohiyati va ahamiyati
2. Aqliy tarbiya usullari
3. Axloqiy tarbiya usullari
4. Aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiya usullarini birlashtirish

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	II. UMUMKASBIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH				
O'quv modul	2.3. "O'quv jarayonini samarali tashkil etish"				
Mavzu	2.3.4-mavzu: Aqliy va ma'naviy -axloqiy tarbiya usullari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi					
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	"Qarg'a bilan burgut" haqidagi motivatsion hikoya	15	Mulohaza uchun vaziyat yaratish	3-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	- Darslarni kuzatish va tahlil qilishdan asosiy maqsad; - Dars kuzatish va tahlil qilish ketma-ketligi; - Dars kuzatishdan	20	Taqdimot, ko'rgazmalari tushuntirish	4-8- slaydlar	Ushbu mashg'ulot orqali darslarni kuzatish va tahlil qilishda nimalarga e'tibor

	chiqarilgan yakuniy xulosalar, taklif va tavsiyalar;				berish kerakligi, darslarni kuzatish va tahlil qilishning maqsad va vazifalari, dars tahlil qilishning bir necha turlari haqida nazariy va amaliy bilimlarga ega bo'ladilar
4. Amaliy mashg'ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish;	15	Guruhlarda ishlash	9-slayd	O'qituvchilar guruhlarda ishlab darslarni tahlil qilishadi, fikr almashishadi
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni	10	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.

	bo'yicha fikr-mulohazalar olish;				
6. Refleksiya	- "Olimpiada" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari	10-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	11-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiya insonni nafaqat bilimli, balki axloqiy va ma'naviy jihatdan ham yuqori darajaga ko'tarishni maqsad qilgan tarbiyaviy jarayonlarning ajralmas qismlaridir. Bu ikki tarbiya sohasi bir-birini to'ldirgan holda shaxsning to'laqonli rivojlanishiga xizmat qiladi. Aqliy tarbiya insonning bilim olish, fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, ma'naviy-axloqiy tarbiya esa uning jamiyatda o'z o'rnini topishi, axloqiy me'yorlarga rioya qilishi uchun zarurdir.

1. Aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiyaning mohiyati va ahamiyati:

Aqliy tarbiya, eng avvalo, insonning mantiqiy fikrlash, bilim olish va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishni nazarda tutadi. U nafaqat o'quv jarayonida, balki hayotda ham muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, aqliy tarbiya orqali inson ongli ravishda qarorlar qabul qilish, aniq fikrlash va maqsadga erishish yo'llarini o'rganadi.

Ma'naviy-axloqiy tarbiya, o'z navbatida, insonning jamiyatdagi o'rnini, axloqiy me'yorlarga rioya qilish, adolat, haqiqat, insonparvarlik kabi qadriyatlarni anglashga yordam beradi. Ma'naviy-axloqiy tarbiya insonning ijtimoiy faolligi va ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi, shuningdek, uning o'z-o'zini hurmat qilish va boshqalarni hurmat qilishni o'rgatadi.

2. Aqliy tarbiya usullari:

- **Intellectual faollikni rivojlantirish:** O'quvchilarni turli mavzularda diskussiyalar va bahs-munozaralarga jalb qilish, ularni mustaqil fikrlashga undash.
- **Tanqidiy fikrlashni o'rgatish:** O'quvchilarga faqat faktlarni yodlash emas, balki ularni tahlil qilish, solishtirish va baholashni o'rgatish.
- **Mantiqiy fikrlash va muammolarni hal qilish:** Muammolarni tizimli va lo'nda tarzda hal qilishni o'rgatish, ularni amalga oshirish uchun amaliyotga oid misollar keltirish.
- **O'qish va bilim olish jarayonidagi usullar:** O'qish jarayonini samarali tashkil etish, o'qishga motivatsiya yaratish, turli bilim olish usullarini o'rgatish.

3. Ma'naviy-axloqiy tarbiya usullari:

- **Ma'naviy qadriyatlarni o'rgatish:** Insoniyatning asosiy ma'naviy qadriyatlarini o'rgatish, ularni hayotda qo'llashni ta'minlash.
- **Axloqiy prinsiplar va etika tushunchalarini shakllantirish:** O'quvchilarga axloqiy normalar va etika haqida ma'lumot berish, ularning axloqiy qarashlarini rivojlantirish.
- **Ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish:** Jamiyat oldida mas'uliyatni his qilishni o'rgatish, insonlarning bir-biriga yordam berish, to'g'ri munosabatlar o'rnatishga undash.
- **Ehtiyojlarni va inson huquqlarini hurmat qilish:** Har bir insonning ehtiyojlarini va huquqlarini hurmat qilish, adolatli va tenglik tamoyillarini o'rgatish.

4. Aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiya usullarini birlashtirish:

Aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiya usullari bir-birini to'ldirgan holda shaxsni har tomonlama rivojlantiradi. Aqliy tarbiya, insonning bilim olish va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirgan holda, ma'naviy-axloqiy tarbiya orqali uning axloqiy me'yorlarga asoslangan qarorlar qabul qilishini ta'minlaydi.

Pedagogik yondashuvlarda o'qituvchi va tarbiyachining roli nihoyatda muhimdir. O'qituvchilar va tarbiyachilar aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiya usullarini samarali qo'llash orqali o'quvchilarning nafaqat bilim olish, balki jamiyatda muvaffaqiyatli yashash uchun zarur bo'lgan ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni ham o'rgatadilar.

5. Amaliy misollar va tavsiyalar:

Ta'lim muassasalarida aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiyani amalga oshirishda quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

- O'quvchilarga etika va axloqiy qadriyatlar bo'yicha darslar o'tkazish.
- O'quvchilarni ijtimoiy loyihalarda ishtirok etishga undash.
- O'qish jarayonini interaktiv qilish, o'quvchilarni muammolarni hal qilishga jalb qilish.

Oilada va jamiyatda ham aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiyani rivojlantirish muhimdir. Oilada o'quvchilarga yaxshi namuna bo'lish, axloqiy me'yorlarni o'rgatish va ular bilan birga o'rgangan qadriyatlarni hayotga tadbiq etish zarur.

6. Xulosa:

Aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiya usullari shaxsning to'laqonli rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarni nafaqat aqliy bilimlar bilan, balki axloqiy va ma'naviy qadriyatlar bilan ham ta'minlash zarurdir. Tarbiya jarayonida o'qituvchilarning o'rni va pedagogik yondashuvlar samarali bo'lsa, yosh avlodning bilim va ma'naviyat jihatidan yuqori darajaga ko'tarilishi ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh. Alimov, A. To'raqulov. "Pedagogika asoslari". Toshkent, 2010.
2. M. Karimov. "Insonni tarbiyalashning asosiy tamoyillari". Toshkent, 2012.
3. X. Rajabov. "Ta'lim va tarbiya: nazariy asoslar". Toshkent, 2015.
4. A. Davronov. "Aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiya usullari". Tashkent, 2018.

3.1 “Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilarning fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari ” modulining o‘quv dasturi

1-mavzu. Yosh tarbiyalanuvchilarning fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari (2 soat nazariy mashg‘uloti)

Reja:

1. Nutq malakalarining rivojlanishi.
2. Psixik malakalarning rivojlanishi:
3. Jismoniy rivojlanishi
4. Reflekslar

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.1. "Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilarning fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari"				
Mavzu	1. Yosh tarbiyalanuvchilarning fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> - Ta'lim tizimini raqamlashtirish jarayonini tahlil qilish - Raqamli ta'limning nazariy va amaliy asoslarini o'rganish - Raqamli resurslar va ularning samaradorligini oshirish yo'nalishlarini belgilash 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> - Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	10	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	2-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Raqamli ta'lim tushunchasi. Ta'limni raqamlashtirishning maqsad va vazifalari.	30	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	3-20-slayd	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni

	<p>Raqamli ta'limning asosiy vositalari.</p> <p>Ilg'or xorijiy tajribalar.</p> <p>Zamonaviy pedagogik dasturiy vositalar va ularning turlari.</p> <p>Virtual laboratoriya va simulyatsiyalar.</p> <p>Sun'iy intellekt tushunchasi.</p>				i nazariy jihatdan o'rgana di.
4. Amaliy mashg'ulot	<p>-Virtual laboratoriyalar va simulyatsiyalar</p> <p>-Ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari va Raqamli ta'limning raqamlashtirishning maqsad va vazifalari</p>	15	Guruhlard a ishlash, platformal ardan foydalanis h	1- Tarqatm a	O'qituv chilar interfaol vositalar yordam ida amaliy ko'nik malar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<p>- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar</p> <p>- Qiyinchiliklarni muhokama qilish</p> <p>- Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish</p>	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituv chilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarini o'zlashtiradi.

6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish - "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	22-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

3.1. "Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilarning fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari" modulining o'quv dasturi

2-mavzu: Tarbiyalanuvchilar fiziologiyasida yoshga doir muammolar.

Reja:

1. O'sish va rivojlanish bilan bog'liq muammolar.
2. Ovqat hazm qilish tizimi bilan bog'liq muammolar:
3. Nerv tizimi va miyaning rivojlanishiga doir muammolar
- 4 Psixomotor rivojlanishdagi muammolar

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III.				
O'quv modul	3.1. "Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilarning fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari"				
Mavzu	2. Tarbiyalanuvchilar fiziologiyasida yoshga doir muammolar				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	-Ta'limni Kengaytirish va Qo'llab-Quvvatlash -Interaktiv O'qitish Muhitini Yaratish -Moslashuvchan O'qish Imkoniyatlarini Yaratish				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-slayd	O'qituvchilar mashg'ulo tga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama Yoki kahoot da pedagogik dasturiy vositalar mavzusi bo'yicha diagnostik topshiriq	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-5 - slaydlar	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.

3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Fanni O'qitishga Doir Ta'lim Platformalari - Khan Academy- Moslashtirilgan Ta'lim - Coursera- Keng Ko'lamli Kurslar - Udemey- Professional Rivojlanish - Duolingo- Gamifikatsiya 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	6-slayd	O'qituvchilar ta'lim platformalarining ta'lim jarayoniga tadbiq etishni nazariy jihatdan o'rganadi
4. Amaliy mashg'ulot	Guruhlarda ta'lim platformalari (kahoot, quizizz.com, google form va boshqa) yordamida fan mavzusi doirasida topshiriqlar tayyorlash.	30	Guruhlarda ishlash, online ta'lim platformalarida bir mavzu doirasida topshiriq tayyorlash	12-slaydlar	O'qituvchilar raqamli vositalar va online ta'lim platformalari yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar - Qiyinchiliklarni muhokama qilish - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil	13-slayd	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va

					o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	21-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

O'sish va rivojlanish bilan bog'liq muammolar tug'ilganidan 1 yoshgacha bo'lgan davrda bolalarning sog'lom o'sishi va rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Bu davrda bolalar jismoniy, nevrologik va psixologik jihatlarida keskin o'zgarishlarni boshdan kechiradilar. Ammo, ba'zi hollarda o'sish va rivojlanish jarayonlarida turli xil muammolar paydo bo'lishi mumkin. Quyida ushbu muammolarni kengroq yoritib beraman:

1. O'sishning sekinlashishi yoki kechikishi

- **Bo'y va og'irlikning kechikishi:** Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda birinchi yili bo'y va og'irlik keskin o'sadi. Odatda, chaqaloq birinchi oyda o'z vaznini 20–30% ga oshiradi. Ammo ba'zi chaqaloqlarda bu o'sish tezligi sekinlashishi mumkin. Bunday holatlar ko'pincha yomon oziqlanish, genetik omillar yoki sog'liq muammolariga bog'liq bo'lishi mumkin.
 - **Yomon oziqlanish:** Ko'krak suti yoki formula suti yetarli bo'lmasa, bolaning o'sishi to'xtashi mumkin. Oziq moddalar va vitaminlar yetishmasligi, masalan, vitamin D yoki temir yetishmovchiligi, o'sish kechikishiga olib kelishi mumkin.
 - **Metabolik va genetik omillar:** Ayrim bolalarda o'smirlik davriga nisbatan jismoniy rivojlanishning kechikishi genetik sabablarga bog'liq bo'lishi mumkin. Ayrim hollarda bolaning o'sishi va rivojlanishi butunlay normal bo'lishi mumkin, ammo bir oz kechikish kuzatiladi.

- **Kichik og'irlik bilan tug'ilish (preterm bolalar):** Prematurni tug'ilgan chaqaloqlar ba'zan o'zlarining to'liq o'sishiga erishish uchun ko'proq vaqt talab qiladi. Bu bolalarda ba'zan bo'y va og'irlikning kechikishi kuzatilishi mumkin.

2. Suyak va mushak tizimidagi o'zgarishlar

- **Suyak o'sishining sekinlashishi:** Suyaklar 1 yoshgacha bo'lgan davrda o'zgarishni davom ettiradi. Chaqaloqlarda suyaklar juda moslashuvchan va yumshoq bo'lib, bu ularning o'sishi va shakllanishiga imkon beradi. Biroq, ba'zi hollarda suyaklarning o'sishi kechikishi yoki noto'g'ri bo'lishi mumkin. Misol uchun:
 - **Raxit:** Vitamin D yetishmovchiligi sababli chaqaloqlarda suyaklar yumshab, deformatsiyalar yuzaga kelishi mumkin. Raxit holati suyaklarning deformatsiyasi (masalan, oyoqlarning bukilishiga olib kelishi) va o'sishning sekinlashishiga olib keladi.
 - **Hipotoniya:** Ba'zi chaqaloqlarda mushak tonusi yetarlicha bo'lmasligi mumkin (hipotoniya), bu esa ularning harakatlarini va o'sishini sekinlashtirishi mumkin.

3. Nevrologik va motor rivojlanishdagi muammolar

- **Motor rivojlanishning kechikishi:** 1 yoshgacha bo'lgan chaqaloqlarda motor rivojlanish (masalan, boshni ko'tarish, qo'llarni harakatlantirish, yurish va boshqalar) o'z vaqtida amalga oshishi kerak. Ammo ba'zi bolalarda bu jarayon kechikishi mumkin. Motor rivojlanishdagi kechikish nevrologik muammolarni, masalan, cerebral paraliz yoki boshqa nevrologik holatlarni ko'rsatishi mumkin.
 - **Boshni ko'tarish va aylantirishning kechikishi:** Tug'ilganidan keyin chaqaloq boshini ko'tara boshlaydi. Agar bu jarayon kechiksa, bu markaziy asab tizimining rivojlanishidagi kechikishni ko'rsatishi mumkin.
 - **Yurishning kechikishi:** Yoki chaqaloq qadam tashlashni boshlashda kechikishi mumkin. Bu asosan motor rivojlanishdagi kechikishdan dalolat berishi mumkin.

4. Sensor rivojlanish va sezgi organlarining ishlashi

- **Ko'rish va eshitish muammolari:** Bolaning ko'rish va eshitish organlari tug'ilganidan keyin rivojlanadi. Ba'zi hollarda, bolalar tug'ilishda ko'rish yoki eshitishda muammolarga duch kelishi mumkin. Agar chaqaloq atrof-muhitga yaxshi javob bermasa, bu ko'rish yoki eshitish bilan bog'liq muammolarni ko'rsatishi mumkin. Eshitish va ko'rishni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur.
- **Sensor rivojlanishning kechikishi:** Bolaning sezgi organlari va motor harakatlari, masalan, ob'ektlarni ushlash yoki boshini burish kabi ko'nikmalar

rivojlanadi. Bu kechikish ba'zan nevrologik holatlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

5. Immun tizimi bilan bog'liq muammolar

- **Immun tizimi zaifligi:** Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda immun tizimi hali to'liq rivojlanmagan. Bu esa infeksiyalar va kasalliklarga yuqori sezgirlikni keltirib chiqaradi. Odatda chaqaloqning immun tizimi onasidan olingan antitanalar orqali birinchi yillarda himoyalanaadi, ammo ba'zi hollarda bolalarda immun tizimi zaif bo'lishi va tez-tez kasallanishi mumkin.
 - **O'tkir respirator kasalliklar (ORZ):** Chaqaloqlar o'z immun tizimiga nisbatan sezgir bo'lgani uchun, o'tkir respirator kasalliklar tez-tez uchraydi. Bu muammolar bolaning o'sish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

6. Psixologik rivojlanishdagi muammolar

- **Psixomotor rivojlanishning kechikishi:** Chaqaloqlar birinchi yili davomida jismoniy va psixologik rivojlanishning tez o'zgarish bosqichlarini boshdan kechiradilar. Ba'zi hollarda bolaning emotsional rivojlanishi kechikishi mumkin, masalan, ota-ona bilan hissiy aloqaning o'rnatilmasligi yoki bolada qo'rqinch, xavotir va depressiv holatlar paydo bo'lishi mumkin. Bu psixologik rivojlanishning kechikishi yoki boshqa nevrologik muammolarni ko'rsatishi mumkin.

1 yoshgacha bo'lgan davrda o'sish va rivojlanishning kechikishi yoki muammolar ko'pincha bolaning sog'lom o'sishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bolaning har tomonlama sog'lom rivojlanishini ta'minlash uchun to'g'ri oziqlanish, muntazam tibbiy ko'riklar, emotsional yondoshuv va psixologik yordam juda muhimdir. Agar o'sish yoki rivojlanishdagi muammolar mavjud bo'lsa, ular vaqtida aniqlanib, tibbiy mutaxassislarning ko'magida davolanishi lozim.

Ovqat hazm qilish tizimi bilan bog'liq muammolar tug'ilganidan 1 yoshgacha bo'lgan bolalarda juda muhim va keng tarqalgan muammolardir. Ushbu davrda bolalar oziq moddalarini hazm qilish tizimini rivojlantirishning intensiv bosqichlarini o'tkazadilar. Shu bilan birga, ba'zi hollarda ovqat hazm qilish tizimida turli xil muammolar paydo bo'lishi mumkin. Quyida bu muammolarni kengroq yoritib beraman:

1. Ko'krak suti va sun'iy oziqlantirish bilan bog'liq muammolar

- **Ko'krak suti yetishmasligi:** Ko'krak suti chaqaloqlar uchun eng yaxshi oziq-ovqat bo'lib, barcha kerakli vitaminlar, minerallar va immun tizimini mustahkamlovchi antitanalarni taqdim etadi. Ammo ayrim onalar ko'krak suti yetarli bo'lmasligi yoki ona sutini ishlab chiqarishning qiyinchiliklari bilan duch kelishlari mumkin. Bunday hollarda chaqaloqning o'sishi va rivojlanishi kechikishi mumkin.

- **Sun'iy oziqlantirishda noto'g'ri aralashmalar:** Agar ko'krak suti yetarli bo'lmasa, chaqaloqlar sun'iy formula bilan oziqlantiriladi. Biroq, formulalar noto'g'ri tayyorlanishi yoki bolaga mos kelmasligi mumkin. Masalan, sut aralashmasining noto'g'ri konsentratsiyasi (ko'p yoki oz sut qo'shish) chaqaloqning hazm qilish tizimiga zarar etkazishi mumkin.
- **Sut allergiyasi yoki laktoza intoleransligi:** Ba'zi chaqaloqlarda sut allergiyasi yoki laktoza intoleransligi bo'lishi mumkin. Bu holatlar chaqaloqda qorin og'rig'i, shishish, diareya (ich ketish) yoki qayt qilish kabi simptomlarni keltirib chiqarishi mumkin.

2. Oziqlanish bilan bog'liq muammolar

- **Erta vaqtida qo'shimcha oziq-ovqatga o'tish:** Chaqaloqlar uchun eng yaxshi oziq-ovqat manbai ko'krak suti bo'lishi kerak, lekin ba'zi hollarda ota-onalar yoki parvarishchilarning noto'g'ri qarorlari tufayli 6 oyga to'lmagan bolaga qo'shimcha oziq-ovqat (masalan, meva pyuresi yoki go'sht) berilishi mumkin. Bu turli hazm qilish tizimi muammolariga olib kelishi mumkin, chunki chaqaloqlarning oshqozoni va ichaklari hali shu oziq moddalarni hazm qilishga tayyor emas.
- **Oziq-ovqat allergiyalari:** Ba'zi chaqaloqlarda oziq-ovqatlarga (masalan, tuxum, baliq, yong'oqlar yoki mevalar) allergiya bo'lishi mumkin. Bu allergiya ko'pincha qorin og'rig'i, diareya, qayt qilish yoki terida qichishish kabi simptomlarga olib keladi.
- **Vitaminlar va minerallar yetishmovchiligi:** Ba'zi hollarda chaqaloqlarni noto'g'ri oziqlantirish (masalan, vitaminlar va minerallar yetishmasligi) natijasida o'sish va rivojlanishda kechikishlar yuzaga kelishi mumkin. Vitamin D yoki temir yetishmovchiligi raxit yoki anemiya kabi kasalliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

3. Refluks va qayt qilish

- **Gastroezofageal refluks kasalligi (GERD):** Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda qayt qilish odatiy holat bo'lishi mumkin, chunki oshqozon va qalqonsimon eshik (sfingomanometr) hali to'liq rivojlanmagan bo'ladi. Ammo ba'zi chaqaloqlarda refluks juda kuchli bo'lishi mumkin. Bu holat chaqaloqning oshqozonidagi oziq-ovqatning yuqoriga qaytishi, qorin og'rig'i, qayt qilish va qattiq bezovtalikka olib kelishi mumkin. GERD bilan og'rikan chaqaloqlar ko'pincha ko'p qayt qilishadi va yaxshi ovqat hazm qilishmaydi.
- **Refluksning asoratlari:** Agar refluks va qayt qilish davriy ravishda davom etsa, oshqozon va ovqat hazm qilish tizimining boshqa qismlarida (masalan, esophagusda) yallig'lanish yoki peshob yo'llarining o'zgarishiga olib kelishi mumkin. Bu holatlar bolada og'ir ovqat hazm qilish muammolariga sabab bo'lishi mumkin.

4. Ichak va oshqozon bilan bog'liq muammolar

- **Diareya (ich ketish):** Chaqaloqlarda diareya yoki ich ketishning turli sabablari bo'lishi mumkin. Bular orasida oziq-ovqat allergiyalari, infeksiyalar (masalan, virusli infeksiyalar), oshqozon-ichak kasalliklari yoki o'tkir parazitlar mavjud bo'lishi mumkin. Doimiy diareya chaqaloqlarda suv va elektrolitlar yo'qolishiga, shu bilan birga o'sishning kechikishiga olib keladi.
- **Kapsulyar infeksiyalar va parazitlar:** Ovqat hazm qilish tizimiga kiradigan bakteriyalar yoki parazitlar bolalarda ichak infeksiyalariga sabab bo'lishi mumkin. Bu holatlar chaqaloqni bezovta qiladi, ishtahaning yo'qolishi, qorin og'rig'i, qovurilgan ichaklar va diareya keltirib chiqaradi.
- **Konsipatsiya (qayta-qayta ichakda qotish):** Ba'zi chaqaloqlarda ichakda yomon ishlash, qiyinchiliklar bilan defekatsiya qilish yoki kamroq ichak harakatlari kuzatilishi mumkin. Bu holat odatda chaqaloqning oziqlanishiga, oziq-ovqat tanloviga va ba'zida muammolarga bog'liq bo'ladi.

5. Qayt qilish va shishish

- **Qayt qilish va shishish:** Odatda yangi tug'ilgan chaqaloqlarda qayt qilish kuzatiladi, lekin bu holat juda qiyin bo'lsa yoki chaqaloqni uzoq vaqt davomida bezovta qilsa, bu oziq-ovqat hazm qilish tizimining rivojlanishida muammolar borligini ko'rsatishi mumkin. Qayt qilish, ayniqsa, qorin shishishi, yuqori qorin og'rig'i bilan birga bo'lsa, bolaning sog'lig'i uchun xavf tug'dirishi mumkin.

6. Oshqozon va ichak tizimining infeksiyalari

- **Bakterial va virusli infeksiyalar:** Chaqaloqlarda oshqozon-ichak infeksiyalari keng tarqalgan. Masalan, rotavirus infeksiyasi, bakterial gastroenterit yoki salmonella kabi kasalliklar chaqaloqlarni tez-tez bezovta qiladi, ularni ishdan chiqaradi, diareya va qorin og'rig'iga olib keladi. Ushbu infeksiyalar chaqaloqlarning oshqozon va ichak tizimida yallig'lanishga sabab bo'lib, jiddiy dehidratsiyaga olib kelishi mumkin.

Xulosa:

Tug'ilganidan 1 yoshgacha bo'lgan bolalarda ovqat hazm qilish tizimi bilan bog'liq muammolar ko'plab sabablar va holatlarga bog'liq bo'lishi mumkin. Bunday muammolar bolalar sog'lig'iga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin, shuning uchun ushbu holatlar muntazam ravishda monitoring qilinishi, tibbiy yordamga murojaat etilishi zarur. Bolaning o'ziga xos ehtiyojlari va holatini inobatga olgan holda oziqlanishni, tibbiy ko'riklarni va to'g'ri parvarishni ta'minlash juda muhimdir.

Nerv tizimi va miyaning rivojlanishiga doir muammolar tug'ilganidan 1 yoshgacha bo'lgan bolalarda ko'plab nevrologik rivojlanish jarayonlari sodir bo'ladi. Bu davrda bolalar miyaning rivojlanishi, harakat va sensor (sezgilar) tizimlarining shakllanishi, emotsional javoblar va aqliy faoliyatning rivojlanishini boshlaydilar.

Ammo ba'zi hollarda miyaning rivojlanishi yoki nerv tizimi bilan bog'liq muammolar yuzaga kelishi mumkin. Quyida ushbu muammolarni kengroq yoritib beraman:

1. Nevrologik rivojlanishning kechikishi

- **Motor rivojlanishning kechikishi:** Yangi tug'ilgan chaqaloqlar birinchi yil davomida motor rivojlanishining tez o'zgarish bosqichlarini boshdan kechiradilar. Biroq, ba'zi bolalar bu jarayonni kechiktirishlari mumkin. Chaqaloqlarni motor rivojlanishining kechikishi, masalan, boshni ko'tarish, o'tirish yoki yurishning kechikishi, asosan markaziy asab tizimi bilan bog'liq muammolarni ko'rsatishi mumkin.
 - **Cerebral paraliz:** Cerebral paraliz (CP) – bu asab tizimining rivojlanishidagi kechikish yoki anomaliyalar bilan bog'liq kasallikdir. U bolaning motor ko'nikmalariga ta'sir qiladi, masalan, yurish yoki boshni ko'tarishdagi qiyinchiliklar.
 - **Hipotoniya (past mushak tonusi):** Ba'zi chaqaloqlarda mushak tonusi pasayishi (hipotoniya) kuzatiladi. Bu holat bolaning harakatlarida sekinlikka va mushaklarni nazorat qilishdagi qiyinchiliklarga olib keladi.

2. Asab tizimining shakllanishidagi anomaliyalar

- **Miyaning morfologik o'zgarishlari:** Chaqaloqlarda miyaning rivojlanishi va shakllanishi tug'ilganidan keyin juda muhim davr bo'lib, bu vaqt ichida miya tez o'sadi va asab tizimi strukturasi shakllanadi. Biroq, ba'zi hollarda miyaning rivojlanishida morfologik o'zgarishlar yoki anomaliyalar yuzaga kelishi mumkin. Bu anomaliyalar miyaning ba'zi qismlarining to'liq rivojlanmasligi yoki noto'g'ri shakllanishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.
 - **Miyaning tuzilishi bilan bog'liq kasalliklar:** Miya tuzilishidagi anomaliyalar ba'zan genetik muammolar, asab tizimi infeksiyalari yoki vaqtida davolamagan travmalar natijasida yuzaga kelishi mumkin. Bu holatlar bolaning motor va aqliy rivojlanishiga ta'sir qiladi.

3. Sensor tizimining rivojlanishidagi muammolar

- **Ko'rish va eshitishdagi kechikishlar:** Chaqaloqlar tug'ilganidan keyin sezgi organlari (ko'rish, eshitish, ta'm, hid va teginish) rivojlanadi. Ba'zi chaqaloqlarda ko'rish yoki eshitish bilan bog'liq muammolar bo'lishi mumkin. Ko'rish va eshitish tizimlarining kechikishi yoki anomaliyalar nevrologik rivojlanishning kechikishiga olib kelishi mumkin.
 - **Ko'rishning kechikishi:** Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda ko'rish jarayoni asta-sekin rivojlanadi. Biroq ba'zi chaqaloqlarda ko'rish tizimining rivojlanishidagi muammolar (masalan, retinopatiya yoki miya shikastlanishi) o'zini ko'rsatishi mumkin.

- **Eshitishdagi muammolar:** Ba'zi bolalar eshitish tizimi bilan bog'liq muammolarga duch kelishlari mumkin, bu esa tovushlarni ajrata olish va emotsional va kognitiv rivojlanishda kechikishlarga olib kelishi mumkin.

4. Psixomotor rivojlanishdagi muammolar

- **Emotsional rivojlanishning kechikishi:** Emotsional rivojlanish miyaning o'sishida muhim rol o'ynaydi. Chaqaloqlar tug'ilganidan keyin birinchi yil davomida o'z emotsiyalarini tushunishni va boshqalarga javob berishni o'rganadilar. Biroq, ba'zi bolalarda emotsional rivojlanish kechikishi yoki muammolar bo'lishi mumkin. Masalan, chaqaloqlarda ota-onaga bo'lgan hissiy bog'lanishning shakllanishi kechikishi mumkin, bu esa ularning emotsional salomatligiga ta'sir qiladi.
 - **Hissiy aloqa va bog'lanishdagi kechikish:** Ba'zi chaqaloqlar ota-onalariga nisbatan sezgir bo'lmasliklari mumkin, bu esa miyaning emotsional o'zgarishlarga javob berish qobiliyatining kechikishiga olib keladi.

5. Asab tizimi kasalliklari va anomaliyalar

- **Epilepsiya (sezuvchanlik bo'lishi):** Ba'zi chaqaloqlarda asab tizimi bilan bog'liq kasalliklar, jumladan, epilepsiya (siydikda kichik va tezkor konvul'siyalar) kuzatilishi mumkin. Epilepsiya miya tizimining rivojlanishiga to'sqinlik qilishi va bolada jismoniy va psixologik rivojlanishning kechikishiga olib kelishi mumkin.
- **Nevrologik infeksiyalar:** Tug'ilganidan keyin chaqaloqlarda ba'zi infeksiyalar (masalan, meningit yoki encefalit) asab tizimining normal rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu kasalliklar miya va asab tizimi tuzilmalarida yallig'lanish va shikastlanishga olib keladi.

6. Genetik omillar

- **Genetik nevrologik kasalliklar:** Ba'zi chaqaloqlarda miyaning rivojlanishidagi kechikish yoki anomaliyalar genetik kasalliklar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Masalan, **Dawn sindromi**, **Klinefelter sindromi** yoki **Rett sindromi** kabi genetik kasalliklar bolaning asab tizimining rivojlanishini sezilarli darajada kechiktirishi yoki ta'sir qilishi mumkin.
 - **Dawn sindromi:** Bu kasallik bolada aqliy rivojlanishning kechikishi va motor rivojlanishining buzilishi kabi holatlarga olib keladi.

7. Miya va asab tizimi rivojlanishining kechikishining sabablari

- **Preterm tug'ilish:** Prematurni (30 haftadan 37 haftagacha bo'lgan) tug'ilgan chaqaloqlarda asab tizimi to'liq rivojlanmagan bo'lishi mumkin. Bu chaqaloqlarda miyaning normal rivojlanishi kechikishi yoki nevrologik muammolar paydo bo'lishi mumkin.

- **Asab tizimi travmalari:** Agar bola tug'ilish vaqtida og'ir travma (masalan, boshning shikastlanishi yoki oksigen yetishmasligi) olgan bo'lsa, bu miyaning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Xulosa:

Tug'ilganidan 1 yoshgacha bo'lgan davrda nerv tizimi va miyaning rivojlanishi juda muhim bosqich hisoblanadi. Bu davrda yuzaga keladigan kechikishlar yoki muammolar bolaning uzoq muddatli rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin. Agar nevrologik muammolar yoki rivojlanish kechikishi mavjud bo'lsa, tibbiy tekshiruv va kasalliklarni erta aniqlash zarur. Shuningdek, bolaga to'g'ri parvarish va yordam ko'rsatish, uni sog'lom rivojlanishga yo'naltirishda katta ahamiyatga ega.

Psixomotor rivojlanishdagi muammolar — bu bolaning harakat va aqliy (intellektual) qobiliyatlarining rivojlanishidagi kechikishlar yoki buzilishlardir. Tug'ilganidan 1 yoshgacha bo'lgan davrda bolaning psixomotor rivojlanishi juda tez va intensiv o'tadi. Ushbu davrda bolalar motor ko'nikmalarini, sezgilarini va aqliy qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Biroq, ba'zi hollarda psixomotor rivojlanishda turli xil kechikishlar yoki anomaliyalar yuzaga kelishi mumkin. Quyida bu muammolarni kengroq yoritib beraman:

1. Motor rivojlanishidagi kechikishlar

Psixomotor rivojlanishning birinchi bosqichi bolalarning harakatlar va motor ko'nikmalarini o'zlashtirishdan iborat. Ba'zi chaqaloqlar bu jarayonni kechiktiradilar yoki noto'g'ri rivojlanish ko'rsatkichlarini ko'rsatadilar. Bu holatlar asosan nerv tizimi, mushaklar yoki koordinatsiya bilan bog'liq muammolarni anglatadi.

- **Hipotoniya (past mushak tonusi):** Ba'zi chaqaloqlarda mushak tonusining pasayishi kuzatiladi, bu holat "past tonus" deb ataladi. Chaqaloqning mushaklari zaif bo'ladi va bu holat bola harakatlarini boshqarishda, masalan, boshni ko'tarishda yoki otirishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Bu holat **cerebral paraliz (CP)** kabi asab tizimi kasalliklariga bog'liq bo'lishi mumkin.
- **Gipotoniya va motor kechikishlar:** Gipotoniya bolaning motor rivojlanishini sekinlashtiradi. Masalan, bolalar boshni ko'tarish, o'tirish yoki harakatlar bilan muvaffaqiyatli o'ynashni o'rganishda kechikishlar bo'lishi mumkin.
- **Hipertoniya (yuqori mushak tonusi):** Hipertoniya, aksincha, mushaklarning haddan tashqari kuchli bo'lishi va uzilishlarining oldini olish bilan bog'liq. Bu holat bolalar uchun qiyin bo'lgan harakatlar va pozitsiyalarni keltirib chiqarishi mumkin.

2. Koordinatsiya va muvozanat muammolari

Psixomotor rivojlanishda bolalar o'zlarining harakatlarini va koordinatsiyasini rivojlantirishni boshlaydilar. Biroq, ba'zi chaqaloqlarda koordinatsiya va muvozanatda kechikishlar yuzaga kelishi mumkin.

- **Motivatsiya va motor koordinatsiyasi kechikishi:** Chaqaloqlarda motor va sezgilar koordinatsiyasi erta bosqichda rivojlanadi. Agar bolaning bu ko'nikmalari rivojlanmasa, o'qish va yozish kabi keyingi bosqichlarda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin.
- **Vestibulyar tizim bilan bog'liq muammolar:** Vestibulyar tizim muvozanatni saqlashga yordam beradi. Agar bu tizimda muammo bo'lsa, bola o'zining tanasini to'g'ri boshqarish, masalan, o'tirish, yurish yoki yugurishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin.

3. Sensor (sezgi) rivojlanishidagi kechikishlar

Psixomotor rivojlanish sezgi tizimining faoliyatiga bog'liq. Chaqaloqlarda barcha sezgi tizimlari (ko'rish, eshitish, teginish, hid va ta'm) rivojlanishi kerak. Agar bu tizimlar o'z vaqtida rivojlanmasa, bolaning aqliy va motor ko'nikmalarini o'zlashtirishda kechikishlar yuzaga kelishi mumkin.

- **Sensor muammolar:** Sensor rivojlanishning kechikishi bolaning motor rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Misol uchun, ko'rish va eshitishdagi kechikishlar bolaning harakatlarini o'rgatishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Ko'rish yoki eshitishdagi qiyinchiliklar bolalarga atrof-muhitni to'liq tushunish imkoniyatini cheklaydi, bu esa ularning harakatlarini, nutqini va o'zaro munosabatlarini rivojlantirishga ta'sir qilishi mumkin.
- **Sensory Processing Disorder (SPD):** Bu holat bolaning sezgi ma'lumotlarini to'g'ri qayta ishlay olmasligi bilan bog'liq. SPD bo'lgan bolalar ba'zida ovozlar, yorug'liklar yoki jismoniy stimullarni haddan tashqari sezgir yoki kamaygan tarzda qabul qilishlari mumkin. Bu bolaning psixomotor rivojlanishini sekinlashtiradi.

4. Nutq va kommunikatsiya rivojlanishidagi kechikishlar

Psixomotor rivojlanish faqat jismoniy harakatlar bilan cheklanmaydi, balki nutq va kommunikatsiya ko'nikmalarining rivojlanishi ham juda muhimdir. Ba'zi chaqaloqlar nutq rivojlanishida kechikishlar yoki qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin.

- **Nutqning kechikishi:** Nutqning rivojlanishidagi kechikishlar bolaning psixomotor rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, 1 yoshga to'lgan bola so'zlarni aytish o'rniga faqat tovushlar chiqarishi mumkin. Nutq va kommunikatsiyaning kechikishi ba'zan miyaning ba'zi qismlarining yetarlicha rivojlanmasligi yoki asab tizimi bilan bog'liq muammolarni ko'rsatadi.
- **Kommunikativ ko'nikmalarning kechikishi:** Bola atrof-muhit bilan o'zaro munosabatni rivojlantira olmasligi, yuz ifodalarini tushunmaslik, boshqalar bilan o'zaro aloqa o'rnatishda qiyinchiliklar kelib chiqishi mumkin.

5. Psixomotor rivojlanishning kechikishiga olib keladigan omillar

- **Genetik omillar:** Ba'zi bolalar psixomotor rivojlanishidagi kechikishlar genetik omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Masalan, **Down sindromi, autizm spektri**

bo'lishi (ASD), yoki **cerebral paraliz** kabi kasalliklar psixomotor rivojlanishni kechiktirishi mumkin.

- **Nerv tizimi kasalliklari va shikastlanishlar:** Ba'zi chaqaloqlar tug'ilish jarayonida asab tizimi shikastlanishi yoki o'zgarishlar bilan yuzaga kelgan nevrologik muammolarni boshdan kechirishi mumkin. Masalan, oksigen yetishmasligi (asfiksiya) yoki bosh shikastlanishlari bolaning psixomotor rivojlanishiga salbiy ta'sir qilishi mumkin.
- **Atrof-muhit omillari:** Chaqaloqning atrof-muhiti ham psixomotor rivojlanishga ta'sir ko'rsatadi. Agar chaqaloq jismoniy va ruhiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlamaydigan muhitda o'sayotgan bo'lsa, masalan, etarli o'yinlar, ijtimoiy o'zaro aloqalar yoki stimulyatsiya yetishmasa, rivojlanish kechikishi mumkin.

6. Psixomotor rivojlanishdagi kechikishlar bilan bog'liq kasalliklar

- **Autizm spektri bo'lishi (ASD):** Autizm spektri bo'lgan bolalar o'zlarining motor rivojlanishini va ijtimoiy, emotsional ko'nikmalarini kechiktiradilar. Bu holat bolaning psixomotor rivojlanishini sezilarli darajada kechiktirishi mumkin.
- **Cerebral paraliz:** Cerebral paraliz nevrologik kasallik bo'lib, u bolada motor rivojlanishining kechikishiga olib keladi. Bu kasallik motor va harakatlar koordinatsiyasining buzilishiga sabab bo'ladi.

Xulosa:

Tug'ilganidan 1 yoshgacha bo'lgan davrda bolaning psixomotor rivojlanishi juda muhim va tez o'zgaradi. Agar bola ushbu rivojlanish bosqichlarida kechikish yoki muammolarni boshdan kechirsa, erta tibbiy yordam va to'g'ri parvarish zarur. Psixomotor rivojlanishdagi kechikishlar turli sabablarga ko'ra yuzaga kelishi mumkin, va bu holatlar bolalarning kelajakdagi sog'ligi va rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin. Erta aniqlash va davolash bolaning sog'lom rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

3.1. "Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilarning fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari" modulining o'quv dasturi

3-mavzu: Shaxsiy gigiyena va maxsus ehtiyojli bolalarning o'zini o'zi parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirish

Reja

1. Sun'iy intellekt tushunchasi va uning ta'limdagi ahamiyati
2. Sun'iy intellekt vositalari orqali o'quv-metodik resurslarini yaratish
3. Sun'iy intellekt orqali taqdimot yaratish
4. Sun'iy intellekt orqali grafik vositalar yaratish va boshqa vositalar.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.1. "Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilarning fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari" moduli				
Mavzu	3. Shaxsiy gigiyena va maxsus ehtiyojli bolalarning o'zini o'zi parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirish				
Davomiyli gi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> - Shaxsiylashtirilgan O'qitishni Ta'minlash - Ta'lim Samaradorligini Oshirish - Innovatsion Ta'lim Yondashuvlarini Tatbiq Etish 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt , daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> - Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.

3. Nazariy qism	<p>- Fanni o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish</p> <p>-Sun'iy Intellekt Texnologiyalarining Ta'lim Jarayonidagi O'rni</p> <p>- Sun'iy Intellekt Tizimlarining Individual O'quv Talablariga Moslashuvchanlik</p>	15	Taqdimot, ko'rgazmal i tushuntirish	2-3-slaydlar	O'qituvchilar sun'iy intellektning ta'lim jarayoniga tadbiq etishni nazariy jihatdan o'rganadi
4. Amaliy mashg'ulot	<p>-"ChatGPT", "Copilot", va "Gemini"</p> <p>- Classpoint AI, Slidesgo, va Magic School</p> <p>- Rasmlarni yaratishda AI-Magickpen, DALL-E 2, va Krea AI</p> <p>- Jasper AI, Synthesia, va Jenni AI — bu sun'iy intellekt texnologiyalariga asoslangan platformalar bo'lib, ular kontent yaratish</p> <p>- Heygen, Murf, va Fireflies</p>	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	4-8-slaydlar	O'qituvchilar raqamli vositalar va sun'iy intellekt yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<p>- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar</p> <p>- Qiyinchiliklarni muhokama qilish</p>	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini

	- Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish				o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Shaxsiy gigiyena — bu insonning o'zining salomatligini saqlash, toza bo'lish va tashqi muhitdan himoya qilish maqsadida amalga oshiradigan turli faoliyatlar va odatlar yig'indisidir. Shaxsiy gigiyena sog'lom hayot tarzining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, organizmni kasalliklardan himoya qilish, jismoniy va ruhiy holatni yaxshilashga yordam beradi. Shaxsiy gigiyena, shuningdek, tashqi ko'rinish va ijtimoiy qabul qilinishda ham muhim rol o'ynaydi.

Shaxsiy gigiyenaning asosiy maqsadi — tana va uning qismlarini toza saqlash, mikroorganizmlarning tarqalishini oldini olish va organizmning umumiy salomatligini yaxshilashdir. Bunga quyidagi faoliyatlar kiradi:

1. Qo'l yuvish

Qo'l yuvish – shaxsiy gigiyenaning eng muhim jihatlaridan biridir. Qo'llarda mikroba va bakteriyalarni tozalash uchun yuvish kerak. Ayniqsa, ovqatlanishdan oldin, hojatxona ishlatgandan so'ng, kasallik yuqtirish ehtimolini kamaytirish uchun qo'lni toza saqlash juda muhim.

- **To'g'ri qo'l yuvish:** Suv va sabun yordamida qo'lni yuvishning to'g'ri texnikasi – bu qo'lning barcha qismlarini (barmoqlar, tirnoqlar, bilaklar) yuvish, bir necha soniya davomida yuvishdir.

2. Tishlarni tozalash

Tish gigiyenasi organizmning umumiy salomatligi uchun juda muhimdir. Tishlarni muntazam tozalash, og'izni yuvish va tishlarni tekshirish yallig'lanishlar va infeksiyalarning oldini oladi, tishlarni chirishdan himoya qiladi.

- **Tishlarni tozalash:** Odatda tishlarni kuniga ikki marta, ertalab va kechqurun tozalash kerak. Tish tozalashning to'g'ri texnikasi ham muhimdir, ya'ni tishlaringizni yumshoq harakatlar bilan, yuqoridan pastga va pastdan yuqoriga yuvish.

3. Badanni yuvish

Badanni yuvish ham shaxsiy gigiyenaning muhim bir qismi hisoblanadi. Bu har kuni yuvinib turish nafaqat terini toza saqlash, balki tana orqali organizmdan chiqadigan toksinlardan qutilish imkoniyatini ham yaratadi.

- **Yuvinish:** Tanani yuvish uchun shampunlar, sovunlar va boshqa tozalovchi vositalardan foydalanish kerak. Har bir inson uchun yuvinish chastotasi individual bo'lishi mumkin, ammo ko'p hollarda kuniga bir marta yuvinish tavsiya etiladi.

4. Kiyimlarni tozalash

Toza kiyimlar kiyish ham shaxsiy gigiyena qoidalariga kiradi. Kiyimlarni toza saqlash, ularni muntazam yuvish va ularni boshqalar bilan aralashtirmaslik juda muhim.

- **Kiyimlarni yuvish:** Yuvish va kiyimlarni toza saqlash orqali teridagi allergiya va dermatologik kasalliklarning oldini olish mumkin. Bundan tashqari, har bir kiyimni o'zining materialiga mos ravishda to'g'ri yuvish zarur.

5. Sochlarni tozalash

Sochlar ham shaxsiy gigiyenaga kiradi. Sochlarni muntazam ravishda yuvish, yuvishdan keyin ularni tarash va saqlash juda muhim.

- **Sochni parvarish qilish:** Sochlarni, ayniqsa yog'li va shikastlangan sochlarni, toza saqlash kerak. Shuningdek, sochni muntazam ravishda yuvish, shu bilan birga, sochni quruq va o'ta ko'p ishlatiladigan mahsulotlardan himoya qilish ham zarur.

6. Barmoq va tirnoqlarni parvarish qilish

Tirnoqlarni kesish, ularni toza saqlash, mikroblarning ko'payishining oldini olish va infeksiyalarni oldini olish uchun juda muhimdir.

- **Tirnoqlarni toza saqlash:** Tirnoqlarni o'ng va toza holatda saqlash kerak, chunki ular bakteriyalarni oson yig'adi. Tirnoqlarga qarash va ularni to'g'ri parvarish qilish shaxsiy gigiyenaning asosiy jihatlaridan biridir.

7. Havoni toza saqlash va sanitariya

Tana gigiyenasi faqat tana va kiyimlarning tozaligi bilan bog'liq bo'lmasdan, atrof-muhitning tozaligi, havoning yangilanishi va sanitariya qoidalariga amal qilishni ham o'z ichiga oladi.

- **Havo va atrof-muhit tozaligi:** O'zingizning atrofingizni toza saqlash va yaxshi havalandirishni ta'minlash, ayniqsa yashash joylarida, salomatlik uchun foydalidir.

8. Shaxsiy gigiyenaning salomatlikka ta'siri

Shaxsiy gigiyenaga rioya qilish nafaqat toza bo'lishni ta'minlabgina qolmay, balki tana va ruhiy salomatlikni ham mustahkamlaydi. To'g'ri gigiyena qoidalariga rioya qilish infeksiyalar, allergiyalar, teri kasalliklari, yallig'lanishlar, oshqozon va ichak tizimi kasalliklari kabi turli sog'liq muammolarining oldini oladi. Bundan tashqari, bu ijtimoiy hayotda ham muhimdir, chunki gigiyena odatlari insonlar bilan munosabatlarda to'g'ri va ijobiy tasavvur uyg'otadi.

Xulosa

Shaxsiy gigiyena — bu faqat tana va kiyimlarning tozaligini saqlash emas, balki salomatlikni himoya qilish, o'ziga g'amxo'rlik qilish va har tomonlama sog'lom hayot tarzini yaratishning muhim elementidir. O'zining gigiyenik ehtiyojlariga e'tibor berish har bir insonning salomatligi va farovonligi uchun zarurdir. Bu oddiy, lekin hayot uchun muhim odatlar bo'lib, ularni yoshdan boshlab o'rgatish kerak.

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirish – bu bolalarning mustaqil yashashga tayyorlanish, o'zini parvarish qilishda yordam olish va ijtimoiy hayotga moslashish uchun muhim bosqichdir. Maxsus ehtiyojli bolalar, masalan, intellektual yoki jismoniy cheklovlar bilan o'sgan bolalar, odatda o'zlarini parvarish qilish bo'yicha qo'shimcha yordamga muhtoj bo'ladi. Ularning rivojlanishiga yordam berish uchun o'ziga xos yondashuvlar, metodlar va yordamchi vositalar zarur.

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda asosiy yondashuvlar:

1. Maxsus ehtiyojlarni hisobga olish

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda, avvalo, bolaning individual ehtiyojlarini tushunish zarur. Har bir bola o'ziga xos va

o'zgacha rivojlanishga ega, shuning uchun ularga o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini o'rgatishda individual yondashuvlar qo'llanilishi lozim. Masalan:

- **Fizik cheklovlar** (masalan, yurish yoki harakatlanish qobiliyatidagi cheklovlar)
- **Aqliy yoki intellektual cheklovlar** (masalan, autizm spektri bo'yicha yoki rivojlanish kechikishlari bilan bog'liq bolalar)
- **Kommunikatsiya qiyinchiliklari** (masalan, nutqning rivojlanmasligi yoki so'zlash qobiliyatining pasayishi)

2. Erta rivojlanish va o'rgatish

Maxsus ehtiyojli bolalarga o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini erta yoshdan boshlab o'rgatish kerak. Boshqa bolalarga nisbatan ular ko'proq vaqt, yondashuv va qo'llab-quvvatlashga muhtoj bo'lishi mumkin. Erta yondashuv yordamida bola o'zini parvarish qilishni erta bosqichda o'rganadi va buning natijasida mustaqillikka erishadi.

- **Erta yondashuvlar:** Bu yondashuv bolalarga har bir faoliyatni bosqichma-bosqich o'rgatish orqali amalga oshiriladi. Masalan, bolaning qo'llarini to'g'ri yuvishni o'rgatish, tishlarni tozalash yoki kiyimlarni o'z vaqtida o'zgartirish kabi.

3. Motivatsiya va ijobiy mustahkamlash

O'zini parvarish qilish ko'nikmalarini o'rgatishda motivatsiya va ijobiy mustahkamlashning o'rni katta. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun bu ko'nikmalarni o'rgatishda doimiy motivatsiya va mukofotlash tizimi samarali bo'ladi.

- **Mukofotlash:** Bola to'g'ri harakatni amalga oshirganida, uni kichik mukofot bilan rag'batlantirish muhimdir. Bu mukofotlar ijobiy mustahkamlashni yaratadi, bolani o'zini parvarish qilish faoliyatlarini davom ettirishga undaydi.
- **Kundalik reja:** Bolani o'zini parvarish qilishga undovchi kunlik reja yaratish, bunda ular har bir faoliyatni bajarishda qadam-baqadam ko'rsatmalarni oladi.

4. Vizual va taktil yordam vositalarini qo'llash

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun vizual va taktil ko'rsatmalar juda foydali bo'lishi mumkin. Ko'plab bolalar, masalan, autizm spektridagi bolalar yoki rivojlanish kechikishlari bo'lgan bolalar, vizual yoki taktil ko'rsatmalarni tushunishda yaxshi natija ko'rsatadilar.

- **Vizual yordam:** Rasmlar, grafiklar, ish rejalari yoki video ko'rsatmalar yordamida bolalarga o'zini parvarish qilish faoliyatlarini o'rgatish mumkin. Masalan, tish yuvish yoki qo'l yuvish bosqichlarini ko'rsatuvchi rasmlar va diagrammalar.
- **Taktil yordam:** Ba'zi bolalar uchun qo'llab-quvvatlashning taktil usullari (masalan, ko'rsatmalarni qo'l bilan ko'rsatish yoki yordam berish) juda foydali bo'lishi mumkin.

5. Kundalik faoliyatlarni o'rganish

Bola uchun o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini o'rgatishda kundalik faoliyatlar muhim o'rin tutadi. Bu faoliyatlarni tartibga solish va ko'rsatmalar yordamida amalga oshirish bola uchun aniq yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladi.

- **Kundalik rejalar:** Bola uchun kundalik, haftalik yoki oylik reja tuzish va ularni bajarishdagi tartibni mustahkamlash. Bu reja, masalan, tishlarni yuvish, qo'l yuvish, yuvinish va kiyinish kabi faoliyatlarni o'z ichiga oladi.
- **Rutinalar:** Maxsus ehtiyojli bolalar uchun har bir faoliyatni belgilangan va oson tushunarli qilib o'rgatish juda muhimdir. Bu bola uchun hayotning har bir qismida tizim va tartib yaratadi.

6. Shaxsiy ehtiyojlarni hurmat qilish

Har bir bola o'zini parvarish qilishda o'z ehtiyojlarini va chegaralarini tushunish kerak. Masalan, ba'zi maxsus ehtiyojli bolalar kichik muammolarni yoki noqulayliklarni sezishlari va buni bildirishi mumkin. Bu holatlarni to'g'ri tushunish va yordam berish muhimdir.

- **Ehtiyojlarni tushunish:** Maxsus ehtiyojli bolalar uchun, ular o'zini qanday his qilayotganini tushunish va unga yordam berish uchun etarli darajada e'tibor berish zarur.
- **Bola bilan doimiy muloqot:** Bola bilan muntazam muloqot qilish, ularning o'zini qanday his qilayotganini va qaysi faoliyatlarda yordamga ehtiyoj borligini bilish muhim.

7. Jismoniy va ruhiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda jismoniy va ruhiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash zarur. Jismoniy faoliyatlar (masalan, oddiy gimnastika mashqlari) va ruhiy qo'llab-quvvatlash (masalan, meditatsiya yoki xotirjamlik mashqlari) bola rivojlanishiga ijobiy ta'sir qiladi.

- **Jismoniy mashqlar:** Bola uchun jismoniy mashqlar, ayniqsa, jismoniy cheklovlar bo'lgan bolalar uchun zarur. Bu, ularning mustaqil harakatlanish ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- **Ruhiy qo'llab-quvvatlash:** Ruhiy rivojlanish uchun, masalan, bolaga o'zini yaxshi his qilishiga yordam berish yoki qo'llab-quvvatlovchi faoliyatlar (rasm chizish, musiqa tinglash) kiritish zarur.

Xulosa

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim jihat, bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olish, qo'llab-quvvatlash va motivatsiya berishdir. Erta yondashuvlar, vizual va taktil yordamlar, shuningdek, ijobiy mustahkamlash metodlari yordamida, maxsus ehtiyojli bolalar mustaqil hayotga tayyorlanishlari mumkin. Bu ko'nikmalarni rivojlantirish, bolaning nafaqat sog'lom rivojlanishiga, balki o'z-o'zini boshqarish va mustaqil yashashga qobiliyatini oshiradi.

Maxsus ehtiyojli bolalarda o'zini o'zi parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim jihatlar ko'plab omillarni o'z ichiga oladi. Bu bolalar odatda o'zlarini parvarish qilishda ba'zi qiyinchiliklarga duch keladilar, shuning uchun ularni rivojlantirishda individual yondashuv, doimiy yordam va to'g'ri metodlar kerak. Quyida maxsus ehtiyojli bolalarda o'zini o'zi parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim jihatlar keltirilgan:

1. Individual yondashuv

Maxsus ehtiyojli bolalar har biri o'ziga xos rivojlanish darajasiga ega, shuning uchun ularning ehtiyojlarini aniqlash va ularga individual yondashish juda muhimdir. Har bir bola o'zining cheklovlari va qobiliyatlariga ega bo'lib, shu sababli o'zini parvarish qilishni o'rgatishda yondashuvlar turlicha bo'lishi kerak.

- **Ehtiyojlarni tahlil qilish:** Har bir bola uchun individual rivojlanish rejasini yaratish, uning jismoniy va intellektual imkoniyatlarini hisobga olgan holda o'zgartirish va moslashtirish zarur.
- **Yordamchi vositalar:** Ba'zi bolalar uchun maxsus vositalar (masalan, osonlashtirilgan kiyimlar, turli xil yordamchi qurilmalar) yordamida o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin.

2. Tuzilgan va aniq reja

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun o'zini o'zi parvarish qilish ko'nikmalarini o'rgatishda qat'iy, aniq va oson tushunarli reja tuzish juda muhimdir. Bu bolalarga turli faoliyatlar va vazifalarni bajarishda yordam beradi.

- **Kunlik yoki haftalik reja:** Har bir faoliyatni tartibga solib, qadam-baqadam bajarish uchun oson tushunarli reja yaratish. Masalan, bolaning tishlarini yuvish, kiyimlarini almashtirish yoki qo'l yuvish kabi kundalik harakatlar uchun vizual jadval yoki yordamchi kartochkalar tayyorlash mumkin.
- **Rutinalar:** Rutinlarni yaratish va ularni bajarishda yordam berish, bolalarga hayotdagi tartibni va xavfsizlikni his qilishga yordam beradi.

3. Vizual va taktil yordamlar

Vizual va taktil yordamlar maxsus ehtiyojli bolalar uchun o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini o'rganishda samarali bo'lishi mumkin. Vizual materiallar va ko'rsatmalar ko'pincha bolalarga faoliyatni tushunish va bajarishda yordam beradi.

- **Vizual ko'rsatmalar:** Rasmlar, diagrammalar yoki rasimli jadval yordamida bolaning bajarishi kerak bo'lgan har bir qadamni ko'rsatish. Bu, ayniqsa, nutq qobiliyati rivojlanmagan yoki cheklangan bolalar uchun foydalidir.
- **Taktil yordam:** Ba'zi bolalar uchun qo'l yordamida ko'rsatmalar yoki jismoniy qo'llab-quvvatlash kerak bo'lishi mumkin. Masalan, bolaning qo'llarini to'g'ri yuvish harakatlarini o'rgatishda uning qo'llarini boshqarib ko'rsatish.

4. Ijobiy mustahkamlash va motivatsiya

O'zini o'zi parvarish qilish ko'nikmalarini o'rgatishda bolalarni rag'batlantirish va ijobiy mustahkamlash katta ahamiyatga ega. Bola har bir muvaffaqiyatli qadamdan so'ng motivatsiya olishi kerak, chunki bu ularni yanada ko'proq o'rganishga undaydi.

- **Mukofotlash:** Bola o'zini parvarish qilishda muvaffaqiyatga erishganida kichik mukofotlar yoki rag'batlar yordamida ijobiy mustahkamlashni ta'minlash.
- **Motivatsiya berish:** Bola o'zining yutuqlarini boshqalar bilan baham ko'rish va muvaffaqiyatlarni ta'kidlash orqali o'zini mustaqil his qilishi uchun imkoniyat yaratish.

5. Ko'nikmalarni bosqichma-bosqich o'rgatish

O'zini parvarish qilish ko'nikmalarini bolalarga bosqichma-bosqich o'rgatish samarali yondashuvdir. Har bir ko'nikma alohida o'rganiladi va bola unga to'liq o'rganmaguncha, keyingi bosqichga o'tmaslik zarur.

- **Qadam-baqadam o'rgatish:** Tish yuvish yoki kiyinish kabi oddiy faoliyatlarni bosqichma-bosqich o'rgatish. Har bir qadamni aniq ko'rsatmalar bilan tushuntirib, bolaga o'z vaqtida yordam berish.
- **Takrorlash:** Har bir faoliyatni bir necha bor takrorlash, bola bu ko'nikmalarni muntazam ravishda o'rganishi uchun zarur.

6. Emotsional qo'llab-quvvatlash

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda emotsional qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega. Bola o'zini ishonchli va xavfsiz his qilsa, o'zini parvarish qilish jarayonida yanada mustahkam rivojlanadi.

- **Ochiq va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish:** Bola o'zining qobiliyatlariga ishonishi uchun, u bilan ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi munosabatda bo'lish.
- **Bola uchun o'zgarishlarga tayyorlash:** Agar bolaga yangi ko'nikmalar o'rgatilsa, unga ushbu jarayonni tushuntirib berish va o'rgatish jarayonidagi o'zgarishlarga tayyorlash muhimdir.

7. Jamiyat va oila bilan hamkorlik

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda ota-onalar, o'qituvchilar va terapevtlar bilan doimiy hamkorlik zarur. Oila va jamiyat bolaga qo'shimcha yordam va motivatsiya berishi mumkin.

- **Ota-onalar bilan ishlash:** Ota-onalar bolaning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ular bolaga yordam berish, o'zini parvarish qilish ko'nikmalarini uyda amalda qo'llash va bolaga qo'shimcha rag'batlar berishda yordam beradi.
- **Jamoaviy yondashuv:** O'qituvchilar, terapevtlar va boshqa mutaxassislar bilan birgalikda bolaning ehtiyojlarini tushunish va unga mos ravishda qo'llanmalarga yordam berish.

8. Mustaqillik va o'z-o'zini boshqarish

Maxsus ehtiyojli bolalarni o'zini parvarish qilishga o'rgatishda mustaqillikni rag'batlantirish muhimdir. Bola o'z faoliyatlarini o'z vaqtida va o'zining imkoniyatlari doirasida bajarishga rag'batlantiriladi.

- **Mustaqil qaror qabul qilish:** Bola o'zini parvarish qilishdagi ba'zi jarayonlarga mustaqil ravishda qaror qabul qilishga o'rgatiladi (masalan, kiyim tanlash, ovqatlanish).
- **Bola erishgan yutuqlarni qadrlash:** Mustaqil ishlashning natijalarini va yutuqlarini ko'rsatish, bola uchun motivatsiya yaratadi.

Xulosa

Maxsus ehtiyojli bolalarda o'zini o'zi parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim jihatlar, bola uchun individual yondashuv, qat'iy reja va metodologiya, vizual va taktil yordamlar, ijobiy mustahkamlash, emotsional qo'llab-quvvatlash va ota-onalar bilan hamkorlikni o'z ichiga oladi. Bu yondashuvlar bolalarga o'zining kundalik faoliyatlarini muvaffaqiyatli bajarishga yordam beradi va ularning mustaqillikka erishishlariga turtki beradi.

Shaxsiy gigiyenaning salomatlikka ta'siri — bu shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilishning inson salomatligi va umumiy farovonlikka qanday ta'sir ko'rsatishini anglatadi. Shaxsiy gigiyena — bu odamning kundalik hayotida o'zini parvarish qilish, toza va sog'lom hayot tarzini saqlash uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan odatlar va qoidalarni o'z ichiga oladi. To'g'ri shaxsiy gigiyenaga rioya qilish, jismoniy, ruhiy va ijtimoiy salomatlikni saqlashda muhim rol o'ynaydi.

Shaxsiy gigiyenaning salomatlikka ta'siri:

1. Kasalliklar va infeksiyalarning oldini olish

Shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilish kasalliklarning oldini olishda katta rol o'ynaydi. Odatda kasalliklar, ayniqsa yuqumli kasalliklar, toza bo'lmagan muhitda, noto'g'ri gigiyena sharoitlarida tarqaladi. Gigiyenik tartiblar, masalan, qo'l yuvish, tishlarni tozalash, toza kiyim kiyish va badanni yuvish, mikroorganizmlar, viruslar va bakteriyalarni organizmdan chiqarishga yordam beradi.

- **Qo'l yuvish:** Yuqumli kasalliklarning eng ko'p tarqaladigan manbai qo'llar orqali infektsiya tarqalishi hisoblanadi. Qo'lni to'g'ri yuvish, bakteriya va viruslarning organizmga kirishini oldini oladi.
- **Tish gigiyenasi:** Tishlarni to'g'ri va muntazam tozalash tish kasalliklarining, og'iz infeksiyalarining va gingivitning oldini olishga yordam beradi. Shuningdek, og'izdagi zararli bakteriyalarni yo'qotish ham umumiy salomatlikni qo'llab-quvvatlaydi.

2. Terining salomatligini ta'minlash

Terining tozaligi va gigiyenasi ham muhimdir. Teri tana organi sifatida atrof-muhit bilan bevosita aloqada bo'ladi va bakteriyalar, zarralar va ifloslanishlardan himoya qilish uchun doimiy parvarish talab qiladi.

- **Teri tozaligi:** Teri tozalanmagan va parvarishlanmagan bo'lsa, unda mikroblar va bakteriyalar ko'payishi mumkin, bu esa akne, teri infektsiyalari yoki allergiyalarga olib kelishi mumkin. Doimiy yuvinish va tegishli teri mahsulotlaridan foydalanish terining sog'lomligini ta'minlaydi.
- **Teri kasalliklarining oldini olish:** Teri infektsiyalari, masalan, ekzema, dermatit, impetigo va boshqa turli kasalliklarning oldini olish uchun shaxsiy gigiyenaga e'tibor berish zarur.

3. Ruhiy va ijtimoiy salomatlik

Shaxsiy gigiyena nafaqat jismoniy, balki ruhiy va ijtimoiy salomatlikka ham ta'sir qiladi. Gigiyenik tartiblar o'zini o'zi hurmat qilish va ijtimoiy normaga rioya qilishning ko'rsatkichidir. Odamlar o'zlarini toza va sog'lom his qilsa, bu ularning ruhiy holatini yaxshilaydi va ijtimoiy aloqalarni yaxshilashga yordam beradi.

- **O'ziga bo'lgan ishonch:** Toza va parvarishlangan tana va kiyim odamning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Bu esa, o'z navbatida, ijtimoiy aloqalarni yaxshilaydi va stressni kamaytiradi.
- **Stressni kamaytirish:** O'zini parvarish qilish va toza bo'lish ko'plab odamlar uchun stressni kamaytiradi va ularning ruhiy farovonligini yaxshilaydi.

4. Immun tizimini qo'llab-quvvatlash

Toza bo'lish, ayniqsa, gigiyenik qoidalarga rioya qilish immun tizimini qo'llab-quvvatlashga yordam beradi. Immun tizimi, agar to'g'ri saqlansa, organizmni tashqi mikroblardan himoya qilishga imkon yaratadi. Shaxsiy gigiyena esa infektsiyalarning organizmga kirib, immun tizimining normal ishlashini buzilishiga yo'l qo'ymaydi.

- **Immun tizimi himoyasi:** Gigiyenik qoidalarga rioya qilish nafaqat kasalliklarning oldini oladi, balki umumiy sog'liqni mustahkamlaydi va immun tizimining samarali ishlashini ta'minlaydi.

5. Sog'lom ovqatlanish va o'zini parvarish qilish

Shaxsiy gigiyena, odatda, to'g'ri ovqatlanish bilan bog'liq bo'ladi. Oziq-ovqatni iste'mol qilishdan oldin qo'lni yuvish, ovqatlarni to'g'ri saqlash va tayyorlash ham salomatlikni ta'minlashga yordam beradi. Shuningdek, ovqatning tozaligi va saqlanishi nafaqat gigiyenaga, balki jismoniy sog'liqni mustahkamlashga ham ta'sir qiladi.

- **Ovqat tayyorlash gigiyenasi:** Ovqat tayyorlashdan oldin qo'lni yuvish, pishirish joyini tozalash, va xom ovqatlar bilan ishlashda ehtiyotkorlik, oziq-ovqatdan keladigan kasalliklarni oldini oladi.
- **Sog'lom ichish suvi va ichimliklar:** Toza ichimlik suvi va ovqatni iste'mol qilish ham umumiy salomatlikni saqlashda muhimdir.

6. Gigiyenik odatlar va yuqori sanitariya darajasi

Gigiyenik odatlar (masalan, tishlarni yuvish, qo'l yuvish, badan yuvish) shuningdek, yuqori sanitariya darajasini saqlash orqali, yuqumli kasalliklarning oldini olishga, jismoniy va ruhiy salomatlikni yaxshilashga yordam beradi. Bu shuningdek, sog'lom turmush tarzining muhim qismi bo'lib, sog'lom hayot tarziga yetaklaydi.

- **Yuqori sanitariya darajasi:** Yuksak sanitariya darajasi gigiyenik muhitni yaratadi va turli kasalliklarning oldini olishga yordam beradi. Odamlarning o'zini parvarish qilishdagi gigiyena darajasi toza, sog'lom muhitni yaratadi va infeksiya tarqalishining oldini oladi.

Xulosa:

Shaxsiy gigiyenaning salomatlikka ta'siri juda katta. To'g'ri shaxsiy gigiyena nafaqat jismoniy salomatlikni saqlashga yordam beradi, balki ruhiy va ijtimoiy farovonlikni ham oshiradi. Gigiyenik odatlar, kasalliklarning oldini olish, teri va og'iz salomatligini ta'minlash, immun tizimining samarali ishlashini qo'llab-quvvatlash, hamda sog'lom ovqatlanish va toza muhit yaratish orqali umumiy salomatlikni mustahkamlashga yordam beradi.

2.5 “Formativ va summativ baholash tamoyillari” moduli

1-mavzu. O'quvchilar bilimni baholashning yangi tizimi

(2 soat nazariy mashg'uloti)

Reja:

1. Baholashning yangi tizimi o'rganishning dolzarbligi
2. Baholash tamoyillari
3. Formativ (shakllantiruvchi) va summativ (xulosalovchi) maqsadlarda baholash.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	II. Umumkasbiy ko'nikmalarni rivojlantirish
O'quv modul	2.5. Formativ va summativ baholash tamoyillari
Mavzu	O'quvchilar bilimni baholashning yangi tizimi
Davomiyligi	80 daqiqa
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none">• Dars rejasiga formativ baholash topshiriqlarini kamida ikkita turini kiritish orqali baholashning asosiy tamoyillari va maqsadlarini tushunish;

	<ul style="list-style-type: none"> Qayta aloqa berish amaliyoti haqida fikr yuritadi va sinfda qo'llashga mo'ljallangan samarali qayta aloqaning xususiyatlari ro'yxatini tuzish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> Salomlashish Mavzu bilan tanishtirish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> Mashg'ulotning mavzusiga yo'naltiruvchi savol berish; Kirish mashqini o'tkazish. 	10	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Baholash tamoyillari haqida bahs-munozara; Baholash turlari; Slaydlar bilan tushuntirish 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4- slayd 1-ilova	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	<ul style="list-style-type: none"> Guruhlarda ishlash: amaliy 	20	Guruhlarda ishlash	5-7-slaydlar 2-3-ilova	O'qituvchilar guruhlar

	topshiriqlar bajarish; - Solishtirma mashq tarqatmasi yordamida muhokama qilish;				da ishlash amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish;	20	Suhbat, muhokama, tahlil	8-slayd	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashtiadi va yangi g'oyalarini o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- O'z maktablarida hamkasblari bilan hamkorlikda ishlagan holda formativ va summativ baholash topshiriqlarini yaratish.	5	Refleksiya usullari	9-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini	5	Suhbat	10-slayd	O'qituvchilar

	umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish				mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.
--	---	--	--	--	---

1. Baholashning yangi tizimi o'rganishning dolzarbligi

O'quvchilar bilimini baholashning yangi tizimlari zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Texnologiyalar rivojlanishi va ta'limda innovatsiyalar joriy etilishi natijasida bilimlarni baholashda turli yondashuvlar paydo bo'lmoqda. Quyida ushbu tizimlarning asosiy xususiyatlari va yondashuvlari mavjud.

O'quvchilarning chuqurroq ta'lim olishini rag'batlantirish uchun o'quv jarayoni mazmuniga baholashni qanday singdirishimiz mumkin?

Baholash o'qitish va o'rganish jarayonida muhim ahamiyat kasb etuvchi jarayon bo'lib, bunda o'quv jarayonini o'lchash, hujjatlashtirish va qo'llab-quvvatlash uchun turli xil vosita va usullar qo'llaniladi.

1-tarqatma material. Kirish mashqi

Quyida berilgan gaplar to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligi bo'yicha qaror qiling. Agar ular noto'g'ri bo'lsa sabablarini izohlang:

1. Diagnostik baholash ilgari egallangan bilimlarni va noto'g'ri tasavvur, tushunchalarni aniqlaydi.
2. Formativ baholash o'quv faoliyati natijalarini baholashning yakuniy shakli hisoblanadi.
3. Chiqish chiptalari o'quvchilarning ilgari egallangan bilimlarini faollashtirish uchun darsning boshlanishida beriladigan qisqacha baholash topshiriqlaridir.
4. O'z-o'zini baholash o'quvchilarga nazorat ro'yxatlari yoki rubrikalar yordamida o'z faoliyatlari xususida reflektiv mushohoda qilishga undaydi.
5. Samarali qayta aloqa umumiy va mavhum ko'rinishda bo'ladi.

Mavzuga kirish sifatida o'qituvchilarni to'g'ri/noto'g'ri mashqini bajarish orqali egallagan bilimlarini takrorlash, ilgari egallangan bilimlarni faollashtirish va ularning mavzuga bo'lgan qiziqishini uyg'otish uchun mo'ljallangan mashq hisoblanadi. Bu mashq ularning baholash haqidagi bilimlarini tekshirish uchun mo'ljallanmagan. Mashg'ulot yakunida o'qituvchilar o'z javoblarini qayta ko'rib chiqishi va mashg'ulot

davomida egallagan yangi bilimlar va tushunchalarini qo'shish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

2. Baholash tamoyillari

Samarali baholash o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ular moslashtirish mashqi orqali taqdim etiladi.

2-tarqatma material. Baholash tamoyillari: Solishtirish mashqi

Xususiyat	Izoh/ta'rif
Validlik	Baholash maqsadi, topshiriq bo'yicha ko'rsatmalar va uni bajarishdan kutilmalar baholanuvchilar tomonidan oson tushuniladi.
Inklyuzivlik	O'lchash/baholash ko'zda tutilgan narsalarnigina o'lchashi/baholashi kerak.
Qo'llaniladigan	Natijalar baholash vaqti va baholovchilardan qat'iy nazar izchil bo'lishi lozim.
Ishonchlilik	Turli o'quvchilar uchun mos bo'lishi lozim.
Aniqlik	Maqsadlar, natijalar va vazifalar bir-biriga mos hamda o'quv dasturi yoki standartga mos bo'lishi lozim.
Moslik	O'quvchilarga qayta aloqa va refleksiya orqali o'rganish imkoniyatini taqdim etishi lozim.

Ushbu topshiriqni bajarishda o'qituvchilar samarali baholashning oltita xususiyatiga qaragan holda ularning mos ta'rifini topishlari kerak bo'ladi. O'qituvchilar avval bu mashqni yakka tarzda bajarishi va so'ng javoblarini yonlarida o'tirgan sheriklariniki bilan taqqoslashlari mumkin bo'ladi.

Ushbu mashqqa yakun yasash uchun, o'qituvchilardan samarali baholashning mazkur xususiyatlarini ularning fikricha eng muhimidan tortib eng muhim bo'lmaganiga ko'ra tartibda qo'yib chiqishni so'rang. Ulardan yana sheriklari bilan juft bo'lib ishlagan holda nima uchun bunday tartibda qo'yganliklarini muhokama qilishni va tanlangan tartib uchun o'z sabablarini bir-birlariga tushuntirishlarini so'rang. Ushbu xususiyatlarning oldindan belgilangan bironta tartibi mavjud emas. Mashqdagi ushbu bosqichni bajarishdan maqsad o'qituvchilarga ushbu xususiyatlar haqida yanada chuqurroq fikrlash va ularni o'z ish faoliyati kontekstiga bog'lash imkonini berish hisoblanadi. Bu bo'yicha umuman boshqacha qarash va fikrga ega bo'lgan o'qituvchilarning fikr va mulohozalarini tinglash orqali o'qituvchilar ushbu

xususiyatlarga umuman boshqa tomondan nazar solishlari va yanada chuqurroq tushunchaga ega bo'lishlari mumkin. Yakuniy bosqich sifatida o'qituvchilardan baholashning tamoyillari bo'yicha o'rganganlari, ularning ahamiyati va o'zlarinikidan farq qiluvchi qarashlarni umumlashtirgan holda o'z refleksiv jurnallariga qayd kiritib qo'yishlarini so'rash lozim.

3. Formativ (shakllantiruvchi) va summativ (xulosalovchi) maqsadlarda baholash

O'quvchilarning o'qib-o'rganishlariga katta ta'sir ko'rsatuvchi ikkita baholash turi mavjud. Ushbu baholashning ikki turi bo'yicha ko'proq o'rganish uchun o'qituvchilar jigsaw mashqini bajarishadi. Bunda har ikkala baholash turi haqida ma'lumot berilgan tarqatma materialdan foydalanishadi. O'qituvchilarni ikkita kichik guruhlariga ajrating. Birinchi guruh Formativ baholash haqida ma'lumot berilgan tarqatma materialga diqqatini qaratishadi. Ikkinchi kichik guruh bo'lsa Summativ baholash haqida ma'lumot berilgan tarqatma material bilan ishlashadi. O'qituvchilarga mos tarqatma materiallarni berib chiqing va yakka tarzda berilgan ma'lumotni o'qib chiqishni so'rang.

3-tarqatma material: Formativ baholashga kirish

Formativ (shakllantiruvchi) maqsadlarda baholash yoki qisqacha qilib aytganda formativ baholash, samarali o'qitishning asosini tashkil qilib, o'qitish jarayonida o'quvchilarning o'qib-o'rganishini monitoring qilish va takomillashtirish uchun ishlab chiqiladi. Bo'lim, chorak yoki yunitning so'ngida o'qib-o'rganishni baholovchi summativ (xulosalovchi) baholashdan farqli o'laroq, formativ baholash uzluksiz jarayon bo'lib, ham o'qituvchilarga ham o'quvchilarga o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, takomillashtirish kerak bo'lgan jabhalarni aniqlashtirish va tezkor ravishda qo'yilishi kerak bo'lgan keyingi qadamlarni aniqlash imkonini beradi.

Formativ baholashning afzalliklari va foydali tomonlaridan bittasi bu uning o'quv jarayonini yo'naltirishga yordam berishidadir. O'qituvchilar darslar davomida formativ baholash topshiriqlari sifatida qo'llanilgan viktorinalar, muhokamalar yoki o'z kuzatuvlari orqali olingan ma'lumotlarga tayangan holda o'qitish metodlarini moslashtirishlari va tushunmovchiliklar, o'quvchilarning o'tilayotgan materiallarni tushunishidagi qiyinchiliklarga tezkor tarzda murojaat qilish imkonini beradi. Masalar, o'qituvchi "chiqish chiptalari" (o'quvchilar o'z ishini tekshirish va baholashi va o'rganayotganlari hamda erishayotgan natijalari xususida refleksiv mushohoda yuritish imkonini beruvchi mezonlar ro'yxatini) berish orqali dars davomida o'tilgan tushuncha yoki mavzuniing o'quvchilar tomonidan tushunilganligini o'lchashi mumkin va zarur bo'lsa keyingi kun ushbu mavzu yoki o'tilgan tushunchani yana takrorlashi mumkin.

Formativ baholashning yana bir foydali tomoni bu uning o'quvchilarda o'z o'qib-o'rganishiga egalik qilish va unga mas'uliyatli bo'lishga rag'batlantirishida aks etadi. O'z-o'zini baholash va o'quvchilarning o'zaro bir-birini baholash kabi texnikalari

o'quvchilarga erishayotgan natijalari bo'yicha refleksiv mushohoda qilish va shaxsiy maqsadlarni belgilash imkonini beradi. Bunday refleksiv amaliyot o'quvchilarning nafaqat tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi balki ularning ta'lim olish jarayonida faol ishtirok etishga undaydi.

Formativ baholash qachonki undan tez-tez, turli ko'rinishlarda foydalanib turilsagina va ushbu baholashdan kelib chiqadigan salbiy oqibatlar o'quvchilar uchun qanchalik kam bo'lsa shuncha samarali hisoblanadi. O'qituvchilar ushbu baholash turini amalda qo'llashning turli strategiyalaridan, norasmiy savol-javobdan tortib anchayin strukturalashgan "fikrla-muhokama qil-o'rtoqlash" kabi strategiyalardan foydalanishlari mumkin. Bundan kutilgan yakuniy maqsad o'quvchilar uchun tajriba qilish, xatolarga yo'l qo'yish va ulardan o'rganish imkonini beruvchi qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhitini yaratish hisoblanadi.

Inklyuziv sinflarda turli o'quvchilarning ehtiyojlariga murojaat qilish uchun o'qituvchilar tabaqalashtirilgan formativ baholash vositalaridan foydalanishi, ya'ni o'quvchilarning turli darajalari va ehtiyojlaridan kelib chiquvchi topshiriq va vazifalardan foydalanishi mumkin. Masalan, ayrim o'quvchilar "chiqish chiptasi"ni bajarishda qisqacharoq topshiriqni bajarishi yoki javoblarini yozma taqdim etish o'rniga audio matn taqdim etishlari mumkin.

Kundalik amaliyotga formativ baholashni kiritish orqali o'qituvchilar o'sish va uzluksiz takomillashishga qaratilgan dinamik sinf madaniyatini yaratishlari mumkin.

O'qituvchilardan o'qish davomida matndagi asosiy g'oyalarni belgilab chiqishni va tegishli qaydlar qilishni so'rang. Birinchi bosqichni tamomlagach, o'qituvchilar Formativ baholash bo'yicha "ekspert" va Summativ baholash bo'yicha "ekspert"lar bilan juftlanadi. Har bir o'qituvchilar juftligi tarqatma materialda o'zlariga tegishli mavzu bo'yicha o'rganganlarini o'z hamrohlari bilan o'rtoqlashadi, ikkita baholash turi o'rtasidagi farqli tomonlarni muhokama qilishadi va o'z tajribalarida ushbu baholash turlaridan qanday foydalanganliklari bo'yicha misollar keltirishadi. So'ng ular o'z xulosalarini umumlashtirgan holda hamkorlikda poster yaratishadi va bu posterda ular yangi grafik organayzer yaratib ikkala baholash turiga tushuntirish berishadi. Ular shuningdek posterda har ikkala baholash turining xususiyatini tushuntitib beruvchi belgi, rasm va simvollar tasvirini tushirishadi.

Yaratilgan posterlar auditoriya devorlariga osib qo'yiladi va o'qituvchilar galereya bo'ylab sayohat qilishadi. Bunda o'qituvchilar auditoriya bo'ylab yurib tayyorlangan posterlarni tomosha qilishadi, ularda berilgan ma'lumotlar bilan tanishib chiqishadi hamda o'zlari uchun tegishli qaydlar olishadi. Yakuniy bosqich sifatida o'qituvchilardan o'z refleksiv jurnallariga ushbu faoliyatdan o'rganganlari bo'yicha hamda sinfxonada ushbu baholash turlaridan foydalanishning amaliy jihatlari haqida qisqacha qayd qilib qo'yishni so'rang.

Ushbu mavzuga kirish mashqi sifatida o'qituvchilarga Kirish mashqida to'g'ri yoki noto'g'riligini topish so'ralgan 5 ta gap berilgan edi. Ushbu bosqichda o'qituvchilar kirish mashqidagi javoblarini qayta ko'rib chiqishadi va kerak hollarda o'z javoblariga kerakli tuzatishlar kiritishadi hamda ushbu tuzatishlarni kiritishlariga turtki bo'lgan sabablarni keltirishadi.

Ilk bor berilgan javoblarini tekshirib bo'lishgach va kerakli tuzatishlarni kiritib bo'lgach, o'qituvchilarga 1-Refleksiya tarqatma materialida berilgan tavsiya etilgan javoblarni bering.

O'qituvchilardan o'z javoblarini tavsiya etilgan javoblar bilan taqqoslashni so'rang va ular payqagan har qanday farqli tomonlarni qayd qilishlarini so'rang. Yakunlovchi bosqich sifatida o'qituvchilar ushbu mashqda o'rganganlari bo'yicha xulosalarini refleksiv jurnallariga qayd qilib qo'yishadi.

3.1 “Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilarining fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari” moduli

4-mavzu: Jismoniy faollikni tashkil qilish va sog'lom turmush tarzini qo'llab quvvatlash (2 soat amaliy mashg'ulot)

Reja:

- 1.Sog'lom turmush tarzi tushunchasi
- 2.Jismoniy faollikning hayotdagi o'rni va ahamiyati
- 3.Sog'lom turmush tarzini shakllantirish omillari:

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III.Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar
O'quv modul	2.5. Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilarining fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari
Mavzu	Jismoniy faollikni tashkil qilish va sog'lom turmush tarzini qo'llab quvvatlash
Davomiyligi	80 daqiqa
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> • Qayta aloqa berish amaliyoti haqida fikr yuritadi va sinfda qo'llashga mo'ljallangan samarali qayta aloqaning xususiyatlari ro'yxatini tuzish ko'nikmasini shakllantirish; • O'quvchilarni o'quv jarayoniga jalb etishning turli usullarini o'rganish.

Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlari	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu bilan tanishtirish	5	Suhbat, tushuntirish	1-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Mashg'ulotning mavzusiga yo'naltiruvchi savol berish.	10	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	2-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	- Baholash turlari; - Slaydlar bilan tushuntirish	10	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	- Grafik organayzer bilan ishlash; - Moslikni topish tarqatmasi yordamida muhokama qilish; - Samarali qayta aloqa tarqatmasidan foydalanish; - Sizningcha eng mos tartib mashg'uloti.	25	Guruhlarda ishlash	4-9-slaydlar 2-5-ilovalar	O'qituvchilar guruhlarda ishlash amaliy ko'nikmalarni hosil qiladi.

5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish; 	20	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- O'z maktablarida hamkasblari bilan hamkorlikda ishlagan holda formativ va summativ baholash topshiriqlarini yaratish.	5	Refleksiya usullari	10-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	11-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Sog'lom turmush tarzi tushunchasi

Sog'lom turmush tarzi – bu insonning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy farovonligini ta'minlaydigan kundalik hayot tarzidir. Bu tushuncha faqat kasalliklarning yo'qligi bilan emas, balki to'liq sog'lom va faol yashash, hayot sifatini yuqori darajada ushlab turish bilan bog'liq.

Sog'lom turmush tarzining asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

1. Jismoniy faollik

- Harakat – hayot asosidir. Kunlik yurish, yugurish, sport bilan shug‘ullanish yoki jismoniy mashqlar sog‘liqni mustahkamlab, immun tizimini kuchaytiradi.

2. To‘g‘ri ovqatlanish

- Vitamin va minerallarga boy, muvozanatli ovqatlanish tananing barcha funksiyalarini optimal darajada ushlab turadi. Tez tayyorlanadigan va zararli ovqatlardan voz kechish muhim.

3. Uyqu rejimi va dam olish

- Yetarli va sifatli uyqu – ruhiy va jismoniy salomatlikning kafolati. Kattalar uchun kuniga 7–8 soat uyqu tavsiya etiladi.

4. Zararli odatlardan voz kechish

- Chekish, spirtli ichimliklar iste‘moli va boshqa zararli odatlar sog‘liq uchun katta xavf tug‘diradi. Sog‘lom turmush tarzi bunday odatlardan butunlay voz kechishni nazarda tutadi.

5. Ruhiy salomatlik

- Stress, tashvish, zo‘riqishlarni kamaytirish, o‘zini ijobiy ruhda tutish sog‘lom turmush tarzining ajralmas qismidir. Ruhiy farovonlik – jismoniy sog‘liqning asosi.

6. Shaxsiy gigiyena

- Tozalikni saqlash, sog‘lom gigiyena qoidalariga amal qilish kasalliklarning oldini olishda muhim rol o‘ynaydi.

7. Tibbiy nazorat

- Vaqti-vaqti bilan tibbiy ko‘riklardan o‘tish, kasalliklarning oldini olish choralari ko‘rish ham sog‘lom turmush tarzining tarkibiy qismlaridan biridir.

Jismoniy faollikning hayotdagi o‘rni va ahamiyati

Jismoniy faollik – bu inson tomonidan bajariladigan har qanday tana harakati bo‘lib, u energiya sarfini talab qiladi. Bunga yurish, yugurish, raqsga tushish, sport bilan shug‘ullanish, hattoki kundalik uy yumushlari ham kiradi. Jismoniy faollik inson salomatligini saqlash, mustahkamlash va hayot sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

1. Jismoniy faollikning sog‘liq uchun foydalari:

- **Yurak va qon-tomir tizimini mustahkamlaydi.** Yurak faoliyati yaxshilanadi, qon aylanishi normallasadi, qon bosimi me‘yorda bo‘ladi.
- **Mushak va suyak tizimi kuchayadi.** Harakat qilish suyaklarning zichligini saqlaydi, osteoporoz (suyaklar zaiflashuvi)ning oldini oladi.
- **Ortiqcha vazn va semizlikka qarshi kurashadi.** Kaloriyalarni yoqish orqali tana vazni me‘yorda ushlab turiladi.

- **Ruhii holatni yaxshilaydi.** Jismoniy mashg'ulotlar stress, xavotir va depressiyani kamaytiradi, kayfiyatni ko'taradi.
- **Immun tizimini faollashtiradi.** Harakatli hayot tarzida bo'lgan insonlar kamroq kasal bo'ladi.

2. Hayot sifatiga ijobii ta'siri:

- Jismoniy faollik insonni faol, bardam, tetik va serg'ayrat qiladi.
- Kundalik ish unumdorligi ortadi.
- Yoshi ulg'aygan sari jismoniy holatni yaxshi saqlash, kasalliklarning oldini olish imkonini beradi.
- Bolalarda aqliy rivojlanish, diqqat va xotiraning kuchayishiga yordam beradi.

3. Ijtimoiy hayotda jismoniy faollikning roli:

- Jamoaviy sport turlari orqali muloqot ko'nikmalari rivojlanadi.
- Sog'lom hayot tarzini targ'ib qilishda oila, maktab, ish joyi va jamiyat muhim rol o'ynaydi.
- Faol insonlar boshqalarga o'rnak bo'lishi bilan sog'lom avlodni shakllantirishga hissa qo'shadi.

Albatta! Quyida "**Jismoniy faollikning sog'liq uchun foydalari**" haqida batafsil va sodda tarzda yoritib beraman:

Jismoniy faollikning sog'liq uchun foydalari

Jismoniy faollik inson organizmining to'g'ri faoliyat yuritishi, salomatlikni mustahkamlash va uzoq umr ko'rish uchun juda muhim omildir. Doimiy harakat va mashg'ulotlar nafaqat jismoniy holatni yaxshilaydi, balki ruhiy salomatlikka ham ijobii ta'sir ko'rsatadi.

1. Yurak-qon tomir tizimiga ijobii ta'siri

- Jismoniy faollik yurakni mustahkamlab, qon aylanishini yaxshilaydi.
- Qon bosimini me'yorda ushlab turadi.
- Yurak xurujlari, insult va boshqa yurak-qon tomir kasalliklari xavfini kamaytiradi.

2. Ortiqcha vazn va semizlikning oldini oladi

- Faol harakatlar orqali tanadagi ortiqcha kaloriyalar yo'qoladi.
- Metabolizm (moddalar almashinuvi) tezlashadi.
- Vazn me'yorda saqlanib, semizlik bilan bog'liq kasalliklar – qandli diabet, bo'g'im og'rishlari, uyqu buzilishlari oldi olinadi.

3. Suyak va mushak tizimini mustahkamlaydi

- Suyaklar zichligini saqlab turadi, suyak kasalliklarining oldini oladi.
- Mushaklar kuchayib, insonning umumiy jismoniy holati yaxshilanadi.
- Keksalarda yiqilish xavfini kamaytiradi.

4. Ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlaydi

- Stress, xavotir va depressiyani kamaytiradi.
- Yaxshi kayfiyat va o'ziga ishonchni oshiradi.
- Uyqu sifatini yaxshilaydi va charchoqni kamaytiradi.

5. Immun tizimini mustahkamlaydi

- Faol harakatlar immunitetni kuchaytiradi, shamollash va boshqa yuqumli kasalliklarga chidamlilikni oshiradi.
- Organizm kasalliklar bilan samarali kurashadi.

6. Ichki organlar faoliyatini yaxshilaydi

- Hazm qilish tizimi faoliyatini yaxshilaydi.
- Qon tarkibidagi shakar va xolesterin miqdorini me'yorda ushlab turadi.
- Jigarning yog' bilan qoplanishining (yog'li gepatoz) oldini oladi.

Jismoniy faollikni tashkil qilish usullari

Jismoniy faollikni to'g'ri tashkil qilish insonning kundalik hayotida harakatga bo'lgan ehtiyojini qondirish, sog'lom turmush tarzini yo'lga qo'yish va uni doimiy odatga aylantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Har kim o'zining yoshiga, salomatligiga, ish tartibiga qarab o'ziga mos usullarni tanlashi mumkin.

1. Kundalik hayotda jismoniy faollikni oshirish

- Har kuni piyoda yurishga odatlanish (masalan, ishga yoki maktabga piyoda borish).
- Lift o'rniga zinadan foydalanish.
- Uydagi yumushlarni bajarish: bog' ishlari, tozalash, xaridlar qilish.
- Televizor ko'rayotganda yoki telefon bilan gaplashayotganda harakatda bo'lish.

2. Mashg'ulotlar va darslar orqali tashkil qilish

- Maktab va oliy o'quv yurtlarida jismoniy tarbiya darslarini sifatli o'tkazish.
- Maxsus sport mashg'ulotlarini (yugurish, to'p o'yinlari, mashqlar) muntazam olib borish.
- Har bir darsdan so'ng qisqa tanaffusda badantarbiya mashqlarini joriy qilish.

3. Sport to'garaklari va jamoaviy faoliyatlar

- Futbol, voleybol, basketbol kabi jamoaviy sport turlarida qatnashish.
- Raqs, yoga, aerobika to'garaklariga yozilish.
- Ommaviy yugurish yoki yurish aksiyalarida ishtirok etish.

4. Oilaviy va do'stlar bilan faol dam olish

- Dam olish kunlarida oila bilan sayrga chiqish, velosiped haydash, suzish.
- Tabiatda yurish (hiking), piknikda faol o'yinlar o'ynash.
- Bolalar bilan birgalikda harakatli o'yinlar o'ynash orqali faollikni oshirish.

5. Texnologiyalar yordamida tashkil qilish

- Fitnes ilovalari va aqlli soatlar orqali kundalik faoliyatni nazorat qilish.
- Onlayn mashg'ulotlar yoki sport dasturlari orqali uyda sport bilan shug'ullanish.
- Kunlik maqsadlar qo'yish: masalan, 10 000 qadam yurish yoki 30 daqiqa mashq qilish.

6. Ish joyida jismoniy faollik

- Ofisda uzoq o'tirish o'rniga vaqti-vaqti bilan cho'zilish mashqlarini bajarish.
- Ish orasida 5-10 daqiqalik tanaffuslar qilish.
- Ofisda harakatni ko'paytirish: boshqa xonadagi hamkasblar bilan yurib gaplashish.

3.2 “Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilari bilan mashg'ulotlarni o'tkazish metodikasi” moduli

1-mavzu: Maxsus ehtiyojli bolalar bilan mashg'ulotlar o'tkazishda metodik yondashuvlar.

(2 soat nazariy mashg'ulot)

REJA:

1. Pedagogik diagnostika usullari
2. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limi
3. Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limi
4. Ijtimoiy moslashuv mashg'ulotlari

Pedagogik diagnostika usullari:

Kuzatish

- Suhbat
- Test sinovlari
- Faoliyat natijalarini tahlil qilish

1. Kuzatish

Kuzatish — bu o'qituvchi yoki mutaxassis tomonidan o'quvchining yoki shaxsning kundalik harakatlari, faol ishtiroki, jismoniy holati va psixologik kayfiyati haqida bevosita ma'lumot to'plash usulidir.

● Foydasi:

- O'zini tutishdagi o'zgarishlar aniqlanadi.
- Faollik darajasi va motivatsiyasi kuzatiladi.

- Real sharoitdagi harakatlar asosida baho beriladi.

2. Suhbat

Suhbat — bu o‘quvchi (yoki ishtirokchi) bilan bevosita muloqot qilish orqali uning ichki fikrlari, qiziqishlari, qiyinchiliklari va jismoniy faollikka bo‘lgan munosabatini aniqlash jarayoni.

● Foydasi:

- Ichki motivatsiya, qiziqishlar va ehtiyojlar aniqlanadi.
- O‘ziga xos yondashuv shakllantirish imkonini beradi.
- O‘zaro ishonchli aloqani mustahkamlaydi.

3. Test sinovlari

Bu bosqichda o‘quvchining jismoniy holatini aniqlash uchun maxsus testlar o‘tkaziladi (masalan: yugurish testi, egiluvchanlik, kuch, chidamlilik sinovlari).

● Foydasi:

- Aniq va o‘lchab bo‘ladigan natijalar olinadi.
- Jismoniy imkoniyatlar darajasi baholanadi.
- Rivojlanish dinamikasi kuzatiladi.

4. Faoliyat natijalarini tahlil qilish

Olingan kuzatuv, suhbat va test natijalari asosida umumiy holat tahlil qilinadi. Kuchli va zaif tomonlar aniqlanadi.

● Foydasi:

- Holatga chuqur baho beriladi.
- Qanday yo‘nalishda rivojlanish zarurligi belgilanadi.
- Shaxsiy yondashuvlar asoslanadi.

5. Individual rivojlanish xaritasini tuzish

Bu — har bir o‘quvchi yoki shaxs uchun **shaxsiy jismoniy rivojlanish rejasini** tuzish jarayoni. Xarita orqali maqsadlar belgilanadi va bosqichma-bosqich bajariladi.

● Foydasi:

- Har bir insonning yoshi, holati, imkoniyatlariga qarab shaxsiy reja tuziladi.
- Muvaffaqiyatni bosqichma-bosqich kuzatish osonlashadi.

Individual ta'lim dasturini ishlab chiqish

1.

Bolaning imkoniyatlarini baholash

Maqsad: Har bir bolaning jismoniy, ruhiy va psixologik salohiyatini aniqlash.

Usullar:

- Kuzatish orqali bolaning harakat faoliyatini baholash.
- Suhbat va so'rovnomalar orqali ichki motivatsiyasini aniqlash.
- Jismoniy test sinovlari (masalan, chidamlilik, tezlik, egiluvchanlik).

Natija: Bola qanday harakatlarga moyilligi, kuchli va rivojlanishi kerak bo'lgan jihatlari aniqlanadi.

2. Maqsad va vazifalarni belgilash

Maqsad: Har bir bolaga individual yondashgan holda, uning ehtiyojlariga mos rivojlanish yo'nalishini aniqlash.

Amaliyot:

- Yoshi, salomatligi va qiziqishlariga mos qisqa va uzoq muddatli maqsadlar belgilash.
- Masalan: "1 oy ichida 600 metrga yugurishni 20 sekundga yaxshilash".

Eslatma: Maqsadlar real va erishilishi mumkin bo'lishi kerak (SMART prinsipi).

3. O'quv materiallarini moslashtirish

Maqsad: Har bir bolaning imkoniyatlariga moslab jismoniy tarbiya mashqlarini tanlash.

Yo'nalishlar:

- Faol va kam harakat qiluvchi bolalar uchun turli darajadagi mashqlar.
- Harakatli o'yinlar, to'p bilan mashqlar, koordinatsiyani rivojlantiruvchi o'yinlar.
- Moslashtirilgan sport uslublari.

Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limi:

- Eshitish qobiliyati darajasini aniqlash
- Individual yondashuvni tanlash
- Maxsus texnik vositalardan foydalanish.

1. Eshitish qobiliyati darajasini aniqlash

Eshitish qobiliyati bilan bog‘liq muammolarni aniqlash uchun maxsus testlar, audiologik tekshiruvlar va pedagogik kuzatuvlar olib boriladi. Ushbu baholash quyidagi yo‘nalishlarni qamrab oladi:

- Tovushga bo‘lgan sezuvchanlik darajasi.
- Gapni eshitish va tushunish qobiliyati.
- Ovozlarni farqlash va eslab qolish.
- Audiogramma natijalari asosida eshitishning darajasi (engil, o‘rta, og‘ir, chuqur) belgilanadi.

Bu bosqich natijasiga ko‘ra keyingi ishlar individual tarzda rejalashtiriladi.

2. Individual yondashuvni tanlash

Har bir bola uchun individual yondashuv tanlash — samarali o‘qitishning asosi hisoblanadi. Eshitish muammosiga ega bolalar bilan ishlashda quyidagilar inobatga olinadi:

- Eshitish darajasiga qarab ta'lim metodikasini moslashtirish.
- Bola uchun qulay, tushunarli va motivatsiyalovchi usullarni tanlash.
- Jamoaviy ishlar bilan birga individual mashg‘ulotlar tashkil etish.
- Oilaviy muhit va ota-onalarning ishtirokini ta'minlash.

Shu orqali bola o‘z qobiliyatlari doirasida rivojlanishi mumkin bo‘ladi.

3. Maxsus texnik vositalardan foydalanish

Eshitish qobiliyati cheklangan bolalar uchun texnologik vositalar muhim ahamiyatga ega. Ular yordamida o‘qitish jarayoni ancha samarali kechadi:

- Eshitish apparatlari – tovushlarni kuchaytirib beradi.
- Ko‘rkam displeyli audio-vizual vositalar – ko‘rish orqali tushunishga yordam beradi.
- Maxsus kompyuter dasturlari – interaktiv mashqlar va vizual o‘rganish uchun.
- FM-sistemalar – o‘qituvchining ovozi to‘g‘ridan-to‘g‘ri tinglovchi qurilmaga yetkazadi.

Bu vositalar bolaning nutqni eshitish va anglashiga katta hissa qo‘shadi.

4. Og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirish usullari

Eshitish chekloviga ega bolalarda nutq rivojlanishi sekin kechadi. Shuning uchun og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirishda quyidagi usullar qo‘llaniladi:

- Logopedik mashg‘ulotlar orqali artikulyatsiya ustida ishlash.
- Vizual qo‘llab-quvvatlovchi vositalar (piktogramma, rasmlar, harakatli videolar).
- Yozma topshiriqlar (gap tuzish, matn yozish, jumla tuzatish).
- Mimika va jestlardan foydalanib tushunishni rivojlantirish.
- Qiziqarli suhbatlar, hikoya aytish, savol-javoblar orqali og‘zaki nutqni mustahkamlash.

Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar ta’limi: Ko‘rish qobiliyati cheklangan bolalarni o‘qitish va tarbiyalashda ularning ehtiyojlariga moslashtirilgan metodik yondashuv muhim ahamiyatga ega. Eng avvalo, bolaning ko‘rish darajasini to‘g‘ri aniqlash zarur. Buning uchun oftalmologik tekshiruvlar, maxsus diagnostika usullari va pedagogik kuzatuvlar asosida baholash ishlari olib boriladi. Bu baholash natijasida bolaning ko‘rish imkoniyatlari — to‘liq, qisman yoki butunlay yo‘qligi aniqlanadi. Shunga qarab o‘qitish strategiyasi belgilanadi.

Ko‘rish qobiliyati past yoki umuman ko‘rmaydigan bolalar uchun Brayl alifbosidan foydalanish asosiy savodxonlik vositasi hisoblanadi. Bu alifbo nuqtali shriftlar tizimiga asoslanib, bolalarga yozma nutqni o‘rganish va axborot olish imkonini beradi. Brayl yozuvini o‘rganish orqali bola mustaqil kitob o‘qish, yozish va yozma topshiriqlarni bajarish imkoniga ega bo‘ladi. O‘qituvchi Brayl alifbosini to‘g‘ri o‘rgatish bilan birga, bolaning barmoqlar sezuvchanligini rivojlantiruvchi mashqlarni ham muntazam olib borishi kerak.

Shuningdek, ko‘rish qobiliyati cheklangan bolalar uchun taktil materiallardan foydalanish muhim sanaladi. Taktil vositalar deganda qo‘l bilan ushlab, sezish orqali anglanadigan materiallar tushuniladi. Bular orasida bo‘rtma shaklli harflar, maxsus relefli kartalar, predmetli piktogrammalar, turli fakturadagi yuzalardan iborat vositalar kiradi. Bu materiallar bolaning sezgi organlarini faollashtirib, u orqali atrof-muhit haqidagi tushunchalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu yo‘l bilan ular tasavvur, tafakkur, xotira va tafsilotlarni o‘zlashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Bundan tashqari, ko‘rish nuqsoni bo‘lgan bolalarda fazoviy mo‘ljal olish ko‘nikmalarini shakllantirish alohida e‘tibor talab qiladi. Bunday bolalar joylashuv, yo‘nalish va masofani aniqlashda muammolarga duch kelishadi. Shu sababli, ular bilan maxsus mashqlar olib boriladi. Masalan, harakat yo‘nalishini eshitish va sezish asosida aniqlash, maketlar bilan ishlash, yo‘l-yo‘riq belgilari yordamida mustaqil harakatlanishni o‘rganish. Bu ko‘nikmalar bolaning kundalik hayotda mustaqil

bo'lishiga yordam beradi. Pedagogik jarayonda bu mashqlar muntazam, ketma-ketlikda va o'yin shaklida o'tkazilishi tavsiya etiladi.

Umuman olganda, ko'rish imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashda individual yondashuv, maxsus metodika, sezgi organlarini rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar muhim o'rin tutadi. Bunday bolalar mos muhitda, mos vositalar bilan ta'minlanganda teng huquqli ishtirokchilar sifatida ta'lim olishlari mumkin.

Aqliy zaif bolalar bilan ishlashda ularning individual xususiyatlari, rivojlanish darajasi va ehtiyojlari hisobga olinadi. Aqliy zaiflik bolaning intellektual rivojlanishida sezilarli orqada qolish, fikrlash, nutq, eslab qolish, diqqat, muomala va harakat faoliyatining cheklangan bo'lishi bilan tavsiflanadi. Bunday bolalar o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch keladi, ularga oddiy bilim va ko'nikmalarni ham chuqur va ko'p martalab takrorlash orqali o'rgatish talab etiladi.

Pedagogik jarayonda bu bolalarga nisbatan soddalashtirilgan, tushunarli, aniq va ko'rgazmali metodlar qo'llaniladi. O'qituvchi darsni qisqa va izchil tarzda olib borishi, bolalarning e'tiborini yo'naltirib turishi, har bir topshiriqni misollar bilan tushuntirishi lozim. O'yinli mashg'ulotlar, amaliy topshiriqlar, predmetli ko'rgazmali vositalar yordamida bilim berish samarali hisoblanadi.

Aqliy zaif bolalar bilan ishlashda ularning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash, hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Masalan, o'zini-o'zi xizmat qilish, mehnat malakalari, oddiy hisob-kitob, to'g'ri muomala qilish kabi ko'nikmalar asta-sekinlik bilan o'rgatiladi. Har bir bolaning rivojlanish darajasiga mos ravishda individual yondashuv asosida dars va mashg'ulotlar tashkil etiladi.

Bunday bolalar bilan ishlaydigan pedagoglar sabrli, e'tiborli, mehribon va qat'iyatli bo'lishi kerak. Ular bolaning har bir kichik yutug'ini e'tirof etib, uni rag'batlantirishi, ishonch uyg'otishi va ijobiy muhit yaratishi zarur. Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlikda ishlash, ularni bolani tarbiyalash va rivojlantirish jarayoniga jalb etish muhim hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, aqliy zaif bolalar ham tegishli pedagogik sharoit va yondashuv asosida o'z imkoniyatlari darajasida rivojlanishi va jamiyatda o'z o'rnini topishi mumkin. Eng asosiysi – ularning imkoniyatlariga ishonish va ularni to'g'ri yo'naltirishdir.

Ijtimoiy moslashuv mashg'ulotlari bolalarning jamiyatda to'laqonli hayot kechirishlari, atrofdagilar bilan to'g'ri munosabat o'rnatishlari va kundalik vaziyatlarda mustaqil harakat qilishlari uchun muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, maxsus ehtiyojli bolalar uchun ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish – ularning hayot sifati va kelajakdagi mustaqilligi uchun zaruriy shartdir. Bu mashg'ulotlar orqali bolalarga hayotiy vaziyatlarda qanday yo'l tutish, muomala madaniyati, o'zini tutish qoidalari, xavfsizlik qoidalari, o'ziga va boshqalarga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo'lish ko'nikmalari o'rgatiladi.

Ijtimoiy moslashuv mashg'ulotlari bolalarning yoshiga, rivojlanish darajasiga, imkoniyatlariga mos ravishda tashkil etiladi. Mashg'ulotlar o'yin, rolli mashqlar, guruhviy ishlar, suhbatlar, amaliy topshiriqlar, ko'rgazmali vositalar orqali olib boriladi. Bolalarga do'stlar orttirish, navbat kutish, savol berish va javob berish, yordam so'rash, o'z fikrini ifoda etish, nizolarni tinch yo'l bilan hal qilish kabi kundalik ijtimoiy vaziyatlar ssenariylari asosida mashq qildiriladi.

Mashg'ulotlarda mustaqillik va o'ziga bo'lgan ishonchni oshirishga ham e'tibor qaratiladi. Masalan, jamoat transportidan foydalanish, do'kondan xarid qilish, yo'l harakati qoidalariga rioya qilish kabi holatlar modellashiriladi. Shu bilan birga, bolalarga gigiyena qoidalari, odob-axloq me'yorlari, xavfsiz joyda yurish, notanish shaxslar bilan muomala qilmaslik haqida ham tushuncha beriladi. Ijtimoiy moslashuv mashg'ulotlari davomida pedagog bolalarning har bir kichik yutug'ini e'tirof etib, ularni rag'batlantirishi zarur. Shuningdek, bu mashg'ulotlarda ota-onalarni ham ishtirok ettirish, ular bilan muntazam muloqotda bo'lish orqali bola hayotida barqaror ijtimoiy muhit yaratish muhim hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy moslashuv mashg'ulotlari bolaning mustaqil, mas'uliyatli va ijtimoiy faol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. To'g'ri yondashuv va doimiy mashqlar orqali bola kundalik hayotda to'g'ri yo'l tutishni o'rganadi va jamiyatga moslashgan holda rivojlanadi.

3.2. “Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilari bilan mashg'ulot o'tkazish metodikasi” moduli

3.2.2-mavzu: Maxsus ehtiyojli bolalar bilan o'yin orqali mashg'ulotlar o'tkazish metodikasi.

(2 soat amaliy mashg'ulot)

REJA

1. Psixologik-pedagogik jihatdan o'yinning ahamiyati
2. **O'yin orqali mashg'ulotlar turlari**
3. Mashg'ulotlarni rejalashtirish va tashkil etish metodikasi.
4. Maxsus ehtiyojli bolalar rivojida o'yin metodikasining dolzarbligi

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar
O'quv modul	3.2. “Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilari bilan mashg'ulot o'tkazish metodikasi” moduli

Mavzu	2-mavzu: Maxsus ehtiyojli bolalar bilan o'yin orqali mashg'ulotlar o'tkazish metodikasi.				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko'nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Zamonaviy dagogik texnologiyalarni tushuntirish Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish	15	Taqdimot, ko'rgazmal i tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalar ni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.

	Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish				
5. Tahlil va muhokama	Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1- ish varag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotda n qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Psixologik-pedagogik jihatdan o'yinning ahamiyati

O'yin — bu bolaning eng tabiiy faoliyati bo'lib, u orqali bola dunyoni o'rganadi, o'zini anglaydi, ijtimoiy me'yorlarga moslashadi va o'z salohiyatini ro'yobga chiqaradi. Ayniqsa, **maxsus ehtiyojli bolalar** uchun o'yin nafaqat ko'ngilochar vosita, balki **ta'lim-tarbiya, tuzatish, ijtimoiylashtirish va rivojlantirish** vositasi hisoblanadi.

1. Psixologik jihatdan o'yinning ahamiyati:

Kognitiv

rivojlanish:

O'yin orqali bola atrof-muhitni idrok etadi, sabab-oqibat bog'liqliklarini tushunadi, mantiqiy fikrlash va xotirani rivojlantiradi.

- **Nutq** **rivoji:**

Rolli va didaktik o'yinlar bolani gapirishga, savollarga javob berishga, so'z boyligini oshirishga undaydi. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun bu juda muhimdir.

- **Emotsional** **sohani** **tartibga** **solish:**

O'yin jarayonida bola o'z hissiyotlarini boshqarishni o'rganadi, stressni kamaytiradi va o'zini erkin his qiladi.

- **Ijtimoiy-psixologik** **moslashuv:**

O'yin guruhda hamkorlik qilishni, navbat kutishni, qoidalarga bo'ysunishni o'rgatadi. Bu ayniqsa autizm spektridagi bolalar uchun juda muhim.

2. Pedagogik jihatdan o'yinning ahamiyati:

- **Ta'limiy** **samaradorlik:**

O'yinlar orqali bolalar bilim, ko'nikma va malakalarni tezroq va qiziqarli shaklda egallaydi. O'rganish majburlikdan zavqqa aylanadi.

- **Individuallashtirilgan** **yondashuv:**

Har bir bolaning ehtiyojiga mos o'yin tanlab, o'quv jarayonini shaxsga yo'naltirish mumkin.

- **Mustahkamlash** **va** **faollashtirish:**

O'yinlar orqali o'rganilgan bilimlar mustahkamlanadi, bolaning faol ishtiroki ta'minlanadi.

- **Rivojlanishni** **kuzatish** **vositasi:**

O'yin davomida bolaning aqliy, jismoniy va emotsional o'sishini baholash mumkin.

Psixologik va pedagogik nuqtai nazardan o'yin — bu **maxsus ehtiyojli bolalar** bilan ishlashda eng samarali metodlardan biridir. O'yin orqali bola o'qiydi, muloqot qiladi, ijtimoiylashadi va rivojlanadi. Shu bois o'yin metodikasi maxsus pedagogikada markaziy o'rin tutadi.

O'yin orqali mashg'ulotlar turlari

Maxsus pedagogikada o'yinlar turli maqsadlarda qo'llanadi: ta'limiy, tarbiyaviy, tuzatish va rivojlantirish. Quyidagi mashg'ulot turlari maxsus ehtiyojli bolalar bilan olib boriladigan ishlar uchun mos keladi:

1. Didaktik o'yinlar

 Maqsadi: Bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish, mustahkamlash

Xususiyatlari:

- Ma'lum bir o'quv maqsadi bo'ladi (ranglar, shakllar, sonlar, tovushlar)
- Qoidalar aniq bo'ladi

- Bolani mustaqil fikrlashga o‘rgatadi

Misollar:

- “Rangni top”
- “Tovushni tanib ol”
- “Nimani eshitding?”

2. Harakatli o‘yinlar

 Maqsadi: Jismoniy rivojlanish, muvofiqlashtirish va harakat motorikasini yaxshilash

Xususiyatlari:

- Harakatlar asosida quriladi (sakrash, yugurish, uloqtirish)
- Diqqat, tezlik, koordinatsiyani rivojlantiradi
- Ijtimoiy qoidalarni o‘rgatadi (navbat kutish, jamoada harakat qilish)

Misollar:

- “O‘rindig‘ini top”
- “Kim tezroq yuguradi?”
- “Barmog‘ing bilan ko‘rsat”

3. Rolli (syujetli) o‘yinlar

 Maqsadi: Ijtimoiy-emosional rivojlanish, nutq va tasavvurni rivojlantirish

Xususiyatlari:

- Bola ma’lum obrazga kiradi (shifokor, hayvon, ona)
- Muloqot va nutqni rag‘batlantiradi
- Hissiy holatni boshqarishga yordam beradi

Misollar:

- “Kasalxona”
- “Do‘kon”
- “Maktab o‘yini”

4. Sensor o‘yinlar

 Maqsadi: Tashqi sezgilar orqali idrokni rivojlantirish (ko‘rish, eshitish, teginish)

Xususiyatlari:

- Taktik, vizual yoki eshitish sezgilarini jalb qiladi
- Maxsus vositalar (qum, suv, matolar, teksturali yuzalar) ishlatiladi
- Autizm spektri, ko‘rish yoki eshitish muammolari bo‘lgan bolalar uchun

mos

Misollar:

- “Qopqoqli qutilar ichida nima bor?”
- “Nimani ushlab turibsan?”
- “Eshit va tanla”

5. Logopedik o‘yinlar

 Maqsadi: Nutq tovushlarini to‘g‘ri talaffuz qilish, og‘zaki nutqni rivojlantirish

Xususiyatlari:

- Tovushlarni mashq qilishga mo‘ljallangan
- Til osti mushaklarini harakatlantiruvchi topshiriqlar
- Harflar bilan o‘ynash, she‘r aytish, hikoya qilish kabilarni o‘z ichiga oladi

Misollar:

- “Tovushni top va ayt”
- “Til gimnastikasi”
- “So‘zdan so‘z yasaymiz”

Mashg‘ulotlarni rejalashtirish va tashkil etish metodikasi

Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda mashg‘ulotlarni to‘g‘ri rejalashtirish va samarali tashkil etish pedagogik faoliyatning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Bu jarayon bolaning rivojlanish darajasini, psixologik holatini, individual xususiyatlarini chuqur tahlil qilishga asoslanadi. O‘yin orqali o‘tiladigan mashg‘ulotlar esa bolalarda tabiiy qiziqish uyg‘otib, ularning o‘zini erkin tutishiga, faol ishtirok etishiga va shu orqali yangi bilim hamda ko‘nikmalarni egallashiga yordam beradi. Shu boisdan, mashg‘ulotlarni tashkil qilishda bolaning qiziqishi, ehtiyoji, individual rivojlanish sur‘atlari va sensor-motor imkoniyatlari hisobga olinishi kerak.

Mashg‘ulotlar oldidan pedagog har bir bolaning rivojlanish tahlilini o‘rganib chiqadi, psixologik-pedagogik tavsiyalar asosida mos o‘yin usullarini tanlaydi va maqsadlarni belgilaydi. Maqsadlar aniq, tushunarli va bolalarning mavjud imkoniyatlariga mos bo‘lishi lozim. Rejalashtirishda qisqa muddatli va uzoq muddatli natijalar ko‘zda tutiladi. Masalan, qisqa muddatli natija sifatida bola mashg‘ulot davomida ma’lum harakatni bajarishi yoki rangni ajratib ayta olishi ko‘zda tutilsa, uzoq muddatli maqsad — bola mustaqil fikrlay boshlashi yoki jamoadagi o‘yinlarda faol ishtirok etishi bo‘lishi mumkin.

Mashg‘ulotlar bir nechta asosiy elementlardan tashkil topadi: kirish qismi, asosiy qism va yakuniy bosqich. Kirish qismida bolalarning e’tiborini jalb etish, ularda ijobiy emotsional holat yaratish muhimdir. Bu qisqa suhbat, salomlashish, qo‘shiq aytish yoki tanish o‘yin elementlari orqali amalga oshiriladi. Asosiy qismda esa mashg‘ulotning asosiy mazmuni, o‘yin faoliyati, harakatli topshiriqlar, rolli ifodalar yoki didaktik materiallar yordamida bajariladi. Bu jarayonda pedagog har bir bolaning ishtirokini

individual baholaydi, kerak bo'lsa, yordam beradi, lekin o'rniga bajarmaydi. Yakuniy bosqichda esa bajarilgan ishlar xulosa qilinadi, bolalarga rag'bat so'zlari aytiladi, erishilgan yutuqlar e'tirof etiladi. Bu bolalarning ijtimoiy-psixologik holatini mustahkamlashda muhim o'rin tutadi.

Mashg'ulotni tashkil etishda metodik vositalar — o'yinchoqlar, vizual materiallar, eshitish vositalari, sensorli vositalar, individual kartochkalar va boshqa ko'makchi jihozlar tanlab olinadi. Bu vositalar bolaning rivojlanish darajasiga mos, xavfsiz va estetik jihatdan jozibali bo'lishi lozim. Mashg'ulot davomida muhitning qulayligi, pedagogning ohangdor va mehribon munosabati, bolalarning bir-biriga hurmatli munosabatda bo'lishi ham muhim hisoblanadi. Ayniqsa, ijtimoiy-emotsional rivojlanishda qiynalayotgan bolalar uchun bu juda katta ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, mashg'ulotni baholash va tahlil qilish bosqichi ham pedagogik faoliyatning ajralmas qismidir. Har bir mashg'ulotdan so'ng pedagog bolaning faoliyatini tahlil qiladi, erishilgan yutuqlarni va qiyinchiliklarni yozib boradi. Bu kelgusi mashg'ulotlar mazmunini aniqlashtirish va individual yondashuvni yanada kuchaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, mashg'ulotlarni rejalashtirish va tashkil etish jarayoni bir necha bosqichli, tizimli yondashuvni talab qiladi. Bu yondashuv har bir bolaning qiziqishini uyg'otishga, rivojlanishidagi kamchiliklarni bosqichma-bosqich bartaraf etishga va uning jamiyatga moslashuvchan, faol ishtirokchi sifatida shakllanishiga yordam beradi.

3.2. “Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilari bilan mashg'ulot o'tkazish metodikasi” moduli

4-mavzu: Emotsional va ijtimoiy rivojlanish uchun mashg'ulotlar o'tkazish metodikasi

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR
O'quv modul	3.2. “Maxsus maktab internat tarbiyalanuvchilari bilan mashg'ulot o'tkazish metodikasi” moduli
Mavzu	4-mavzu: Emotsional va ijtimoiy rivojlanish uchun mashg'ulotlar o'tkazish metodikasi
Davomiyligi	80 daqiqa

Mashg'ulot ning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko'nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tushuntirish Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish	15	Taqdimot, ko'rgazmalari tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikma

	Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish				alar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashtirish va yangi g'oyalarini o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1- ish varag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydilar va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan

					yo'naltiriladi.
--	--	--	--	--	-----------------

Emotsional va ijtimoiy rivojlanish har qanday bolaning to'laqonli shaxs sifatida shakllanishida muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, maxsus ehtiyojli bolalarda bu rivojlanish yo'nalishlariga alohida e'tibor qaratilishi zarur, chunki ularning aksariyati o'z his-tuyg'ularini to'g'ri anglash, ifoda etish, boshqarish yoki atrofdagilar bilan sog'lom munosabatlar o'rnatishda qiyinchiliklarga duch keladi. Shu bois emotsional va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi maxsus mashg'ulotlarni tashkil etish metodik jihatdan asoslangan, maqsadli va rejalashtirilgan bo'lishi lozim. Bunday mashg'ulotlar bolada o'zini tanish, boshqalarni anglash, emotsional holatlarni farqlash, ijtimoiy vaziyatlarga to'g'ri reaksiya bildirish va munosabat o'rnatish kabi ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Mashg'ulotlarni rejalashtirishda avvalo har bir bolaning psixologik holati, rivojlanish darajasi va ehtiyojlari tahlil qilinadi. Shundan so'ng, umumiy va individual maqsadlar belgilanadi. Umumiy maqsad sifatida bolalarning emotsional muvozanatini mustahkamlash, ijtimoiy muhitda o'zini tutish ko'nikmalarini rivojlantirish, muloqotga kirishish faolligini oshirish ko'zda tutiladi. Individual maqsadlar esa bolaning mavjud muammolari asosida tanlanadi, masalan, asabiylikni yengish, qo'rquvni kamaytirish, agressiv harakatlarni boshqarishga o'rgatish yoki do'stona munosabatlarni shakllantirish.

Mashg'ulot metodikasida o'yin vositasi asosiy rolni o'ynaydi. Emotsional va ijtimoiy rivojlanish uchun tanlangan o'yinlar bolani o'z his-tuyg'ulari bilan ishlashga undaydi, ijtimoiy vaziyatlarni modellashtirish orqali uni real hayotga tayyorlaydi. Masalan, mimik o'yinlar orqali bola hissiy holatlarni anglashni o'rganadi (quvonch, g'azab, qo'rquv, hayrat), rolli o'yinlar orqali esa o'zaro munosabatlar, ijtimoiy rollar va harakatlarni tushunadi. Shuningdek, guruhli mashg'ulotlar orqali bolalar o'zaro hamkorlik qilish, navbat kutish, boshqani tinglash, fikr bildirish va murosaga kelish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni egallaydilar.

Mashg'ulotlar interfaol, ya'ni bolani faol ishtirok etishga undovchi shaklda tashkil etiladi. Har bir faoliyat turi bolaning emotsional ishtirokini talab qiladi. Shu sababli, pedagog mashg'ulot davomida bolalarga erkinlik beradi, ularning his-tuyg'ulariga nisbatan e'tiborli bo'ladi, ortiqcha taqiqlardan tiyiladi, bolani rag'batlantirish orqali ijobiy kayfiyatda ushlab turadi. Mashg'ulot jarayonida bolalar o'zlarini xavfsiz muhitda his qilishlari, hissiy fikrlarini erkin ifoda etish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak. Shuning uchun pedagog doim mehribon, tushunuvchan, sabrli va qo'llab-quvvatlovchi pozitsiyada bo'lishi muhimdir.

Materiallar va vositalar tanlashda esa bolalarning qiziqishlari va yosh xususiyatlari inobatga olinadi. Masalan, rangli kartochkalar, hissiy holat aks ettirilgan

suratlar, o'yinchoqlar, mimik niqoblar, emotsiyalar doirasi, his-tuyg'ular kundaligi kabi vizual va sensor materiallardan keng foydalaniladi. Shuningdek, musiqa, ritmik harakatlar, badiiy adabiyotlardan parchalar (ertak, dialog, she'r) orqali ham emotsional-ijtimoiy rivojlanishga xizmat qiladigan muhit yaratiladi.

Mashg'ulotlar yakunida bolalarning emotsional ishtiroki, ijtimoiy faoliyati, o'zini tutishi, atrofdagilarga bo'lgan munosabati kuzatiladi va tahlil qilinadi. Bu ma'lumotlar keyingi mashg'ulotlarni rejalashtirishda, kerakli tuzatishlarni kiritishda va bola bilan individual ishlashni kuchaytirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Shu tarzda olib borilgan tizimli va metodik asoslangan mashg'ulotlar orqali maxsus ehtiyojli bolalarning ijtimoiy moslashuvi, emotsional barqarorligi va shaxsiy o'sishi yo'lida sezilarli natijalarga erishish mumkin bo'ladi.

Maxsus ehtiyojli bolalarda emotsional va ijtimoiy rivojlanishning qo'llab-quvvatlanishi ularning to'laqonli shaxs sifatida shakllanishi, jamiyatga moslashuvi va kundalik hayotga faol qo'shilishi uchun muhim asosdir. Rivojlanishida qiyinchiliklarga ega bo'lgan bolalarda emotsional noturg'unlik, o'zini ifoda etishda cheklovlar, muloqotda noaniqlik, o'ziga ishonchsizlik, boshqa bolalar bilan o'ynashda yoki gaplashishda noqulaylik kuzatiladi. Shu sababli ushbu yo'nalishda olib boriladigan mashg'ulotlar metodik jihatdan to'g'ri rejalashtirilgan, bolalarning ehtiyojlariga moslashtirilgan va doimiy kuzatuvga asoslangan bo'lishi zarur.

Ushbu mashg'ulotlarni o'tkazishning metodik asoslari, avvalo, bolani psixologik jihatdan qulay muhitda erkin his qilishiga xizmat qiluvchi sharoit yaratishdan boshlanadi. Pedagog bolani tushunishga intilishi, unga mehr, e'tibor bilan yondashishi, o'zini ifoda etishga undashi zarur. Mashg'ulotlar davomida bolalarning emotsiyalarini aniqlash, tushunish, nomlash va ularni mos tarzda ifodalashga o'rgatish asosiy metodik vazifalardan biridir. Shu bois mashg'ulotlarda mimikani o'rganish, his-tuyg'ularni suratlar orqali ifodalash, "agar men shunday his qilsam..." kabi rolli vaziyatlar yaratish juda samarali hisoblanadi.

Mashg'ulotlarning asosiy metodikasi bu – o'yin, teatr elementlari, dramatizatsiya, vizual ko'rgazmali vositalar, guruhli ish usullari va musiqiy-hissiy stimullarni qo'llashdir. Bu metodlar orqali bola faollikka undaladi, o'zini namoyon qilish imkoniyatiga ega bo'ladi va ijtimoiy vaziyatlarga ongli tarzda kirisha boshlaydi. Misol uchun, "Emotsiyalar qutisi" deb nomlangan mashg'ulotda bolalar rangli kartochkalar yordamida o'z emotsiyasini tanlaydi, ifoda etadi va uni sababini izohlashga harakat qiladi. Bu usul nafaqat his-tuyg'ularni anglashga, balki muloqot qilish, fikr bildirish ko'nikmasini ham rivojlantiradi.

Mashg'ulotlarning samaradorligini oshirish uchun metodik jihatdan muhim yondashuvlardan biri – differensiallashtirilgan yondashuvdir. Har bir bola o'ziga xos bo'lgani uchun mashg'ulot materiallari, topshiriqlari, usullari bolalarning yoshiga, rivojlanish darajasiga, qiziqishiga moslab tanlanadi. Misol uchun, emotsiyalarni

ifodalashda ba'zi bolalar uchun mimik harakatlar yetarli bo'lsa, boshqalar uchun rasm chizish, rang tanlash yoki qo'g'irchoq orqali rolli o'yinlar samaraliroq bo'lishi mumkin. Shuningdek, mashg'ulotlar interfaol bo'lishi lozim: bolalar faqat tinglovchi emas, faol ishtirokchi bo'lishi, o'z fikrini aytishi, harakat qilishi, o'z his-tuyg'ularini ifodalashi kerak.

Metodik yondashuvda muhim omillardan yana biri bu – jarayon davomiyligini ta'minlashdir. Emotsional va ijtimoiy rivojlanish asta-sekinlik bilan, bosqichma-bosqich shakllanadi. Shu sababli har bir mashg'ulot oldingisiga bog'langan bo'lishi, maqsadli ketma-ketlikda tuzilgan bo'lishi zarur. Har bir bosqichda bola o'z-o'zini anglash, boshqalarni tushunish, ijtimoiy vaziyatlarda o'zini tutish bo'yicha amaliy tajriba orttiradi.

Mashg'ulot yakunida esa pedagog tomonidan tahlil va baholash olib boriladi. Bu baholash tanqidiy emas, ijobiy rag'batlantiruvchi bo'lishi kerak. Har bir bolaning kichik yutug'i e'tirof etilishi, harakatlari maqtovg'a sazovor bo'lishi ularning o'ziga ishonchini mustahkamlaydi. Bu esa emotsional holatni barqarorlashtirish, psixologik tayanchni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu tariqa, maxsus ehtiyojli bolalar uchun emotsional va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi mashg'ulotlar to'g'ri rejalashtirilgan, metodik jihatdan asoslangan va individual ehtiyojlarga moslashtirilgan holda olib borilsa, bu bolalarning jamiyatda o'z o'rnini topishi, o'zini tutish madaniyatini shakllantirishi, boshqalar bilan sog'lom munosabatlar o'rnatishga qodir bo'lgan mustaqil shaxs bo'lib yetishishiga xizmat qiladi.

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun emotsional va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash, ularning shaxs sifatida o'sishida asosiy omil hisoblanadi. Bu rivojlanish orqali bola o'z his-tuyg'ularini anglaydi, boshqaradi, ijtimoiy muhitda o'zini to'g'ri tutishni o'rganadi, boshqalar bilan muloqotga kirishish va jamoada faol ishtirok etishga qodir bo'ladi. Shu sababli mashg'ulotlarni tashkil etishda emotsional barqarorlik, ishonchli aloqa, mehrga asoslangan muhit yaratish pedagogning eng muhim vazifalaridandir.

Mashg'ulotlar jarayonida bolalarning psixologik holatini, individual ehtiyojlarini, ularning hissiy reaksiyalarini inobatga olgan holda metodik yondashuv tanlanadi. Metodik jihatdan mashg'ulotlar oddiydan murakkabga tomon quriladi, har bir bola faol ishtirok etadigan, o'zini erkin ifoda etadigan vaziyatlar yaratiladi. Dars davomida pedagog bolani muloqotga jalb qilish, ijtimoiy vaziyatlarni tushuntirish, his-tuyg'ularni aniqlash, boshqarish, empatiya kabi ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan faoliyatlar bilan band qiladi.

Dars jarayonida bolalar bilan bevosita ishlash uchun quyidagi amaliy metodikalar keng qo'llaniladi:

1. **“Emotsiyalar kartochkasi” metodi** – bolalarga turli hissiy holatlarni aks ettiruvchi suratlar (quvonch, g'azab, hayrat, g'am, qo'rquv)

tarqatiladi. Har bir bola o‘z emotsiyasiga mos kartani tanlab, nega uni tanlaganini aytadi. Bu metod bolani his-tuyg‘ularini anglashga va ifoda etishga o‘rgatadi.

2. **“Ko‘zgu” o‘yini** – bola o‘ziga qarama-qarshi turgan do‘stining mimikasini va harakatini takrorlaydi. Bu metod orqali bola boshqa odam holatini tushunishga, ya’ni empatiya his qilishga o‘rganadi.

3. **“Ranglar orqali emotsiyalar”** – bolalar turli ranglarni emotsiyalar bilan bog‘laydi: masalan, qizil – g‘azab, sariq – quvonch, ko‘k – tinchlik. Keyin o‘z kayfiyatini rasmga chizish orqali ifoda etadilar. Bu metod vizual va san’at terapiyasi elementlarini o‘z ichiga oladi.

4. **Rolli o‘yinlar** – “do‘kondagi mijoz va sotuvchi”, “doktor va bemor”, “mehmon va mezbob” kabi ijtimoiy rollarni bajarish orqali bola o‘zaro muloqot qilish, navbat kutish, muloyim so‘zlash kabi ijtimoiy qoidalarni o‘rganadi.

5. **“Sehrli doira” metodi** – bolalar doira shaklida o‘tirib, bir-biriga yaxshi so‘z aytadilar yoki “bugun menga nima yoqdi?” deb aytishadi. Bu usul darsni iliq kayfiyatda yakunlash va bolalarda ijobiy emotsiyalarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Mashg‘ulotlar davomida metodik ishlar doimiy kuzatuv, baholash va rag‘batlantirishga asoslanadi. Har bir bolaning ishtiroki qadrlanadi, kichik yutuqlari e’tirof etiladi, bu esa ularda ishonch va ijobiy hissiyotlarni uyg‘otadi. Dars mobaynida muhim jihat – pedagogning emotsional barqarorligi, mehribon va sabrli bo‘lishidir. Chunki bolaning ichki dunyosi ko‘pincha pedagogning munosabati orqali shakllanadi.

Shunday qilib, maxsus ehtiyojli bolalar bilan emotsional va ijtimoiy rivojlanishga qaratilgan mashg‘ulotlar to‘g‘ri metodik yondashuvlar asosida olib borilsa, ularning o‘zini anglash, boshqalarni tushunish, sog‘lom ijtimoiy munosabatlar qurish kabi muhim ko‘nikmalari rivojlanadi. Yuqorida bayon etilgan amaliy metodikalar dars davomida bolalarning faol ishtirokini ta’minlab, ularni jamiyatga moslashtirishga xizmat qiladi.

3.3. “Maxsus maktab internat tarbiyachisining faoliyatini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish” moduli

1-mavzu: Maxsus ta’lim tizimi mazmunini sifat jihatidan yangilash ,ta’lim sifatini oshirish.

(2 soat nazariy mashg‘ulot)

REJA

1. Maxsus ta’lim tizimining zamonaviy talablari.

2. Pedagogik kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish.
3. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish va ularning samarasi.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O'quv modul	3.3. “Maxsus maktab internat tarbiyachisining faoliyatini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish” moduli				
Mavzu	1-mavzu: Maxsus ta'lim tizimi mazmunini sifat jihatidan yangilash ,ta'lim sifatini oshirish.				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko'nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tushuntirish	15	Taqdimot, ko'rgazmal	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologi

	Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish		i tushuntirish		yalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalarni hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1-ish varag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.

7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvch ilar mashg'ul otdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiril adi.
---	---	---	--------	--	---

Maxsus ta'lim tizimi zamonaviy bosqichda ijtimoiy hayotning ajralmas qismi sifatida qaralib, rivojlanishida tub islohotlarga muhtoj sohalardan biridir. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim olishi va jamiyatga to'laqonli integratsiyalashuvi uchun ularning ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim tizimini shakllantirish – davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Shu nuqtai nazardan qaraganda, maxsus ta'lim tizimini sifat jihatidan yangilash, ta'lim mazmunini zamonaviy talablarga mos holda qayta ko'rib chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Maxsus ta'lim mazmunini yangilash zarurati, avvalo, jamiyatning o'zgarayotgan ehtiyojlari, pedagogik va psixologik yondashuvlarning yangilanishi, texnologiyalarning rivojlanishi hamda har bir bolaning o'ziga xos individual rivojlanish sur'atlarini inobatga olish zaruratidan kelib chiqadi. Bugungi kunda ta'lim mazmuni faqatgina akademik bilimlar bilan cheklanmasligi, balki bolaning hayotga moslashuvi, kasbga yo'naltirish, ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlash, o'z-o'zini anglash va mustaqil hayotga tayyorlashni ham qamrab olishi kerak. Shu ma'noda, maxsus ta'lim dasturlarining yangilanishi, ularni individual ta'lim rejaları asosida shakllantirish, moslashuvchan va ochiq ta'lim modullarini yaratish muhim hisoblanadi.

Mazmuniy yangilanish pedagogik kadrlarning malakasi bilan bevosita bog'liq. Maxsus pedagogika sohasida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilarning bilim saviyasi, zamonaviy metodikalarni qo'llay olishi, nogironligi bor bolalar bilan ishlashda psixologik tayyorgarligi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida maxsus pedagogik yo'nalishlarni kuchaytirish, amaliyotga yo'naltirilgan kadrlar tayyorlash, doimiy malaka oshirish kurslari, trening va seminarlar orqali ularni zamonaviy bilim va ko'nikmalar bilan boyitish zarur.

Maxsus ta'limda sifatli o'zgarishlarga erishishda innovatsion texnologiyalarni joriy etish muhim o'rin tutadi. Interaktiv vositalar, multimedia platformalari, maxsus dasturiy ta'minotlar, masofaviy ta'lim imkoniyatlari – bularning barchasi ta'lim sifatiga

ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, nutq rivojida nuqsoni bo'lgan, eshitish yoki ko'rishda cheklovlarga ega bolalar uchun moslashtirilgan texnologiyalar orqali mustaqil ta'lim olish, muloqot qilish va ko'nikmalarni shakllantirish imkoniyatlari yaratiladi. Bunday yondashuvlar bolalarning motivatsiyasini oshirish, individual ehtiyojlarini inobatga olish va mustaqil ishlashga o'rgatishda o'z samarasini beradi.

Ta'lim sifatini baholash esa bu tizimda amalga oshirilayotgan islohotlarning natijadorligini ko'rsatuvchi asosiy mezondir. Maxsus ta'limda baholash faqat bilimga asoslanmasligi, balki bolaning psixologik holati, ijtimoiy faolligi, muloqotga kirisha olish darajasi, kundalik hayotdagi o'zgarishlar asosida ham olib borilishi lozim. Shu sababli individual rivojlanish kartalari, kuzatuv jadvallari, faoliyat tahlili, portfoliolar asosida baholash tizimi shakllantirilishi kerak. Ta'lim sifatining doimiy monitoringi orqali pedagoglar faoliyatini tahlil qilish, dasturga o'zgartirishlar kiritish, resurslarni qayta taqsimlash imkoniyati yuzaga keladi.

Maxsus ta'lim tizimining zamonaviy talablari" mavzusi bugungi kunda dolzarb bo'lib, ta'lim sohasida inklyuzivlik, teng imkoniyatlar va individual yondashuvga katta e'tibor qaratilmoqda. Quyida ushbu mavzuga oid asosiy zamonaviy talablar bayon etiladi:

Maxsus ta'lim tizimining zamonaviy talablari

1. **Inklyuziv ta'limni rivojlantirish**

Maxsus ehtiyojli bolalarni umumiy ta'lim tizimiga qo'shish, ularning teng huquq va imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlash. Inklyuziv ta'lim – bu nogironligi bo'lgan yoki boshqa maxsus ehtiyojli bolalar uchun ajratilmagan, balki barcha o'quvchilar birgalikda ta'lim oladigan tizimdir.

2. **Individual yondashuv**

Har bir bolaning rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda, shaxsiy o'quv rejalari, metodikalar va yondashuvlardan foydalanish. Bu – ta'limning samaradorligini oshiradi.

3. **Moslashtirilgan o'quv dasturlari**

Darsliklar, o'quv materiallari va baholash tizimi bolaning intellektual, jismoniy va hissiy rivojlanish darajasiga mos ravishda moslashtirilishi kerak.

4. **Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash**

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun mo'ljallangan texnik vositalar, mobil ilovalar, interaktiv darsliklar va boshqa raqamli resurslardan foydalanish. Bu bolalarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ta'limni qulaylashtiradi.

5. **Mutaxassis kadrlar tayyorlash**

Defektologlar, logopedlar, psixologlar va maxsus pedagoglarni tayyorlash va ularning malakasini muntazam oshirib borish – ta'lim jarayonining sifatini belgilaydi.

6. **Oilaviy va jamiyat bilan hamkorlik**

Ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb qilish, ularni bola bilan ishlashga tayyorlash,

shuningdek, jamiyatda maxsus ehtiyojli bolalarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish muhim hisoblanadi.

7. Tibbiy-psixologik-pedagogik

yondashuv

Bola rivojlanishining barcha jihatlarini baholash va mos reabilitatsion, korreksion chora-tadbirlarni amalga oshirish.

Ta'lim sifatini belgilovchi asosiy omillardan biri bu — pedagogik kadrlarning salohiyati, bilim va ko'nikmalari darajasidir. Zamonaviy jamiyatda ta'lim jarayonlari doimiy yangilanib borayotganligi sababli, o'qituvchilar ham doimiy ravishda rivojlanib borishi lozim. Shu bois pedagogik kadrlarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish masalasi dolzarb ahamiyatga ega.

Pedagogik kadrlarni tayyorlash asosan oliy ta'lim muassasalarida amalga oshiriladi. Universitetlarning pedagogika yo'nalishlari bo'yicha talabalarga nazariy bilimlar bilan birga, amaliy mashg'ulotlar va pedagogik amaliyotlar o'rgatiladi. Bo'lajak o'qituvchilarni maktabgacha, boshlang'ich, umumiy o'rta va kasb-hunar ta'lim bosqichlariga yo'naltirish orqali ixtisoslashgan kadrlar yetishtiriladi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar, STEAM yondashuvi va interaktiv metodlar bo'yicha tayyorgarlik pedagogik jarayonni yanada takomillashtiradi.

Pedagogik kadrlarning malakasini oshirish doimiy tarzda olib borilishi kerak. Buning uchun maxsus malaka oshirish kurslari tashkil etiladi, bunda o'qituvchilar yangilangan dasturlar va o'quv-metodik materiallar bilan tanishadilar. Bugungi kunda onlayn ta'lim platformalari, vebinarlar va ommaviy ochiq onlayn kurslar (MOOC) orqali ham ustozlar o'z malakasini mustahkamlashlari mumkin. Bundan tashqari, ilmiy-uslubiy seminarlar, konferensiyalar, tajriba almashinuvi va innovatsion yondashuvlarni o'rganish orqali o'qituvchilarning kasbiy salohiyati yuksaladi.

Amaliyotda esa ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, qishloq joylarda pedagog kadrlar yetishmasligi, yoshlarda o'qituvchilik kasbiga bo'lgan motivatsiyaning pastligi, AKT savodxonligining yetarli emasligi shular jumlasidandir. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun rag'batlantirish tizimini kuchaytirish, o'qituvchilarning ijtimoiy himoyasini yaxshilash, kasbning nufuzini oshirish hamda raqamli texnologiyalarni o'zlashtirish bo'yicha qo'shimcha o'quvlar tashkil etish muhimdir.

pedagogik kadrlarni sifatli tayyorlash va ularning malakasini doimiy ravishda oshirib borish ta'lim sifatining asosiy omillaridan biridir. Bu yo'nalishda davlat siyosati, oliy ta'lim muassasalari, malaka oshirish markazlari va pedagoglarning o'zlari hamkorlikda faol ishlashi zarur. Sifatli ta'lim — malakali ustozlar qo'lida shakllanadi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar muhim o'rin egallamoqda. Ayniqsa, maxsus ta'lim muassasalarida — eshitish, ko'rish, nutq, aqliy yoki jismoniy rivojlanishida cheklovlarga ega bo'lgan bolalar uchun — innovatsion

yondashuvlar o'quv jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Maxsus maktablarda innovatsion texnologiyalarni joriy etish nafaqat bilim berish, balki bolalarning ijtimoiy moslashuvi, mustaqil fikrlashi, o'zini ifoda etishi va hayotga tayyorlanishiga xizmat qiladi.

Innovatsion texnologiyalar deganda, ta'limda ilg'or pedagogik yondashuvlar, raqamli vositalar, interaktiv dasturlar, multimedia resurslari, sensorli uskunalar, robototexnika elementlari, masofaviy ta'lim tizimlari va boshqa zamonaviy vositalar tushuniladi. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun bu vositalar individual yondashuv imkonini beradi, bu esa ularning rivojlanish sur'atiga mos o'quv jarayonini tashkil qilishga yordam beradi.

Masalan, nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ovoz bilan ishlaydigan interaktiv dasturlar, og'zaki nutqni rag'batlantiruvchi mobil ilovalar juda foydalidir. Ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar uchun braille printerlar, ovozli kitoblar, ekranni ovozli o'qib beruvchi dasturlar orqali o'quv materiallari taqdim etiladi. Eshitishida cheklov bo'lgan bolalar uchun esa subtitrlri videodarslar, imo-ishora tilini tushunadigan dasturlar orqali samarali ta'lim berish mumkin.

Shuningdek, maxsus maktablarda zamonaviy interfaol doskalar, planshetlar, individual kompyuterlar, "aqlli" o'yinchoqlar yordamida mashg'ulotlar o'tkazilmoqda. Bu nafaqat bolalarning qiziqishini oshiradi, balki bilimni ongli o'zlashtirishini ham ta'minlaydi. Innovatsion vositalar o'quvchilarda ijobiy emotsiyalar uyg'otadi, ularni faollikka chorlaydi, hamkorlikka undaydi.

Ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini ham samarali tashkil etishga yordam beradi. Dars rejalarini tuzishda, darsliklar yaratishda, bola holatini monitoring qilishda va baholash tizimini yuritishda avtomatlashtirilgan tizimlar katta qulaylik yaratadi. Bularning barchasi vaqtni tejaydi va o'qituvchiga har bir o'quvchiga individual e'tibor qaratish imkonini beradi.

Innovatsion texnologiyalarni samarali joriy etish uchun kadrlar malakasini oshirish ham muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilar zamonaviy texnologiyalar bilan ishlashni o'rganishi, ularni o'quv jarayonida qanday qo'llashni bilishi zarur. Shu bois maxsus ta'lim sohasida faoliyat yuritayotgan pedagoglar uchun muntazam ravishda amaliy seminarlar, treninglar, onlayn kurslar tashkil etilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, maxsus maktablarda innovatsion texnologiyalarni joriy etish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning ehtiyojlariga mos yondashuvni ta'minlash va ularni ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli moslashtirishda muhim vosita hisoblanadi. Bu yo'nalishdagi ishlar samarali olib borilsa, har qanday bola to'laqonli ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

3.3“Maxsus maktab internat tarbiyachisining faoliyatini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish” moduli

2-mavzu: Pedagogik faoliyatda zamonaviy yondashuvlarning mohiyati va ahamiyati

(2 soat amaliy mashg‘ulot)

REJA

1. Zamonaviy pedagogikaning asosiy tushunchalari
2. Innovatsion ta'lim muhiti
3. Ta'limda integratsiya

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O‘quv modul	3.3“Maxsus maktab internat tarbiyachisining faoliyatini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish” moduli				
Mavzu	2-mavzu: Pedagogik faoliyatda zamonaviy yondashuvlarning mohiyati va ahamiyati				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o‘rta ta’lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko‘nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish,		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga

			muho ka ma		rag‘batlanad i.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Zamonaviy dagogik texnologiyalarni tushuntirish Interfaol metodlarning qo‘llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish 	15	Taqdimot, ko‘rgazmalitushuntirish	1-12-slaydlar	O‘qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o‘rganadi.
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> Interaktiv platformalardan foydalanishni o‘rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish 	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o‘rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o‘z-o‘zini baholash	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1- ish varag‘i	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O‘qituvchilar mashg‘ulotd

	Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish				an qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.
--	---	--	--	--	--

Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan jadal o'zgarishlar, globallashuv jarayonlari, axborot texnologiyalarining rivojlanishi pedagogik faoliyatga ham yangi narsalarni joriy etishni talab qilmoqda. An'anaviy o'quv jarayonida o'qituvchi bilim manbai, o'quvchi esa bu bilimni eslab qo'yuvchi, qayta takrorlovchi sub'ekt sifatida ko'rilgan bo'lsa, zamonaviy pedagogik tuzilmalarda o'quvchi shaxsiy rivojlanishi, mustaqil mustaqil fikrlashi, faol ishtirokchi sifatida ishlab ta'lim jarayonining markaziga chiqmoqda. Bu o'zgarishlar pedagogik faoliyatga yangicha mazmun bag'ishla.

Zamonaviy pedagogik ishlab chiqarishlar, eng avvalo ta'lim jarayonini insonparvarlik jarayonlari asosida tashkil etishga xizmat qiladi. O'quvchining shaxsiy tiklanishi, uning individual jismoniy yuklanishi, har bir bola o'z bolasiga qarab ta'lim olishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan narsa g'oyasidir. Har bir o'ning o'ziga xos xususiyati, iqtidori, o'quvchi bor va ularni ochib berish, rivojlantirish uchun individual va differensial belgilari. Bu orqali o'quvchilar orasida teng odamlar yaratiladi, shaxsiy foydalanish asosida o'rganish laboratoriya yaxshi.

Zamonaviy zamonaviylarning yana bir muhim jihati – o'quvchilarni faol o'rgatishdir. O'qituvchini tayyor holda emas, balki o'quvchilarni mustaqil izlanishga, fikrlashga, muammoni tahlil qilishga undovchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi. Ta'lim jarayoniga faol va interaktiv metodlarni joriy qilish, masalan, munozara, “aqliy hujum”, guruhli ish, rolli o'yinlar, asosda ishlash kabilar o'quvchilar bilimni chuqurlashtirish, sud ijtimoiy faolligini, muloqotni, muloqotda ishlashni rivojlantirishni rivojlantiradi. Bu esa'z harakat jamiyatda faol fuqarolik pozitsiyasiga egani o'z nazoratiga xizmat qiladi.

Bugun kunda limning ajralmas qismiga aylangan kompyuter texnologiyalari, internet resurslari va virtual muhit ham zamonaviy pedagogik tuzilmalarning ta'siri ostida emas. Onlayn platformalar, interaktiv dasturlar, mobil ilovalar o'quvchilarning o'rganish jarayoni yanada qiziqarli va samarali kechadi. Bunday mahsulotlar ta'limning uzluksizligi va xususiyatlarini ta'minlash, o'quvchini o'z vaqtida kerakli axborot bilan ta'minlashga imkon beradi.

, kompetensiyaviy yorug'lik ham zamonaviy ta'limning markazida turadi. Bu boshqalarga ko'ra, o'quvchilar faqat nazariy bilim bilan emas, balki hayotda kerak bo'lgan real moddalardan ularni qo'llay olish ko'rinishiga ega bo'lishi kerak. Bunda

asosli urg'uo'quvchining tanqidiy fikrlashi, ishlashini hal qilish, axborotni tahlil qilish, guruhda ishlash, o'z fikrini asoslab berish va uni himoya qila olish ko'rinishiga qaratiladi.

Zamonaviy pedagogiklarning amaliy ahamiyati, ular ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning bilimlariga bo'lgan yuksalish darajasini oshirish, ular o'rgangan bilimlarini yuqori darajaga ko'tarish. O'qituvchining roli esa murabbiy, maslahatchi, tartibga solish yangilanadi. Bu esa pedagogik jarayonni insoniylik, hurmat va ishonch asosida qurishga olib.

Xulosa qilib, pedagogik faoliyatda zamonaviy zamonaviylarning joriy etilishi va ta'lim tizimi uchun muhimiy talabdir. Ular ta'limni sifat sifatida yangi bosqichga olib chiqadi, o'quvchilarni mustaqil fikrlaydi, ijodiy, faol tarzda harakatga qiladi. Shu bois har bir zamonaviy pedagogo o'z faoliyatida yangicha ishlab chiqarishlarni amaliyotga tatbiq etish, doimiy o'rganish va ta'minlash zarur.

Zamonaviy pedagogika – bu ta'lim va tarbiyaning ilmiy asoslarini o'rganuvchi fan bo'lib, u insonning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Bugungi kunda pedagogika tez sur'atlar bilan rivojlanib, yangi kasalliklar va texnologiyalarni o'z ichiga oladi. zamonaviy pedagogikaning shaxsiy manfaatlari:

1. Shaxsga yo' qo'llangan holda

Bu shaxsiy o'quvchining individual xususiyatlari, mehnati va mehnatiga asoslanadi. Maqsad – har bir o'quvchining o'z rivojlanishiga qarabni ta'minlash.

2. Faoliyatga yo'qotilgan ta'lim

Bu korxonalarga ko'ra, bilimlar o'quvchilar tomonidan mustaqil faoliyat orqali egallanadi. Darslar amaliy mashg'ulotlar, muammoli va amaliy mashg'ulotlar.

3 . Kompetensiyaviy belgilar

Bu ishlab chiqariladigan natijaviylikka asoslanadi: o'quvchilarda bilim emas, balki hayotiy sharoitda qo'llay olish kompetensiyalar (bilim, ko'nikma, malaka, munosabatlar majmuasi) shakllantiriladi.

4. O'zlashtirishning individual va differensial kiyimlari

O'quvchilarga turli xil tayyorgarlikka ega bo'lgan ravshanliklari tufayli, dars jarayonlari xulosaga mos ravishda yaratilgan.

5. Mulohaza

Refleksiya – o'quvchining o'quv faoliyati, yo'nalish va ishlab chiqarishlari haqida o'ylab ko'rish. Bu jarayon o'zo'zini rivojlantirish va rivojlantirishga yordam beradi.

6. Axborot-kommunikatsion texnologiya (AKT)

Zamonaviy pedagogikada turli texnologiyalar – kompyuterlar, internet, mobile apps, virtual sinlar, sun'iy intellekt joriy keng qo'llanma.

7. Hamkorlikda o'qitish

O'qituvchi va o'quvchi, hamda o'quvchilar o'zaro muloqot va hamkorlik asosida bilimlarni egallaydi. Jamoaviy ishlar, guruh topshiriqlar samaradorlikni olib keling.

8. Insonparvarlik belgisii

Bu korxonada o'quvchining hissiy-ruhiy holati, axloqiy omillari va ijtimoiy muhim o'rinda turadi. Har bir o'quvchi shaxs sifatida qadrlanadi.

Innovatsiya - bu o'quvchilar va pedagoglar faol hamkorlikda qo'yilgan va raqamli imkoniyatlar- bu o'quvchilar va pedagoglar faol hamkorlikda ta'lim jarayonini tashkil etish, ilg'or texnologiyalar, zamonaviy metodlar va yangicha mahsulotlarga, shaxsning intellektual, ijtimoiy va ijodiy tizimga xizmatkor muhitdir. Ushbu an'anaviy ta'lim muhitga yo'l qo'yilgan ko'proq shaxsiyga' olingan, ochiq tashqi ko'rinish va to'siqlarga tayangan tarzda tashkil etilgan.

Innovatsion ta'lim muhiti o'zining va ijodiy ruhda tashkil etilishi bilan erkin turadi. Bu o'quvchi o'z fikrini bildiradi, savollar beradi, mustaqil hal qiladi va turli faoliyatlar orqali bilimni amalda qo'llash mumkin. O'qituvchi esa bu jarayonda buyurtma beradi, yo'lovchi, maslahat beradi, va ilhom sifatida foydalanishadi.

Innovatsion ta'lim muhiti, avvalo, zamonaviy texnologiya talab bilan bo'yitilgan. Kompyuterlar, interaktiv doskalar, planshetlar, virtual laboratoriyalar, multimedia ishlab, onlayn platformalar kabi texnologiya ta'lim jarayonini qiziqarli, jonli va samarali qiladi. Bu o'quvchining individual sur'da o'rganishga, mustaqil izlanishiga, tanqidiy fikrlashiga keng imkoniyat yaratishga.

Bunday muhitda o'quv jarayoni shaxsiylashtirilgan va moslashtirilgan korxonalarga asoslanadi. Har bir o'quvchi yoshi, bilim darajasi, yuklamalari va hisoblash qobiliyati. buning uchun innovation muhitda o'qitish jarayoni o'ziga xos, nojo'ya va sifatli bo'ladi. O'quvchi o'z sur'atida harakat qilishi, individual topshiriqlar ustida ishlash va mustaqil tanlovlar qilish imkoniga ega bo'ladi.

Innovatsion ta'lim muhitining yana bir muhimi bu faoliyatga yo'hatilgan o'qitishdir. O'quvchilar faqat tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida bilimlarni o'z zimmasiga oladi. Bu daromad, muammoli mahsulotlar, rolli o'yinlar, eksperimentlar, guruhli ishlar, tanlovlar orqali amalga oshirish. Ushqarayotgan o'quvchilarda jamoada ishlash, ishlash hal qilish, qobiliyat, muloqot va ijodkorlik kabi ko'rinishini shakllantiradi.

Ta'lim muhitining innovation bo'lishi uchun pedagogik lampalar ham zamonaviy bo'lishi kerak. Kompetensiyaviy asoslangan bilim, ko'nikma, malaka va munosabatlar majmuasi shakllantiriladi. Bu ishlab chiqarish natijaviylikka, ya'ni o'quvchining hayotiy vaziyatda o'rgangan bilimlarini qo'llay olishiga olish. Bundan tashqari, reflektiv o'qitish orqali o'quvchining o'z faoliyat ustida yaratish ustida fikrlishiga imkoniladi.

Innovatsion ta'lim muhiti doimiy ravishda o'zgarib boruvchi, ochiq-oydin, boshqaruvchi shaxslarni tarbiyalashga yordam beradi. Buda o'quvchilarning o'z ustida ishlashga, hayotiy muhitni hal qilishga, ijtimoiy faollik va tashabbuskorlikka o'rgatilishi ta'minlanadi. Baholash jarayoni ham an'anaviydan farqli o'laroq, formatif, ya'ni rivojlantiruvchi xarakterga ega bo'ladi. O'quvchilarning o'zo'zini ishlab chiqish, tengdoshlar fikrini ishlab chiqish, muhokamalarda ishtirok etishi rag'batlantiriladi.

Innovatsion ta'lim muhiti ijtimoiy-psixologik yordam ham qulay bo'lishi kerak. O'quvchilarning o'zlarini ishlab chiqarish, hurmat qilish, qadr olish sifatida uning, dars jarayonida erkin fikr bildirish olishi, xatolarni o'sish manbai deb qabul qilinishi zarur. Bunday muhit motivatsiya, ishonch va hamkorlikka asoslanadi.

Bugungi kunda innovatsion muhitni aniqlashda STEM-ta'lim, STEAM, robototexnika, raqamli savodxonlik, ekologik ta'lim, media-savodxonlik kabi yo'nalishlar faol qo'llanilmoqda. Bu esa o'quvchilarning zamonaviy dunyo bilan uyg'unlikda rivojlanishini ta'minlash. Virtual reallik, foydalanilgan reallik, intellekt asosidagi ilovalar orqali ta'lim yanada interaktiv, vizual va samarali ko'rinishga ega bo'lmoqda.

Ta'limda integratsiya – bu ta'lim jarayonida turli fanlar, bilim sohalari, usullar va texnologiyalarni bir-biriga bog'lash, ularni yaxlit tizim sifatida qo'llash orqali o'quvchilarning bilim, ko'nikma va dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qiluvchi yondashuv. Bu jarayon ta'limning samaradorligini oshirish, o'quvchilarni hayotiy muammolarni kompleks tarzda hal qilishga tayyorlash va ularning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan.

Integratsiyaning asosiy maqsadi ta'limni real hayot bilan bog'lashdir. An'anaviy ta'limda fanlar alohida o'qitilib, o'quvchilar ko'pincha bilimlarni bir-biriga ulashda qiynaladi. Integratsiya esa bu devorni yo'q qiladi: masalan, matematika, fizika va informatika birgalikda loyiha asosida o'rgatilganda, o'quvchilar bu fanlarning bir-biriga qanday bog'liqligini tushunadi. Bu yondashuv nafaqat bilimlarni chuqurlashtiradi, balki o'quvchilarni mustaqil ravishda yangi g'oyalarni kashf qilishga undaydi.

Integratsiya turli shakllarda amalga oshirilishi mumkin. Eng keng tarqalgan shakllardan biri bu fanlararo integratsiyadir. Bu yerda bir nechta fanlar o'zaro bog'lanadi: masalan, adabiyot darsida tarixiy voqealar yoki ijtimoiy masalalar muhokama qilinadi, yoki geografiya darsida iqlim o'zgarishi biologiya va iqtisodiyot nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Bu o'quvchilarga mavzuni har tomonlama tushunish imkonini beradi.

Yana bir shakl – bu ta’lim mazmuni va texnologiyalarning integratsiyasi. Zamonaviy ta’limda raqamli texnologiyalar, masalan, virtual reallik, sun’iy intellekt yoki interaktiv platformalar qo’llanilmoqda. Bu nafaqat darslarni qiziqarli qiladi, balki o’quvchilarni zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatli ishlash uchun zarur bo’lgan raqamli ko’nikmalarga ega qiladi.

Integratsiya, shuningdek, ta’lim muhitida ijtimoiy va emotsional jihatlarni ham qamrab oladi. O’quvchilarning turli madaniy, ijtimoiy va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olgan holda, inkluziv ta’lim integratsiya tamoyillariga asoslanadi. Bu barcha o’quvchilarning ta’lim jarayoniga teng huquqli jalb qilinishini ta’minlaydi va ularning o’ziga xos ehtiyojlariga moslashtirilgan yondashuvlarni taklif qiladi.

Integratsiyaning afzalliklari ko’p. Birinchidan, u o’quvchilarning bilimlarni hayotiy kontekstda qo’llash qobiliyatini oshiradi. Ikkinchidan, o’quv jarayonini yanada qiziqarli va ma’noli qiladi, chunki o’quvchilar o’zlarining bilimlari qayerda va qanday ishlatilishini ko’radi. Uchinchidan, bu yondashuv o’qituvchilar o’rtasida hamkorlikni rivojlantiradi, chunki fanlararo loyihalar ko’pincha bir guruh o’qituvchilarning birgalikdagi ishini talab qiladi.

Biroq, integratsiyani joriy qilishda ba’zi qiyinchiliklar ham mavjud. O’qituvchilarning yangi usullarga moslashishi, o’quv dasturlarini qayta ko’rib chiqish va resurslarning yetarli bo’lishi muhim. Bundan tashqari, har bir maktab yoki ta’lim muassasasining o’ziga xos sharoitlari integratsiya jarayoniga ta’sir qilishi mumkin. Masalan, ayrim maktablarda zamonaviy texnologiyalar yoki yetarlicha malakali kadrlar yetishmasligi bu jarayonni sekinlashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, ta’limda integratsiya – bu zamonaviy ta’limning muhim yo’nalishi bo’lib, u o’quvchilarni kengroq dunyoqarashga ega, ijodiy va moslashuvchan shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Bu yondashuv nafaqat bilimlarni birlashtiradi, balki ta’limni hayot bilan yanada yaqinlashtiradi, o’quvchilarni kelajakdagi muvaffaqiyatlarga tayyorlaydi. Integratsiyani muvaffaqiyatli amalga oshirish esa o’qituvchilar, ta’lim tizimi va jamiyatning umumiy sa’y-harakatlariga bog’liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi, PF-4947-sonli Farmoni. (O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2017 y., 6-son, 70-modda).

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 27 iyuldagi “Oliy ma’lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ- 3151-son Qarori. (O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2017 y., 6-son, 70-modda).

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi “ O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-son Farmoni. (Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 09.10.2019 y., 06/19/5847/3887-son).

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 noyabrdagi “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6108-son Farmoni. (Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 07.11.2020 y., 06/20/6108/1483-son).

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 noyabrdagi “Ta’limtarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4884-son Qarori. (Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 07.11.2020 y., 07/20/4884/1484-son).

6 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 23 сентябрдаги “Таълим тўғрисида”ги Қонун”. ЎРҚ-637-сон. (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 24.09.2020 й., 03/20/637/1313-сон).

7. Мавлянов А., ва б.қ.лар. “Илғор педагогик технология бўйича ўқув машғулоти лойиҳалаш”. Замонавий таълим. 2016. №2. Б.25-29.

3.3“Maxsus maktab internat tarbiyachisining faoliyatini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish” moduli

3-mavzu:Bolalarning individual ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos yondashuvlarni qo'llash.

(2 soat amaliy mashg'ulot)

REJA

1. Pedagogik diagnostika
2. Bolalarning individual ehtiyojlarini aniqlash usullari
3. Individual yondashuvlarning ta'limdagi samarasi va qiyinchiliklari

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR
O'quv modul	3.3“Maxsus maktab internat tarbiyachisining faoliyatini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish” moduli
Mavzu	3-mavzu:Bolalarning individual ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos yondashuvlarni qo'llash.

Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko'nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tushuntirish Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish	15	Taqdimot, ko'rgazmalari tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalarni hosil qiladi.

	Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish				
5. Tahlil va muhokama	Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1- ish varag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Pedagogik diagnostika – bu har bir bolaning individual xususiyatlari va ehtiyojlarini aniqlash, shuningdek, uning rivojlanish darajasi va yutuqlarini baholashga

qaratilgan jarayon. Uning asosiy maqsadi har bir bola uchun individual ta'lim yo'nalishini shakllantirishdan iborat. Bolalar bog'chasida pedagogik diagnostika maktabgacha yoshdagi bolalarning ko'nikmalari, qiziqishlari, moyilliklari va shaxsiy xususiyatlarini o'rganish uchun vosita hisoblanadi. Pedagogik diagnostikaning asosiy usuli bolalarning faoliyatini – ularning muloqoti, o'yini, rasm chizishi, loydan shakl yasashi kabi jarayonlarni kuzatishdir. Bu jarayon har bir bolaning individual rivojlanishi uchun shart-sharoit yaratishga yordam beradi, shuningdek, o'qituvchilar va ota-onalar o'rtasida ta'lim va tarbiya jarayonida samarali hamkorlikni ta'minlaydi. Muhim tamoyillardan biri sistemlilikdir. Pedagogik diagnostika muntazam ravishda o'tkaziladi va turli usullar va vositalarni qamrab oladi. Bolani, uning ishlarini kuzatish, testlar o'tkazish, ota-onalar va guruhdagi bolalar bilan suhbatlar – bularning barchasi o'qituvchilarga har bir bolaning rivojlanishi haqida to'liq tasavvur hosil qilishga yordam beradi. Yana bir tamoyil – yaxlitlik. Pedagogik diagnostika bolaning rivojlanishining barcha jabhalarini – jismoniy, psixik, ijtimoiy va hissiy holatini qamrab oladi. Faqat shu yondashuv orqali bolaning rivojlanishi haqida to'liq tasavvur hosil qilib, uning individual ehtiyojlarini aniqlash mumkin. Farqlilik tamoyili alohida ahamiyatga ega. Har bir bolaning o'ziga xos rivojlanish darajasi va qobiliyatlari mavjud. Pedagogik diagnostika ushbu xususiyatlarni aniqlash va har bir bola uchun eng samarali bo'lgan ta'lim usullari va shakllarini tanlash imkonini beradi. Nihoyat, ochiqlik tamoyili muhimdir. Ota-onalar diagnostika jarayoniga va natijalarni muhokama qilishga jalb qilinishi kerak. Faqat shu yo'l bilan o'qituvchilar va ota-onalar o'rtasida samarali hamkorlikni ta'minlash va har bir bolaga individual yondashuvni amalga oshirish mumkin. Umuman olganda, pedagogik diagnostika tamoyillari har bir bolaning individual rivojlanishi uchun shart-sharoit yaratish va ta'lim-tarbiya jarayonida o'qituvchilar va ota-onalar o'rtasida samarali hamkorlikni ta'minlashga qaratilgan. Bu nafaqat bolalarga muvaffaqiyatga erishishda yordam beradi, balki ularning kelajakdagi rivojlanishi va o'zini o'zi anglab yetishi uchun asos yaratadi. Diagnostika o'tkazish davriyligi har bir tashkilot tomonidan mustaqil ravishda belgilanadi va ta'lim dasturida qayd etiladi. Avvalo, bolani va uning ishlarini kuzatish, testlar o'tkazish, ota-onalar va guruhdagi boshqa bolalar bilan suhbatlar kabi turli usullar va vositalardan foydalanish zarur. Ushbu usullarning har biri bolaning bilim va ko'nikmalari darajasi, shuningdek, uning jismoniy, psixik, ijtimoiy va hissiy rivojlanishi haqida ma'lumot olish imkonini beradi. Kuzatish usulining asosiy afzalliklaridan biri uning qulayligi va universal xarakteridir. Kuzatish har qanday sharoitda o'tkazilishi mumkin va maxsus jihozlar yoki materiallarni talab qilmaydi. Bundan tashqari, kuzatish suhbat yoki testlardan ko'ra bolaning holati haqida to'liqroq ma'lumot beradi. Biroq, kuzatish usulining cheklovlari ham mavjud. Masalan, kuzatish o'qituvchining shaxsiy qarashlari va afzalliklariga bog'liq bo'lib, subyektiv bo'lishi mumkin. Shuningdek, kuzatish har doim ham bolaning yashirin muammolari yoki qiyinchiliklarini aniqlay olmaydi. Umuman olganda, FTD

bo'yicha bolalar bog'chasida kuzatish usuli pedagogik diagnostikaning eng samarali va qulay usullaridan biridir. U bolaning individual xususiyatlarini aniqlash va ob'ektiv ma'lumot olish imkonini beradi. Biroq, eng yaxshi natijalarga erishish uchun kuzatish usulini boshqa pedagogik diagnostika usullari bilan birgalikda qo'llash va ota-onalarni natijalarni muhokama qilish jarayoniga jalb qilish zarur. Faqat shu yo'l bilan har bir bolaga individual yondashuvni ta'minlash va uning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun shart-sharoit yaratish mumkin. Bilish, nutq va ijtimoiy-kommunikativ rivojlanish diagnostikasini maktabgacha guruh tarbiyachilari o'tkazadi. Musiqa rahbari, tasviriy faoliyat o'qituvchisi va jismoniy tarbiya instruktori ham ushbu jarayonda ishtirok etib, bolaning tegishli sohalaridagi rivojlanishini baholaydi. Standart ijtimoiy-normativ yosh xususiyatlariga asoslangan maqsadli yo'nalishlarni belgilaydi, bular bolaning turli bosqichlarda, maktabga kirgunga qadar erishishi mumkin bo'lgan ko'rsatkichlardir. Rejalashtirilgan natijalar to'g'ridan-to'g'ri baholanishi, shu jumladan pedagogik diagnostika shaklida baholanishi mumkin emas. Pedagogik diagnostikaning vazifasi har bir bolaga baho berish uchun emas, balki pedagogik faoliyat va umuman ta'lim jarayonining samaradorligini aniqlash uchun bolalarning individual rivojlanishini o'rganishdan iborat. Eng maqbul yondashuv har bir yosh guruhida ta'lim dasturini o'zlashtirish boshida boshlang'ich diagnostika va yakunida yakuniy diagnostikani o'tkazishdir. Ushbu natijalarni solishtirish orqali o'qituvchilar bolaning individual rivojlanish dinamikasini aniqlaydi. Boshlang'ich pedagogik diagnostikaga kirishar ekan, bolaning jamoaga moslashishi uchun vaqt kerakligini hisobga olish lozim. Bundan tashqari, diagnostika pedagogik faoliyat va bolalar bog'chasidagi uslubiy ishlarning samaradorligini baholash, kuchli tomonlarni aniqlash va rivojlanish zonalarini belgilash imkonini beradi. Bolalarning individual ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos yondashuvlarni qo'llash masalasi ta'lim va tarbiya jarayonida muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon bolaning shaxsiy xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda samarali ta'lim strategiyalarini ishlab chiqishni talab qiladi. Quyida ushbu mavzu uchta asosiy reja asosida keng yoritiladi.

Bolalarning individual ehtiyojlarini aniqlash usullari

Bolalarning ehtiyojlarini aniqlash uchun tizimli va har tomonlama yondashuv zarur. Bunda o'qituvchilar, psixologlar va ota-onalar hamkorligi muhim rol o'ynaydi. Kuzatish usuli orqali bolaning xatti-harakatlari, o'quv jarayonidagi faolligi va ijtimoiy munosabatlari tahlil qilinadi. Masalan, ba'zi bolalar vizual ma'lumotlarni yaxshi qabul qilsa, boshqalari eshitish yoki amaliy mashg'ulotlar orqali yaxshiroq o'rganadi. Shuningdek, psixologik testlar va so'rovnomalar bolaning kognitiv qobiliyatlari, emotsional holati va o'quv uslubini aniqlashda qo'llaniladi. Ota-onalardan olingan ma'lumotlar bolaning uy sharoitidagi ehtiyojlari va odatlari haqida qimmatli ma'lumot beradi. Bu usullar yordamida har bir bolaning o'ziga xos ehtiyojlari aniqlanib, ularga mos ta'lim strategiyalari ishlab chiqiladi.

Individual yondashuvlarni shakllantirish strategiyalari

Bolalarning ehtiyojlariga mos yondashuvlarni joriy qilish uchun differensial ta'lim strategiyalari qo'llaniladi. Bu jarayonda o'qituvchi dars jarayonini moslashuvchan tarzda tashkil etadi. Masalan, bir sinfda turli darajadagi topshiriqlar berilishi mumkin: ilg'or bolalar uchun murakkab masalalar, o'rta darajadagi o'quvchilar uchun standart vazifalar, qiyinchiliklarga duch keladiganlar uchun esa soddalashtirilgan materiallar. Guruh ishi va loyihaviy faoliyat bolalarga o'z qobiliyatlarini namoyon qilish imkonini beradi. Shuningdek, o'qituvchi bolaning qiziqishlariga e'tibor qaratib, ularga mos masalalar yoki mavzularni tanlashi mumkin. Masalan, matematikadan qiyinchilik tortadigan bola uchun o'yinli vazifalar yoki real hayotga oid misollar jalb qiluvchi bo'lishi mumkin. Bu yondashuv bolaning o'ziga xosligini hurmat qilgan holda uning o'sishiga yordam beradi.

Individual yondashuvlarning ta'limdagi samarasi va qiyinchiliklari

Individual yondashuvlar bolalarning o'quv motivatsiyasini oshiradi, o'ziga ishonchini mustahkamlaydi va ta'lim natijalarini yaxshilaydi. Masalan, o'z ehtiyojlariga mos darslardan foydalangan bolalar o'quv jarayonida faolroq bo'lib, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Biroq, bu yondashuvni amalga oshirishda ba'zi qiyinchiliklar mavjud. O'qituvchilar ko'p sonli o'quvchilar bilan ishlashda har bir bolaga individual e'tibor berishda vaqt va resurs tanqisligiga duch kelishi mumkin. Bundan tashqari, o'qituvchilarning maxsus tayyorgarlikka ega bo'lishi va doimiy ravishda malakasini oshirishi talab qilinadi. Shu bilan birga, maktablarning moddiy-texnik bazasi, masalan, zamonaviy ta'lim vositalari va dasturiy ta'minotlarning mavjudligi ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu qiyinchiliklarni yengish uchun davlat, maktab ma'muriyati va jamoatchilik o'rtasida hamkorlik zarur.

Xulosa qilib aytganda, bolalarning individual ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos yondashuvlarni qo'llash ta'limning sifati va samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Bu jarayon muntazam kuzatish, moslashuvchan strategiyalar va doimiy rivojlanishni talab qiladi. Faqat shu yo'l bilan har bir bola o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Xojiyev E. Davlat va jamiyat boshqaruvining huquqiy asoslari. /o'Toshkent. – “Yangi kitob”, 2017. 257 bet.
2. Yo'ldoshev N.K. Menejment asoslari va biznes reja: darslik o'N.K.Yo'ldoshev, S.Sh.Yusupov, G.E.Zaxidov. – Toshkent: – O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017. – 252 bet.

3. Yo‘ldoshev N.Q. va b. Menejment va marketing asoslari: o‘quv qo‘llanma o‘
Q.N.Yo‘ldoshev, M.M. Azlarova, G. Y. Xo‘djamuratov – Toshkent: Iqtisodiyot. – 2012,
258 bet.
4. Yo‘ldoshev, N.K. Menejment: darslik o‘N.K. Yo‘ldoshev, G.E. Zaxidov. –
Toshkent: – “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati” nashriyoti, 2018. – 392 bet.
5. Zayavitdinova N.M. Menejment: o‘quv qo‘llanma o‘N.M. Zayavitdinova,
D.M. Artikova, S.Sh. Xodjiyeva, – Toshkent: “Turon Nashriyot”, 2021. – 160 bet.
6. Bazarov T. Upravlenii personalom. M., 2002.
7. Baldoni J. “Liderning oltin kitobi”. “Info Capital Books” nashriyoti.
Toshkent, 2023. – 224 bet.
8. Blanshar K. Новыы Odnominutный Menedjer o‘ K. Blanshar — “Popurri”,
2015. – C. 43.
9. G‘oziyev. E.G‘. Umumiy psixologiya. “O‘zbekiston FMJ”. Toshkent, 2010.
10. Djurayev R.X. Turg‘unov S.T. Ta‘lim menejmenti. Toshkent. “VORIS-
NASHRIYOT”, 2006. 263 bet
11. Qurbonov Sh., Seytxalilov E. Ta‘limsifatiniboshqarish. T.: “Turon-Iqbol”:
2006. 590 bet
12. Matyakubova Z. O‘quvchilar bilimini baholashda ko‘p tanlov javobli test
toshiriqlaridan foydalanish metodi(umumiy biologiya misolida): ped.fan.nomz. ... dis.
–T.: 2000. – 132 b.

3.3 “Maxsus maktab internat tarbiyachisining faoliyatini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish” moduli

4- mavzu: Maxsus ehtiyojli bolalarning o‘z -o‘zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirish bo‘yicha yondashuvlar

(2-amaliy mashg‘ulot)

So‘nggi yillarda bolalar logopediyasida bolalarning erta yosh davrni o‘rganish muhim vazifa bo‘lib hisoblanadi. Zamonaviy logopediyada nutqida nuqsoni bo‘lgan bolalarni erta aniqlash va bartaraf etish ishlari bolaning ilk kunlaridan boshlab, amalga oshirish lozim bo‘lib kelmoqda. Bolada qancha erta nutq kimchiliklarni aniqlansa, olib borilayotgan ishlar samarasi ham yuqori bo‘ladi. Logopedik ishlarni tashkil qilishda logoped ota onalar bilan hamkorlikda olib boriladi. Logopedik tekshirishda bolaning uyda yoki mehribonlik uyida tarbiya olganligi ham inobtga olinib, turli xil metodlardan foydalangan holda, shuningdek bolaning anamnez ma’lumotlari olinadi. Hamda tabiiy sharoitda bolalar kuzatiladi, erta tekshirish ishlarini olib borishda xomiladorlikni to‘liq davrida rivojlangan 3 yoshgacha bo‘lgan bolalar olinadi. Birinchi etap (yangi tug‘ilgan

chaqaloq). Logopedik tekshirish. Anamnez ma'lumotlarni yig'ishda logoped quyidgi ma'lumotlarga tayanadi: - Yangi tug'ilgan chaqaloqning birinchi qichqirishi holatlari (baland, bo'g'ilgan, zaif, past, dumbasiga urgandan so'ng yig'lagan, baqirmagan, yig'lmagan); - Fiziologik nafas funksiyasi (chaqaloq o'zi mustaqil nafas olgan, nafas olish uchun maxsus apparatga ulangan); - Neonatal jarayonida intensiv terapiya (antibiotiklar, qon quyish, kapelnitsaga ulanish); 111 - Neonatal jarayonda xirurgik amaliyot (tug'ilish jarayonidagi nuqsonlar tufayli nafas organlari, qon aylanishi, ovoz tuzilishidagi kamchiliklar); - Bolani ko'krakdan birinchi bo emganligi; - Sun'iy ovqatlanishning sabablari; - Ovkatlanishning davomiyligi; - Emgan vaqtida ko'krakni emish jarayoni, ovqatlanish vaqtida to'g'ri yutinish holati. Ikkinchi etap (1 – 3 oylikda) Logopedik tekshiruv Ushbu etapda logoped ota onalar bilan savol javob asosida bola haqidagi ma'lumotarni hamda bolani tabiiy sharoitda kuzatish orqali ma'lumot yig'adi. Tabiiy sharoitda tekshirish orqali quyidagilarga e'tibor beriladi: - Och qolganda bolaning holati, cho'milganda sovuq qotishi yoki isib ketishi; - Turli tamga ega bo'lgan narsalarni iste'mol qilishda mimikaning qay holatda o'zgarishi; - Eshitish va ko'rish vaqtida diqqat bilan tinglashning il kunlari; - Turli asabga ta'sir etuvchi shovqinlarga munosabati; - Onaning bolaga murrojaat etganda bolaning javob reaksiyasi; - Yaxshi, qulay sharoitda bolaning ijobiy emotsiyalarni namoyon qilish. Bundan tashqari alohida e'tiborga olinadi: - Bolaning birinchi gu-gulash davri; - Tabiiy gu-gulash; - Kattalar intonatsiyasiga birinchi reaksiyasi; 112 Maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirishda u bilan yaxshi munosabatda bo'lish, tekshirish vaqtida bolani kayfiyatini ko'tarib, uni maqtab yaxshi so'zlarni aytish kerak. Logopedik tekshirishning asosiy metodi: hujjatlarni o'rganish, bola bilan suhbatlashish, uning otaonasi bilan suhbat o'tkazish, bolani kuzatish va test o'tkazishdan iborat. Tajriba o'tkazishdan avval bolaning anamnezi va boshqa hujjatlar: bolaning daftarlari, chizgan rasmlari, psixologik xarakteristikasi va boshqalar; tibbiy tekshirishlar: eshitish, ko'ruv apparati, tayanch harakat apparati, bolaning nutqiy holatini yaxshi bilgan psixolog to'g'ri tekshirish ishlarini olib boradi. Ota-onalar bilan suhbat davomida logoped bir qancha ma'lumotlarga ega bo'ladi. Ota ona bolasi bilan har kuni muloqatda bo'lganligi uchun, farzandini yaxshi bilishadi, shu bois birga suhbat davomida logoped ularning bolaga bo'lgan munosabatini bilib oladi. Logoped bola bilan alohida suhbatlashayotganda savollarni uning yoshiga moslab, individual xususiyatlarini inobatga olgan holda berishi kerak. Kuzatish bolani tekshirish davomida olib boriladi. Blani rivojlanishini chuqurroq o'rganish uchun eksperiment tekshiruv metodini oli borish zarur. Eksperimenta bola haqida to'li ma'lumot olish mumkin. Eksperimental tekshirishlarni olib borishda quyida tamoyillarga tayanish lozim: • Psixologik ta'limni modellashtirish, bola buni hayoti davomida amalga oshiriladi(o'qish, o'yin). • Bolaga beriladigan vazifa uning yoshiga va bilimiga tayangan holda bo'lishi kerak. • Tahlili samarali bo'lishi uchun bolaning barcha ruhiy holatini, uni bajarish va davomiylik sur'ati. Eksperimentni o'tkazishda bitta

yoʻnalishdan emas, balki bir necha bir biriga yaqin boʻlgan usullarni tanlash kerak. 113 Maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama tekshirishda psixologik holat ham inobatga olinadi bunda: ➤ Diqqatni tekshirish; ➤ Xotirani tekshirish; ➤ Nutqni tekshirish; ➤ Idrokni tekshirish; ➤ Tafakkurni tekshirish; ➤ Oʻz oʻzini baholashni tekshirish; ➤ Oilada ichki munosabatlarni tekshirish; ➤ Tengdoshlari bilan munosabatlarini tekshirish. Maktabgacha yoshdagi bolalarni psixologik tekshirishda bir necha metodikalardan foydalanish maqsadga muvofiq bular: o Matryoshkani yigʻish va ajratish; o Piramidani taxlash va ajratish; o Segen taxtasi; o Pochta qutisi; o Kesma rasmlar; o Qatoriga qoʻyish; o Namunaga qarab qurish; o Klassifikatsiya; o Koos kubiklari. Ushbu metodikalar bolaning yoshiga qarab oʻtkaziladi va tahlil etiladi. Bolalarni tarbiyalash koʻplab omillarni hisobga olishni talab qiladigan murakkab va masʼuliyatli vazifadir. Taʼlimdagi asosiy savollardan biri bu bolada oʻz-oʻzini tashkil etish va oʻzini oʻzi boshqarish koʻnikmalarini rivojlantirishdir. Axir, aynan ular unga mustaqil, masʼuliyatli va kelajakdagi hayotida muvaffaqiyatli boʻlishga imkon beradi. Va bu erda ota-onalarning yordami va bolada mustaqillikni rivojlantirish oʻrtasidagi muvozanatni topish muhimdir.

Koʻnikma shakllanganda

Oʻz-oʻzini tashkil qilish va oʻz-oʻzini boshqarish koʻnikmalarini rivojlantirish erta bolalikdan boshlanadi. Hayotning birinchi yillarida bola oʻz ehtiyojlari va his-tuygʻularini tartibga solish asoslarini oʻrganadi. Ota-onalar unga tuzilgan va bashorat qilinadigan muhitni yaratish orqali yordam berishi mumkin. Muntazam uyqu va umuman kundalik tartib, odatlar va marosimlar bolaga vaqtni boshqarishga yordam beradi va muayyan harakatlar boshqalarga ergashishini tushunishga yordam beradi.

Biroq, bola oʻsib ulgʻaygan sayin, u mustaqil boʻlishi va oʻzi qaror qabul qilishi kerak. Bolaga mustaqil tanlov qilish, muammolarni hal qilish va oʻz harakatlari uchun masʼuliyatni oʻz zimmasiga olish imkoniyatini berish orqali ushbu jarayonni ragʻbatlantirish va qoʻllab-quvvatlash muhimdir. Misol uchun, bola ertalabki kiyimni oʻzi tanlashi yoki boʻsh vaqtini qanday oʻtkazish haqida qaror qabul qilishi mumkin.

Oʻz-oʻzini boshqarish koʻnikmalarini rivojlantirish sabr-toqat va izchillikni talab qilishini unutmang. Bola xato qilishi mumkin va har doim ham mustaqil ravishda vazifalarni bajara olmaydi. Bunday hollarda ota-onalar uni qoʻllab-quvvatlashga tayyor boʻlishlari kerak, lekin u uchun hamma narsani qilmasliklari kerak. Siz savollar berishingiz, uning fikrlarini yoʻnaltirishingiz, muammoni tushunishga yordam berishingiz mumkin, lekin ayni paytda unga mustaqil ravishda yechim topish imkoniyatini beradi. Albatta, quyidagi matnni oʻzbek tiliga xatosiz tarjima qilib berdim:

Insonning bolalikdan boshlab ruhiy rivojlanishining asosiy sharti – bu uning maqsadga yoʻnaltirilgan faolligi, yaʼni faoliyatidir. Ixtiyoriy faoliyatni oʻzlashtirish

jarayoni insonda faoliyat subyekti sifatidagi o'z pozitsiyasini anglab yetish jarayoni sifatida namoyon bo'ladi. Insonning hayotiy faoliyati subyekti sifatidagi asosiy belgilaridan biri – bu o'zini boshqarish (ya'ni, o'z-o'zini boshqarish) qobiliyatidir. O'smirlik davrida o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarining rivojlanish muammosi nihoyatda muhim ahamiyatga ega. Buning tasdig'ini biz me'yoriy hujjatlarda ham topishimiz mumkin. Rossiya Federatsiyasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonunining 14-moddasi "Ta'lim mazmuniga qo'yiladigan umumiy talablar" bo'limida "ta'lim mazmuni jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyot omillaridan biri hisoblanadi va u shaxsning o'zini o'zi aniqlashiga, o'zini ro'yobga chiqarishiga shart-sharoitlar yaratishga yo'naltirilgan bo'lishi kerakligi" qayd etilgan.

2-moddada "Ta'lim sohasidagi davlat siyosatining prinsiplari"da, 1-bandda, ta'limning gumanistik xarakteri, umuminsoniy qadriyatlar, inson hayoti va salomatligi, shaxsning erkin rivojlanishi ustuvorligi ko'rsatilgan.

O'z-o'zini rivojlantirish va shaxsiy o'zini aniqlashga tayyorlik va qobiliyat, o'qishga va maqsadga yo'naltirilgan kognitiv faoliyatga motivatsiyaning shakllanganligi, muhim ijtimoiy va shaxslararo munosabatlar tizimi, shaxsiy va fuqarolik pozitsiyalarini aks ettiruvchi qadriy-ma'noli yo'nalishlar, ijtimoiy kompetensiyalar, huquqiy ong, maqsad qo'yish va hayotiy rejalar tuzish qobiliyati, ko'p madaniyatli jamiyatda rossiyalik identifikatsiyasini anglash qobiliyati va hokazo.

Agar inson hayotining deyarli barchasi faoliyat, harakat, muloqot va boshqa maqsadga yo'naltirilgan faoliyat shakllaridan iboratligini inobatga olsak, ruhiy o'z-o'zini boshqarishning hayotdagi o'rni va roli aniq bo'ladi. Aynan maqsadga yo'naltirilgan ixtiyoriy faollik – bu insonning atrofdagi buyumlar, odamlar, muhit sharoitlari, ijtimoiy hodisalar bilan faol aloqalari orqali amalga oshadigan faoliyatning asosiy modusi hisoblanadi. O'z-o'zini boshqarish jarayonlarining qanchalik mukammal bo'lishi har qanday ixtiyoriy faoliyatning muvaffaqiyati, ishonchliligi, samaradorligi va yakuniy natijasini belgilaydi. Bundan tashqari, xatti-harakat va faoliyatning barcha individual xususiyatlari aynan faoliyat subyekti tomonidan amalga oshiriladigan o'z-o'zini boshqarish jarayonlarining funksional shakllanganligi, dinamikasi va mazmuniy jihatlariga bog'liq. Maqsadga yo'naltirilgan faoliyatning o'z-o'zini boshqarilishi – bu inson psixikasining eng umumiy va mohiyatli funksiyasi bo'lib, aynan ushbu jarayonlarda psixikaning barcha darajalari, jihatlari, imkoniyatlari, funksiyalari, jarayonlari, qobiliyatlari bir butunlikda namoyon bo'ladi. Samarali faoliyat va bilim hamda ko'nikmalardan unumli foydalanish, insondan ruhiy o'z-o'zini boshqarish va o'z-o'zini boshqarish mexanizmlarining shakllanganligini talab qiladi. Insonni mustaqil hayotga tayyorlash maktabdan boshlanadi. Aynan shu yerda u ta'lim olish zaruriyati, o'z qobiliyat va imkoniyatlarini doimiy rivojlantirib borish haqidagi haqiqatlarni o'zlashtiradi, maqsadga yo'naltirilgan, anglangan va axloqiy xatti-harakatni ta'minlovchi ko'nikmalarni egallaydi.

Anglangan va maqsadga yo'naltirilgan faoliyat faqatgina ixtiyoriy boshqaruv tizimining yetarlicha shakllanganligi – ya'ni bilimlar, hissiyotlar, xulq-atvorni boshqarish bo'yicha o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari, psixik vositalar arsenalini muvofiqlashtirish ko'nikmalari yordamida amalga oshiriladi. O'quvchilar tomonidan egallangan tajriba asosida, o'z-o'zini boshqarish rivoji va takomillashuvi tufayli quyidagi ko'nikmalar shakllanadi: harakatlar uchun maqsad va vazifalarni belgilash, muhim shart-sharoitlarni tahlil qilish, harakat usulini tanlash va rejalashtirish, natijani baholash va h.k. Maktab o'quvchilarida o'z-o'zini boshqarishning rivojlanishini o'rganish zamonaviy maktab vazifalarini amalga oshirish uchun juda muhimdir, chunki o'z-o'zini boshqarish o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi va xulqiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Boshlang'ich maktab va o'smirlik davrida shaxsiy ixtiyoriy o'z-o'zini boshqarish shakllanadi. Bu insonga o'zini, xulq-atvorini ongli boshqarish, mustaqil maqsadlarga erishish, to'siq va qiyinchiliklarni yengib o'tish, talablarga, normalarga va qoidalarga bo'ysunish, o'zini boshqarishning individual usullarini ishlab chiqish, muammolarni yengib o'tish va muhim natijalarga erishish imkonini beradi. Shaxsiy ixtiyoriy boshqaruv darajasining rivojlanish bosqichi o'smirlik va katta maktab yoshini o'z ichiga oladi. Bu bosqich yuqori yetuklik, integrativ tendensiyalar va maqsadlarga erishishning turli usullari bilan tavsiflanadi. Iroda bilan boshqarish komponentlari anglanadi, bu esa faoliyat va xulq-atvorni o'z-o'zini boshqarish darajasini yanada yuksaltiradi. O'smirlar ongli o'z-o'zini boshqarishni shakllantirganlari tufayli, ular o'z-o'zini tarbiyalashga ham qodir bo'ladi, bu jarayon esa o'smirlik yoshida kuchli ziddiyatlar bilan kechadi. Ushbu davrda qo'yilgan maqsadlar hali o'smirning real imkoniyatlari bilan sinovdan o'tkazilmagan bo'ladi, hayotni rejalashtirish ziddiyatli tus oladi. Yetarlicha mustaqillik va o'z hayotiy rejalari amalga oshirishga tayyorlikning yo'qligi o'z imkoniyatlari va fazilatlarini oshirib ko'rsatishga, kamchiliklarni esa kamsitishga olib keladi. Shu bois, o'smirlar o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berish nihoyatda muhim. Bunday rivojlantirish usullaridan biri mashqlardir. Mashqlar orqali ko'nikmalar shakllanadi. Mazmunli va maqsadli mashq – bu ta'limdir, ya'ni faqat mustahkamlash emas, balki takomillashtirishdir. Dastlabki bosqichlarda o'quvchi kattalarning barcha harakatlarini takrorlaydi, ularga to'liq taqlid qiladi. Keyingi bosqichlarda bola kattalarning harakatlarini vaqt o'tishi bilan takrorlashga harakat qiladi, haqiqiy mehnat buyumlarini o'rnini bosuvchi buyumlardan foydalanadi. Bu jarayonda xotira kuchli ishlaydi, tajriba to'planadi, mustaqillik urug'lari paydo bo'ladi. O'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini o'zlashtirishning navbatdagi bosqichida harakatlarni aqliy jihatdan "ijro etish"ga bo'lgan urinishlar paydo bo'ladi. Nihoyat, topshiriqlarni bajarish jarayonida o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari real shakllanish va mustahkamlanish bosqichiga kiradi. Bu bosqichda o'quvchi o'z-o'zini boshqarish vositalari va usullariga nisbatan o'zining shaxsiy munosabatini shakllantiradi.

3.4. “Maxsus maktab internat tarbiyachilarining kunlik mashg’ulotini loyihalash asoslari” moduli

1- mavzu: Loyihaga asoslangan ta’lim va mashg’ulotga tayyorgarlik (2-amaliy mashg’ulot)

Mashg’ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O‘quv modul	3.4. “Maxsus maktab internat tarbiyachilarining kunlik mashg’ulotini loyihalash asoslari” moduli				
Mavzu	1- mavzu: Loyihaga asoslangan ta’lim va mashg’ulotga tayyorgarlik				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg’ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o‘rta ta’lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko‘nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg’ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg’ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg’ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tushuntirish	15	Taqdimot, ko‘rgazmalari tushuntirish	1-12-slaydlar	O‘qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy

	Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish				jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1-ish varag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish

	Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish				bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltirildi.
--	---	--	--	--	---

Tayyorgarlik davrida o'qish darslari (8 soat) O'quv predmeti mazmuni asosida tashkil etiladigan dars haqidagi amaliy ko'nikma; darsning muayyan vaqt oralig'ida davom etishi; rasm mazmunini anglash, rasm mazmuni asosida mantiqiy izchillikka ega bo'lgan matn tuzish; darslik bilan ishlash; og'zaki va yozma nutq haqida tushuncha; gap haqida tushuncha; so'z va bo'g'in haqida tushuncha; gap, so'z, bo'g'in va tovush uzviyligi; unli va undosh tovush haqida tushuncha; maktab partasida to'g'ri o'tirish; darslikdan foydalanishga oid ilk o'quv ko'nikmalarini shakllantirish.

2. Tayyorgarlik davrida yozuv darslari (8 soat) Yozuv darslari o'qish darslari bilan uzviy bog'langan holda olib boriladi. Tayyorgarlik davri yozuv darslarida o'quvchi yozuv daftaridan to'g'ri foydalanish, parta ustiga daftarni to'g'ri qo'yish yozuv daftari bilan o'quvchi oralig'ida muayyan masofani saqlash (35 sm); yozuv qurollaridan to'g'ri foydalanish, yozayotganda gavgani to'g'ri tutish va tirsaklarni to'g'ri harakat qildirish; yozuv elementlarini to'g'ri idrok etish (qayerdan boshlash, qayerda to'xtash, o'ngga, chapga burish, yoza boshlash, qo'l harakatini uzmay yozish).

II bo'lim. Alifbe davri (112 soat)

1. O'qishga o'rgatish (56 soat) Unli va undosh tovushlar, ularning talaffuzidagi farqlanish haqida ma'lumot berish; harf va tovush munosabatiga oid tushunchalar bilan o'quvchilarni tanishtirish; kesma harf va bo'g'inlar asosida so'z hosil qilish, tuzilgan so'zlarni to'g'ri o'qish; so'zlarni avval bo'g'inlab, ravon o'qishga o'rgatish; taqqoslash va chamalash qobiliyatlarini o'stirish; tinish belgilariga rioya qilib, ifodali o'qishga o'rgatish; o'qish jarayonida amal qilinishi lozim bo'lgan gigiyena qoidalariga rioya qilishga o'rgatish.

2. Yozuvga o'rgatish (56 soat) Unli va undosh harflarning bosh va kichik shakllarini yozish (genetik metod), kichik harflarga o'xshash bosh harflarni farqlash; o'quvchida yozuv sifatini, ya'ni harflarni to'g'ri bog'lab yozish; harflarni belgilangan 65° qiyalikda yozish (chiziqli metod); har bir qatorda harflarning bir xil balandlikda bo'lishiga erishish (sanoq-ohang metodi); harf elementlari, harflar va so'zlar orasidagi masofalarni bir xilda saqlash kabilarni shakllantirish; tasavvur qilish orqali havoda harflarning shaklini yozdirish orqali (tasavvur orqali yozish metodi), har bir harf yoki harflarning bog'lanishi, og'zaki yoki doskada tushuntirish orqali, qo'lni qayerga qo'yish, qayerda bu harakatni burish yoki uzish kerakligi, harflarning yozuv chizig'i bo'ylab joylashishi haqida nazariy va amaliy tushuncha va malakalarni rivojlantirish; bir va undan ortiq bo'g'inlardan tashkil topgan talaffuzi va yozilishi bir

xil soʻzlarni, 2-3 soʻzdan tuzilgan gaplarni eshitib yozish; soʻz va gapni toʻgʻri yozish; eshituv va koʻruv xotirasiga asoslangan kichik diktantlar yozish. Ona tili va oʻqish savodxonligi (128 soat) I boʻlim. Men, sen, u va ular (25 soat) Mening oilam Berilgan matn tarkibidan qarindoshlikni bildiruvchi soʻzlar va kishilarning ismlarini bildiruvchi soʻzlarni ajrata olish va ularning imlosini bilish. Matn uchun tayyorlangan savol va topshiriqlar ustida ishlash. Berilgan savolni tushunish va tartibli javob bera olish mashqlari. Kishilarning ism va familiyasi bosh harflar bilan yozilishi, ayrim tovushlarning talaffuzi bilan bogʻliq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Oila mavzusida nutq (matn) tuzish, soʻzlarda qoʻllanilayotgan unli va undosh tovushlarni toʻgʻri talaffuz qilish, bir-biriga oʻxshash (satr osti, satr usti harflari) harflarni farqlab yozish mashqlari ustida ishlash. Tinglangan audiomatn tarkibidagi insonning tashqi koʻrinishi va xarakterini ifodalashda ishlatiladigan til birliklarini aniqlay olish va ularning imlosi bilan bogʻliq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Gaplar yigʻindisi va matnni farqlash. Matndagi gaplar oʻrtasidagi bogʻliqlikni tushunish. Matn yaxlitligiga xizmat qiladigan vositalarni (mantiqiy bogʻlanish, olmoshlar) tushunish. Kun tartibi Mavzu bilan bogʻliq boʻlgan matn ustida ishlash, unda berilgan harakatni bildiruvchi soʻz va birikmalarning maʼnosini anglash, imlosi bilan tanishishga oid mashq va topshiriqlar. Matn tarkibidagi yonma-yon kelgan bir xil undoshli soʻzlarni aniqlash va ularning imlosi ustida ishlash. Tartib, uning ahamiyati, bolalarning kun tartibi qanday boʻlishi kerakligi haqida suhbat qurish, suhbat jarayonida tengdoshlari va kattalar bilan suhbatga kirisha olish, suhbatlashish odobiga rioya qilish, berilgan savolni tushunish va tartibli javob bera olishga oʻrgatish mashqlari. Kun tartibi bilan bogʻliq audiomatnni tinglash, ushbu matn asosida oʻz kun tartibini tuzish va uni yoza olishga oid topshiriqlarni bajarish mashqlari. Vaqtni ifodalovchi soʻzlar va ularning imlosi bilan tanishish, raqamlar orqali berilgan sonlarni harflar orqali ifodalash, soʻzlar orasida vergulning qoʻllanilishi bilan bogʻliq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Matnda bayon voqealar ketma-ketligini tushunish. Voqealarni toʻgʻri xronologik tartibda joylashtira olish. Bolalarning sevimli bayramlari Bayramlar mavzusi bilan bogʻliq rasmlarda ifodalangan voqealarni ogʻzaki tasvirlash, bayram nomlarining imlosini oʻrganish, mavzu bilan bogʻliq 2 yoki undan ortiq gapdan iborat kichik ijodiy matn yaratish. Audiomatnni tinglash, matn yuzasidan berilgan savollarga javob bera olish, matn mazmuni asosida oʻz xulosasini aytishga oid mashqlar. “Men bayramni qanday nishonlayman?” mavzusida fikr ifodalash va oʻz gʻoyasini ayta olish ustida ishlash. Fikrni dallilashda qoʻllaniladigan til birliklari, ularning nutq tuzishdagi ahamiyati bilan tanishish, kayfiyatni ifodalovchi soʻzlar va vositalarni aniqlash, ularni ogʻzaki va yozma nutqda qoʻllash mashqlari. Mavzu bilan bogʻliq sheʼriy matnlar tahlili, sheʼrdagi ohangdoshlik va qofiyadosh soʻzlarni ajrata olish bilan bogʻliq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Yaqin qarindoshlarni bayram bilan tabriklash uchun tabriknoma yozish. Matnni mantiqiy qismlarga boʻla olish. Matn uchun reja tuzish. II boʻlim. Tabiat

ne'matlari (24 soat) Yashil sayyora Berilgan matndagi so'z va birikmalarning ma'nosini anglash, matndagi rangni bildirgan so'zlarni ajrata olish bilan bog'liq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Matndagi atoqli otlar va sanoq sonlarning yozuvda ifodalanishi bo'yicha topshiriqlar ustida ishlash. Matn yuzasidan berilgan savol va topshiriqlarni to'g'ri anglash, savollarga tartibli javob bera olish mashqlari. X va h tovushlarini o'zaro farqlash, ushbu tovushlar ishtirok etgan so'zlar imlosi ustida ishlash mashqlari. Berilgan mavzu yuzasidan suhbat qurish, unli va undosh tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish bilan bog'liq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Fikr ifodalashda tartibni bildiruvchi so'zlardan (birinchidan, ikkinchidan) foydalanish mashqlari. Tabiatni asrash mavzusida 3 yoki undan ortiq gapdan iborat matn yaratish. Bu jarayonda atoqli otlardan foydalanish, ularning bosh harflarda yozilishi haqida tushuncha berish. Matnda berilgan tasvirlarni tushunish. Tasvirga mos rasmlar tanlash yoki chizish. Jonli burchak Berilgan audiomatnning mazmuni bilan tanishish, audiomatn tarkibida berilgan ayrim so'zlar tahlilini olib borish, unli va undosh tovushlarni farqlash, ularni to'g'ri talaffuz qilish. J harfining ikki tovushni ifodalashi haqida ma'lumot berish, ularni farqlash bilan bog'liq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Matn mazmuni ustida ishlash, ushbu matnning xulosasi va g'oyasi yuzasidan og'zaki suhbat qurish. Sevimli uy hayvonlari bilan bog'liq mavzuda og'zaki suhbat uyushtirish, bunda hayvonlarga atab qo'yilgan nomlar, nomlarning qanday tanlanishi bilan bog'liq savollarga javob berish, o'z fikrini ifodalashda xabar, so'roq va buyruq ohangidan foydalana olish bilan bog'liq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Hayvonlar bilan bog'liq tasviriy ifodalar ustida ishlash, tasviriy ifodalarning nutqni boyitishdagi ahamiyati haqida ma'lumot berish. Tasviriy ifodalar yordamida bo'g'in ko'chirish qoidalariga rioya qilgan holda 2 yoki undan ortiq gap yozish, gapning oxirida qo'llaniladigan tinish belgilari. Matndagi (asardagi) voqealar ketma-ketligi hamda sabab va oqibat bog'lanishlarini tushunish. Husnixat darsi: so'zlarning orasidagi masofani ajratishda bir xillikka rioya qilish, xatboshini ajratish. III bo'lim. Sog' tanda – sog'lom aql (24 soat) Foydali sabzavotlar Berilgan matn asosida d-t, b-p, z-s, j-ch, g-k, v-f undoshlarining talaffuzi, imlosi, d-t undoshlarining talaffuzda tushib qolishi, yozuvda saqlanishi, q va g' tovushlari, ularning talaffuzda va yozuvda qo'llanilishi bo'yicha mashq va topshiriqlar ustida ishlash. O'rganilgan qoidalar asosida 2 yoki undan ortiq gap tuzib, o'z fikrini yozma ifodalash topshirig'i ustida ishlash. Tutuq belgisi ishtirok etgan matnlar ustida ishlash, unli tovushdan keyin kelgan va undosh tovushdan keyin kelgan tutuq belgisining vazifasini tushuntirish bilan bog'liq mashq va topshiriqlarni bajarish. Tutuq belgisi tushib qolganda so'z ma'nosining o'zgarishi bilan bog'liq topshiriqlarni bajarish. Ma'nosi izohlanishi kerak bo'lgan so'zlar izohi bilan tanishish, bunda lug'at va undan foydalanish qoidalariga rioya qilish. Sog'lom bo'lish uchun tana a'zolariga qanday vitaminlar zarurligi haqida suhbat qurish. Bunda insonning tana a'zolarini ifodalovchi so'zlar va ularning imlosi bilan tanishish. Suhbat jarayonida nutqda so'roq, buyruq,

xabar mazmunidagi gaplarni qo'llash, ularning ohangi va imlosi ustida ishlash. Belgini bildiruvchi so'zlar bilan bog'liq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Matnning umumiy mazmunini tushunish. Matnga sarlavha tanlash. Xotiram kuchli bo'lsin desangiz. Berilgan matnda shaxs va narsa nomlarining ko'plikda qo'llanilishiga e'tiborni qaratish, shaxs va narsa nomlarining ko'plikda qanday qo'llanilishi haqida ma'lumot berish. Matn tarkibidagi ma'nosi izohlanishi lozim bo'lgan so'zlar izohi bilan tanishish, ushbu so'zlarni daftarga yozish. Matn yuzasidan savollar berishga o'rgatish, shuningdek, o'z javoblarida fikr ifodalashda tartibni bildiruvchi so'zlar (avval, keyin)dan foydalanishga o'rgatish. X va h tovushlarini o'zaro farqlash, ushbu tovushlar ishtirok etgan so'zlar imlosi ustida ishlash. Matnda fikrni asoslaydigan gaplarni topish va tahlil qilish. Oq terakmi, ko'k terak? (Milliy o'yinlar, sport) Berilgan mavzu bilan bog'liq audiomatnni tushunish, undagi ayrim so'zlar talaffuziga e'tiborni qaratishga oid mashq va topshiriqlar. Eshitilgan tovushlarni harflarga moslashtirib yozish mashqlarini bajarish. Tinglangan audiomatnning g'oyasi va xulosasini aniqlash bilan bog'liq bo'lgan mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Joy nomlari va ularning bosh harflarda yozilishi bilan bog'liq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Berilgan matndagi ayrim so'zlarning fikr ifodalashdagi o'rni. Matn tafsilotlarini aniqlashtirishda kim?, nima?, qayerda?, qachon?, nima uchun?, qanday qilib? kabi savollarning mazmunini tushunish va javob berish bilan bog'liq topshiriqlar ustida ishlash. She'riy matndagi ohangdoshlikni hosil qiluvchi so'zlarni aniqlash, she'rni ifodali o'qish va yod olish. Matnda ifodalangan ma'lumotni boshqa shaklda (jadval, grafik) ifodalash. IV bo'lim. San'at va madaniyat (22 soat) Ertakdagi qahramon. Berilgan ertak matni tarkibidagi ayrim so'zlarning talaffuzi va imlosi. D-t, b-p, z-s, j-ch, g-k, v-f undoshlarining talaffuzi va imlosi. D-t undoshining talaffuzda tushib qolishi, yozuvda saqlanishi, q va g' tovushlari, ularning talaffuzda va yozuvda qo'llanilishi bilan bog'liq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Tinglangan ertak matni ustida ishlash, ertakdagi qahramonlarga tavsif berish, ertak mazmuni asosida xulosa chiqarish va o'z fikrlarini tartibli, ifodali yetkaza olishga qaratilgan mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Tengdoshlari va kattalar bilan suhbatga kirisha olish, suhbatlashish odobiga rioya qilish (bir-birini hurmat qilish, so'zga chiqishni istashini hurmat bilan so'rash, mavzu yoki matn yuzasidan navbat bilan gapirish) qoidalari. Ertak qahramonlariga berilgan audiotavsifni tinglash orqali ayrim so'zlarning aytilishi va yozilishini taqqoslash, ular o'rtasidagi farqni aniqlash mashqlari. Ushbu qoidalar asosida sevimli ertak qahramonlari haqida 2 yoki undan ortiq gap yozish. So'zlarning ma'nosini aniqlashda tovushlarning o'rni haqida ma'lumot berish, so'zdagi bir tovushni o'zgartirish orqali so'zning ma'nosini o'zgartirish mashqlari ustida ishlash. Matndagi (asardagi) voqealar ketma-ketligini tushunish. Voqealarning ketma-ketligi, sabab va oqibat bog'lanishlarini tahlil qilish. Matndan xulosa chiqarish. Birinchi kitobim Kitob va uning ahamiyati bilan bog'liq matn bilan tanishish, undagi ayrim so'zlarga o'quvchi e'tiborini qaratishga oid mashq va topshiriqlar. A va O unlisini to'g'ri tallaffuz qilishga

va yozuvda ifodalashga o'rgatish bilan bog'liq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Matn yuzasidan savollar berish, savollarga javob berishda o'z fikrlarini aniq va tartibli ifodalash mashqlari. Kitob o'qish qoidalari haqidagi audiomatnni tinglash, unda i va u unlisini to'g'ri talaffuz qilish va yozuvda ifodalanishi, u unlisining i tarzida aytilishi va yozilishi bilan bog'liq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Bo'g'in ko'chirish qoidalari. Kim?, nima?, qayerda?, qachon?, nima uchun?, qanday qilib? kabi savollarga javob berish orqali so'zlarning kishi, narsa nomlari, ularning belgisi, miqdori va harakati kabi ma'nolarni ifodalashi. Shaxs nomini bildirgan so'zlar, ularni so'roq berish orqali aniqlash bo'yicha mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Harfiy birikmalar ishtirok etgan so'zlarni aniqlash, ular imlosiga e'tibor qaratishga oid mashqlar ustida ishlash. Kitoblarning turlarini (badiiy kitoblar, ilmiy va o'quv kitoblari – lug'atlar, ensiklopediyalar, darsliklar) va ularda qo'llaniladigan matnlarni farqlash. Ularning vazifasi, qo'llanilish o'rnini haqida dastlabki tushunchalar. Mehmon bo'lish yaxshi-da! Mehmon bo'lish qoidalari haqidagi matn mazmuni bilan tanishish, undagi so'z va birikmalarning ma'nosini anglash. Narsalarning nomini bildirgan so'zlar, ularni so'roq berish orqali ajrata olish bilan bog'liq mashq va topshiriqlar ustida ishlash. Mehmon kutish qoidalari, o'z uyida mehmonni qanday kutib olish haqida og'zaki suhbat uyushtirish, bunda mehmon bilan qanday munosabatda bo'lish, suhbat jarayonida qanday so'zlardan foydalanish kerakligi haqida, suhbatlashish odobiga rioya qilish, bir-birini hurmat qilish, so'zga chiqishni istashini hurmat bilan so'rash, navbat bilan gapirishga odatlanish haqida fikr almashish. Kattalar bilan suhbatlashishda qo'llaniladigan til birliklari va ulardan foydalanish. Bo'g'in ko'chirish qoidalariga rioya qilgan holda berilgan rasm asosida mehmonga borish odobi mavzusida 2-3 ta gap tuzib yozish. Matn (asar) qahramonlari xatti-harakatlaridan xulosa chiqarish. Asar qahramonlariga tavsif berish. Mashg'ulotlarning ahamiyati haqida qisqacha:

Mashg'ulotlar (treninglar, mashqlar yoki o'quv jarayonlari) shaxsiy va professional rivojlanishda muhim rol o'ynaydi. Ularning ahamiyati quyidagilardan iborat:

1. ****Ko'nikmalarni rivojlantirish****: Mashg'ulotlar yangi bilim va ko'nikmalarni egallashga yordam beradi, masalan, texnik, kommunikativ yoki rahbarlik qobiliyatlari.
2. ****Ish unumdorligini oshirish****: Muntazam mashg'ulotlar xodimlarning samaradorligini oshiradi, bu esa tashkilotlar uchun iqtisodiy foyda keltiradi.
3. ****O'ziga ishonchni mustahkamlash****: Mashg'ulotlar orqali odamlar o'z qobiliyatlariga ko'proq ishonadilar va yangi vazifalarni bajarishga tayyor bo'ladilar.

4. ****Moslashuvchanlik****: Tez o'zgaruvchan dunyoda mashg'ulotlar yangi texnologiyalar va trendlarga moslashish imkonini beradi.

5. ****Jamoaviy ruhni mustahkamlash****: Guruh mashg'ulotlari hamkorlik va jamoaviy ishlashni rivojlantiradi.

6. ****Shaxsiy rivojlanish****: Mashg'ulotlar nafaqat professional, balki shaxsiy o'sishga ham hissa qo'shadi, masalan, stressni boshqarish yoki vaqtni rejalashtirish.

Loyihaga asoslangan ta'lim (Project-Based Learning, PBL) va mashg'ulotga tayyorgarlik haqida qisqacha ma'lumot:

Loyihaga asoslangan ta'limning ahamiyati

Loyihaga asoslangan ta'lim – bu o'quvchilarning real hayotiy muammolarni hal qilish orqali bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishiga yo'naltirilgan o'quv usuli. Uning asosiy afzalliklari:

1. Amaliy ko'nikmalar: O'quvchilar nazariy bilimlarni real loyihalarda qo'llashni o'rganadilar.
2. Tanqidiy fikrlash: Muammolarni tahlil qilish va ijodiy yechimlar topish qobiliyati rivojlanadi.
3. Hamkorlik: Jamoaviy ishlash va kommunikatsiya ko'nikmalari mustahkamlanadi.
4. Motivatsiya: O'quvchilar o'zlariga qiziqarli loyihalarda ishtirok etib, o'qishga qiziqishlarini oshiradilar.
5. Hayotiy tayyorgarlik: Ish dunyosida talab qilinadigan mas'uliyat, vaqt boshqaruvi va resurslardan foydalanish ko'nikmalari shakllanadi.

Mashg'ulotga tayyorgarlik

Loyihaga asoslangan ta'lim doirasida mashg'ulotga tayyorgarlik quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Maqsad aniqlash: Mashg'ulotning aniq maqsadlari va kutilgan natijalari belgilanishi kerak (masalan, muayyan ko'nikmani rivojlantirish yoki loyiha yakunlash).
2. Loyiha tanlash: O'quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlariga mos, real hayot bilan bog'liq loyiha tanlanadi. Masalan, ekologik muammoni hal qilish yoki mahalliy jamoa uchun mahsulot ishlab chiqish.
3. Resurslarni rejalashtirish: Kerakli materiallar, texnologiyalar va vaqt jadvali tayyorlanadi.
4. Jamoalar tuzish: O'quvchilar guruhlariga bo'linadi, har bir ishtirokchiga aniq rol beriladi (masalan, tadqiqotchi, dizayner, taqdimotchi).
5. O'qituvchi yo'riqnomasi: O'qituvchi loyiha jarayonida yo'l-yo'riq ko'rsatadi, lekin o'quvchilarga mustaqil ishlash imkonini beradi.

6. Baholash mezonlari: Loyiha natijalarini baholash uchun aniq mezonlar ishlab chiqiladi (masalan, ijodkorlik, jamoaviy ishlash, taqdimot sifati).

Mashg'ulot jarayoni

- Tadqiqot va rejalashtirish: O'quvchilar loyiha bo'yicha ma'lumot yig'adilar va ish rejasini tuzadilar.
- Amaliyot: Loyiha amalda bajariladi, masalan, mahsulot yaratish yoki muammoni hal qilish.
- Taqdimot: Natijalar sinf yoki tashqi tomoshabinlar oldida taqdim etiladi.
- Refleksiya: O'quvchilar o'z tajribalarini muhokama qilib, nimalarni o'rgangani va qanday yaxshilash mumkinligini tahlil qiladilar.

Maslahatlar

- Loyiha o'quvchilarning yoshi, bilim darajasi va resurslariga mos bo'lishi kerak.
- O'qituvchi faqat rahbar sifatida ishtirok etishi, lekin loyiha o'quvchilar tomonidan boshqarilishi lozim.
- Texnologiyalardan foydalanish (masalan, onlayn platformalar yoki dasturiy ta'minot) jarayonni yanada qiziqarli qiladi.

Agar siz loyihaga asoslangan ta'limning muayyan bir jihati yoki misollar haqida ko'proq ma'lumot so'ramoqchi bo'lsangiz, aniqlashtiring, yordam beraman!

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Kadrlar tayyorlash milliy dasturida"gi Qonuni /o'Oliy ta'lim: Meyoriy – huquqiy va uslubiy hujjatlar to'plami. – Toshkent: 2004. – B. 16-17.
2. Abduqodirov A.A. Akademik litsey va KHK o'qituvchilarini malakasini oshirishda masofali o'qitish metodikasi /o'Uzluksiz ta'lim. – Toshkent: 2004. - № 5. – B.3-12.
3. Ziyomuhammadov B. Pedagogika. O'quv qo'llanma. – Toshkent: 4. Maxmutova G. Pedagogika fanlarini o'qitish jarayonida talabalarni – ma'naviy shakllantirish texnologiyasi /o'Xalq ta'limi. – Toshkent: 2004. - №1. – B. 40-43.
5. Musaev U. Ta'lim jarayonini erkinlashtirish prinsiplari /o'Xalq ta'limi. – Toshkent: 2005. - № 4. – B. 4-10.
6. Ximmatqulova, N. T. (2021). DARS JARAYONIDA O'QUV-DIDAKTIK MATERIAL HAMDA VOSITALARNI TAYYORLASH VA ULARDAN FOYDALANISH. Academic Research in Educational Sciences, 2(11), 1317-1325.
7. Химматқулова , Н. Т. (2022). МАКТАБДА ТАСВИРИЙ САНЪАТНИНГ МАҚСАД ВА ВАЗИФАЛАРИ. Academic Research in Educational Sciences, 3(3), 775–781.

8. Mamatqulov , S. N. (2022). CHET ELLARDA TASVIRIY SAN'ATNI O'QITISH TARIXIDAN. ROSSIYADA QALAMTASVIR O'QITISH METODLARI. Academic Research in Educational Sciences, 3(5), 594–600.
9. Mamatqulov, S. N. (2021). TASVIRIY SAN'ATDAGI OKIM VA YO'NALISHLARNING RIVOJLANISH TAMOYILLARI. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES, 2(9), 101-108.
10. Mamatqulov, S. N. (2021). TASVIRIY SAN'AT METODIKASI FANIDAN KURS ISHI TAYORLASH METODOLOGIYASI. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES, 2(4), 1998-2006.
11. Mamatqulov, S. N. (2020). TASVIRIY SAN'AT METODIKASINING MAZMUNI VA UNI O'QITISH USLULLARI. Academic Research in Educational Sciences, 1 (3), 632-638.

3.4. “Maxsus maktab internat tarbiyachilarining kunlik mashg’ulotini loyihalash asoslari” moduli

2-mavzu: Maxsus maktab internati mashg’ulotlarini konstruktiv yondashuv asosida loyihalash

(2 soat amaliy mashg’ulot)

REJA

1. Konstruktiv yondashuvning mohiyati
2. Konstruktiv yondashuvning asosiy tamoyillari
3. Ta'limiy muhitni tashkil etish

Mashg’ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR
O'quv modul	3.4. “Maxsus maktab internat tarbiyachilarining kunlik mashg’ulotini loyihalash asoslari” moduli
Mavzu	2-mavzu: Maxsus maktab internati mashg’ulotlarini konstruktiv yondashuv asosida loyihalash
Davomiyligi	80 daqiqa
Mashg’ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko'nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish

Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tushuntirish Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish	15	Taqdimot, ko'rgazmalari tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalarni hosil qiladi.

5. Tahlil va muhokama	Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlas hadi va yangi g'oyalarini o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1- ish varag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Konstruktiv yondashuv – bu har qanday masalani, muammoni yoki vaziyatni hal qilishda salbiy hissiyotlar yoki tanqidga emas, balki ijobiy, amaliy va yechim topishga qaratilgan yondashuvdir. Ushbu yondashuv har bir shaxs, jamoa yoki tashkilotning

o'sishi, taraqqiyoti va samarali faoliyati uchun muhim vosita hisoblanadi. Konstruktiv yondashuv faqatgina biror muammoni yechish bilan cheklanmaydi, balki uning ildizini aniqlash, sabablarini tushunish va kelgusida shunga o'xshash vaziyatlarga qanday oldini olish mumkinligini o'rganishga ham xizmat qiladi.

Konstruktiv yondashuvning markazida ochiq fikrlilik, tanqidiy tafakkur, hamkorlik, murosas va yechimga yo'naltirilgan muloqot turadi. Bu yondashuvni qo'llaydigan shaxslar yoki guruhlar o'zaro ayblov yoki himoyalash o'rniga, mavjud muammoning mohiyatiga e'tibor qaratadilar. Bu orqali ular qarama-qarshilikdan emas, balki kelishuv va taraqqiyotdan foyda olishga intiladilar.

Konstruktiv yondashuvda har bir fikr, har bir taklif qimmatli deb hisoblanadi. Garchi u mukammal bo'lmasa ham, u ustida ishlash, uni takomillashtirish orqali ijobiy natijaga erishish mumkinligiga ishoniladi. Shuningdek, bu yondashuv muloqotni o'zaro hurmat, empatiya va ishonch asosida qurishni talab qiladi. Chunki konstruktiv fikr almashinuvi faqat do'stona, ochiq va ijobiy muhitda samarali bo'ladi.

Ta'lim sohasida konstruktiv yondashuv o'quvchilarning mustaqil fikrlashiga, muammolarga ijodiy yondashishiga va o'z bilimlarini faol tarzda shakllantirishiga yordam beradi. Bu yondashuvda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yo'l ko'rsatuvchi, hamkor, maslahat beruvchi sifatida faoliyat yuritadi. O'quvchi esa bilimni tayyor holatda emas, balki o'zi izlab, o'rganib, tajriba asosida egallaydi.

Konstruktiv yondashuv biznes, siyosat, psixologiya, ijtimoiy munosabatlar kabi boshqa sohalarda ham keng qo'llaniladi. Masalan, tashkilot ichidagi ziddiyatlarni konstruktiv tarzda hal qilish xodimlar o'rtasida sog'lom muhit yaratadi, jamoaviy ishlashni kuchaytiradi va umumiy maqsadga erishishni tezlashtiradi. Shuningdek, konstruktiv tanqid xodimning shaxsiy rivojlanishiga, o'z ustida ishlashiga yordam beradi.

Psixologik jihatdan konstruktiv yondashuv insonning ichki salohiyatini ochishga, o'ziga bo'lgan ishonchni oshirishga xizmat qiladi. Inson muammolarni yengishga qodirligini anglay boshlaydi va bu unga har qanday holatda ham ijobiy fikrlashni saqlab qolishga yordam beradi.

Maxsus maktab-internatlar – bu imkoniyati cheklangan bolalar (masalan, eshitish, ko'rish, aqliy rivojlanishida muammolari bo'lganlar) uchun mo'ljallangan ta'lim muassasalari bo'lib, ularda o'quv-tarbiya jarayoni bilan bir qatorda bolalarning yashashi, ovqatlanishi, tibbiy ko'rigi va psixologik-ijtimoiy qo'llab-quvvatlanishi ham yo'lga qo'yiladi.

Ularning asosiy **xususiyatlari** quyidagilardan iborat:

- **Individual yondashuv:** Har bir o'quvchining psixofiziologik holati, rivojlanish darajasi va imkoniyatlari hisobga olinadi. Darslar va mashg'ulotlar shaxsiy ehtiyojlarga moslashtiriladi.

- **Moslashtirilgan dasturlar:** O'quv dasturlari umumiy maktablarga nisbatan soddalashtirilgan yoki modifikatsiya qilingan bo'ladi, bunda o'quvchilarning intellektual, emotsional va jismoniy holatiga mos keladigan yondashuvlar qo'llaniladi.
- **Tibbiy-psixologik yordam:** Maxsus maktab-internatlarda shifokor, defektolog, logoped, psixolog kabi mutaxassislar faoliyat olib boradi. Ular bolalarning holatini doimiy kuzatib boradi va kerakli yordamni ko'rsatadi.
- **Ijtimoiylashtirish:** Bolalarni jamiyatga moslashtirish, mustaqil yashash ko'nikmalarini shakllantirish muhim maqsadlardan biri hisoblanadi. Shu sababli hayotiy ko'nikmalarni o'rgatuvchi mashg'ulotlar muntazam o'tkaziladi.
- **Tarbiya va ijtimoiy himoya:** Bolalar maktabda faqat ta'lim olishmaydi, balki yashash, ovqatlanish, kundalik parvarish hamda tarbiyaviy faoliyat bilan ham qamrab olinadi. Bu ularning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi.
- **Internat shakli:** O'quvchilar maktabda yashaydilar, bu esa ularning rivojlanishini tizimli ravishda kuzatish va muvofiqlashtirish imkonini beradi.
- **Ijtimoiy-iqtisodiy qo'llab-quvvatlash:** Aksariyat hollarda bu bolalar ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lishadi. Shuning uchun maktab-internatlar davlat tomonidan moliyalashtiriladi va kerakli vositalar, dori-darmonlar, maxsus jihozlar bilan ta'minlanadi.

Konstruktiv yondashuvning asosiy tamoyillari uning amaliy qo'llanilishi va samaradorligini belgilovchi muhim yo'nalishlardir. Bu tamoyillar insonlar o'rtasidagi muloqotni samarali, muammolarni esa ijodiy va hal qiluvchi ruhda yondashishga yordam beradi. Konstruktiv yondashuv har qanday sohada – ta'limda, psixologiyada, menejmentda yoki ijtimoiy munosabatlarda qo'llanilishi mumkin bo'lgan universal yondashuvdir. Quyida konstruktiv yondashuvning asosiy tamoyillari keng yoritib beriladi.

Avvalo, konstruktiv yondashuv **inson markazli** bo'lib, har bir insonning qadriyatini tan olishga asoslanadi. Bu yondashuvda inson o'z fikriga ega bo'lishi, erkin ifoda etishi va eshitilishi kerak deb hisoblanadi. Boshqacha aytganda, bu yondashuv har qanday muloqotni bir tomonlama emas, ikki tomonlama va tenglik asosida olib borishni talab qiladi.

Birinchi asosiy tamoyil – **ijobiy fikrlash va konstruktiv tanqid**. Konstruktiv yondashuvda tanqid qilish – bu ayblash emas, balki yaxshilashga undovchi takliflar berishdir. Muammo haqida gapirganda, uni qanday yaxshilash mumkinligi haqida ham fikr bildiriladi. Bu usul o'zaro hurmatga asoslanadi va shaxsni emas, muammoni muhokama qilishga undaydi.

Ikkinchi tamoyil – **hamkorlikka tayyorlik**. Konstruktiv yondashuv bir tomonlama qarorlar emas, balki jamoaviy fikr almashinuvi va kelishuv asosida yechim topishga tayanadi. Bu tamoyil muloqotda har bir ishtirokchining fikrini inobatga olish,

umumiy maqsad sari harakat qilishga imkon beradi. Bu o‘zaro hurmat va ishonch muhitini yaratishga xizmat qiladi.

Uchinchi tamoyil – **muammoga emas, yechimga yo‘naltirish**. Ko‘plab vaziyatlarda insonlar muammo ustida turib qolib ketadilar, bu esa yechim izlashga to‘sqinlik qiladi. Konstruktiv yondashuv esa e‘tiborni mavjud holatdan chiqish yo‘llariga qaratadi. Bu yondashuv orqali insonlar faqat muammolarni ko‘rmaydi, balki ularni bartaraf etish imkoniyatlarini ham anglaydi.

To‘rtinchi tamoyil – **ochiqlik va shaffoflik**. Konstruktiv yondashuvda har kim o‘z fikrini erkin, ochiq va samimiy tarzda ifoda etishi lozim. Yashirish, chalg‘itish, manipulyatsiya qilish kabi holatlar bu yondashuvga zid hisoblanadi. Bu tamoyil odamlar o‘rtasidagi ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Beshinchi tamoyil – **emosional barqarorlik**. Har qanday muloqot yoki muammoni hal qilish jarayonida hissiyotlar muhim rol o‘ynaydi. Konstruktiv yondashuvda asabiylik, ayblov, jahl bilan yondashish emas, balki muvozanatli, sokin va tushunarli ifoda muhim sanaladi. Bu odamlar o‘rtasida nizolarni kamaytiradi va fikr almashinuvini samarali qiladi.

Oltinchi tamoyil – **o‘zgarishga ochiqlik**. Konstruktiv yondashuv doimo yangi fikrlar, takliflar va o‘zgarishlarga tayyorlikni talab qiladi. Bu yondashuvda “doim shunday bo‘lgan” degan fikrga emas, “buni yanada qanday yaxshilash mumkin?” degan yondashuvga ustuvorlik beriladi. O‘zgarishlarga ochiqlik taraqqiyotning asosi bo‘lib xizmat qiladi.

Yettinchi tamoyil – **shaxsiy mas‘uliyatni anglash**. Konstruktiv yondashuvda har kim o‘z harakati, so‘zi va qarorlariga mas‘ul bo‘lishi kerak. Muammoni faqat tashqi omillarga yuklash emas, balki o‘z rolining ham tahlili zarur. Bu yondashuv shaxsning ichki o‘sishiga, o‘zini anglashiga va rivojlanishiga turtki bo‘ladi.

Konstruktiv yondashuvning bu tamoyillari orqali insonlar bir-birini yaxshiroq tushunishga, muammolarni mojarosiz hal qilishga va o‘zaro sog‘lom muloqotni yo‘lga qo‘yishga erishadilar. Bu nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy darajada ham taraqqiyotga xizmat qiladi. Shu bois, bu tamoyillarni kundalik hayotda, ta‘limda, ish muhitida, oila yoki do‘stlik munosabatlarida qo‘llash ijobiy natijalar beradi.

Maxsus maktablarda ta‘limiy muhitni tashkil etish – bu imkoniyati cheklangan bolalarning o‘qish, rivojlanish va ijtimoiylashuv jarayonini to‘laqonli ta‘minlashga qaratilgan murakkab va muhim jarayondir. Bunday muhit bolalarning individual ehtiyojlari, psixofiziologik holati, shaxsiy qiziqishlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda yaratiladi. Ta‘limiy muhitning sifati nafaqat o‘quvchilarning bilim darajasiga, balki ularning ruhiy holati, o‘ziga bo‘lgan ishonchi va jamiyatga integratsiyalashuv darajasiga ham bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Maxsus maktablardagi ta‘limiy muhitni tashkil etishda eng avvalo inklyuzivlik, xavfsizlik, qo‘llab-quvvatlovchi psixologik iqlim va individual yondashuv asosiy

tamoyillar sifatida ko'zda tutiladi. Bunday maktablarda oddiy maktablardagi standart muhit yetarli bo'lmisligi mumkin, shu sababli o'quvchilar uchun moslashtirilgan o'quv vositalari, maxsus texnologiyalar, yordamchi jihozlar va ilg'or pedagogik yondashuvlar qo'llaniladi.

Ta'limiy muhitning ilk elementi bu – jismoniy muhitdir. Bu maktab binosining arxitektura jihatidan qulayligi, sinf xonalari, darsliklar, ko'rgazmali vositalar, audio va video texnologiyalar, eshitish yoki ko'rishida muammosi bor bolalar uchun maxsus moslamalar bilan ta'minlanishini o'z ichiga oladi. Masalan, eshitishda qiyinchilik bo'lgan bolalar uchun subtitrlı videodarsliklar, eshitish moslamalari yoki signalli tizimlar zarur bo'lishi mumkin. Aqliy rivojlanishida orqada qolgan o'quvchilar uchun esa darsliklar soddalashtirilgan, tasvirlarga boy va amaliy mashg'ulotlarga asoslangan bo'lishi kerak.

Keyingi muhim jihat – psixologik va emotsional muhit. Maxsus maktablarda o'quvchilar ko'pincha o'zlarini jamiyatdan chetda his qilishadi, bu esa ularning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ular o'zlarini qabul qilingan, tushunilgan va qo'llab-quvvatlangan his qilishlari uchun iliq va qulay muhit yaratish zarur. Bu borada o'qituvchilar, psixologlar, defektologlar, logopedlar va boshqa mutaxassislarining hamkorligi juda muhim hisoblanadi. Ular har bir bolaning holatini o'rganib, unga individual psixologik yondashuv asosida yordam ko'rsatishadi.

Pedagogik muhitni tashkil qilishda o'quv jarayoni o'ziga xos metodika asosida olib boriladi. O'qituvchilar an'anaviy usullardan ko'ra ko'proq amaliy, vizual, tajriba asosidagi, o'yinli va interaktiv metodlarni qo'llashadi. Darslar faqat nazariy bilim berishga emas, balki hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratiladi. Masalan, kundalik hayotda duch keladigan vaziyatlarni o'rganish, mustaqil harakat qilish, muloqot qilish, o'z fikrini erkin bayon etish – bularning barchasi darsning tarkibiy qismlariga aylantiriladi.

Shuningdek, ijtimoiy muhit ham katta ahamiyatga ega. Maxsus maktablarda o'quvchilarning bir-biri bilan sog'lom, mehr-muhabbatga asoslangan munosabatlar o'rnatishi, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishi zarur. Bu maqsadda guruhli ishlar, hamkorlikdagi topshiriqlar, ijtimoiy rolli o'yinlar, teatr mashg'ulotlari, bayram tadbirlari va boshqa ijtimoiy faoliyatlar tashkil qilinadi. Bunday faoliyatlar orqali bolalar o'zini namoyon qilish, o'z fikrini bildirish, jamoadagi rolini tushunish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Maxsus maktablarda ta'limiy muhit shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlikda olib boriladi. Ota-onalar o'z farzandlarining rivojlanishiga faol jalb qilinadi, ularga pedagogik va psixologik maslahatlar beriladi, maxsus trening va seminarlar o'tkaziladi. Ota-onalarning bilim va tushunchasi oshgani sayin, bola uchun yaratilayotgan muhit ham yaxshilanadi.

Maxsus maktablarda ta'limiy muhitni tashkil etish – bu oddiy maktablardagidan ko'ra ancha chuqurroq, ko'p qirrali va ehtiyotkorlik bilan yondashishni talab qiladigan jarayondir. Bu muhitda har bir o'quvchi o'zini erkin, qulay va qadrli his qilishi, to'siqlarsiz o'rganishi va rivojlanishi uchun barcha zarur sharoitlar yaratilishi lozim. Ana shundagina maxsus ta'limning asl maqsadi – imkoniyati cheklangan bolalarni to'laqonli, mustaqil va jamiyatga moslashgan shaxs sifatida shakllantirishga erishish mumkin bo'ladi.

FANGA OID ADABIYOTLAR

1.Sharipov Sh., Zokirov I., Tohirov O'. va b. Umumiy o'rta ta'limning kasbga yo'naltirilgan mazmunini klaster texnologiyalari. Metodik tavsiyanoma. – T.: «ABU MATBUOT-KONSALT», 2012.

2.Sharipov Sh.S., Vorobyov A.I., Muslimov N.A., Ismoilova M. Kasb ta'limi pedagogikasi. - Toshkent., 2005. - 58 b.

3.Tolipova J. Pedagogik kvalimetriya. O'quv qo'llanma. TDPU. – Toshkent. 2017. 160 bet

4. Tony Wagner. “The Global Achievement Gap: Why Even Our Best Schools Don't Teach the New Survival Skills Our Children Need - and What We Can Do About it” Aug. 2009.

5. Trilling B., Fadel Ch. “21st Century Skills: Learning for Life in Our Times”. ISBN: 978-0-470-55391-6 September 2009 Jossey-Bass 256 Pages.

6.Valijonov R. va boshq. Menejment asoslari: Kasb-hunar kollejlari uchun darslik o'R. Valijonov, O. Qobulov, A. Ergashev. – T.: “Sharq”, 2002.—208 b.

7. World Economic Forum. Platform for Shaping the Future of the New Economy and Society. Schools of the Future Defining New Models of Education for the Fourth Industrial Revolution. Geneva Switzerland. January 2020.

8.Xojiyev E. Davlat va jamiyat boshqaruvining huquqiy asoslari. /o'Toshkent. – “Yangi kitob”, 2017. 257 bet.

3.4. “Maxsus maktab internat tarbiyachilarining kunlik mashg’ulotini loyihalash asoslari” moduli

3-mavzu: Mikromashg’ulotni loyihalash va o’tkazish bo’yicha yo’riqlar (2 soat amaliy mashg’ulot)

REJA

1. Mikrodars nima?
2. Mikrodars tuzilishi
3. Mikrodarsda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar.

Mashg’ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O‘quv modul	3.4. “Maxsus maktab internat tarbiyachilarining kunlik mashg’ulotini loyihalash asoslari” moduli				
Mavzu	3-mavzu: Mikromashg’ulotni loyihalash va o’tkazish bo’yicha yo’riqlar				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg’ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o’rta ta’lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko‘nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg’ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg’ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg’ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammo li vaziyat yaratish, muhokama		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga

					ragʻbatlanadi .
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Zamonaviy dagogik texnologiyalarni tushuntirish Interfaol metodlarning qoʻllanilishi Slaydlar bilan tushuntirish 	15	Taqdimot , koʻrgazmali tushuntirish	1-12-slaydlar	Oʻqituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan oʻrganadi.
4. Amaliy mashgʻulot	<ul style="list-style-type: none"> Interaktiv platformalardan foydalanishni oʻrgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish 	30	Guruhlar da ishlash, platformalardan foydalani sh	Kahoot, Quizizz , 1-2-tarqatmalar	Oʻqituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy koʻnikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> Guruhlar ishlari boʻyicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashgʻulot jarayoni boʻyicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil		Oʻqituvchilar oʻz tajribalarini oʻrtoqlashadi va yangi gʻoyalarni oʻzlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> "Men nimani oʻrgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali oʻz-oʻzini baholash 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1- ish varagʻi	Oʻqituvchilar oʻz faoliyatini baholaydi va oʻrganilgan maʼlumotlarni qayta koʻrib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> Mashgʻulot natijalarini umumlashtirish Kelgusi mashgʻulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat		Oʻqituvchilar mashgʻulotdan qoniqish bilan chiqadi

					va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi .
--	--	--	--	--	---

Mikrodars — bu o‘qituvchi yoki pedagogik kadr tomonidan qisqa vaqt oralig‘ida olib boriladigan, aniq bir maqsadga qaratilgan, kichik hajmli dars shaklidir. U asosan o‘qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, pedagogik yondashuvlarini mashq qilish, yangi metodlarni sinovdan o‘tkazish va o‘z ustida ishlash uchun qo‘llaniladi. Mikrodarslar amaliy mashg‘ulotlar tarzida tashkil qilinadi va odatda pedagogik ta’lim jarayonida o‘quvchilarni yoki o‘qituvchi bo‘lishni o‘rganayotgan talabalarning malakasini oshirishda ishlatiladi.

Mikrodarsning asosiy maqsadi – o‘qituvchining dars o‘tishdagi muayyan kompetensiyasini (masalan, savol berish, tushuntirish, rag‘batlantirish, baholash yoki vizual vositalardan foydalanish) rivojlantirishdir. U to‘liq bir dars emas, balki shu darsdagi bir bo‘lak, bir epizod, bir metod yoki bir faoliyatni chuqurroq o‘rganish va sinovdan o‘tkazishga xizmat qiladi.

Mikrodars odatda 5-15 daqiqalik bo‘ladi. U an’anaviy darsdan farqli ravishda qisqalik, aniqlik va maqsadlilik bilan ajralib turadi. Mikrodarsda o‘qituvchi darsning faqat muayyan bir qismini (kirish, asosiy tushuncha berish, amaliy mashq o‘tkazish yoki xulosa chiqarish) o‘taydi. Bu esa unga o‘z metodikasini mukammallashtirish, nozik jihatlarni anglash va ularni takomillashtirish imkonini beradi.

Mikrodarslar ko‘pincha o‘qituvchilikni o‘rganayotgan talabalar uchun pedagogik amaliyot davrida tashkil qilinadi. Ularda talabalar bir-biriga o‘quvchi roliga qatnashadi, dars esa real o‘quvchilarga emas, balki guruhdoshlar oldida o‘tiladi. Bu usul pedagogik xatolardan xoli bo‘lish, o‘z ustida ishlash va amaliy ko‘nikmalarni oshirishga xizmat qiladi.

Mikrodars jarayonida quyidagi bosqichlar kuzatiladi:

- Aniq pedagogik vazifa belgilanadi (masalan, savol berish texnikasi ustida ishlash);
- Qisqa vaqt ichida dars loyihasi tuziladi;
- Dars amalga oshiriladi (bu 5–15 daqiqa davom etadi);
- Videoyozuv yoki kuzatuv orqali tahlil qilinadi;
- O‘qituvchi va kuzatuvchilar tomonidan fikr-mulohazalar beriladi;
- Kamchiliklar tahlil qilinib, takomillashtirish choralari belgilanadi.

Mikrodarsning yana bir muhim afzalligi shundaki, u tajriba o‘tkazishga imkon beradi. Yangi metodlar, pedagogik vositalar yoki texnologiyalar birinchi bor aynan mikrodarsda sinovdan o‘tkaziladi. Bu esa o‘qituvchiga kelajakdagi real darslar uchun ishonchli tayyorgarlik ko‘rishga yordam beradi.

Mikrodarslar nafaqat pedagogik ta'lim sohasida, balki faol o'qituvchilar uchun ham xizmat qiladi. Kasbiy qayta tayyorlash, malaka oshirish kurslari jarayonida mikrodarslar pedagogik faoliyatni baholash va o'qituvchining o'zini tahlil qilishi uchun qulay vosita hisoblanadi. O'qituvchi o'zining dars berish uslubi, auditoriya bilan ishlash madaniyati, nutq madaniyati, mimika, intonatsiya, savol-javob madaniyati kabi jihatlarni chuqurroq anglab oladi.

Mikrodars — bu o'qituvchilik san'atini chuqurroq o'rganish va takomillashtirishga xizmat qiladigan, qisqa, ammo mazmunli pedagogik amaliy mashg'ulotdir. U orqali o'qituvchi o'z ustida ishlaydi, o'zini baholaydi va yangi yondashuvlarni real darsgacha bo'lgan xavfsiz muhitda sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu jihatdan mikrodars – zamonaviy ta'limning muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi.

Mikrodars — bu o'qituvchi yoki pedagogik kadr tomonidan qisqa vaqt oralig'ida olib boriladigan, aniq bir maqsadga qaratilgan, kichik hajmli dars shaklidir. U asosan o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, pedagogik yondashuvlarini mashq qilish, yangi metodlarni sinovdan o'tkazish va o'z ustida ishlash uchun qo'llaniladi. Mikrodarslar amaliy mashg'ulotlar tarzida tashkil qilinadi va odatda pedagogik ta'lim jarayonida o'qituvchilarni yoki o'qituvchi bo'lishni o'rganayotgan talabalarning malakasini oshirishda ishlatiladi.

Mikrodarsning asosiy maqsadi – o'qituvchining dars o'tishdagi muayyan kompetensiyasini (masalan, savol berish, tushuntirish, rag'batlantirish, baholash yoki vizual vositalardan foydalanish) rivojlantirishdir. U to'liq bir dars emas, balki shu darsdagi bir bo'lak, bir epizod, bir metod yoki bir faoliyatni chuqurroq o'rganish va sinovdan o'tkazishga xizmat qiladi.

Mikrodars odatda 5-15 daqiqalik bo'ladi. U an'anaviy darsdan farqli ravishda qisqalik, aniqlik va maqsadlilik bilan ajralib turadi. Mikrodarsda o'qituvchi darsning faqat muayyan bir qismini (kirish, asosiy tushuncha berish, amaliy mashq o'tkazish yoki xulosa chiqarish) o'taydi. Bu esa unga o'z metodikasini mukammallashtirish, nozik jihatlarni anglash va ularni takomillashtirish imkonini beradi.

Mikrodarslar ko'pincha o'qituvchilikni o'rganayotgan talabalar uchun pedagogik amaliyot davrida tashkil qilinadi. Ularda talabalar bir-biriga o'quvchi rolida qatnashadi, dars esa real o'quvchilarga emas, balki guruhdoshlar oldida o'tiladi. Bu usul pedagogik xatolardan xoli bo'lish, o'z ustida ishlash va amaliy ko'nikmalarni oshirishga xizmat qiladi.

Mikrodars jarayonida quyidagi bosqichlar kuzatiladi:

- Aniq pedagogik vazifa belgilanadi (masalan, savol berish texnikasi ustida ishlash);
- Qisqa vaqt ichida dars loyihasi tuziladi;
- Dars amalga oshiriladi (bu 5–15 daqiqa davom etadi);

- Videoyozuv yoki kuzatuv orqali tahlil qilinadi;
- O'qituvchi va kuzatuvchilar tomonidan fikr-mulohazalar beriladi;
- Kamchiliklar tahlil qilinib, takomillashtirish choralari belgilanadi.

Mikrodarsning yana bir muhim afzalligi shundaki, u tajriba o'tkazishga imkon beradi. Yangi metodlar, pedagogik vositalar yoki texnologiyalar birinchi bor aynan mikrodarsda sinovdan o'tkaziladi. Bu esa o'qituvchiga kelajakdagi real darslar uchun ishonchli tayyorgarlik ko'rishga yordam beradi.

Mikrodarslar nafaqat pedagogik ta'lim sohasida, balki faol o'qituvchilar uchun ham xizmat qiladi. Kasbiy qayta tayyorlash, malaka oshirish kurslari jarayonida mikrodarslar pedagogik faoliyatni baholash va o'qituvchining o'zini tahlil qilishi uchun qulay vosita hisoblanadi. O'qituvchi o'zining dars berish uslubi, auditoriya bilan ishlash madaniyati, nutq madaniyati, mimika, intonatsiya, savol-javob madaniyati kabi jihatlarni chuqurroq anglab oladi.

Mikrodars — bu o'qituvchilik san'atini chuqurroq o'rganish va takomillashtirishga xizmat qiladigan, qisqa, ammo mazmunli pedagogik amaliy mashg'ulotdir. U orqali o'qituvchi o'z ustida ishlaydi, o'zini baholaydi va yangi yondashuvlarni real darsgacha bo'lgan xavfsiz muhitda sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu jihatdan mikrodars – zamonaviy ta'limning muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi.

Mikrodarsning asosiy xususiyatlari — bu pedagogik jarayonning mazkur turini an'anaviy darslardan ajratib turadigan asosiy belgilardir. Mikrodarslar pedagogik amaliyot, o'qituvchilarning malakasini oshirish, kasbiy ko'nikmalarni rivojlantirish kabi jarayonlarda katta ahamiyatga ega bo'lib, ular o'ziga xos metodik yondashuv, qisqa davomiylilik, aniq maqsadlilik va tahlilga asoslanganligi bilan ajralib turadi. Quyida mikrodarsning asosiy xususiyatlari batafsil yoritiladi.

Qisqa

davomiylilik

Mikrodarslar odatda 5 dan 15 daqiqagacha bo'lgan vaqtni egallaydi. Bu uni an'anaviy 45 daqiqalik darslardan ajratib turadi. Qisqa davomiylilik mikrodarsni maqsadga yo'naltirilgan, faqat muayyan pedagogik vazifani bajarishga qaratilgan shaklga aylantiradi. Bu esa pedagogga o'z ustida aniq va maqsadli ishlash imkonini beradi.

Aniq

maqsadga

yo'naltirilganlik

Har bir mikrodars aniq belgilangan pedagogik ko'nikmani shakllantirish yoki mashq qilish uchun o'tkaziladi. Bu, masalan, o'quvchiga savol berish texnikasi, tushuntirish usuli, rag'batlantirish, tahlil qilish, baholash, muammoli vaziyat yaratish yoki vizual vositalardan foydalanish bo'lishi mumkin. Maqsadning aniqligi darsning samaradorligini oshiradi.

Pedagogik

yondashuvni

mashq

qilishga

qaratilganlik

Mikrodarslar o'qituvchining ma'lum bir ko'nikmasini takomillashtirishga qaratilgan amaliy mashg'ulotdir. O'qituvchi yoki talabalar bu darslar orqali o'zlarining nutq

Eksperimental	va	o'quv-tajriba	shakli
<p>Mikrodars ko'pincha tajriba tariqasida o'tkaziladi. Unda yangi metodika, innovatsion texnologiya yoki interaktiv usul sinab ko'riladi. Bu o'qituvchiga yangi yondashuvlar bilan xavfsiz muhitda ishlash imkonini beradi. Xatolardan xoli ravishda o'z ustida ishlashga sharoit yaratadi.</p>			

Simulyatsiyalashgan	o'quv	muhitida	o'tkazilishi
Mikrodarslar ko'pincha real	sinf o'rniga,	talabalarning o'zaro	ishtirokidagi
simulyatsiyalashgan muhitda	o'tkaziladi.	Bir guruh talaba “o'quvchi”,	boshqa biri
“o'qituvchi” rolini bajaradi.	Bu esa haqiqiy muhitga	yaqin sharoitda ishlash,	tajriba
orttirish va o'zini erkin tutish	imkonini beradi.		

Yagona	komponentga	e'tibor	qaratish
Mikrodarslar butun darsning o'rnini bosmaydi, balki o'sha darsdagi muhim bir komponentga – masalan, kirish bosqichi, asosiy tushunchani tushuntirish, yakuniy umumlashtirish yoki o'quvchini baholash – ga e'tibor qaratadi. Bu usul orqali pedagog o'zining muayyan jihatini chuqur o'rganadi va takomillashtiradi.			

Qayta-qayta	mashq	qilish	imkoniyati
<p>Mikrodarslar ko‘p marotaba takrorlanishi mumkin. Bu o‘qituvchiga bir xil vaziyatda turli yondashuvlarni sinab ko‘rish, o‘z xatolarini tuzatish va har safar o‘z ustida ishlash imkonini beradi. Qayta ishlash orqali natijalar asta-sekin yaxshilanadi va malaka mustahkamlanadi.</p>			

Tajriba	orttirish	va	ishonchni	oshirish
<p>Mikrodarslar ayniqsa pedagogik faoliyatni endi boshlayotganlar uchun ishonch hosil qilishda katta rol o'ynaydi. Ular real darsga tayyorlanishdan avval o'z ustida ishlash, psixologik tayyorgarlik ko'rish va o'zining kuchli hamda zaif tomonlarini anglash imkoniga ega bo'ladilar.</p>				

Mikrodars o'zining qisqa, maqsadli va tajribaviy xususiyatlari bilan o'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ular orqali o'qituvchilar o'z dars berish uslublarini takomillashtiradi, pedagogik yondashuvlarni chuqurroq anglaydi hamda zamonaviy ta'lim talablari asosida faoliyat olib borish ko'nikmalariga ega bo'ladi. Shu sababli mikrodarslar nafaqat o'quvchilarga,

balki o'qituvchining o'ziga ham katta ijobiy ta'sir ko'rsatadigan samarali pedagogik shakldir.

Mikrodars tuzilishi — bu qisqa darsning mantiqiy va didaktik jihatdan qanday bosqichlarga bo'linishini ko'rsatib beradigan metodik asosdir. Mikrodarslar an'anaviy darslarga qaraganda qisqa bo'lsa-da, ular ham muayyan tartib, reja va maqsad asosida olib boriladi. Bu tuzilma o'qituvchiga darsni rejalashtirish, samarali tashkil qilish, vaqtni to'g'ri taqsimlash va o'z faoliyatini tahlil qilish imkonini beradi.

Mikrodars, odatda, quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat bo'ladi:

Kirish (motivatsiya va tayyorgarlik bosqichi)

Bu bosqich mikrodarsning boshlanishi bo'lib, o'quvchilar diqqatini jamlash, ularni darsga jalb etish, mavzuga qiziqish uyg'otish va psixologik tayyorgarlikni shakllantirishga xizmat qiladi. Kirish bosqichida o'qituvchi salomlashadi, o'quv muhitini tashkil qiladi, dars mavzusini e'lon qiladi, maqsadlarini tushuntiradi. Shu bosqichda qisqacha savol-javoblar, hayotiy misollar yoki darsga oid qiziqarli faktlar yordamida o'quvchilar darsga tayyorlanadi.

Asosiy qism (tushuntirish, faoliyat, muhokama)

Mikrodarsning asosiy qismini tashkil etadi va dars mazmunini ochib berishga qaratilgan. Bu bosqichda o'qituvchi mavzuni yoritadi, yangi bilimlarni tushuntiradi, o'quvchilarni faol jalb etadi, turli metodlardan foydalanadi. Bu yerda vizual vositalar, texnologik qurilmalar, grafik materiallar, amaliy mashg'ulotlar yoki interaktiv topshiriqlar qo'llaniladi.

Agar dars maqsadi metodik ko'nikmani mashq qilish bo'lsa, unda bu bosqichda o'qituvchi o'zining mahoratini namoyon qiladi – masalan, qanday qilib savol beradi, darsni qanday muhokama qiladi, o'quvchini qanday rag'batlantiradi. Dars mavzusi oddiy bo'lishi mumkin, ammo uning metodik bajarilishi mukammal bo'lishi kerak.

Mustahkamlash bosqichi

Bu bosqichda o'quvchilarning yangi o'rganilgan bilimlarni qay darajada tushunganliklari aniqlanadi. Mikrodarsda bu jarayon ko'pincha kichik testlar, savol-javoblar, blits-so'rovlar yoki og'zaki topshiriqlar orqali amalga oshiriladi. Mustahkamlash o'quvchining faolligini oshiradi va o'qituvchiga o'z metodik yondashuvi qanday natija berganini tahlil qilish imkonini beradi.

Yakuniy bosqich (xulosa va baholash)

Darsning yakuniy bosqichi bo'lib, unda o'qituvchi mavzu bo'yicha qisqacha umumlashtiradi, asosiy fikrlarni ajratib ko'rsatadi, darsning maqsadiga erishilganligini baholaydi. Bu bosqichda qisqa xulosa, fikr almashinuvi, fikr bildirgan o'quvchilarni rag'batlantirish, dars bo'yicha mulohaza bildirish kabilar amalga oshiriladi. Mikrodarsni yakunlashda dars qanday o'tgani haqida qisqa tahlil yoki refleksiya qilish tavsiya etiladi.

Tahlil bosqichi (metodik tahlil va fikr-mulohaza)

Bu bosqich mikrodarsning eng muhim jihatlaridan biridir. Darsdan so'ng kuzatuvchilar

(o'qituvchilar, kursdoshlar yoki ustozlar) mikrodarsni baholashadi, o'z fikrlarini bildiradilar. Videoyozuv bo'lsa, u tahlil qilinadi. Nimalar yaxshi chiqdi, nimalar ustida ishlash kerak – shu jihatlar ko'rib chiqiladi. Talaba yoki o'qituvchi o'z fikrini bildiradi, o'zini tahlil qiladi, dars jarayonida his qilgan holatlarini ifodalaydi.

Mikrodars

tuzilishining

ahamiyati

Mikrodars tuzilmasining mavjudligi unga tizimlilik, mantiqiylik va samaradorlik baxsh etadi. Har bir bosqich o'z vazifasiga ega bo'lib, o'zaro uyg'un holda ishlaydi. Shu tufayli dars mazmunan boy, psixologik jihatdan qulay va didaktik jihatdan to'g'ri yo'naltirilgan bo'ladi.

Mikrodars tuzilmasi pedagogik jarayonning puxta rejalashtirilgan shaklidir. Bu tuzilma yordamida o'qituvchi qisqa vaqt ichida aniq bir maqsadga erishadi, o'z ustida ishlaydi va o'z pedagogik yondashuvini takomillashtirish imkoniga ega bo'ladi. Mikrodars tuzilmasini chuqur o'zlashtirish esa sifatli dars tashkil etishning poydevoridir.

Mikrodarsda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar — bu pedagogik faoliyatning amaliy mashg'uloti sifatida olib boriladigan mikrodarslar jarayonida uchrashi mumkin bo'lgan to'siq, noqulaylik va kamchiliklarni anglatadi. Mikrodarslar, odatda, o'quvchilarning emas, balki o'qituvchilikni o'rganayotgan shaxslarning tayyorgarlik darajasini oshirish, pedagogik yondashuvni mashq qilish uchun tashkil etiladi. Shuning uchun bu jarayon tajriba va tahlilga boy bo'lib, ko'p hollarda muammoli holatlar bilan yuzma-yuz kelinadi.

Pedagogik

vazifaning

aniq

belgilanmasligi

Mikrodarslar aniq bir maqsadga qaratilgan bo'lishi kerak. Agar darsning vazifasi noto'g'ri yoki umumiy belgilanadigan bo'lsa, bu darsning mantiqiyligini buzadi. O'qituvchi qanday ko'nikmani mashq qilayotganini bilmasa, darsda chalkashlik, noaniqlik, keraksiz izohlar va mavzudan chetga chiqishlar yuzaga keladi.

Vaqt taqsimotining noto'g'riligidan kelib chiqadigan muammolar

Mikrodars qisqa vaqtga ega bo'lgani uchun har bir daqiqa ahamiyatli hisoblanadi. Ko'pchilik o'qituvchilar dars vaqtini noto'g'ri taqsimlaydi — ba'zida kirish qismiga juda ko'p vaqt ajratiladi, asosiy tushuntirish esa yarimta qoladi yoki mustahkamlash bosqichiga vaqt yetmay qoladi. Bu dars mazmunining to'liq yetkazilmasligiga olib keladi.

Pedagogik

texnikalarning

noto'g'ri

qo'llanilishi

Mikrodarsda o'qituvchi savol berish, tushuntirish, baholash yoki rag'batlantirish kabi texnikalardan foydalanishi kerak. Ammo ularni noto'g'ri qo'llash (masalan, noto'g'ri savollar berish, zerikarli tushuntirishlar, shaklan odatdagi baholashlar) o'quvchilarning e'tiborini yo'qotishiga, darsning sust o'tishiga sabab bo'ladi.

Talabalarning yoki o'qituvchining nutq madaniyati bilan bog'liq kamchiliklar

O'qituvchining noaniq, ishonchsiz, buzilgan talaffuzdagi nutqi, ortiqcha so'zlar, tushunarsiz jumlarlar dars sifatiga salbiy ta'sir qiladi. Bundan tashqari, tana tilini noto'g'ri ishlatish (masalan, doimiy yurish, qo'llarni bexosdan silkitish, auditoriyaga yuzlanmaslik) ham muhim muammolardan biridir.

Psixologik to'siqlar va ishonchsizlik

Ko'pgina o'qituvchilik faoliyatini endi boshlayotganlar mikrodars jarayonida hayajonlanadi, ishonchsizlikka duch keladi. Bu ularda ovozning pasayib ketishi, fikrni yo'qotish, nutqdagi pauzalar, noto'g'ri savollarga javob berish, muloqotga kirishmaslik kabi holatlarga olib keladi. Shu sababli, mikrodarsga psixologik tayyorgarlik muhimdir.

O'quvchilar roli bilan bog'liq sun'iylik

Mikrodarslarda o'quvchilar roli ko'pincha boshqa talabalar yoki guruhdoshlar tomonidan ijro etiladi. Bu esa real muhitdan farqli ravishda sun'iylik yaratadi. Talabalar "o'quvchi rolida" bo'lishni to'g'ri bajara olmasligi yoki kulgi, hazil bilan darsga xalaqit berishi mumkin. Bu esa o'qituvchini chalg'itadi va dars sifati pasayishiga olib keladi.

Vizual yoki texnik vositalardan noto'g'ri foydalanish

Mikrodarsda ko'pincha vizual yordamchi vositalar (slaydlar, interaktiv doskalar, grafiklar) qo'llaniladi. Ammo ularni joyida ishlatmaslik, ularga haddan ortiq tayanish yoki ularni o'qituvchining o'rniga ishlatishga harakat qilish dars samaradorligini pasaytiradi. Shuningdek, texnik nosozliklar ham vaqtni yo'qotishga sabab bo'ladi.

Refleksiya va tahlil jarayonining sathiy amalga oshirilishi

Darsdan so'ng o'qituvchi o'z ustida ishlashi kerak. Agar refleksiya (o'z ustida fikr yuritish) yuzaki o'tsa, tanqidiy fikrlar inobatga olinmasa yoki muammolar inkor qilinsa, pedagogik rivojlanish yuz bermaydi. Mikrodars maqsadi — o'zini baholash va takomillashtirish ekanini unutmaslik zarur.

O'quvchi bilan samarali muloqot o'rnatilmasligi

O'qituvchi dars davomida o'quvchi (yoki "rol o'ynayotgan talaba") bilan interaktiv muloqot o'rnatmasa, bu darsni monolog shakliga aylantiradi. Bu esa darsda qiziqishning pasayishiga, o'zaro aloqaning yo'qolishiga olib keladi. Samarali savol-javob, fikr almashinuvi va faol ishtirok muhim omillardir.

Muammolarga nisbatan tayyorlikning pastligi

Darsda kutilmagan vaziyatlar yuzaga kelishi mumkin: savolga javob topilmasligi, talabalar noto'g'ri rol ijro etishi, vaqt tugashi yoki dars rejasi ishlamasligi. Bunday holatlarga tayyor bo'lmaslik o'qituvchining sarosimaga tushishiga va darsni davom ettira olmasligiga olib keladi. Har doim muqobil reja bo'lishi muhim.

Mikrodarsda yuzaga keladigan muammolar asosan pedagogik, metodik, texnik va psixologik xatolar bilan bog'liq. Ularni aniqlash, tahlil qilish va takomillashtirish jarayoni mikrodarsning eng muhim maqsadlaridan biridir. Har bir o'qituvchi bu muammolarni amaliyot orqali aniqlab, ularni bartaraf etishni o'rganadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Huquqiy-me'yoriy hujjatlar

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF-60-son Farmoni, - T.: 2022.

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5712-son Farmoni, - T.: 2019.

3.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi "2022-2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida" PF-134-son Farmoni, - T.: 2022.

4.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-79 son Farmoni, - T.: 2023.

5.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-231-son qarori, - T.: 2024.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari

1. Mirziyoyev Sh.M., Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017-yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017-yil 14-yanvar /o'Sh.M. Mirziyoyev. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 104 b.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2020-yil 29-dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasi. (2020-yil 29-dekabr).

Fanga oid adabiyotlar

1.Sharipov Sh., Zokirov I., Tohirov O'. va b. Umumiy o'rta ta'limning kasbga yo'naltirilgan mazmunini klaster texnologiyalari. Metodik tavsiyanoma. – T.: «ABU MATBUOT-KONSALT», 2012.

2.Sharipov Sh.S., Vorobyov A.I., Muslimov N.A., Ismoilova M. Kasb ta'limi pedagogikasi. - Toshkent., 2005. - 58 b.

3.Tolipova J. Pedagogik kvalimetriya. O'quv qo'llanma. TDPU. – Toshkent. 2017. 160 bet

4. Tony Wagner. “The Global Achievement Gap: Why Even Our Best Schools Don’t Teach the New Survival Skills Our Children Need - and What We Can Do About it” Aug. 2009.

5. Trilling B., Fadel Ch. “21st Century Skills: Learning for Life in Our Times”. ISBN: 978-0-470-55391-6 September 2009 Jossey-Bass 256 Pages.

6. Valijonov R. va boshq. Menejment asoslari: Kasb-hunar kollejlari uchun darslik o‘R. Valijonov, O. Qobulov, A. Ergashev. – T.: “Sharq”, 2002.—208 b.

7. World Economic Forum. Platform for Shaping the Future of the New Economy and Society. Schools of the Future Defining New Models of Education for the Fourth Industrial Revolution. Geneva Switzerland. January 2020.

8. Xojiyev E. Davlat va jamiyat boshqaruvining huquqiy asoslari. /o‘Toshkent. – “Yangi kitob”, 2017. 257 bet.

9. Yo‘ldoshev N.K. Menejment asoslari va biznes reja: darslik o‘N.K. Yo‘ldoshev, S.Sh. Yusupov, G.E. Zaxidov. – Toshkent: – O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017. – 252 bet.

3.4. “Maxsus maktab tarbiyachilarining kunlik mashg‘ulotini loyihalash asoslari” moduli

4-mavzu: Mashg‘ulotni samarali loyihalash va o‘tkazish usullari (2 soat amaliy mashg‘ulot)

REJA

1. Mashg‘ulot loyihalashning asosiy tamoyillari
2. Interfaol metodlardan foydalanish
3. Mashg‘ulot samaradorligini oshirish usullari
4. Mashg‘ulotni takomillashtirish yo‘llari

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR
O‘quv modul	3.4. “Maxsus maktab tarbiyachilarining kunlik mashg‘ulotini loyihalash asoslari” moduli
Mavzu	4-mavzu: Mashg‘ulotni samarali loyihalash va o‘tkazish usullari
Davomiyligi	80 daqiqa

Mashg'ulot ning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko'nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqqa	Metodlar	Zarur jihozla r	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tushuntirish Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish	15	Taqdimot, ko'rgazmalari tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.

5. Tahlil va muhokama	Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	Menti meter, 1- ish varag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Mashg'ulot loyihalashning asosiy tamoyillari deganda, ta'lim jarayonini samarali tashkil etish uchun mashg'ulotni puxta rejalashtirishda e'tibor berilishi kerak bo'lgan umumiy, metodik va didaktik yondashuvlar tushuniladi. Har qanday o'quv mashg'uloti o'z maqsadiga erishishi uchun uning shakli, mazmuni, metodlari va vositalari oldindan

puxta o'ylab chiqilishi lozim. Bu tamoyillar o'qituvchining pedagogik faoliyatini tizimli, samarali va maqsadga yo'naltirilgan holda tashkil etish imkonini beradi.

Mashg'ulotni loyihalash – bu uning maqsadini belgilash, natijani prognoz qilish, mazmunini shakllantirish, vaqtni rejalashtirish, didaktik material va metodlarni tanlash, baholash mezonlarini aniqlash kabi bosqichlarni o'z ichiga oladi.

Avvalo, mashg'ulot loyihasi o'quvchilarning yosh, psixologik va individual xususiyatlariga mos bo'lishi kerak. U o'quvchilarning fikrlashi, qiziqishi, bilim darajasi va mustaqil ishlash salohiyatini hisobga olib tuziladi.

Mashg'ulotni loyihalashda quyidagi asosiy tamoyillar muhim o'rin tutadi:

Maqsadga yo'naltirilganlik tamoyili:

Har qanday mashg'ulot aniq maqsadga ega bo'lishi kerak. Bu maqsad umumiy emas, balki o'quvchilarda qanday bilim, ko'nikma va kompetensiyalar shakllanishini ko'rsatadigan tarzda ifodalanadi. Maqsad mashg'ulotning barcha bosqichlariga asos bo'ladi va har bir faoliyat shu maqsadga xizmat qilishi lozim.

Sistemalilik va izchillik tamoyili:

Mashg'ulot mazmuni ta'lim dasturiga muvofiq bo'lishi, oldingi bilimlar bilan bog'liq holda tizimli va ketma-ketlikda tashkil etilishi zarur. Izchillik o'quvchilarning bilimlarni yaxshiroq o'zlashtirishi, ularni mustahkamlab borishida muhim rol o'ynaydi. Har bir yangi mavzu avvalgi bilimlarga tayangan holda berilishi kerak.

Faollik va mustaqillikni rag'batlantirish tamoyili:

Zamonaviy ta'limda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarni faol ishtirok etishga undovchi shaxs bo'lishi kerak. Mashg'ulotda o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, izlanishi, muammoni hal etishga urinishi uchun shart-sharoitlar yaratilishi lozim. Mashg'ulotda turli faol o'qitish metodlari (muammoli ta'lim, loyihaviy usul, interaktiv metodlar) qo'llanilishi talab etiladi.

Moslashuvchanlik tamoyili:

Har bir mashg'ulot o'quvchilarning qiziqishi, tayyorgarlik darajasi, sinf muhitiga moslashtirilgan bo'lishi kerak. Loyihalashtirishda o'qituvchi moslashuvchan bo'lishi, rejasini sharoitga qarab o'zgartira olishi zarur. Shuningdek, bu tamoyil o'qituvchining darsda turli usullardan foydalana olish qobiliyatini ham bildiradi.

Natijadorlik va tahlil qilish tamoyili:

Mashg'ulotni loyihalashda kutilayotgan natijani aniq belgilash muhimdir. Bu natija baholash mezonlari asosida o'lchanadigan, aniq ko'rinadigan bo'lishi kerak. Mashg'ulotdan keyin o'qituvchi o'z faoliyatini tahlil qiladi: maqsadga erishdimi, o'quvchilarning reaksiyasi qanday bo'ldi, nima yaxshi o'tdi va nimani yaxshilash kerak.

Innovatsionlik va zamonaviylik tamoyili:

Bugungi ta'lim texnologiyalarining o'zgaruvchanligi shuni taqozo etadiki, mashg'ulotlar zamon talabiga javob berishi, yangilikka ochiq bo'lishi kerak. Loyihalashda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan, interaktiv vositalardan,

vizual taqdimotlardan foydalanish muhimdir. Bu o'quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi va ularning bilim olish jarayonini faollashtiradi.

Shaxsga yo'naltirilganlik tamoyili:

Har bir o'quvchi individual shaxs sifatida qaralishi lozim. Mashg'ulotni loyihalashda ularning individual ehtiyojlari, o'rganish uslublari va psixologik xususiyatlari hisobga olinadi. Bu tamoyil har bir o'quvchining o'z salohiyatini to'liq ochib berishga imkon yaratadi.

Qisqa muddatli va uzoq muddatli rejalashtirish uyg'unligi Mashg'ulot loyihasi alohida bir dars doirasidagina emas, balki butun mavzu yoki kurs doirasida rejalashtirilgan bo'lishi kerak. Har bir mashg'ulot keyingi mashg'ulotlar uchun poydevor bo'lishi lozim. Shu bois, qisqa muddatli reja (dars) va uzoq muddatli reja (kurs, mavzu) bir-biri bilan uyg'un bo'lishi zarur.

Mavzuning hayotiylik bilan bog'liqligi:

O'quvchilar mashg'ulot davomida o'rganayotgan bilim va ko'nikmalarining kundalik hayotdagi ahamiyatini ko'rishlari kerak. Mashg'ulot mavzusi real hayotga bog'langan bo'lsa, ularni ko'proq jalb qiladi, o'rganishga motivatsiyani oshiradi. Shu sababli, mashg'ulotlar hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar bilan boyitilishi lozim.

Mashg'ulotni samarali loyihalash o'qituvchining kasbiy mahorati, metodik bilimlari va pedagogik yondashuviga bog'liq. Yuqoridagi tamoyillarga rioya qilgan holda rejalashtirilgan mashg'ulotlar o'quvchilarda chuqur bilim, mustahkam ko'nikma va mustaqil fikrlash salohiyatini shakllantiradi. Har bir o'qituvchi bu tamoyillarni o'z faoliyatiga uyg'unlashtirib, ularni ijodiy tarzda qo'llashi zarur.

Mashg'ulotni rejalashtirish bosqichlari — bu ta'lim jarayonini muvaffaqiyatli va samarali olib borish uchun mashg'ulotni oldindan tartibli, maqsadga yo'naltirilgan tarzda tashkil etish jarayonining asosiy qadamlari hisoblanadi. Rejalashtirish nafaqat darsning oqimini belgilaydi, balki o'qituvchining o'zini ishonchli tutishiga, mashg'ulotni aniq, mazmunli va maqsadga muvofiq o'tkazishga zamin yaratadi.

Mashg'ulotni rejalashtirish jarayoni strategik fikrlash, didaktik yondashuv va ijodkorlikni o'z ichiga olgan tizimli faoliyatdir. Bu jarayon davomida o'qituvchi o'quvchilar kimligi, ularning qiziqishlari, bilish darajasi, mavjud sharoitlar va ta'lim maqsadini hisobga olib, darsning tuzilishini aniqlaydi.

Quyida mashg'ulotni rejalashtirishning asosiy bosqichlari keng yoritib beriladi:

1. Maqsadni aniqlash

Mashg'ulotni rejalashtirishda birinchi bosqich bu — aniq va o'lchanadigan ta'limiy maqsadni belgilashdir. Maqsad o'quvchilarda dars yakunida qanday bilim, ko'nikma, kompetensiyalar shakllanishini ko'rsatadi. Bu bosqichda o'qituvchi quyidagilarga e'tibor beradi:

– Mazkur mavzuni o'rganishdan asosiy maqsad nima?

- O‘quvchi dars yakunida nimalarni bilishi, tushunishi, amalda qo‘llay olishi kerak?
- Mazkur maqsad umumiy ta‘lim standartlariga qanday mos keladi?

2.O‘quvchilar xususiyatini tahlil qilish

Rejalashtirishda o‘quvchilarning yoshi, bilish darajasi, ilgari o‘zlashtirgan mavzulari, shaxsiy qiziqishlari va o‘rganish uslublarini hisobga olish muhimdir. Bu bosqichda o‘qituvchi o‘quvchilarning ehtiyojlariga mos metod va vositalarni tanlash imkoniga ega bo‘ladi. Aynan shu yondashuv darsni shaxsga yo‘naltirilgan qiladi.

3. Mazmunni tanlash va tuzish

Dars mavzusiga mos bilimlar, faktlar, misollar, tushunchalar aniqlanadi. Bu bosqichda o‘qituvchi:

- Asosiy g‘oyani aniqlaydi
 - Mavzuning ichki tuzilishini belgilaydi
 - Mavzuni qismlarga ajratadi (kirish, asosiy qism, xulosa)
- Mazmun ortiqcha yuklama, keraksiz tafsilotlardan holi, tushunarli va hayotga bog‘langan bo‘lishi kerak.

4. Mashg‘ulot shaklini tanlash

Mashg‘ulot qanday formatda o‘tkaziladi – bu ham rejalashtirishning muhim jihati. Mashg‘ulotlar an‘anaviy dars, amaliy mashg‘ulot, seminar, suhbat, muammoli dars, integratsiyalashgan dars, loyiha asosida o‘tiladigan dars ko‘rinishida bo‘lishi mumkin. Shakl tanlanayotganda o‘quvchilarning faol ishtiroki, mavzuning mazmuni va dars vaqti hisobga olinadi.

5. Ta‘lim metod va usullarini belgilash

Ta‘lim metodlari — bu o‘qituvchining bilimni yetkazish va o‘quvchining uni egallashdagi harakatlari yo‘nalishini belgilovchi yondashuvlardir. Rejalashtirishda dars mazmuniga eng mos metodlar tanlanadi: interaktiv metodlar (klaster, aqliy hujum, B-B-B), muammoli yondashuv, guruhli ish, individual topshiriqlar, savol-javob, tajriba, munozara va boshqalar. Har bir metod dars maqsadiga xizmat qilishi kerak.

6. O‘qitish vositalari va texnikalarini tanlash

Darsni boyitish va tushunarli qilish uchun vizual vositalar, elektron resurslar, interaktiv doska, prezentatsiyalar, plakatlar, namunaviy namoyishlar ishlatiladi. Rejalashtirishda bu vositalar oldindan tayyorlanadi, texnik sinovdan o‘tkaziladi. Ular darsni zerikarlilikdan holi qilib, o‘quvchilarni faol jalb etishga xizmat qiladi.

7. Mashg‘ulot tuzilishini aniqlash

Mashg‘ulotning har bir bosqichi (kirish, asosiy qism, yakuniy xulosa) aniq rejalashtiriladi.

- Kirish bosqichida e‘tiborni jalb etuvchi savol, muammo yoki motivatsiya beriladi
 - Asosiy bosqichda tushuntirish, amaliy faoliyat, savol-javoblar bo‘ladi
 - Yakuniy bosqichda xulosa, umumlashtirish, baholash va uyga vazifa beriladi
- Bu tuzilma darsning mantiqiy oqimda o‘tishini ta‘minlaydi.

8. Baholash mezonlarini aniqlash

Mashg'ulot natijalarini aniqlash uchun baholash mezonlari rejalashtiriladi. Bu mezonlar yordamida o'quvchilarning darsdagi faolligi, bilimni o'zlashtirish darajasi, mustaqil fikrlashi aniqlanadi. Baholash usullari sifatida og'zaki javob, yozma topshiriq, test, amaliy ish, kuzatuv va refleksiya ishlatiladi.

9. Refleksiya va tahlilni rejalashtirish

Mashg'ulotdan so'ng o'qituvchi o'z faoliyatini tahlil qilishi uchun refleksiya savollari tayyorlaydi. Bu savollar o'quvchilarga ham dars qanday o'tgani, nimalarni o'rgandilari haqida o'ylash imkonini beradi. Shu orqali o'qituvchi kelgusi darslarda nimalarni yaxshilash kerakligini aniqlaydi.

Xulosa qilib aytganda, mashg'ulotni rejalashtirish murakkab, ammo zaruriy jarayon bo'lib, u o'qituvchidan didaktik bilimi, tahlil qilish qobiliyati va ijodkorlikni talab qiladi. Har bir bosqich puxta o'ylab chiqilsa, dars samarali, qiziqarli va o'quvchilarga moslashgan holda o'tadi. Shu sababli, o'qituvchilar mashg'ulotni rejalashtirishni o'z kasbiy mahoratining ajralmas qismi sifatida ko'rishlari lozim.

Mashg'ulotni rejalashtirish bosqichlari — bu ta'lim jarayonini muvaffaqiyatli va samarali olib borish uchun mashg'ulotni oldindan tartibli, maqsadga yo'naltirilgan tarzda tashkil etish jarayonining asosiy qadamlari hisoblanadi. Rejalashtirish nafaqat darsning oqimini belgilaydi, balki o'qituvchining o'zini ishonchli tutishiga, mashg'ulotni aniq, mazmunli va maqsadga muvofiq o'tkazishga zamin yaratadi.

Mashg'ulotni rejalashtirish jarayoni strategik fikrlash, didaktik yondashuv va ijodkorlikni o'z ichiga olgan tizimli faoliyatdir. Bu jarayon davomida o'qituvchi o'quvchilar kimligi, ularning qiziqishlari, bilish darajasi, mavjud sharoitlar va ta'lim maqsadini hisobga olib, darsning tuzilishini aniqlaydi.

Quyida mashg'ulotni rejalashtirishning asosiy bosqichlari keng yoritib beriladi:

1. Maqsadni aniqlash

Mashg'ulotni rejalashtirishda birinchi bosqich bu – aniq va o'lchanadigan ta'limiy maqsadni belgilashdir. Maqsad o'quvchilarda dars yakunida qanday bilim, ko'nikma, kompetensiyalar shakllanishini ko'rsatadi. Bu bosqichda o'qituvchi quyidagilarga e'tibor beradi:

- Mazkur mavzuni o'rganishdan asosiy maqsad nima?
- O'quvchi dars yakunida nimalarni bilishi, tushunishi, amalda qo'llay olishi kerak?
- Mazkur maqsad umumiy ta'lim standartlariga qanday mos keladi?

2. O'quvchilar xususiyatini tahlil qilish

Rejalashtirishda o'quvchilarning yoshi, bilish darajasi, ilgari o'zlashtirgan mavzulari, shaxsiy qiziqishlari va o'rganish uslublarini hisobga olish muhimdir. Bu bosqichda o'qituvchi o'quvchilarning ehtiyojlariga mos metod va vositalarni tanlash imkoniga ega bo'ladi. Aynan shu yondashuv darsni shaxsga yo'naltirilgan qiladi.

3. Mazmunni tanlash va tuzish

Dars mavzusiga mos bilimlar, faktlar, misollar, tushunchalar aniqlanadi. Bu bosqichda o'qituvchi:

- Asosiy g'oyani aniqlaydi
 - Mavzuning ichki tuzilishini belgilaydi
 - Mavzuni qismlarga ajratadi (kirish, asosiy qism, xulosa)
- Mazmun ortiqcha yuklama, keraksiz tafsilotlardan holi, tushunarli va hayotga bog'langan bo'lishi kerak.

4. Mashg'ulot shaklini tanlash

Mashg'ulot qanday formatda o'tkaziladi – bu ham rejalashtirishning muhim jihati. Mashg'ulotlar an'anaviy dars, amaliy mashg'ulot, seminar, suhbat, muammoli dars, integratsiyalashgan dars, loyiha asosida o'tiladigan dars ko'rinishida bo'lishi mumkin. Shakl tanlanayotganda o'quvchilarning faol ishtiroki, mavzuning mazmuni va dars vaqti hisobga olinadi.

5. Ta'lim metod va usullarini belgilash

Ta'lim metodlari — bu o'qituvchining bilimni yetkazish va o'quvchining uni egallashdagi harakatlari yo'nalishini belgilovchi yondashuvlardir. Rejalashtirishda dars mazmuniga eng mos metodlar tanlanadi: interaktiv metodlar (klaster, aqliy hujum, B-B-B), muammoli yondashuv, guruhli ish, individual topshiriqlar, savol-javob, tajriba, munozara va boshqalar. Har bir metod dars maqsadiga xizmat qilishi kerak.

6. O'qitish vositalari va texnikalarini tanlash

Darsni boyitish va tushunarli qilish uchun vizual vositalar, elektron resurslar, interaktiv doska, prezentatsiyalar, plakatlari, namunaviy namoyishlar ishlatiladi. Rejalashtirishda bu vositalar oldindan tayyorlanadi, texnik sinovdan o'tkaziladi. Ular darsni zerikarlilikdan holi qilib, o'quvchilarni faol jalb etishga xizmat qiladi.

7. Mashg'ulot tuzilishini aniqlash

Mashg'ulotning har bir bosqichi (kirish, asosiy qism, yakuniy xulosa) aniq rejalashtiriladi.

- Kirish bosqichida e'tiborni jalb etuvchi savol, muammo yoki motivatsiya beriladi
 - Asosiy bosqichda tushuntirish, amaliy faoliyat, savol-javoblar bo'ladi
 - Yakuniy bosqichda xulosa, umumlashtirish, baholash va uyga vazifa beriladi
- Bu tuzilma darsning mantiqiy oqimda o'tishini ta'minlaydi.

8. Baholash mezonlarini aniqlash

Mashg'ulot natijalarini aniqlash uchun baholash mezonlari rejalashtiriladi. Bu mezonlar yordamida o'quvchilarning darsdagi faolligi, bilimni o'zlashtirish darajasi, mustaqil fikrlashi aniqlanadi. Baholash usullari sifatida og'zaki javob, yozma topshiriq, test, amaliy ish, kuzatuv va refleksiya ishlatiladi.

9. Refleksiya va tahlilni rejalashtirish

Mashg'ulotdan so'ng o'qituvchi o'z faoliyatini tahlil qilishi uchun refleksiya savollari tayyorlaydi. Bu savollar o'quvchilarga ham dars qanday o'tgani, nimalarni o'rgandilari

haqida o'ylash imkonini beradi. Shu orqali o'qituvchi kelgusi darslarda nimalarni yaxshilash kerakligini aniqlaydi. Mashg'ulotni rejalashtirish murakkab, ammo zaruriy jarayon bo'lib, u o'qituvchidan didaktik bilimi, tahlil qilish qobiliyati va ijodkorlikni talab qiladi. Har bir bosqich puxta o'ylab chiqilsa, dars samarali, qiziqarli va o'quvchilarga moslashgan holda o'tadi. Shu sababli, o'qituvchilar mashg'ulotni rejalashtirishni o'z kasbiy mahoratining ajralmas qismi sifatida ko'rishlari lozim. Mashg'ulot samaradorligini oshirish – bu har qanday sohada, xoh u sport, ta'lim yoki professional faoliyat bo'lsin, yaxshi natijalarga erishish uchun muhim omil. Samaradorlikni oshirish uchun bir qator strategiyalar, yondashuvlar va amaliy usullarni qo'llash mumkin. Quyida ushbu mavzu keng yoritiladi, har bir jihat batafsil ko'rib chiqiladi va amaliy maslahatlar beriladi. Mashg'ulot samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishi aniq maqsadlar qo'yishdan boshlanadi. Maqsadlar aniq, o'lchanadigan, erishish mumkin, real va vaqt bilan cheklangan bo'lishi kerak. Masalan, umumiy “formamni yaxshilash” o'rniga, “uch oy ichida 5 km yugurishni 25 daqiqada bajarish” kabi aniq maqsad qo'yish samaradorlikni oshiradi. Bunday maqsadlar yo'nalishni belgilaydi va motivatsiyani oshiradi, chunki progressni kuzatish osonlashadi. Mashg'ulot jarayonini rejalashtirish ham muhim ahamiyatga ega. Reja mashg'ulotlarning chastotasini, intensivligini va davomiyligini hisobga olishi kerak. Rejalashtirishda individual imkoniyatlar va resurslarni hisobga olish zarur. Masalan, haftalik jadval tuzish va unda mashg'ulotlar, dam olish kunlari va qo'shimcha mashqlarni belgilash jarayonni tartibli qiladi. Reja moslashuvchan bo'lishi kerak, chunki kutilmagan holatlar yuzaga kelishi mumkin. Shu bilan birga, uzoq muddatli va qisqa muddatli rejalar birgalikda ishlab chiqilishi samaradorlikni yanada oshiradi. Mashg'ulotlarda diqqatni jamlash va chalg'imaslikni ta'minlash uchun muhitni to'g'ri tashkil qilish lozim. Masalan, sport zalida bo'lsangiz, telefonni o'chirish yoki bildirishnomalarni o'chirib qo'yish diqqatni mashg'ulotga qaratishga yordam beradi. Ta'lim yoki ish bilan bog'liq mashg'ulotlarda esa ish joyini tartibga keltirish, keraksiz narsalarni olib tashlash va tinch muhitni ta'minlash samaradorlikni oshiradi. Tashqi omillar qanchalik kam chalg'itsa, ichki motivatsiya va konsentratsiya shunchalik yuqori bo'ladi. Mashg'ulotlarning sifatini oshirish uchun texnikani doimiy ravishda takomillashtirish zarur. Masalan, sportda harakatlarning to'g'ri bajarilishiga e'tibor berish nafaqat samaradorlikni oshiradi, balki jarohatlanish xavfini ham kamaytiradi. Buning uchun murabbiylar yoki tajribali mutaxassislar bilan ishlash foydali bo'ladi. Agar mashg'ulot ta'lim bilan bog'liq bo'lsa, yangi usullar, masalan, vizual materiallar, interaktiv darslar yoki amaliy mashqlardan foydalanish bilimlarni yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi. Dam olish va tiklanish jarayoniga yetarlicha e'tibor berish samaradorlikni oshirishning muhim qismidir. Haddan tashqari mashg'ulotlar charchoq, motivatsiya yo'qolishi va hatto salbiy natijalarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun mashg'ulotlar orasida yetarlicha dam olish, sifatli uyqu va to'g'ri

ovqatlanishni ta'minlash zarur. Masalan, mushaklarni tiklash uchun sportchilar odatda mashg'ulotlardan keyin proteinli ovqatlar iste'mol qilishadi va etarli darajada suv ichishadi. Xuddi shunday, aqliy mashg'ulotlarda ham miya charchamasligi uchun qisqa tanaffuslar qilish va stressni boshqarish muhim. Mashg'ulot samaradorligini oshirishda feedback (qayta aloqa) muhim rol o'ynaydi. O'z natijalaringizni tahlil qilish, xatolarni aniqlash va ularni tuzatish uchun harakat qilish jarayonni yaxshilaydi. Buning uchun jurnal yuritish yoki progressni kuzatuvchi ilovalardan foydalanish mumkin. Masalan, sportchilar mashg'ulotlarini yozib boradi va vaqt o'tishi bilan qanday o'zgarishlar bo'lganini tahlil qiladi. Murabbiylar yoki hamkasblardan olingan konstruktiv fikrlar ham samaradorlikni oshirishga yordam beradi.

Motivatsiyani saqlab qolish samaradorlikni oshirishda katta ahamiyatga ega. Ichki motivatsiya – bu maqsadlarga erishish istagi, tashqi motivatsiya esa mukofotlar yoki boshqalarning qo'llab-quvvatlashi bo'lishi mumkin. Masalan, kichik yutuqlarni nishonlash, o'zingizni rag'batlantirish uchun kichik sovg'alar berish yoki guruh bo'lib mashg'ulot o'tkazish motivatsiyani oshiradi. Agar motivatsiya pasaysa, maqsadlarni qayta ko'rib chiqish yoki mashg'ulot formatini o'zgartirish foydali bo'ladi.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish mashg'ulot samaradorligini oshirishning samarali usullaridan biridir. Masalan, fitnes ilovalari yugurish masofasini, kaloriya sarfini yoki yurak urishini kuzatishga yordam beradi. Ta'lim sohasida esa onlayn platformalar, videodarslar va sun'iy intellekt asosidagi vositalar bilimlarni sinash va takomillashtirish imkonini beradi. Texnologiyalar jarayonni qiziqarli va interaktiv qiladi, bu esa ishtirokchilarning faolligini oshiradi.

Mashg'ulotlarda turli xillikni ta'minlash ham samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Doimiy ravishda bir xil mashqlarni bajarish monotonlikka olib keladi va motivatsiyani pasaytiradi. Masalan, sportda kardio, kuch mashqlari va cho'zish mashqlarini aralashtirish tanani har tomonlama rivojlantiradi. Ta'limda esa turli usullar – guruh muhokamalari, amaliy mashqlar yoki loyihalar – qiziqishni oshiradi va bilimlarni mustahkamlaydi.

O'z-o'zini boshqarish va intizom ham samaradorlikni oshirishda muhimdir. Vaqtni to'g'ri boshqarish, mashg'ulotlarga doimiy rioya qilish va o'z majburiyatlariga sodiq qolish jarayonni barqaror qiladi. Masalan, har kuni ma'lum bir vaqtda mashg'ulot o'tkazish odatga aylanadi va bu uzoq muddatda yaxshi natijalarga olib keladi. Shu bilan birga, o'z-o'zini hurmat qilish va haddan tashqari bosim qilmaslik muvozanatni saqlashga yordam beradi.

Guruh mashg'ulotlari yoki jamoaviy ishlarni tashkil qilish samaradorlikni oshirishning yana bir usuli hisoblanadi. Guruhda ishlash raqobat va hamkorlik muhitini yaratadi, bu esa ishtirokchilarni faolroq bo'lishga undaydi. Masalan, sportda guruh mashqlari qiziqarliroq bo'ladi, chunki ishtirokchilar bir-birini rag'batlantiradi. Ta'limda esa guruh loyihalari fikr almashish va yangi g'oyalarni keltirib chiqaradi.

Mashg'ulot samaradorligini oshirish ko'p jihatli yondashuvni talab qiladi. Aniq maqsadlar qo'yish, rejalashtirish, to'g'ri muhit yaratish, texnikani takomillashtirish, dam olish, feedback olish, motivatsiyani saqlash, texnologiyalardan foydalanish, turli xillikni ta'minlash, intizom va guruh ishlari – bularning barchasi birgalikda jarayonni samarali qiladi. Har bir inson o'z ehtiyojlari va imkoniyatlariga mos usullarni tanlashi mumkin, ammo eng muhimi – doimiy harakat qilish va o'z ustida ishlashdan to'xtamaslikdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Matyakubova Z. O'quvchilar bilimini baholashda ko'p tanlov javobli test toshiriqlaridan foydalanish metodi(umumiy biologiya misolida): ped.fan.nomz. ... dis. –T.: 2000. – 132 b.
2. Maxmudov. I. Boshqaruv psixologiyasi. “YUNAKS-PRINT” nashriyoti. – Toshkent, 2015.
3. Pardayev O.M. Menejment. O'quv qo'llanma. – T.: IQTISODIYOT DUNYOSI, 2019. – 261 bet.
4. Po'latov Sh. Ta'lim menejmenti yoxud ta'lim muassasasini ilmiy-metodik boshqarish strategiyasi. O'quv qo'llanma. /o'Toshkent – “Yosh kuch”, 2019.591 bet
5. Rahmatullayev D., Abdullayeva M. “Umumiy o'rta ta'lim tizimini boshqarish”. Toshkent – 2012.
6. Ruzvelt T. “Liderlik qonuniyatlari”. “Sharq Ziyo Zakovat” nashriyoti. Toshkent, 2021. – 228 bet.
7. Treysi B. “Lider shaxsiyati”. “ibook” nashriyoti. Toshkent, 2022. – 288 bet.
8. Xayitov A. “Inson resurslarini boshqarish”. Toshkyent – 2019.
9. Hasanov O. “Liderlar kitobi”. “Muharrir” nashriyoti. Toshkent, 2022. – 340 bet.

3.5. “Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish” moduli

1-mavzu. Xorijiy mamlakatlarda maxsus ehtiyojli bolalar ta’limi va tarbiyasi (2 soat nazariy mashg‘ulot)

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O‘quv modul	3.5. “Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish” moduli				
Mavzu	1-mavzu: Xorijiy mamlakatlarda maxsus ehtiyojli bolalar ta’limi va tarbiyasi				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o‘rta ta’lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko‘nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tushuntirish	15	Taqdimot, ko‘rgazmalari tushuntirish	1-12-slaydlar	O‘qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy

	Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish				jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1- ish varag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotda n qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Reja:

1. Global miqyosda maxsus ta'limning ahamiyati
2. Yaponiya tajribasi
3. Ijtimoiy integratsiya

Global miqyosda maxsus ta'limning ahamiyati katta, chunki u har bir shaxsning o'ziga xos ehtiyojlariga mos ta'lim olish huquqini ta'minlaydi va jamiyatning inklyuziv rivojlanishiga xizmat qiladi. Maxsus ta'lim nogironligi bo'lgan yoki o'quv jarayonida qiyinchiliklarga duch keladigan shaxslar uchun moslashtirilgan ta'lim usullari, resurslar va muhitni taklif etadi. Bu esa ularning bilim olish, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish va mustaqil hayot kechirish imkoniyatlarini oshiradi.

Birinchi navbatda, maxsus ta'lim shaxslarning individual imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga yordam beradi. Har bir insonning o'ziga xos qobiliyatlari va cheklovlari bor, shuning uchun moslashtirilgan ta'lim dasturlari orqali o'quvchilar o'z salohiyatlarini to'liq ochib, jamiyatda faol ishtirok etishi mumkin. Masalan, autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalar uchun vizual yordam vositalari yoki maxsus o'qitish usullari qo'llaniladi, bu ularning o'qish va muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Ikkinchidan, maxsus ta'lim ijtimoiy tenglik va adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Dunyo bo'ylab ko'plab mamlakatlarda nogironligi bo'lgan shaxslar ta'lim olishda kamsitishga duch keladi. Maxsus ta'lim tizimlari bunday to'siqlarni bartaraf etib, barchaga teng imkoniyatlar yaratadi. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, inklyuziv ta'lim dasturlari nogiron bolalarning maktabda qatnashish darajasini oshiradi va ularning uzoq muddatli ijtimoiy integratsiyasiga yordam beradi.

Uchinchidan, maxsus ta'lim iqtisodiy foyda keltiradi. Ta'lim olgan shaxslar ishchi kuchiga qo'shilishi, o'zlarini moddiy ta'minlashi va jamiyatga hissa qo'shishi mumkin. Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO) ma'lumotlariga ko'ra, nogiron shaxslarning ta'lim va kasbiy ko'nikmalarga ega bo'lishi ularning bandlik imkoniyatlarini 30-40% ga oshiradi, bu esa iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Nihoyat, maxsus ta'lim jamiyatda xilma-xillikka hurmat va inklyuziv madaniyatni shakllantiradi. O'quvchilar bir-birining farqlarini qabul qilishni o'rganadi, bu esa kamsitish va stereotiplarni kamaytiradi. Dunyo bo'ylab inklyuziv maktablarning ko'payishi, masalan, Kanada va Skandinaviya mamlakatlaridagi tajribalar, bunday yondashuvning ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashdagi muvaffaqiyatini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, maxsus ta'lim global miqyosda nafaqat shaxslarning hayot sifatini yaxshilaydi, balki ijtimoiy adolat, iqtisodiy barqarorlik va inklyuziv jamiyat qurishga xizmat qiladi. Bu jarayon davlatlar, xalqaro tashkilotlar va mahalliy jamoalarning hamkorligini talab qiladi.

Yaponiyada maxsus ta'lim tizimi global miqyosda o'ziga xos yondashuvi va tajribasi bilan ajralib turadi. Quyida Yaponiya tajribasi asosida maxsus ta'limning asosiy

jihatlari yoritiladi. Yaponiyada maxsus ta'lim nogironligi bo'lgan bolalarni jamiyatga integratsiya qilish va ularning mustaqilligini ta'minlashga qaratilgan. MEXT (Ta'lim, madaniyat, sport, fan va texnologiya vazirligi) ma'lumotlariga ko'ra, maxsus ta'lim nogiron bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ularning qobiliyatlarini to'liq rivojlantirish va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishlarini maqsad qiladi. Bu tizim turli shakllarda amalga oshiriladi: maxsus maktablar, oddiy maktablardagi maxsus sinflar va resurs xonalari orqali. Yaponiyada maxsus ta'limning uchta asosiy usuli qo'llaniladi. Birinchisi, nogironligi og'ir bo'lgan bolalar uchun maxsus maktablar (Schools for Special Needs Education) mavjud bo'lib, ular bolalarni maxsus o'quv dasturlari va ko'p sonli o'qituvchilar bilan ta'minlaydi. Ikkinchisi, oddiy maktablarda maxsus sinflar tashkil qilinadi, bu yerda nogironligi engilroq bo'lgan bolalar o'qitiladi. Uchinchisi, resurs xonalari tizimi bo'lib, unda nogiron bolalar haftada bir necha marta maxsus ko'rsatmalar olish uchun maxsus xonalarga boradilar, lekin asosan oddiy sinflarda o'qiydilar. 2007-yilda qonunchilikdagi o'zgarishlar natijasida maxsus maktablar bir nechta nogironlik turlarini qamrab oladigan tarzda qayta tashkil etildi, bu esa turli ehtiyojlarga ega bolalarga moslashishni osonlashtirdi. Yaponiyada inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha sa'y-harakatlar 2007-yilda BMTning Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasini ratifikatsiya qilishdan so'ng kuchaydi. Ammo amalda inklyuziv ta'limning joriy etilishi bir qator qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Masalan, ko'plab oddiy maktablarda maxsus ta'lim bo'yicha malakali o'qituvchilar yetishmaydi va bu bolalarga yetarlicha yordam berishni qiyinlashtiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yapon o'qituvchilari inklyuziv ta'limni ideal deb hisoblasalar-da, uni amalda joriy etishni qiyin deb bilishadi, chunki individual ehtiyojlarni qondirish va maktab muhitida tibbiy yordam tizimini ta'minlashda muammolar mavjud. Yaponiyada maxsus ta'limning ijobiy jihatlardan biri jamiyatning nogiron bolalarni qabul qilish madaniyatidir. Masalan, Sanyo Onoda shahrida mahalliy aholi va maktablar nogiron bolalarni jamiyatning qimmatli a'zolari sifatida qabul qiladi va ularning ta'lim muhitini yaxshilash uchun birgalikda harakat qiladi. Bu yondashuv bolalarning keyingi hayotda jamiyatda faol ishtirok etishiga zamin yaratadi. Ammo tizimda kamchiliklar ham mavjud. Yaponiyada maxsus ta'lim ko'pincha segregatsiyaga asoslangan bo'lib, nogiron bolalar oddiy sinflardan ajratilgan holda o'qitiladi. So'nggi yillarda maxsus maktablarda o'qiydigan bolalar soni oshib bormoqda, bu esa inklyuziv ta'lim g'oyasiga zid keladi. 2015-yilgi ma'lumotlarga ko'ra, maxsus maktablarda o'qiydigan bolalar soni 140,000 ga yetdi, bu 10 yil oldingiga nisbatan 36% ga ko'pdur. Bu holat Yaponiyaning inklyuziv ta'lim bo'yicha xalqaro majburiyatlariga mos kelmasligi bois BMT tomonidan tanqid qilingan. Yaponiya tajribasidan o'rganish mumkin bo'lgan asosiy saboq shuki, maxsus ta'lim tizimi jamiyatning madaniy qadriyatlariga mos ravishda shakllantirilishi kerak. Yaponiyada nogiron bolalarni qabul qilish madaniyati kuchli bo'lsa-da, tizim hali ham inklyuzivlikni to'liq ta'minlay olmayapti. Bu esa maxsus ta'limni rivojlantirishda

nafaqat infratuzilma, balki o'qituvchilar malakasini oshirish va qonunchilikni takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi. Skandinaviya modeli dunyo bo'yicha eng ilg'or va insonparvar ta'lim tizimlaridan biri hisoblanadi. Ushbu model, ayniqsa, maxsus ta'lim sohasida o'zining inklyuziv yondashuvi, tenglikka asoslangan tamoyillari va har bir bolaning imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga qaratilgan yondashuvi bilan ajralib turadi. Skandinaviya mamlakatlari – Shvetsiya, Norvegiya, Daniya va Finlyandiya – maxsus ta'limni umumiy ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida qaraydilar. Bu yondashuv nogironligi bor bolalarning jamiyatga to'laqonli integratsiyasini ta'minlashga xizmat qiladi. Skandinaviya modelida maxsus ta'limga nisbatan asosiy yondashuv – bu inklyuzivlikdir. Bu degani, imkon qadar ko'proq o'quvchilar odatiy sinflarda, o'z tengdoshlarining yonida tahsil olishlari kerak. Maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun alohida sinflar yoki maktablar mavjud bo'lishi mumkin, lekin bu faqat zarurat tug'ilgandagina amalga oshiriladi. Aksariyat hollarda ular uchun moslashtirilgan o'quv materiallari, yordamchi texnologiyalar va pedagogik yordam ko'rsatiladi, biroq ular odatiy sinfda qoladi. Ushbu modelning yana bir muhim jihati bu erta aralashuv tizimining mavjudligidir. Bolaning rivojlanishida har qanday og'ishlar ilk yoshdan aniqlanadi va unga mos ravishda yordam ko'rsatish boshlanadi. Bu jarayon bolalar bog'chalaridayoq yo'lga qo'yiladi. Erta bosqichda ko'rsatilgan yordam keyinchalik yanada og'irroq ta'lim ehtiyojlarining oldini olishga xizmat qiladi. Skandinaviya davlatlarida o'qituvchilar yuqori malakaga ega bo'lishi talab etiladi. Ular o'z sohasida chuqur bilimga ega bo'lishlari bilan birga, psixologik yondashuv, ijtimoiy muomala va individual o'quv rejalarini ishlab chiqish bo'yicha ham tayyorgarlikdan o'tgan bo'ladi. O'qituvchilarga doimiy ravishda malaka oshirish imkoniyati taqdim etiladi, bu esa ularning zamonaviy yondashuvlardan xabardor bo'lib qolishlarini ta'minlaydi. Finlyandiya tajribasida, masalan, maxsus ehtiyojli bolalar uchun “uch bosqichli qo'llab-quvvatlash tizimi” ishlab chiqilgan. Bu tizimda avval umumiy pedagogik yordam, keyinroq moslashtirilgan o'qitish, va eng so'nggi bosqichda maxsus ta'lim rejaları qo'llaniladi. Har bir bosqichda bolaning ehtiyojlari doimiy monitoring qilinadi va kerakli holatda tegishli choralar ko'riladi. Skandinaviya modeli, shuningdek, ota-onalarning ta'lim jarayonidagi ishtirokini kuchli qo'llab-quvvatlaydi. Har bir bola uchun ishlab chiqiladigan individual ta'lim rejasi – bu faqat pedagoglar tomonidan emas, balki ota-onalar, psixologlar va boshqa mutaxassislar bilan hamkorlikda amalga oshiriladi. Bu esa bolaga ko'rsatilayotgan yordamning yanada muvofiqlashtirilgan bo'lishiga yordam beradi. Yana bir e'tiborga molik jihat – bu ijtimoiy yordam va davlat tomonidan moliyalashtirishning yuqori darajasidir. Maxsus ta'lim xizmatlari to'liq yoki deyarli to'liq davlat tomonidan moliyalashtiriladi, bu esa barcha bolalarning imkoniyatlari teng bo'lishini kafolatlaydi. Bundan tashqari, nogiron bolalarning oila a'zolari uchun ham psixologik va ijtimoiy yordam tizimi yaxshi yo'lga qo'yilgan.

Shuningdek, skandinav ta'lim tizimida hissiy salomatlik va farovonlikka alohida e'tibor qaratiladi. Maxsus ehtiyojli bolalarning nafaqat akademik rivojlanishi, balki ularning ijtimoiy integratsiyasi, ruhiy holati va umumiy hayot sifati ham ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Shu sababli, maktablarda psixologlar, ijtimoiy pedagoglar va yordamchi xodimlar doimiy faoliyat olib boradi. Umuman olganda, Skandinaviya modeli maxsus ta'limni inson huquqlari, tenglik va inklyuziya tamoyillariga asoslanib tashkil etadi. Ushbu yondashuv nafaqat maxsus ehtiyojli bolalar, balki jamiyatning barcha a'zolari uchun ijobiy ijtimoiy o'zgarishlarni ta'minlashga xizmat qiladi. Germaniya va Fransiya maxsus ta'lim tizimlari yevropacha qadriyatlar, inson huquqlari va ijtimoiy integratsiya tamoyillariga asoslangan. Har ikkala mamlakat ham maxsus ehtiyojli bolalarga sifatli ta'lim berish, ularning jamiyatga to'laqonli qo'shilishlarini ta'minlash hamda individual ehtiyojlarini inobatga olishga harakat qilmoqda. Biroq bu ikki davlatning yondashuvlarida sezilarli farqlar mavjud: Germaniya an'anaviy ajratilgan tizimdan inklyuziv ta'lim sari asta-sekin o'tishni boshlab yuborgan bo'lsa, Fransiya bir necha yildan buyon inklyuziv modelni faol qo'llab-quvvatlamogda. Germaniyada maxsus ta'lim ko'p yillar davomida ajratilgan (segregatsiyalashgan) model asosida olib borilgan. Bu tizimda nogiron yoki o'qish qobiliyatida muammosi bo'lgan o'quvchilar alohida maxsus maktablarga – *Sonderschule* yoki *Förderschule* deb ataladigan ta'lim muassasalariga yuborilgan. Ushbu maktablar nogironlik turi yoki ta'lim ehtiyoji asosida ixtisoslashgan: aqliy zaiflik, jismoniy nogironlik, eshitish yoki ko'rish bilan bog'liq muammolar va boshqalar uchun alohida maktablar mavjud. So'nggi yillarda Germaniyada inklyuziv ta'lim tamoyillarini kengaytirish borasida faol islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu islohotlar Yevropa Ittifoqining inson huquqlari va ta'limga teng huquqli kirish tamoyillari asosida olib borilmoqda. Endilikda Germaniyada ko'plab federal yerlar (Bundesländer) maxsus ehtiyojli bolalarning umumiy ta'lim maktablarida o'qishini qo'llab-quvvatlamogda. Bu jarayonda maxsus pedagoglar, yordamchi xodimlar va terapevtlar bevosita umumiy sinflarda faoliyat yuritadi, bolalarning ehtiyojlariga qarab individual yondashuvlar qo'llaniladi. Germaniyada maxsus ta'limni tashkil etishda byurokratik tizim muhim rol o'ynaydi. Har bir bola uchun ta'lim yo'nalishi maxsus baholash jarayoni orqali aniqlanadi. Bu baholashda psixologlar, ijtimoiy ishchilar va pedagoglar ishtirok etadi. Natijada, bolaning maxsus maktabga yoki umumiy ta'lim maktabiga yuborilishi to'g'risida qaror qabul qilinadi. Ayrim tanqidchilar ushbu tizimni tanlab olish imkoniyati cheklangan va inklyuziyaga to'siq bo'lishi mumkin, deb baholashadi. Fransiyada esa maxsus ta'lim sohasida inklyuziv yondashuv ancha ilg'or bosqichga yetgan. Bu mamlakatda barcha bolalar, imkon qadar, oddiy maktablarda tahsil olishlari kerak, degan tamoyil kuchli asosga ega. Fransuz ta'lim tizimi “maktab hammaniki” (*l'école pour tous*) degan prinsipga asoslanadi. Inklyuziv ta'limni amalga oshirishda davlat tomonidan yirik sarmoyalar yo'naltirilgan bo'lib, har bir maktabda yordamchi mutaxassislar (AVS –

Auxiliaire de Vie Scolaire) mavjud. Ushbu yordamchilar nogiron bolalarga maktabda harakatlanish, darsda qatnashish va o'qituvchining ko'rsatmalarini bajara olishda ko'maklashadilar. Fransiyada maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun maxsus sinflar ham mavjud, biroq bu sinflar umumiy maktablar tarkibida faoliyat yuritadi. Masalan, *ULIS* (Unités Localisées pour l'Inclusion Scolaire) sinflari nogiron bolalarga individual yondashuv asosida ta'lim berishga xizmat qiladi. Bu sinflar orqali bolalar bir vaqtning o'zida umumiy sinfda ham, o'ziga mos muhitda ham bilim olish imkoniga ega bo'ladilar. Shuningdek, ba'zi hollarda bolalar haftaning ayrim kunlarida maxsus markazlarda logopedik, psixologik yoki fizioterapevtik xizmatlardan foydalanishadi. Fransuz modeli shuningdek, ota-onalar va mutaxassislar o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantiradi. Har bir maxsus ehtiyojli bola uchun *PPS* (Projet Personnalisé de Scolarisation) – ya'ni, shaxsiylashtirilgan ta'lim rejasi tuziladi. Bu reja bolaning rivojlanish ehtiyojlarini, qiyinchilik darajasini va unga ko'rsatiladigan yordamni aniq belgilab beradi. Bu jarayonda ota-onalar, o'qituvchilar, maxsus pedagoglar va tibbiy mutaxassislar ishtirok etadi. Shuningdek, Fransiyada inklyuziv ta'limni qonuniy asosda qo'llab-quvvatlovchi hujjatlar mavjud. 2005-yilgi maxsus qonun bilan har bir nogiron bola odatiy maktabda o'qish huquqiga ega ekanligi mustahkamlab qo'yilgan. Shu sababli maktablar infratuzilmasi (kirish yo'laklari, liftlar, moslashtirilgan sinf jihozlari) ham inklyuzivlikni ta'minlashga moslashtirilgan. Germaniya modeli an'anaviy ajratilgan tizimdan boshlab, asta-sekin inklyuziv ta'lim sari o'tmoqda. Unda hali-hanuz maxsus maktablar muhim o'rin tutsa-da, yangi yondashuvlar bolalarni umumiy ta'lim tizimiga integratsiya qilishni nazarda tutadi. Fransiya esa inklyuziv ta'limda ancha oldinda bo'lib, nogiron bolalarning huquqlarini qonuniy asosda mustahkamlab, ularga mos ta'lim muhitini yaratishga katta e'tibor qaratmoqda. Har ikkala modelda ham asosiy e'tibor bolalarning individual ehtiyojlarini qondirish va ularning jamiyatga to'liq qo'shilishiga yo'naltirilgan. Ijtimoiy integratsiya – bu nogironligi yoki maxsus ehtiyojlari bo'lgan shaxslarni jamiyatning barcha jabhalariga, ayniqsa, ta'lim tizimiga to'laqonli kiritish jarayonidir. Maxsus ta'limda ijtimoiy integratsiya – nafaqat o'quvchilarni umumiy sinflarga joylashtirish, balki ularni ijtimoiy hayotga faol qo'shish, ularning qadr-qimmatini hurmat qilish va teng huquqli ishtirokini ta'minlashni anglatadi. Bu yondashuv nafaqat pedagogik, balki insonparvarlik, axloqiy va ijtimoiy adolat tamoyillariga ham asoslanadi. Ijtimoiy integratsiyaning asosiy maqsadi – nogiron bolalarning o'z tengdoshlari bilan birga o'qishi, o'zini jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida his qilishi va kelajakda mustaqil yashashga tayyorlanishidir. Integratsiya faqat ta'lim muassasasining fizika muhitiga qo'shish emas, balki bu o'quvchilarning hissiy, ijtimoiy va madaniy hayotda ham faol bo'lishini anglatadi. Bu orqali ularning o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi, mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalari rivojlanadi.

Maxsus ta'limda ijtimoiy integratsiyani muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bir nechta omillar muhim hisoblanadi. Avvalo, ta'lim muassasalari jismoniy jihatdan moslashtirilgan bo'lishi kerak. Bu, ayniqsa, jismoniy imkoniyati cheklangan bolalar uchun dolzarbdir: mos kirish yo'laklari, liftlar, maxsus hojatxonalar, darsliklar va texnologiyalar mavjud bo'lishi zarur. Lekin bu faqat boshlang'ich bosqichdir. Yana bir muhim omil – bu o'qituvchilarning tayyorgarligi. O'qituvchilar faqat o'z fanini yaxshi bilish bilan cheklanmay, balki maxsus ehtiyojli o'quvchilar bilan ishlash bo'yicha maxsus malakaga ega bo'lishlari lozim. Ular o'z darslarini moslashtira olishlari, o'quvchilarning individual ehtiyojlariga javob beradigan usullarni qo'llay olishlari kerak. Shu bilan birga, ular sinfdagi boshqa o'quvchilarga ham inklyuzivlik haqida tushuncha berishlari, hamdardlik va hurmat hissini shakllantirishlari muhim. Ijtimoiy integratsiyaning samarali bo'lishi uchun o'quvchilarning o'zaro munosabatlari va sinf ichidagi ijtimoiy muhit ham katta ahamiyatga ega. Sinfdoshlarning maxsus ehtiyojli bolaga qanday munosabatda bo'lishlari, uni qabul qilishlari yoki rad etishlari integratsiya jarayonining ijobiy yoki salbiy yo'nalishda rivojlanishiga sabab bo'ladi. Shu sababli maktablarda empatiya, ijtimoiy muomala va ijobiy xulq-atvorni rivojlantiruvchi darslar va mashg'ulotlar o'tkazilishi tavsiya etiladi. Ota-onalarning roli ham ijtimoiy integratsiyada beqiyosdir. Har ikki tomon – maxsus ehtiyojli bolaning ota-onasi ham, sinfdoshlari yoki boshqa bolalarning ota-onalari ham ushbu jarayonga jalb qilinishi kerak. Ular farzandlariga boshqacha imkoniyatlarga ega bolalarni tushunishni, ularga mehr bilan yondashishni o'rgatishlari lozim. Shuningdek, ota-onalarning maktab va pedagogik jamoa bilan hamkorlikda ishlashi muhim bo'lib, bu bolaning ehtiyojlarini to'g'ri anglash va unga mos yordam choralari ishlab chiqishda yordam beradi. Ijtimoiy integratsiya doirasida maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun qo'shimcha xizmatlar ham zarur bo'ladi. Bu xizmatlar qatoriga logopediya, psixologik maslahat, kasbiy terapiya, yordamchi texnologiyalar va shaxsiy yordamchilar kiradi. Ushbu xizmatlar bola umumiy sinfda o'z tengdoshlari bilan birga o'qish imkoniyatiga ega bo'lishi uchun zarur vosita sifatida xizmat qiladi. Ijtimoiy integratsiya nafaqat maxsus ehtiyojli bolalar uchun foydali, balki butun jamiyat uchun ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon jamiyatda bag'rikenglikni oshiradi, turli farqlarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi va barqaror ijtimoiy muhitni yaratishga xizmat qiladi. Integratsiyalashgan maktabda ta'lim olgan bola katta hayotda ham xilma-xillikni qadrllovchi, ijtimoiy jihatdan mas'uliyatli fuqaroga aylanadi. Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy integratsiya – bu shunchaki ma'muriy yoki tashkiliy islohot emas, balki butun ta'lim tizimi va jamiyat madaniyatini o'zgartiruvchi chuqur jarayondir. U faqat infrastrukturaviy o'zgarishlar bilan emas, balki ong, munosabat va qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq. Maxsus ta'limda ijtimoiy integratsiyani amalga oshirish – bu har bir bolaning imkoniyatlarini tan olish, ularni rivojlantirishga sharoit yaratish va haqiqiy ijtimoiy adolatga intilishdir.

3.5. “Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish” moduli

2-mavzu: Maxsus maktab internatlar uchun pedagogik va boshqaruv texnologiyalari: xorij tajribasi

(2 soat amaliy mashg‘ulot)

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O‘quv modul	3.5. “Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish” moduli				
Mavzu	2-mavzu: Maxsus maktab internatlar uchun pedagogik va boshqaruv texnologiyalari: xorij tajribasi				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o‘rta ta’lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko‘nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.

3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Zamonaviy dagogik texnologiyalarni tushuntirish Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish 	15	Taqdimot, ko'rgazmal i tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	<ul style="list-style-type: none"> Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish 	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalarni hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1- ish varag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan

					qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltirildi.
--	--	--	--	--	--

REJA:

1. Xalqaro tajribaning ahamiyati va o'rganish zaruriyati

2. Boshqaruv tizimining innovatsion modellari

3. Xalqaro hamkorlikni kengaytirish

Xalqaro tajribaning ahamiyati va uni o'rganish zaruriyati ta'lim tizimi, xususan maxsus ta'lim sohasida nihoyatda muhimdir. Har bir davlat o'zining madaniyati, iqtisodiy imkoniyatlari va ijtimoiy strukturasi bilan kelib chiqqan holda ta'lim tizimini shakllantiradi. Biroq zamonaviy dunyoda inson huquqlari, inklyuzivlik, barqaror rivojlanish kabi global qadriyatlar barcha mamlakatlar uchun umumiy bo'lib, ularga erishish yo'lida boshqa davlatlarning tajribasini o'rganish va moslashtirish zarurati tug'iladi. Ayniqsa, maxsus ehtiyojli shaxslarning huquqlarini ta'minlash va ularga sifatli ta'lim berish borasida ilg'or xorijiy tajriba katta o'ringa ega.

Xalqaro tajriba avvalo mavjud muammolarni chuqur tahlil qilish va ularga yangicha, samarali yondashuvlar topish imkonini beradi. Har bir mamlakatda maxsus ta'limning tashkiliy shakllari, pedagogik yondashuvlari va infratuzilmasi turlicha. Masalan, Skandinaviya mamlakatlarida inklyuziv ta'limga kuchli urg'u berilgan bo'lsa, Germaniyada an'anaviy ajratilgan tizim mavjud, Fransiyada esa ijtimoiy integratsiya asosida o'ziga xos yondashuv shakllangan. Ushbu modellarning kuchli va zaif tomonlarini o'rganish orqali o'zimizga mos, milliy sharoitga moslashtirilgan tizimni shakllantirish mumkin bo'ladi.

Xalqaro tajribani o'rganish maxsus ta'lim tizimini modernizatsiya qilishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Ko'plab mamlakatlarda maxsus ehtiyojli bolalar uchun yaratilgan moslashtirilgan o'quv dasturlari, texnologiyalar, metodik materiallar va baholash tizimlari mavjud. Ularni o'rganish orqali mahalliy sharoitlarda mavjud bo'lgan ta'lim resurslarini yanada boyitish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va o'qituvchilarni yangicha metodikalarga o'rgatish mumkin.

Shuningdek, xalqaro tajriba ta'limda inson huquqlariga asoslangan yondashuvni shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. BMTning Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi, YUNESKOning "Ta'lim barchaga" dasturi va boshqa

xalqaro hujjatlar har bir bolaga teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishni majburiy deb belgilagan. Xalqaro tajribani o'rganish orqali bu huquqiy normalarning amalda qanday qo'llanilayotganini ko'rish, ularni milliy qonunchilikka tatbiq etish imkonini beradi.

Yana bir muhim jihat – bu o'qituvchilarning malakasini oshirish masalasidir. Ko'plab rivojlangan mamlakatlarda o'qituvchilarni maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashga tayyorlash uchun maxsus kurslar, sertifikat dasturlari, amaliyot markazlari mavjud. Ularni o'rganish orqali mahalliy o'quv dargohlarida o'qituvchilarni tayyorlash sifatini oshirish va yangi malaka standartlarini joriy etish mumkin.

Xalqaro tajriba orqali ota-onalarning ta'lim jarayonidagi ishtirokini kuchaytirish yo'llarini ham o'rganish muhim. Ayrim davlatlarda maxsus ehtiyojli bolalarning ota-onalari uchun psixologik maslahat, ijtimoiy ko'mak, huquqiy maslahatlar, hatto pedagogik treninglar ham tashkil etiladi. Bu esa ularning bolalarini ta'lim jarayonida faol qo'llab-quvvatlashiga xizmat qiladi. Bunday amaliyotni o'zlashtirish orqali oilalar va maktablar o'rtasida mustahkam hamkorlikni rivojlantirish mumkin.

Xalqaro hamkorlikning yana bir foydali jihati – bu tajriba almashinuvi, ilmiy-tadqiqot loyihalarida ishtirok etish, qo'shma dasturlar ishlab chiqish va tajribali mutaxassislarni jalb qilish imkonidir. Bu nafaqat maxsus ta'lim tizimining sifatini oshirishga, balki butun ta'lim tizimining zamonaviylashuviga xizmat qiladi.

Xalqaro tajribani o'rganish va undan foydalanish – bu mustaqil yo'l emas, balki yondashuvlar, g'oyalar, qadriyatlar va tajribalar bilan almashish orqali o'z milliy ta'lim tizimini takomillashtirishdir. Maxsus ta'lim sohasida bu ayniqsa dolzarb, chunki har bir bola, u qanday imkoniyatlarga ega bo'lishidan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish huquqiga egadir. Ushbu maqsadga erishishda dunyo tajribasi bizga yo'l ko'rsatuvchi mayoq bo'lib xizmat qiladi.

Adaptiv o'quv materiallari — bu maxsus ehtiyojli o'quvchilarning individual imkoniyatlari, o'rganish uslublari va rivojlanish darajalarini inobatga olgan holda ishlab chiqiladigan va ularga moslashtiriladigan o'quv resurslaridir. Maxsus ta'limda adaptiv o'quv materiallari o'quvchilarga bilimni qulay va samarali tarzda o'zlashtirish imkonini beradi. Ushbu materiallar har bir bolaning o'ziga xos ehtiyojlari, salomatlik holati, idrok qilish darajasi, nutq, eshitish yoki ko'rishdagi cheklovlarini hisobga olgan holda ishlab chiqiladi.

Adaptiv o'quv materiallari doirasiga matnli, grafik, audio, video va interaktiv vositalar kiradi. Ushbu materiallar bir necha shaklda bo'lishi mumkin: kattalashtirilgan shriftli matnlar, audio-kitoblar, braille yozuvidagi darsliklar, piktogramma va tasvirlar asosida tuzilgan ko'rsatmalar, ekran o'quvchilari bilan ishlovchi elektron resurslar, harakatlanish chekloviga ega o'quvchilar uchun sensorli qurilmalar bilan moslashtirilgan darsliklar va boshqalar. Bu vositalarning har biri alohida turdagi nogironligi bo'lgan o'quvchilar uchun o'ziga xos qulaylik yaratadi.

Masalan, eshitishda muammosi bo'lgan o'quvchilar uchun subtitrlar bilan ta'minlangan videodarslar yoki vizual belgilar bilan boyitilgan darsliklar ishlatiladi. Ko'rishda muammosi bo'lgan o'quvchilar esa ovozli kitoblar yoki braille yozuvida tayyorlangan materiallardan foydalanadilar. Aqliy rivojlanishida orqada qolgan bolalar uchun esa tushunarli tilda yozilgan, ko'p misollar va tasvirlar bilan boyitilgan soddalashtirilgan darsliklar tayyorlanadi. Bunday materiallar o'quvchining o'zlashtirish darajasiga moslab bosqichma-bosqich tuziladi.

Maxsus ta'lim uchun mo'ljallangan adaptiv materiallar nafaqat o'quvchilarni bilim bilan ta'minlash, balki ularning mustaqil fikrlashi, muloqot qilish ko'nikmasi, atrof-muhitni anglash va jamiyatga moslashuviga ham xizmat qiladi. Shuning uchun bu materiallar o'quvchilarning o'ziga xos o'rganish xususiyatlarini qo'llab-quvvatlaydigan shaklda ishlab chiqilishi kerak.

Adaptiv o'quv materiallari ko'pincha multimodal (ko'p sezgi organlariga ta'sir qiluvchi) bo'lib, bunda o'quvchiga bir vaqtning o'zida ko'rish, eshitish va harakat qilish imkoniyati beriladi. Masalan, interaktiv ekranlarda suratlar, matn va tovushli izohlar birgalikda ishlatilsa, bu o'quvchining materialni to'liq tushunish va eslab qolishiga yordam beradi.

Shuningdek, bunday materiallar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi individual yondashuvga xizmat qiladi. O'qituvchi har bir o'quvchi uchun o'ziga xos topshiriq, mashq yoki izoh tayyorlab bera oladi. Bu esa har bir o'quvchining rivojlanish jarayonini nazorat qilish va uni samarali yo'naltirish imkonini beradi.

Adaptiv materiallarni tayyorlashda texnologiyalardan keng foydalanish muhim. Elektron darsliklar, mobil ilovalar, maxsus dasturlar va onlayn platformalar orqali bu materiallar turli formatlarda taqdim etilishi mumkin. Bu esa o'quvchilarga o'zlariga qulay uslubda ta'lim olish imkonini beradi. Masalan, nogironligi bo'lgan bola uyda yoki shifoxonada bo'lgan taqdirda ham moslashtirilgan elektron resurslar orqali ta'lim olishda davom etishi mumkin.

O'qituvchilar va maxsus pedagoglar adaptiv o'quv materiallaridan foydalanishda ularga to'g'ri yondashuv, sinfdagi boshqa o'quvchilar bilan ham muvozanatni saqlash va inklyuziv muhit yaratish tamoyillariga rioya qilishlari lozim. Adaptiv materiallar o'quvchilarni alohidalash uchun emas, balki ularni umumiy ta'lim jarayoniga qo'shish va barobar ishtirokini ta'minlash uchun vosita sifatida qaraladi.

Adaptiv o'quv materiallari maxsus ta'lim tizimida asosiy resurs bo'lib xizmat qiladi. Ular o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olib, ularga to'laqonli ta'lim olish imkonini beradi, bilimlarni mustahkamlash, o'z-o'zini ifoda etish va jamiyatga integratsiyalashuv jarayonlarini tezlashtiradi. Shu sababli, bunday materiallarni ishlab chiqish, takomillashtirish va amaliyotda keng qo'llash bugungi kunda ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Maxsus ta'lim tizimini samarali tashkil etish va uning sifatini oshirishda boshqaruv tizimining innovatsion modellari muhim rol o'ynaydi. Innovatsion boshqaruv modeli – bu an'anaviy usullardan farqli ravishda zamonaviy texnologiyalar, ilg'or yondashuvlar, interaktiv vositalar va raqamli infratuzilmalarga asoslangan boshqaruv shaklidir. Maxsus ta'lim sohasida bunday modellar o'quvchilarning ehtiyojlarini chuqur tahlil qilish, resurslarni samarali taqsimlash va ta'lim jarayonini moslashtirish orqali yuqori natijalarga erishishni ta'minlaydi.

Innovatsion boshqaruv modellarining birinchi asosiy jihat – bu tizimning markazlashtirilmagan, ya'ni muvozanatli va muxtor tarzda faoliyat yuritishidir. Har bir maktab, muassasa yoki maxsus ta'lim markazi o'zining lokal ehtiyojlari va imkoniyatlariga qarab qarorlar qabul qilish erkinligiga ega bo'lishi, shu bilan birga umumiy strategik yo'nalishga muvofiq harakat qilishi kerak. Bunda davlat darajasida umumiy siyosat ishlab chiqiladi, lekin u joylardagi real vaziyatga mos tarzda joriy etiladi.

Shuningdek, innovatsion boshqaruv modellarida raqamli texnologiyalarga asoslangan boshqaruv tizimlari keng qo'llaniladi. Masalan, o'quvchilarning rivojlanishini kuzatish, tahlil qilish va ularga individual rejalashtirishni amalga oshirish uchun elektron platformalar, onlayn monitoring tizimlari va ma'lumotlar bazasi tizimlari ishlab chiqiladi. Bu orqali har bir o'quvchining ehtiyoji, yutuqlari va muammolari doimiy nazorat ostida bo'lib, ularga tezkor pedagogik va psixologik yordam ko'rsatilishi mumkin.

Innovatsion boshqaruv yondashuvlaridan yana biri bu tarmoq asosida boshqaruvdir. Bunda maktablar, maxsus ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash tashkilotlari, nodavlat sektor, ota-onalar va jamiyat a'zolari o'zaro hamkorlikda ishlaydi. Bu yondashuv har bir tomonning resursi va tajribasini umumiy maqsad – bolaga to'laqonli ta'lim va rivojlanish muhitini yaratishga yo'naltirish imkonini beradi. Masalan, pedagoglar bolaning o'quv faoliyatini, shifokorlar esa sog'lig'ini nazorat qiladi, psixologlar esa ijtimoiy-muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Maxsus ta'limda boshqaruvning innovatsion modeli shuningdek o'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish tizimiga ham yangicha yondashuvni talab etadi. Bunda an'anaviy seminarlar o'rniga interaktiv treninglar, masofaviy o'quv kurslari, tajriba almashish platformalari va mentorlik dasturlari joriy etiladi. Bu usullar orqali pedagoglar zamonaviy metodikalar, individual yondashuv, differensial ta'lim va texnologiyalarni samarali qo'llashni o'rganadilar.

Innovatsion boshqaruv modellarining yana bir muhim jihat – bu baholash tizimidagi yangiliklardir. An'anaviy statistik hisobotlar o'rniga interaktiv tahliliy tizimlar joriy qilinadi, ular orqali har bir muassasa faoliyatining kuchli va zaif tomonlari aniqlanadi, muammolarni hal qilish bo'yicha strategiyalar ishlab chiqiladi. Masalan,

o'quvchi natijalarini sun'iy intellekt asosida tahlil qilish, rivojlanish trayektoriyasini bashorat qilish, mos o'qitish metodikasini tanlash imkoniyati yaratiladi.

Shu bilan birga, innovatsion boshqaruv modeli – bu insoniy omilga asoslangan boshqaruvdir. Har bir bola, har bir o'qituvchi, ota-ona yoki yordamchi xodim tizimning faol ishtirokchisiga aylanishi, ularning fikri, ehtiyoji va takliflari hisobga olinishi kerak. Bunda ochiqlik, ishonch va hamkorlik tamoyillari ustuvor ahamiyat kasb etadi. Innovatsion yondashuv bu jarayonlarni interaktiv usullar, so'rovnomalar, onlayn suhbatlar, ota-onalar klublari, inklyuziv forumlar orqali amalga oshirish imkonini beradi.

Maxsus ta'limda innovatsion boshqaruv modellari — bu ta'lim sifatini oshirishga, o'quvchilar ehtiyojlarini chuqurroq anglashga va ularning har tomonlama rivojlanishiga yo'naltirilgan zamonaviy boshqaruv yondashuvlaridir. Bunday model ta'lim tizimini faqat ma'muriy boshqaruv emas, balki insonparvarlik, raqamli texnologiyalar, tarmoq hamkorligi va o'zaro mas'uliyat asosida tashkil etishni ko'zda tutadi. Innovatsion boshqaruv orqali maxsus ta'lim yanada inklyuziv, samarali va barqaror tizimga aylanishi mumkin.

Maxsus ta'lim sohasida o'qituvchilarning malakasini oshirish — bu ta'lim sifatini ta'minlash, o'quvchilarning ehtiyojlariga to'laqonli javob berish va ularning rivojlanishini samarali qo'llab-quvvatlashning muhim yo'nalishidir. Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda pedagogdan nafaqat o'quv fanlarini bilish, balki chuqur psixologik, metodik va ijtimoiy tayyorgarlik talab etiladi. Shu bois, malaka oshirish jarayoni maxsus ta'limning o'ziga xosligi va dolzarb ehtiyojlarini inobatga olgan holda tashkil etilishi kerak.

Maxsus ta'lim o'qituvchilari uchun malaka oshirish bir necha asosiy yo'nalishlarda olib boriladi. Avvalo, bu metodik va didaktik yondashuvlarni yangilashdir. Bunda o'qituvchilar differensial ta'lim, individual yondashuv, adaptiv metodlar, inklyuziv muhit yaratish usullari bo'yicha bilim va ko'nikmalarini mustahkamlashadi. Maxsus ehtiyojli o'quvchilarning har xil rivojlanish darajalarini hisobga olgan holda dars rejalashtirish, o'quv materiallarini moslashtirish va baholash uslublarini o'rganish alohida ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalarni o'qituv jarayoniga tatbiq etish bo'yicha malaka oshirish ham dolzarbdur. Raqamli vositalar, maxsus dasturiy ta'minot, interaktiv o'quv resurslaridan foydalanish bo'yicha o'qituvchilarni tayyorlash ularning samaradorligini oshiradi. Masalan, nutqida buzilish bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashda maxsus mobil ilovalar, eshitish muammosi bo'lgan bolalar uchun subtitrlar videodarslar yoki ekran o'quvchi dasturlarni qo'llash ko'nikmalari juda zarur.

Psixologik-pedagogik yondashuvlar bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lish ham malaka oshirishning asosiy yo'nalishlaridan biridir. Maxsus ehtiyojli bolalarning emotsional holati, stressga nisbatan sezuvchanligi, o'ziga bo'lgan ishonchsizlik yoki

ijtimoiy ajralganlik holatlari pedagog tomonidan to'g'ri tushunilishi kerak. Malaka oshirish kurslarida o'qituvchilarga bu kabi holatlarni aniqlash, bartaraf etish va ijobiy muhit yaratish strategiyalari o'rgatiladi.

O'qituvchilarning muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Maxsus ta'limda o'qituvchi faqat o'quvchi bilan emas, balki uning ota-onasi, logoped, defektolog, psixolog va boshqa mutaxassislar bilan ham yaqin hamkorlikda ishlashi zarur. Shu bois, samarali jamoaviy ish yuritish, o'zaro fikr almashish va maslahatlashish ko'nikmalari malaka oshirish dasturlarining ajralmas qismiga aylanishi kerak.

Malaka oshirishning shakllari turlicha bo'lishi mumkin: an'anaviy seminar va treninglar, onlayn kurslar, masofaviy ta'lim platformalari, mahalliy va xalqaro tajriba almashuv dasturlari, "ustoz-shogird" tizimi, amaliy mashg'ulotlar, kuzatuvlar va mentorlik dasturlari. Xalqaro tajriba almashinuvi orqali boshqa mamlakatlarning ilg'or metodikalarini o'rganish va mahalliy sharoitga moslashtirish pedagogik faoliyatga yangicha ruh bag'ishlaydi.

Maxsus ta'limda faoliyat yuritayotgan o'qituvchilar uchun malaka oshirish doimiy va tizimli jarayon bo'lishi lozim. Har yili o'tkaziladigan qisqa muddatli seminarlar bilan cheklanib qolmasdan, o'qituvchilarning ehtiyojlariga mos ilg'or dasturlar, modul kurslari, maxsus yo'nalishlar bo'yicha chuqurlashtirilgan tayyorlovlar ham yo'lga qo'yilishi zarur. Masalan, autizm spektridagi bolalar bilan ishlovchi pedagoglar uchun alohida o'quv modullari ishlab chiqilishi kerak.

Maxsus ta'lim o'qituvchilari uchun malaka oshirish — bu faqatgina bilim berish emas, balki ularning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, zamonaviy talablarga javob beruvchi, mehribon, sabrli va ilg'or pedagoglar tayyorlashdir. Malaka oshirish orqali o'qituvchi o'z faoliyatida ishonchli, kreativ va muvozanatli bo'ladi, har bir o'quvchining imkoniyatini to'g'ri baholab, unga mos ta'lim muhitini yaratishga qodir bo'ladi. Bu esa butun maxsus ta'lim tizimining rivojlanishi uchun mustahkam asos yaratadi.

Maxsus ta'lim sohasining kelajak istiqbollari va u bilan bog'liq tavsiyalar zamonaviy jamiyatda inklyuzivlik, teng imkoniyatlar va insonparvar yondashuv tamoyillariga asoslangan holda shakllanmoqda. Dunyoda texnologik rivojlanish, ijtimoiy ongning o'zgarishi hamda ta'limga bo'lgan yondashuvlar transformatsiyasi maxsus ta'limning ham rivojlanish yo'nalishlarini kengaytirmoqda. Shu bois, bu sohada istiqbolli yondashuvlar ishlab chiqish va aniq tavsiyalar asosida harakat qilish nihoyatda muhimdir.

Kelajakda maxsus ta'lim yanada inklyuziv va moslashuvchan bo'lib boradi. Bu degani, nogironligi yoki rivojlanishida turli cheklovlar mavjud bo'lgan bolalar alohida muassasalarda emas, balki umumiy ta'lim muhitida o'qitiladi, ularga zaruriy yordam va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari taqdim etiladi. Buning uchun esa ta'lim muassasalari

infratuzilmasi, o'quv dasturlari, o'qituvchilar tayyorlash tizimi va boshqaruv modellarining chuqur isloh qilinishi zarur bo'ladi.

Raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi maxsus ta'lim sohasining asosiy drayverlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Kelajakda sun'iy intellekt, virtual va kengaytirilgan haqiqat texnologiyalari, adaptiv o'quv platformalari maxsus ehtiyojli bolalar uchun individual ta'lim trayektoriyalarini yaratishda keng qo'llanadi. Masalan, har bir bolaning ehtiyojiga qarab dars materiali avtomatik tarzda moslashtirilishi, dars davomida real vaqtda tahlil qilish orqali pedagogga tavsiyalar berilishi mumkin.

Pedagog kadrlar tayyorlashda esa yuqori darajadagi maxsus ta'lim kompetensiyalariga ega o'qituvchilarni tayyorlash eng muhim vazifa bo'lib qoladi. Bu yo'lda pedagogika oliygohlarida maxsus ta'limga oid yo'nalishlar, magistratura va doktorantura dasturlarini kengaytirish, amaliyotga yo'naltirilgan o'quv uslublarini rivojlantirish, xorijiy tajriba almashinuvi dasturlarini yo'lga qo'yish zarur bo'ladi.

Shuningdek, ota-onalar bilan ishlashni kuchaytirish, ularni pedagogik va psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini yaratish kelajakda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Maxsus ehtiyojli bola faqat maktabda emas, balki oilada ham to'g'ri muhitda tarbiyalansa, ularning rivojlanish sur'atlari yanada barqaror bo'ladi.

Kelajak istiqbollari orasida tarmoq hamkorligini kuchaytirish ham alohida o'rin tutadi. Maxsus ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash tashkilotlari, psixologik markazlar, nodavlat tashkilotlar va IT kompaniyalar o'rtasida kooperatsiya qilish orqali tizimga ko'p qirrali yondashuv olib kelinadi. Bu esa xizmatlar sifati va qulayligini oshiradi.

Tavsiyalar qatorida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin:

- maxsus ta'lim tizimini raqamlashtirish va har bir bola uchun individual ta'lim rejasini ishlab chiqish amaliyotini joriy etish;
- o'qituvchilar va mutaxassislar uchun uzluksiz malaka oshirish va kasbiy rivojlanish dasturlarini kuchaytirish;
- inklyuziv muhitni shakllantirish uchun umumta'lim maktablarining moddiy-texnik bazasini modernizatsiya qilish;
- oilalar va jamiyatda maxsus ta'limga bo'lgan ijobiy qarashni shakllantirish, axborot va targ'ibot ishlarini kuchaytirish;
- davlat tomonidan maxsus ta'lim tizimiga investitsiyalarni ko'paytirish va innovatsion tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash;
- mahalliy va xalqaro tajribani o'rganish asosida zamonaviy va moslashuvchan siyosiy-huquqiy asoslarni yaratish.

Maxsus ta'lim sohasining kelajagi jamiyatning ijtimoiy mas'uliyati, texnologik rivojlanish darajasi va insonparvarlik tamoyillariga asoslangan siyosatga bog'liq. To'g'ri yo'naltirilgan islohotlar, innovatsion yondashuvlar va tizimli qo'llab-quvvatlash orqali maxsus ta'lim yanada qulay, samarali va adolatli tizimga aylanishi mumkin. Bu esa har bir bolaning to'laqonli rivojlanishiga keng imkoniyatlar yaratadi.

3.5. “Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish” moduli

3-mavzu: Xorijda maxsus ehtiyojli bolalarni ijtimoiy moslashtirish tajribasi va kasbiy rivojlanish (2 soat amaliy mashg‘ulot)

REJA:

1. Xalqaro miqyosda qo'llaniladigan atamalar

2. Ta'lim muassasalarida moslashtirish usullari

3.

Zamonaviy reabilitatsiya usullari

1. Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

2.

O‘quv bloki	III. FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O‘quv modul	3.5. “Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish” moduli				
Mavzu	3-mavzu: Xorijda maxsus ehtiyojli bolalarni ijtimoiy moslashtirish tajribasi va kasbiy rivojlanish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o‘rta ta’lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko‘nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish,		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga

			muhokama		rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Zamonaviy dargogik texnologiyalarni tushuntirish Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish 	15	Taqdimot, ko'rgazma tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	<ul style="list-style-type: none"> Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish 	30	Guruhlarida ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1-ish varag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.

7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.
---------------------------------	---	---	--------	--	---

Maxsus ta'lim sohasida xalqaro miqyosda qo'llaniladigan bir qator atamalar, usullar va tushunchalar mavjud. Ular ta'limning inklyuziv, individualizatsiyalangan va keng imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlashga qaratilgan. Quyida maxsus ta'lim o'quvchilari uchun xalqaro miqyosda qo'llaniladigan ayrim atamalarni ko'rib chiqamiz:

Inkluziv ta'lim (Inclusive Education)

Inkluziv ta'lim — bu maxsus ehtiyojli bolalarni umumiy ta'lim tizimiga qo'shish va ularga moslashtirilgan ta'lim muhitini yaratish jarayonini anglatadi. Bu yondashuv o'quvchilarning barcha ehtiyojlarini inobatga olishni, shuningdek, o'quvchilarga teng imkoniyatlar yaratishni maqsad qiladi.

Individual o'quv rejasi (Individualized Education Plan, IEP)

IEP — bu maxsus ta'lim oladigan bolalar uchun ishlab chiqilgan o'quv rejasi bo'lib, unda o'quvchining o'quv ehtiyojlari, maqsadlari, darslarga moslashtirishlar va ularga kerakli qo'llab-quvvatlash choralarini o'z ichiga oladi. Har bir bola uchun individual yondashuvni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Maxsus ehtiyojlar (Special Educational Needs, SEN)

Maxsus ehtiyojlar — bu bolalarda ta'lim olishni qiyinlashtiradigan jismoniy, ruhiy yoki intellektual cheklovlarining mavjudligini anglatadi. SEN bo'lgan bolalar uchun maxsus ta'lim xizmatlari, yordamchi texnologiyalar va qo'llab-quvvatlashlar taqdim etiladi.

Ta'limni moslashtirish (Adaptation)

Ta'limni moslashtirish — bu maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun o'quv materiallarini, dars jarayonini va baholash usullarini moslashtirishni anglatadi. Bu, masalan, testlar, darsliklar, o'quv usullarining o'zgarishi yoki ta'lim jarayonida boshqa qo'shimcha yordamni talab qiladi.

Differensial ta'lim (Differentiated Instruction)

Differensial ta'lim — bu o'quvchilarning har xil ehtiyojlariga, qobiliyatlari va o'quv uslublariga mos ravishda o'quv jarayonini o'zgartirishni anglatadi. Bu yondashuv

yordamida o'qituvchilar o'quvchilarga individual tarzda ta'lim berishga harakat qiladilar.

Funksional kommunikasiyaning rivojlanishi (Functional Communication Training, FCT)

FCT — bu maxsus ehtiyojli bolalarda samarali muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish uchun mo'ljallangan o'quv usuli. Bu usul orqali bolalar o'z fikrlarini, ehtiyojlarini va istaklarini aniq ifodalashni o'rganadilar, shu bilan birga ijtimoiy ko'nikmalarini ham oshiradilar.

Logopedik qo'llab-quvvatlash (Speech-Language Therapy)

Logopedik qo'llab-quvvatlash — bu nutq va tilni rivojlantirishga qaratilgan maxsus ta'lim xizmatlaridir. Nutq bo'yicha muammolar yoki tilni tushunishda qiyinchiliklarga ega bo'lgan bolalar uchun logopediya mashg'ulotlari o'tkaziladi.

Autizm spektridagi buzilishlar (Autism Spectrum Disorder, ASD)

ASD — bu bolalarda ijtimoiy o'zaro aloqalar, muloqot va xatti-harakatlar bilan bog'liq rivojlanish buzilishlarini anglatadi. Maxsus ta'limda ASD bo'lgan bolalar uchun individual yondashuvlar va turli qo'llab-quvvatlash vositalari taqdim etiladi.

Mobil yordamchi texnologiyalar (Assistive Technology)

Mobil yordamchi texnologiyalar — bu maxsus ehtiyojli bolalar uchun ta'lim jarayonini yengillashtirish va ularga ko'mak berish uchun ishlab chiqilgan texnologik vositalar, dasturlar yoki qurilmalar. Misol uchun, ovozli kitoblar, ekran o'quvchilar, yozuvni avtomatik ravishda tanib olish dasturlari va boshqalar.

Psixologik-ijtimoiy reabilitatsiya (Psychosocial Rehabilitation)

Psixologik-ijtimoiy reabilitatsiya — bu maxsus ehtiyojli bolalarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan jarayondir. Bu, o'z navbatida, ularning o'zini tutish ko'nikmalarini va ijtimoiy aloqalarini yaxshilashga yordam beradi.

Resurs markazlari (Resource Centers)

Resurs markazlari — bu maxsus ta'lim muassasalari, u yerda maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun qo'shimcha yordam beriladigan joylardir. Ular yordamchi texnologiyalar, o'quv materiallari va psixologik qo'llab-quvvatlash xizmatlarini taqdim etadi.

Maksimal imkoniyatlar (Maximizing Potential)

Maximal imkoniyatlar — bu har bir o'quvchining eng yuqori darajada rivojlanishini ta'minlash maqsadida o'quv jarayonini shaxsiylashtirish va moslashtirishni anglatadi. Maxsus ta'limda bu atama, bolalar uchun ularning imkoniyatlarini maksimal darajada ochib berish uchun yaratish kerak bo'lgan muhitni anglatadi.

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash (Social Support)

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash — bu maxsus ehtiyojli bolalar va ularning oilalari uchun ta'lim tizimi, sog'liqni saqlash va boshqa sohalarda taqdim etiladigan qo'llab-

quvvatlash xizmatlari to'plamidir. Bu ko'pincha jamoat xizmatlari, psixologik yordam, maslahatlar va boshqa turdagi xizmatlarni o'z ichiga oladi.

Birinchi yordam va xatti-harakatlarni boshqarish (Behavioral Management)

Bu atama maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda, ayniqsa, xatti-harakatlarida muammolar bo'lgan bolalar uchun zarur bo'lgan yondashuvlar va strategiyalarni anglatadi. Xatti-harakatlarni boshqarish tizimi, muammoli xatti-harakatlarni kamaytirish va ijobiy xatti-harakatlarni rag'batlantirishga qaratilgan usullarni o'z ichiga oladi.

Maxsus ta'limda xalqaro miqyosda qo'llaniladigan bu atamalar, pedagoglarga va mutaxassislarga maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun individual, inklyuziv va samarali ta'lim muhitini yaratishda yordam beradi. Shu bilan birga, maxsus ta'lim tizimining doimiy rivojlanishi va innovatsiyalarni qabul qilish jarayonida bu atamalarning ahamiyati yanada ortib bormoqda.

Maxsus ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun moslashtirish usullari alohida ahamiyatga ega. Maxsus ehtiyojli bolalar o'zlarining jismoniy, psixologik va kognitiv xususiyatlariga ega bo'lib, ular uchun ta'lim tizimi umumiy ta'limdan farq qiladi. Shu bois, o'quv materiallarini, metodologiyani va o'quv muhitini moslashtirish juda muhimdir. Quyida maxsus ta'lim muassasalarida qo'llaniladigan asosiy moslashtirish usullarini ko'rib chiqamiz:

1. O'quv materiallarini moslashtirish

O'quv materiallarini moslashtirish — bu o'quvchilarni o'zining o'qish, yozish, tinglash yoki ko'rish imkoniyatlariga mos tarzda ta'lim berishdir. Masalan:

- **Oddiylashtirilgan materiallar:** O'quvchilarning qobiliyatiga qarab darsliklar, testlar yoki qo'llanmalarning soddalashtirilgan versiyalari tayyorlanadi. Bu materiallar uzun va murakkab matnlarni qisqartirish, maxsus grafiklar va tasvirlardan foydalanish, matnni oddiy va aniq tilda yozishni o'z ichiga oladi.
- **Multimodal materiallar:** Raqamli texnologiyalar yordamida o'quvchilarga vizual, eshita olish, interaktiv materiallar taqdim etiladi. Masalan, video materiallar, audiokitoblar, grafik va diagrammalar, interaktiv ilovalar.
- **Moslashtirilgan matnlar:** O'quvchilarga moslashgan o'quv materiallari, masalan, ko'rish muammosi bo'lgan o'quvchilar uchun katta harfli yoki yuqori kontrastli matnlar yoki braille alifbosidan foydalanish.

2. Ta'lim metodlarini moslashtirish

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun dars berishda turli metodlar va yondashuvlar qo'llaniladi. Bu usullar o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashadi:

- **Differensial ta'lim (Differentiated Instruction):** O'quvchilarni o'z ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos ravishda turli yo'llar bilan o'qitish. Masalan, ayrim o'quvchilarga ko'proq vaqti bilan vazifalar beriladi, boshqalarga esa maxsus

qo'llab-quvvatlash, masalan, yordamchi materiallar yoki yordamchi texnologiyalar taqdim etiladi.

- **Ko'p fazali yondashuvlar:** O'quvchilarga ko'p usullarda, ya'ni vizual, eshitish, harakat orqali ta'lim berish. Bu yordamchi vositalar orqali o'quvchilar materialni yaxshiroq o'zlashtiradilar.
- **Amaliy mashg'ulotlar:** O'quvchilarga nazariy materialni amalda qo'llash imkoniyatlarini yaratish. Bu usul praktika orqali o'quvchilarning o'z bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi.

3. O'quv muhitini moslashtirish

O'quv muhitini o'zgartirish orqali o'quvchilarga qulay sharoit yaratish mumkin:

- **Jismoniy muhitni moslashtirish:** Maxsus ta'lim muassasalarida sinf xonalarining dizayni va tartibi o'quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda o'zgartiriladi. Masalan, ovoz balandligini tartibga solish, harakat cheklovlari bo'lgan bolalar uchun maxsus joylar yaratish, har bir o'quvchiga qulay joy ajratish.
- **Jamoaviy yondashuv:** Sinfda jamoaviy ishlarni tashkil etish, o'quvchilarga o'zaro hamkorlikda ishlashni o'rgatish. Bu o'quvchilarning o'zini ko'rsatish, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.
- **Darslar va treninglarni tashkil etish:** Maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun sinfda darslar va mashg'ulotlarni qisqartirish yoki tartibga solish. Ba'zi o'quvchilarga qisqa va aniq vazifalar berish, boshqalarga esa uzunroq vaqt va ko'proq ko'mak taqdim etish.

4. Ta'limni baholashni moslashtirish

Maxsus ta'limda baholash usullarini o'zgartirish o'quvchilarning imkoniyatlariga mos ravishda amalga oshiriladi:

- **Alternativ baholash:** O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashda an'anaviy testlar o'rniga ko'p qirrali baholash usullari, masalan, portfel yo'li bilan baholash, o'quvchilarning ijodiy ishlarini tahlil qilish, amaliyotga asoslangan baholash usullarini qo'llash.
- **Individual baholash mezonlari:** Har bir o'quvchi uchun alohida baholash mezonlari belgilanadi. Masalan, o'quvchining o'zlashtirishi va rivojlanish darajasi asosida baho beriladi.
- **Qo'llab-quvvatlash bilan baholash:** Ba'zi o'quvchilarga maxsus yordamchi vositalar (masalan, yozishni yordamchi texnologiyalar, audio yozuvlar yoki qo'shimcha vaqt) taqdim etiladi.

5. Ijtimoiy va emosional qo'llab-quvvatlash

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun faqat akademik emas, balki ijtimoiy-emosional qo'llab-quvvatlash ham muhimdir:

- **Emotsional muhitni moslashtirish:** O'quvchilarga xotirjam va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish. Bu, ayniqsa, psixologik yoki xatti-harakat bo'yicha muammolar bo'lgan o'quvchilar uchun zarur.
- **Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish:** Sinfda o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun maxsus mashg'ulotlar va o'yinlar tashkil etiladi. Bu orqali o'quvchilar o'zaro muloqot qilish, jamoada ishlash va boshqalar bilan hamkorlik qilish ko'nikmalarini o'rganadilar.

6. **Texnologiyalardan foydalanish**

Yordamchi texnologiyalar maxsus ta'limda katta rol o'ynaydi:

- **Assistiv texnologiyalar:** Bu maxsus dasturlar, mobil ilovalar, ekran o'quvchilar, braille tizimi, ovozli dasturlar, interaktiv ta'lim platformalari va boshqalar maxsus ehtiyojli o'quvchilarga o'quv jarayonini o'zlashtirishda yordam beradi.
- **Raqamli platformalar:** O'quvchilarga internetdagi interaktiv resurslar, o'quv dasturlari va o'quvchilar bilan bog'lanish imkoniyatlari yaratish.

Maxsus ta'lim muassasalarida ta'limni moslashtirish o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni anglatadi. Bu, o'z navbatida, ularning to'liq va samarali rivojlanishiga, o'zini ko'rsatishiga va jamiyatga integratsiyalashishiga imkon yaratadi. Moslashtirish usullari nafaqat o'quvchilarga, balki ularning o'qituvchilariga ham yaxshiroq natijalarni taqdim etishda yordam beradi. Zamonaviy reabilitatsiya usullari maxsus ta'lim sohasida jismoniy, ruhiy yoki intellektual cheklovlariga ega bo'lgan bolalar va kattalar uchun muhim ahamiyatga ega. Reabilitatsiya — bu o'quvchining salomatligini, jismoniy va ruhiy holatini tiklashga, ijtimoiy moslashuvini yaxshilashga qaratilgan jarayon. Bugungi kunda reabilitatsiya usullari nafaqat an'anaviy metodlarga, balki innovatsion yondashuvlarga ham asoslanadi. Quyida zamonaviy reabilitatsiya usullari keng yoritilgan.

Jismoniy reabilitatsiya

Jismoniy reabilitatsiya maxsus ta'limda bolalarning motorik harakatlarini rivojlantirishga qaratilgan usullardan iborat. Jismoniy reabilitatsiya yordamida bolalar o'z tanalari bilan ishlashni o'rganadilar, mushak kuchlarini mustahkamlashadi va mushaklar tizimini samarali ishlatishadi. Bunga quyidagi usullar kiradi:

- **Fizioterapiya:** Fizioterapiya — bu jismoniy harakatlarni va mushaklar tizimining ishlashini yaxshilashga qaratilgan usuldir. Bu usul, asosan, harakatlarni tiklash, mushak kuchini oshirish, moslashuvchanlikni yaxshilash va og'riqni kamaytirishga yordam beradi. Maxsus ta'limda fizioterapevtlar bolalarga harakatlarni o'rgatishda mashqlar va turli xil qurilmalardan foydalanadilar.
- **Ergoterapiya:** Ergoterapiya jismoniy faoliyatlarni tiklashga yordam beruvchi metoddir. Bu usul orqali bolalar kundalik hayotda mustaqil harakat qilishni o'rganadilar. Masalan, kiyinish, ovqatlanish yoki o'zini parvarishlash kabi

faoliyatlarni bajarishda bolalarga yordam ko'rsatiladi. Ergoterapiya yordamida motorik ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan mashqlar amalga oshiriladi.

- **Gidrokinestoterapiya:** Hidrokinesiterapiya suvda bajariladigan jismoniy mashqlarni o'z ichiga oladi. Suvda jismoniy mashqlarni bajarish, bo'g'imlar va mushaklarga kamroq bosim tushishini ta'minlaydi, bu esa qo'shimcha yordam talab qiladigan bolalar uchun juda foydali hisoblanadi.

Psixologik reabilitatsiya

Psixologik reabilitatsiya maxsus ehtiyojli bolalar uchun ruhiy va emotsional tiklanishga yordam beruvchi usullardan iborat. Psixologik qo'llab-quvvatlash maxsus ta'limda muhim o'rin tutadi, chunki ko'plab maxsus ehtiyojli bolalarda ruhiy holat, xatti-harakatlar va ijtimoiy integratsiya bilan bog'liq muammolar bo'lishi mumkin. Quyidagi psixologik reabilitatsiya usullari keng qo'llaniladi:

- **Psixoterapiya va maslahat berish:** Psixoterapiya yordamida bolalar o'zlarining ichki his-tuyg'ularini va muammolarini anglashadi. Bu usulda, masalan, kognitiv-xulq-atvor terapiyasi, seanslar orqali bolalarga stressni boshqarish, ijtimoiy o'zaro aloqalarni yaxshilash va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini o'rganish imkoniyati beriladi.
- **Musiqali terapiya:** Musiqa bolalarning emotsional holatini yaxshilash va o'zini ifodalashga yordam beradi. Musiqa terapiyasining samarali usullaridan biri — bolalar bilan musiqa, vokal yoki instrumental mashg'ulotlarni o'tkazishdir. Bu, ularning jismoniy va ruhiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.
- **San'at terapiyasi:** San'at terapiyasi — bu bolalarning ijodiy yondashuvini rivojlantirishga yordam beradigan psixologik reabilitatsiya usulidir. San'at orqali bolalar o'z hissiyotlarini ifodalaydilar, stressni kamaytiradilar va ichki muammolarini hal qilishga harakat qiladilar. Bu usul tasviriy san'at, rang-barang rasm chizish, model yasash va boshqa ijodiy faoliyatlarni o'z ichiga oladi.

Ijtimoiy reabilitatsiya

Ijtimoiy reabilitatsiya maxsus ta'limda bolalarning jamiyatga moslashishi va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Bu usul maxsus ehtiyojli bolalarning o'z-o'zini boshqarish va jamiyatda muvaffaqiyatli yashash imkoniyatlarini oshiradi. Ijtimoiy reabilitatsiya usullari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish:** O'quvchilarga muloqot, guruhda ishlash, jamiyatga integratsiya qilish ko'nikmalarini o'rgatish. Bu, ayniqsa, autizm spektridagi buzilishlar bilan kurashayotgan bolalar uchun muhimdir. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish uchun o'yinlar, guruh mashg'ulotlari va ro'yxatdagi vazifalar qo'llaniladi.
- **Rolli o'yinlar va treninglar:** Rolli o'yinlar, shuningdek, o'quvchilarga turli vaziyatlarga moslashishga yordam beradi. O'quvchilar o'z hissiyotlarini

boshqarishni, boshqalar bilan samarali aloqada bo'lishni, hamkorlik qilishni va ijtimoiy vaziyatlarda muvaffaqiyatli bo'lishni o'rganadilar.

- **Jamoaviy faoliyatlar:** Jamoaviy faoliyatlar, masalan, sport mashg'ulotlari, teatr ishlari va san'atkorlik harakatlari o'quvchilarning o'zaro aloqalarini mustahkamlashga yordam beradi. Bu bolalar o'rtasida hamkorlikni, tushunishni va birgalikda ishlashni rivojlantiradi.

Texnologik rehabilitatsiya

Zamonaviy texnologiyalar yordamida rehabilitatsiya jarayoni yanada samarali va individual bo'ladi. Yordamchi texnologiyalar, maxsus dasturlar va qurilmalar bolalarga ta'limni osonlashtirish, o'zini boshqarish va jamiyatga integratsiya qilishda yordam beradi. Quyidagi texnologik usullar keng qo'llaniladi:

- **Assistiv texnologiyalar:** Assistiv texnologiyalar (yordamchi texnologiyalar) — bu maxsus ehtiyojli bolalar uchun yaratilgan qurilmalar va dasturlar bo'lib, ular yordamida o'quvchilar o'zlarining harakatlarini boshqarish, o'qish, yozish, nutq va eshitish muammolarini hal qilishlari mumkin. Misol uchun, ekran o'quvchilar, ovozli kompyuter dasturlari, braille tizimidan foydalanish.
- **Raqamli o'qish va yozish vositalari:** Maxsus dasturlar yordamida o'quvchilar o'zlarining o'qish va yozish ko'nikmalarini yaxshilashadi. Raqamli vositalar yordamida, masalan, nutqni yozish yoki ekran orqali o'qish imkoniyatlari yaratish mumkin.
- **Virtual rehabilitatsiya:** Virtual rehabilitatsiya jarayonida maxsus ehtiyojli bolalar uchun interaktiv dasturlar, o'yinlar va simulyatsiyalar orqali jismoniy, psixologik va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beriladi. Bu usul masofaviy rehabilitatsiya imkoniyatlarini yaratadi va o'quvchilarga istalgan vaqtda va joyda ta'lim olish imkoniyatini taqdim etadi.

Zamonaviy rehabilitatsiya usullari nafaqat jismoniy, balki ruhiy va ijtimoiy tiklanish jarayonlarini ham o'z ichiga oladi. Bu usullar maxsus ehtiyojli bolalarning o'zini mustaqil, jamiyatga moslashgan va muvaffaqiyatli shaxs sifatida rivojlanishiga yordam beradi. Zamonaviy rehabilitatsiya yondashuvlari innovatsion texnologiyalar va psixologik, jismoniy, ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni birlashtirib, bolalarning sifatli hayotga erishishiga yordam beradi.

3.5“Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish” moduli

4-mavzu. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun xalqaro hujjatlar va resurslar.
(2 soat amaliy mashg‘ulot)

REJA:

1. Nogironlar huquqlari to'g'risidagi BMT konvensiyasi

2. Salamanka Bayonoti

3.

Xalqaro seminar va konferensiyalar (Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

2.

O‘quv bloki	III. FANNO O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O‘quv modul	3.5“Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish” moduli				
Mavzu	4-mavzu: Maxsus ehtiyojli bolalar uchun xalqaro hujjatlar va resurslar.				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o‘rta ta’lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko‘nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga

					rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Zamonaviy dagogik texnologiyalarni tushuntirish Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish 	15	Taqdimot, ko'rgazmalitushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	<ul style="list-style-type: none"> Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish 	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1-ishvarag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulot

	Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish				dan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltirildi.
--	---	--	--	--	--

Ushbu Konvensiyada ishtirok etuvchi davlatlar,

a) Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ustavida e'lon qilingan insoniyat oilasining barcha a'zolariga xos qadr-qimmat va qadriyatlar hamda ularning teng va ajralmas huquqlari prinsiplari ozodlik, adolat va yalpi tinchlikning asosi deb e'tirof etilishini eslatib,

b) Birlashgan Millatlar Tashkiloti Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi va Inson huquqlari to'g'risidagi xalqaro paktlarda har bir inson ushbu hujjatlarda ko'zda tutilgan huquqlar va erkinliklarga hech qanday tafovutsiz egalik qilishini e'lon qilganligi va mustahkamlab qo'yganligini tan olib,

s) insonning barcha huquqlari va asosiy erkinliklarining yalpiligi, ajralmasligi, o'zaro bog'liqligi va o'zaro aloqadorligini, shuningdek nogironlarga ulardan kamsitilmasdan to'la foydalanish kafolatlanishi zarurligini tasdiqlab,

d) Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt, Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt, Irqiyl kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi xalqaro Konvensiya, Ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi Konvensiya, Qiynoqqa solish va shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni kamsitadigan boshqa muomala va jazolashga qarshi Konvensiya, Bola huquqlari to'g'risidagi Konvensiya va Barcha muhojir mehnatkashlar va ular oilalari a'zolarining huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi xalqaro Konvensiyaga havola qilib,

e) nogironlik — bu tadrijiy rivojlanib boruvchi tushuncha, nogironlik buzilgan salomatlik hamda munosabat va muhit to'siqlari o'zaro munosabatlari natijasi bo'lib, va bu ularning jamiyat hayotida boshqalar bilan teng va samarali ishtirok etishiga xalaqit berishini tan olib,

f) Nogironlarga nisbatan jahon harakat dasturi va Nogironlar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash standart qoidalarida qayd etilgan prinsiplar va dasturamal mo'ljallar nogironlarga yanada teng imkoniyatlarni ta'minlash uchun milliy, mintaqaviy va xalqaro darajalardagi strategiyalar, rejalar, dasturlar va tadbirlarni rag'batlantirish, rasmiylashtirish va baholashga ta'siri nuqtai nazaridan muhimligini tan olib,

g) nogironlik muammolarini barqaror rivojlanish strategiyasining tegishli tarkibiy qismlari sifatida dolzarblashtirish muhimligini ta'kidlab,

h) shuningdek, har qanday shaxsni nogironlik belgisi bo'yicha kamsitish inson shaxsiga xos qadr-qimmatni xo'rlash ekanligini tan olib,

i) shundan keyin nogironlikning ko'p turliligini tan olib,

j) barcha nogironlarning, shu jumladan faolroq qo'llab-quvvatlashga muhtoj bo'lganlarning huquqlarini rag'batlantirish va himoya qilishning zarurligini tan olib,

k) ushbu turli hujjatlar va tashabbuslarga qaramasdan nogironlar jamiyat hayotida teng huquqli a'zolar sifatida ishtirok etish yo'lida to'siqlarga duch kelishi davom etayotganligidan hamda jahonning barcha qismlarida ularning inson huquqlari buzilayotganligidan tashvishlanib,

l) har bir mamlakatda, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda nogironlar turmush sharoitlarini yaxshilash uchun xalqaro hamkorlik muhimligini tan olib,

m) nogironlarning mahalliy hamjamiyatlarning umumiy farovonligi va turfa xilligiga hozirgi va kelajakdagi qimmatli hissasini hamda nogironlar tomonidan o'zlarining inson huquqlari va asosiy erkinliklarini to'la amalga oshirishlariga yordam berish, shuningdek nogironlarning to'laqonli ishtirok etishi ularida daxldorlik tuyg'usini mustahkamlash va jamiyatning inson taraqqiyoti, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishida salmoqli muvaffaqiyatlarga erishish hamda qashshoqlikka barham berish imkonini berishini tan olib,

n) nogironlar uchun ularning shaxsiy mustaqilligi, shu jumladan o'z mustaqil tanlovining erkinligi muhimligini tan olib,

o) nogironlar strategiyalar va dasturlar, shu jumladan bevosita ularga taalluqli strategiya va dasturlar bo'yicha qaror qabul qilish jarayonida faol ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak deb hisoblab,

p) nogironlar irqi, terisining rangi, jinsi, tili, diniy, siyosiy va boshqa e'tiqodi, milliy, etnik, aborigen yoki ijtimoiy kelib chiqishi, mulkiy holati, tug'ilishi, yoshi yoki boshqa xususiyatlari belgisi bo'yicha juda ko'p va keskin shakldagi kamsitishga duch kelishlari bilan bog'liq og'ir sharoitlaridan tashvishlanib,

q) nogiron ayollar va nogiron qizlar uylarida ham, uylari tashqarisida ham ko'pincha zo'ravonlik, jarohatlanish yoki tajovuz qilish katta xavfiga, hurmatsizlik yoki qo'pol munosabatga, yomon muomala yoki eksplutatsiyaga duch kelishlarini tan olib,

r) nogiron bolalar insonning barcha huquqlari va asosiy erkinliklaridan boshqa bolalar bilan teng holda to'la hajmda foydalanishlari kerakligini tan olib va shu munosabat bilan Bola huquqlari to'g'risidagi Konvensiyada ishtirok etuvchi davlatlar o'z zimmlariga olgan majburiyatlarni eslatib,

s) nogironlarning inson huquqlari va asosiy erkinliklaridan to'la foydalanishlariga yordam berish bo'yicha barcha sa'y-harakatlarda gender xususiyatlarini hisobga olish zarurligini ta'kidlab,

t) nogironlarning ko'pchiligi qashshoqlik sharoitida yashashlarini ta'kidlab va shu munosabat bilan nogironlarga qashshoqlikning salbiy ta'siri muammosi bilan shug'ullanish o'ta zarurligini tan olib,

u) Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ustavida hamda inson huquqlari sohasida qo'llanila oladigan shartnomalarda bayon etilgan maqsad va prinsiplarini to'la hurmat qilishga asoslangan tinchlik va xavfsizlik vaziyati nogironlarni, jumladan qurolli mojarolar va chet el bosqinchiligi davrida to'la himoya qilishning so'zsiz sharti ekanligini e'tiborga olib,

v) jismoniy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy muhitdan, sog'liqni saqlash va ta'limdan, shuningdek axborot va aloqadan foydalanish imkoniyati muhimligini, chunki bu nogironlarga barcha inson huquqlari va asosiy erkinliklaridan foydalanish imkonini berishini tan olib,

w) har bir alohida insonning boshqa odamlar va o'zi mansub bo'lgan jamoa oldida majburiyatlarga ega ekanligini va u Inson huquqlari xalqaro billida tan olingan huquqlarni rag'batlantirish va ularga rioya etilishiga erishishga intilishi kerakligini e'tiborga olib,

x) oila jamiyatning tabiiy va asosiy hujayrasi ekanligini, u jamiyat va davlat tomonidan muhofaza qilinish huquqiga egaligini hamda nogironlar va ular oilalarining a'zolari oilalarga nogironlar huquqlaridan to'la va teng foydalanish ishiga hissa qo'shish imkonini beradigan zarur himoya va yordamga ega bo'lishlariga komil ishonchda,

y) nogironlarning huquqlari va qadr-qimmatlarini rag'batlantirish va himoya qilish to'g'risidagi yalpi qamrovli va yaxlit Konvensiya nogironlarning abgor ijtimoiy ahvollariga barham berishga hamda ularning ham rivojlangan, ham rivojlanayotgan mamlakatlarda fuqarolar, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy hayotda teng imkoniyatlarga ega bo'lgan holda ishtirok etishlarini kengaytirishga komil ishonchda,

quyidagilarga rozi bo'lishdi:

1-modda

Maqsad

Ushbu Konvensiyaning maqsadi barcha nogironlarning insonning barcha huquqlari va asosiy erkinliklarini rag'batlantirish, himoya qilish hamda to'la va keng amalga oshirilishini ta'minlash, shuningdek ularga xos qadr-qimmatni hurmat qilishni rag'batlantirishdir.

Nogironlarga turli to'siqlar bilan o'zaro munosabatda ularning boshqalar bilan teng holda jamiyat hayotida to'la va samarali ishtirok etishiga xalaqit beradigan barqaror jismoniy, psixik, intellektual yoki sensor buzilishlari bo'lgan shaxslar taalluqlidir.

2-modda

Tushunchalar

Ushbu Konvensiya maqsadlari uchun:

“muomala” — tillardan, matnlardan, Brayl alifbosi, taktil muomalasi, yirik shrift, foydalanish imkoniyati bo‘lgan multimedia vositalari, ayni vaqtda bosma materiallar, audiovositalar, suxandonlarning odatiy tili, shuningdek muomalani kuchaytiruvchi va muqobil usullari, vositalari va shakllari, shu jumladan foydalanish imkoniyati bo‘lgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qamrab oladi;

“til” — og‘zaki va ishora tillarini hamda og‘zaki bo‘lmagan tillarning boshqa shakllarini qamrab oladi;

“nogironlik belgisi bo‘yicha kamsitish” — maqsadi yoki natijasi siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy, fuqaro yoki har qanday boshqa sohada boshqalar bilan teng holda insonning barcha huquqlari va asosiy erkinliklarining e’tirof etilishi yoki amalga oshirilishini kamsitadigan yoki rad etadigan har qanday tafovut, istisno yoki cheklashni anglatadi. U kamsitishning barcha shakllarini, shu jumladan oqilona moslashtirishdan voz kechishni qamrab oladi;

“oqilona moslashtirish” — nogironlarning boshqalar bilan teng ravishda barcha inson huquqlari va asosiy erkinliklarini amalga oshirish maqsadlarida aniq bir holatda zarurat bo‘lganda mos kelmaydigan yoki oqlanmaydigan yuk bo‘lmaydigan zarur va muvofiq modifikatsiyalar va tuzatishlar kiritishni anglatadi;

“universal dizayn” — barcha odamlar uchun moslashtirish yoki maxsus dizaynni talab etmaydigan holda eng yuqori imkoniyat darajasida yaroqli qilishga da’vat etilgan buyumlar, sharoit, dastur va xizmatlar dizaynini anglatadi. “Universal dizayn” zarurat bo‘lganda aniq bir nogironlar uchun assistiv qurilmalarni istisno etmaydi.

3-modda

Umumiy prinsiplar

Ushbu Konvensiyaning prinsiplari quyidagilardan iborat:

- a) insonga xos bo‘lgan qadr-qimmatni, uning shaxsiy mustaqilligi, shu jumladan mustaqil tanlovi erkinligini hamda mustaqilligini hurmat qilish;
- b) kamsitmaslik;
- c) jamiyatga to‘la va samarali jalb etish va qo‘shish;
- d) nogironlarning o‘ziga xos xususiyatlarini hurmat qilish va buni insoniy turfa xillikning tarkibi va insoniyatning bir qismi sifatida qabul qilish;
- e) imkoniyatlarning tengligi;
- f) to‘siqsiz foydalanish;
- g) erkaklar va ayollarning tengligi;
- h) nogiron bolalarning rivojlanayotgan qobiliyatlarini hurmat qilish va nogiron bolalarning o‘z shaxsiy xususiyatlarini saqlab qolish huquqini hurmat qilish.

4-modda

Umumiy majburiyatlar

1. Ishtirok etuvchi davlatlar barcha nogironlar tomonidan nogironlik belgisi bo‘yicha hech qanday kamsitishsiz insonning barcha huquqlarini amalga oshirish va

asosiy erkinliklarini to'la ta'minlash va rag'batlantirish majburiyatini oladi. Shu maqsadda ishtirok etuvchi davlatlar quyidagi majburiyatlarni oladi:

a) ushbu Konvensiyada e'tirof etiladigan huquqlarni amalga oshirish uchun barcha zarur qonunchilik, ma'muriy va boshqa choralarni ko'rish;

b) nogironlarga nisbatan kamsitish xususiyatiga ega mavjud qonunlar, qarorlar, urf-odatlarini o'zgartirish yoki bekor qilish uchun barcha zarur choralarni, shu jumladan qonunchilik choralarni ko'rish;

c) barcha strategiyalar va dasturlarda nogironlar huquqlarini himoya qilish va rag'batlantirishni hisobga olish;

d) Ushbu Konvensiyaga to'g'ri kelmaydigan har qanday harakatlar yoki usullardan tiyilish hamda davlat organlari va muassasalari ushbu Konvensiyaga muvofiq ish tutishlarini ta'minlash;

e) har qanday shaxs, tashkilot yoki xususiy korxona tomonidan nogironlik belgisi bo'yicha kamsitishni bartaraf etish uchun zarur choralarni ko'rish;

f) nogironlarning aniq ehtiyojlari uchun moslashtirish iloji boricha kam o'zgartirish va xarajat talab qiladigan tovarlar, xizmatlar, jihozlar va universal dizayn obyektlarining (ushbu Konvensiyaning [2-moddasida](#) belgilab qo'yiladigan) ilmiy-tadqiqot va konstruktorlik ishlanmalarini olib borish yoki rag'batlantirish, ularning mavjud bo'lishiga va ulardan foydalanishga yordam berish, shuningdek standartlar va ko'rsatkich mo'ljallarini ishlab chiqishda universal dizayn g'oyasini ilgari surish;

g) nogironlar uchun mos tushadigan yangi texnologiyalar, shu jumladan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, harakatchanlik, qurilmalar va assistiv texnologiyalarni yengillashtiradigan vositalarning ilmiy-tadqiqot va konstruktorlik ishlanmalarini olib borish yoki rag'batlantirish, bunda arzon texnologiyalarga birinchi darajali e'tibor berish;

h) harakatchanlik, qurilmalar va assistiv texnologiyalarni yengillashtiradigan vositalar, shu jumladan yangi texnologiyalar, shuningdek yordam ko'rsatish, qo'shimcha xizmatlar va obyektlar to'g'risida foydalanish imkoniyati bo'lgan axborotlarni nogironlarga taqdim etish;

i) ushbu Konvensiyada e'tirof etilgan huquqlarni mazkur huquqlarda kafolatlangan yordam va xizmatlarni taqdim etishni takomillashtirish uchun mutaxassislar va nogironlar bilan ish olib boradigan personalni o'qitishni rag'batlantirish.

2. Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarga kelganda, har bir ishtirok etuvchi davlat mazkur huquqlarni ushbu Konvensiyada belgilab berilgan majburiyatlarga ziyon yetkazmagan holda bosqichma-bosqich to'la amalga oshirishga erishish uchun o'zida mavjud bo'lgan resurslardan iloji boricha to'liq foydalanish, zarurat bo'lganda esa xalqaro hamkorlikdan foydalanish majburiyatini oladi.

3. Ushbu Konvensiyani amalga oshirishga yo'naltirilgan qonunchilik va strategiyani ishlab chiqish va qo'llashda hamda nogironlarga taalluqli masalalar bo'yicha qaror qabul qilishning boshqa jarayonlari doirasida ishtirok etuvchi davlatlar nogironlar, shu jumladan nogiron bolalar bilan yaqindan maslahatlashish hamda ularni o'zlarining vakilliklari orqali bu ishga faol jalb etish choralari ko'radi.

4. Ushbu Konvensiyadagi hech bir narsa ishtirok etuvchi davlatlarning qonunlarida yoki mazkur davlatda amal qiladigan xalqaro huquq normalarida mavjud bo'lishi mumkin bo'lgan nogironlar huquqlarini amalga oshirishga ko'proq darajada yordam beradigan biror qoidaga daxli yo'q. Ushbu Konvensiyada ishtirok etuvchi qaysidir bir davlatda e'tirof etiladigan yoki mavjud bo'lgan insonning qaysidir huquqlari va asosiy erkinliklarini bu huquqlar yoki erkinliklar ushbu Konvensiyada e'tirof etilishi yoki kichikroq hajmda e'tirof etilishi sababi bilan hech qanday cheklash yoki kamsitishga yo'l qo'yilmaydi.

5. Ushbu Konvensiyaning qoidalari federal davlatlarning barcha qismlariga biror cheklashlarsiz yoki qisqartirishsiz holda amal etadi.

5-modda

Tenglik va kamsitmaslik

1. Ishtirok etuvchi davlatlar barcha shaxslar qonun oldida teng ekanligini va unga ko'ra qonun tomonidan biror kamsitishsiz teng himoyalaniş hamda undan teng foydalanish huquqiga egaligini tan oladi.

2. Ishtirok etuvchi davlatlar nogironlik belgisi bo'yicha har qanday kamsitishni man etadi hamda nogironlarga har qanday asosda kamsitishdan teng va samarali huquqiy himoyani kafolatlaydi.

3. Ishtirok etuvchi davlatlar tenglikni rag'batlantirish va kamsitishni bartaraf etishda oqilona moslashishni ta'minlash uchun barcha zarur choralarni ko'radi.

4. Nogironlarning amaldagi tengligini ta'minlashni tezlashtirish yoki bunga erishish uchun zarur bo'lgan barcha aniq choralar ushbu Konvensiya ma'nosi bo'yicha kamsitish hisoblanmaydi.

6-modda

Nogiron ayollar

1. Ishtirok etuvchi davlatlar nogiron ayollar va nogiron qizlar juda ko'p kamsitilishini tan oladi va shu munosabat bilan ular tomonidan barcha inson huquqlari va asosiy erkinliklarini to'la va teng amalga oshirilishini ta'minlash uchun choralar ko'radi.

2. Ishtirok etuvchi davlatlar ayollarga ushbu Konvensiyada mustahkamlab qo'yilgan inson huquqlari va asosiy erkinliklarini amalga oshirishni kafolatlash uchun ayollarning ahvolini yaxshilash, huquq va imkoniyatlarini kengaytirish, har tomonlama rivojlanishini ta'minlash uchun barcha zarur choralarni ko'radi.

7-modda

Nogiron bolalar

1. Ishtirok etuvchi davlatlar nogiron bolalarning barcha inson huquqlari va asosiy erkinliklarini boshqa bolalar bilan teng ravishda to'la amalga oshirilishini ta'minlash uchun barcha zarur choralarni ko'radi.

2. Nogiron bolalarga nisbatan barcha sa'y-harakatlarda bolaning oliy manfaatlariga birinchi darajali e'tibor qaratiladi.

3. Ishtirok etuvchi davlatlar nogiron bolalar yoshlariga va yetukligiga muvofiq bo'lgan zarur salmoq oladigan o'z qarashlarini boshqa bolalar bilan teng ravishda erkin ifoda etish huquqiga ega bo'lishlarini hamda ushbu huquqlarni amalga oshirish uchun nogironliklari va yoshiga mos bo'lgan yordamni olishlarini ta'minlaydi.

8-modda

Ma'rifiy-tarbiyaviy ish

1. Ishtirok etuvchi davlatlar quyidagilarga erishish uchun kechiktirib bo'lmaydigan, samarali va zarur choralarni ko'rish majburiyatini oladi:

a) butun jamiyatning, shu jumladan oila darajasida nogironlik masalalari bo'yicha bilimni oshirish hamda nogironlarning huquq va qadr-qimmatini hurmat qilishni mustahkamlash;

b) nogironlarga nisbatan turmushning barcha jabhalarida, shu jumladan jinsi va yoshi asosidagi aqidalar va zararli odatlar bilan kurash olib borish;

c) nogironlarning salohiyati va hissasini targ'ib etish.

2. Shu maqsadda ko'rilayotgan choralar quyidagilarni qamrab oladi:

a) quyidagilarga da'vat etilgan samarali ijtimoiy-ma'rifiy kampaniyalarni avj oldirish va olib borish:

i) nogironlar huquqlarini tan olishni o'rgatish;

ii) nogironlar to'g'risidagi ijobiy tasavvurlarni va ularning jamiyat tomonidan chuqurroq anglanishini rag'batlantirish;

iii) nogironlarning ko'nikmalari, qadr-qimmatini va qobiliyati, shuningdek ularning ish joyi va mehnat bozoridagi hissasi e'tirof etilishiga ko'maklashish;

b) ta'lim tizimining barcha darajalarida, shu jumladan kichik yoshdan boshlab barcha bolalarni nogironlar huquqiga hurmat bilan munosabatda bo'lish ruhida tarbiyalash;

c) barcha ommaviy axborot vositalarida nogironlarni ushbu Konvensiya maqsadlariga mos tushadigan tarzda tasvirlashga da'vat etish;

d) nogiron va ularning huquqlariga bag'ishlangan tarbiyaviy-tanishtirish dasturlarini ilgari surish.

9-modda

Foydalanish imkoniyati

1. Ishtirok etuvchi davlatlar nogironlar mustaqil turmush kechirish va turmushning barcha jabhalarida har taraflama ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'lishi uchun nogironlarning boshqalar bilan teng ravishda jismoniy muhitdan, transportdan, axborot va aloqadan, shu jumladan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va tizimidan hamda shaharlarda ham, qishloq joylarida ham aholi uchun ochiq yoki taqdim etiladigan boshqa obyektlar va xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini ta'minlash uchun zarur choralarni ko'radi. Foydalanish imkoniyatiga xalaqit beradigan to'siqlarni aniqlash va bartaraf etishni qamrab oladigan ushbu choralar, jumladan, quyidagilardan iborat:

a) binolar, yo'llar, transport hamda boshqa tashqi va ichki obyektlar, shu jumladan maktablar, turar-joylar, tibbiyot muassasalari va ish joylari;

b) axborot, kommunikatsiya va boshqa xizmatlar, shu jumladan elektron xizmatlar va shoshilinch xizmatlar.

2. Ishtirok etuvchi davlatlar, shuningdek quyidagi zarur choralarni ko'radilar:

a) aholi uchun ochiq yoki taqdim etiladigan obyektlar va xizmatlardan foydalanish imkoniyatini ko'zda tutadigan minimal standartlar va ko'rsatkich mo'ljallarini ishlab chiqish, amalga kiritish va ularga rioya etilishini nazorat qilish;

b) aholi uchun ochiq yoki taqdim etiladigan obyektlar va xizmatlarni taklif etadigan xususiy korxonalar nogironlar foydalanish imkoniyatlari uchun barcha jihatlarni hisobga olishlarini ta'minlash;

c) nogironlar duch keladigan foydalanish imkoniyati muammolari masalasiga aloqador barcha tomonlar uchun yo'riqnoma berishni tashkil etish;

d) aholi uchun ochiq binolar va boshqa obyektlarga Brayl alifbosida bajarilgan, oson o'qiladigan va tushuniladigan shakldagi belgilarni joylashtirish;

e) aholi uchun ochiq binolar va boshqa obyektlardan foydalanish imkoniyatini yengillashtirish uchun yordamchilar va vositachilarning turli xizmatlarini, shu jumladan yo'l ko'rsatuvchilar, suxandonlar va professional surdotarjimonlar xizmatlarini taqdim etish;

f) nogironlarning axborotdan foydalanish imkoniyatini ta'minlaydigan yordam va qo'llab-quvvatlashning boshqa zarur shakllarini rivojlantirish;

g) nogironlarning yangi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va tizimlaridan, shu jumladan Internetdan foydalanish imkoniyatlarini rag'batlantirish;

h) avvalboshdan foydalanish imkoniyati bo'lgan, kam xarajat talab etadigan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va tizimlarini loyihalash, ishlab chiqish va tarqatishni rag'batlantirish.

10-modda

Yashash huquqi

Ishtirok etuvchi davlatlar har bir insonning yashash ajralmas huquqini yana bir bor tasdiqlaydi va nogironlar boshqalar bilan teng ravishda bu huquqni samarali amalga oshirishlarini ta'minlash uchun barcha zarur choralarni ko'radi.

11-modda

Tahdidli va favqulodda gumanitar vaziyatlar

Ishtirok etuvchi davlatlar o'zlarining xalqaro huquq, shu jumladan xalqaro gumanitar huquq va inson huquqlari xalqaro huquqi bo'yicha majburiyatlariga muvofiq nogironlarni tahdidli vaziyatlarda, shu jumladan qurolli mojarolar, favqulodda gumanitar vaziyatlar va tabiiy ofatlar paytida himoya qilish va xavfsizligini ta'minlash uchun barcha zarur choralarni ko'radi.

12-modda

Qonun oldidagi tenglik

1. Ishtirok etuvchi davlatlar har bir nogiron, u qayerda bo'lmasin, teng huquqiy himoya huquqiga ega ekanligini tasdiqlaydi.

2. Ishtirok etuvchi davlatlar nogironlar hayotning barcha sohalarida boshqalar bilan teng ravishda huquq layoqatiga ega ekanligini e'tirof etadi.

3. Ishtirok etuvchi davlatlar nogironlarga ular o'zlarining huquqqa layoqatini amalga oshirishlarida talab etilib qolinishi mumkin bo'lgan qo'llab-quvvatlashni taqdim etish uchun zarur choralarni ko'radi.

4. Ishtirok etuvchi davlatlar huquqqa qodirlikni amalga oshirish bilan bog'liq barcha choralar inson huquqlari xalqaro huquqiga muvofiq suiste'molliklarning oldini olishini ko'zda tutishi uchun zarur va samarali kafolatlarni ta'minlaydi. Bunday kafolatlar huquqqa layoqatni amalga oshirish bilan bog'liq choralar shaxsning huquqlari, irodasi va moyilliklarini hurmat qilishga yo'naltirilgan bo'lishi, manfaatlar nizosi va noo'rin ta'sirdan xolis bo'lishi, ushbu shaxs vaziyatiga muvofiq va moslashtirilgan bo'lishi, iloji boricha qisqa muddatda qo'llanilishi hamda vakolatli, mustaqil va xolis organ yoki sud idorasi tomonidan muntazam tekshirilishini ta'minlashi kerak. Ushbu kafolatlar mazkur shaxsning huquqlari va manfaatlariga qay darajada ta'sir ko'rsatsa, shu darajada bo'lishi kerak.

5. Ishtirok etuvchi davlatlar ushbu modda qoidalarini hisobga olgan holda nogironlarning mulkka egalik qilish va uni meros qilib olish, o'z moliyaviy ishlarini boshqarish, shuningdek bank ssudalari, ipoteka kreditlari va moliyaviy kreditlashning boshqa shakllaridan foydalanishda teng huquqliklarini ta'minlash uchun barcha zarur choralarni ko'rmoqda hamda nogironlar o'z mulkidan asossiz ravishda mahrum bo'lmasliklarini ta'minlaydi.

13-modda

Odil sudlov huquqidan foydalanish .

1. Ishtirok etuvchi davlatlar nogironlar boshqalar bilan teng ravishda odil sudlovdan samarali foydalanishlari imkoniyatini ta'minlamoqda, shu jumladan yuridik

jarayonning barcha bosqichlarida, jumladan surishtirish bosqichlari va ish yuritishning boshqa boshlang'ich bosqichlarida o'zlarining bevosita va bilvosita ishtirokchilar, shu jumladan guvohlar sifatidagi samarali rolini bajarishlarini yengillashtirishga qaratilgan protsessual va yoshlariga muvofiq tuzatishlar kiritishni nazarda tutadi.

2. Ishtirok etuvchi davlatlar nogironlarning odil sudlovdan samarali foydalanish imkoniyatlarini ta'minlashga ko'maklashish uchun odil sudlovni amalga oshirish sohasida, shu jumladan politsiya va penitensiar tizimida ishlaydigan shaxslarni zarur tarzda o'qitishga ko'maklashadi.

14-modda

Erkinlik va shaxsiy daxlsizlik

1. Ishtirok etuvchi davlatlar nogironlar boshqalar bilan teng huquqqa ega bo'lishlari uchun quyidagilarni ta'minlaydi:

a) ozodlik va shaxsiy daxlsizlik huquqidan foydalanish;

b) qonunsiz va asossiz ravishda ozodlikdan mahrum bo'lmaslik va har qanday ozodlikdan mahrum etish qonunga muvofiq bo'lishi, nogironlik esa hech bir holatda ozodlikdan mahrum etish uchun asos bo'lmasligini.

2. Ishtirok etuvchi davlatlar agar qaysidir bir tartib asosida nogironlar ozodlikdan mahrum etilsa, ular uchun inson huquqlari xalqaro huquqiga muvofiq bo'lgan kafolatlar berilishini hamda ular bilan muomala ushbu Konvensiyaning maqsad va prinsiplariga, shu jumladan oqilona moslashtirishni ta'minlashga muvofiq bo'lishini ta'minlaydi.

15-modda

Qiynoq hamda muomala va jazolashning shafqatsiz, insoniylikka zid yoki qadr-qimmatni kamsituvchi turlaridan ozod bo'lish

1. Hech kim qiynoqqa solinishi yoki shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki qadr-qimmatini kamsitadigan muomala yoki jazoga duchor bo'lishi mumkin emas. Jumladan, biror shaxs uning erkin roziligisiz tibbiy yoki ilmiy tajribaga duchor qilinmasligi kerak.

2. Ishtirok etuvchi davlatlar nogironlar boshqalar bilan teng ravishda qiynoqqa solinish yoki shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni kamsitadigan muomala va jazolashga duchor qilinmasligi uchun barcha samarali qonunchilik, ma'muriy, sud yoki boshqa choralarni ko'radi.

16-modda

Ekspluatatsiya qilinish, zo'ravonlik va tahqirlashlardan ozod bo'lish

1. Ishtirok etuvchi davlatlar nogironlarni uylarida ham, uning tashqarisida ham ekspluatatsiya, zo'ravonlik va tajovuz qilishning barcha shakllaridan, shu jumladan gender sababi bilan bog'liq jihatlardan himoya qilish uchun barcha zarur qonunchilik, ma'muriy, ijtimoiy, ma'rifiy va boshqa choralarni ko'radi.

2. Ishtirok etuvchi davlatlar ekspluatatsiya, zo'ravonlik va tajovuzning barcha shakllarining oldini olish uchun zarur choralarni, jumladan nogironlarning yosh-jins

xususiyatini hisobga olgan holda ularga, ularning oilalariga va nogironlarni parvarish qilayotgan shaxslarga yordam berish hamda ularni qo'llab-quvvatlash, shu jumladan ekspluatatsiya, zo'ravonlik va tajovuz ko'rinishlariga duchor bo'lmalik, bunday holatlarni aniqlash va xabar berish yo'llari bilan tanishtirish, bu masaladagi xabardorliklarini oshirish uchun barcha zarur choralarni ko'radi. Ishtirok etuvchi davlatlar himoya taqdim etish bo'yicha xizmatlar nogironlikning yosh-jins xususiyatlari va omillarini hisobga olgan holda ko'rsatilishini ta'minlaydi.

3. Ishtirok etuvchi davlatlar ekspluatatsiya, zo'ravonlik va tajovuzning barcha shakllarining oldini olishga intilib, nogironlarga xizmat ko'rsatishga mo'ljallangan barcha muassasalar va dasturlar mustaqil organlar tomonidan samarali nazorat qilinishini ta'minlaydi.

4. Ishtirok etuvchi davlatlar ekspluatatsiya, zo'ravonlik yoki tajovuzning har qanday shaklidan jabr ko'rgan nogironlarni jismoniy, kognitiv va psixologik tiklash, reabilitatsiya va ijtimoiy qayta integratsiyalashga yordam berish, shu jumladan himoya taqdim etish bo'yicha xizmatlar ko'rsatish orqali yordam berish uchun zarur choralarni ko'radi. Bunday tiklash va qayta integratsiyalash tegishli shaxsning salomatligini, holatini, o'ziga hurmatni, qadr-qimmatini va mustaqilligini mustahkamlashga yordam beradigan vaziyatda amalga oshirilmoqda hamda yosh-jins xususiyatlari bilan bog'liq ehtiyojlar hisobga olinadi.

5. Ishtirok etuvchi davlatlar nogironlarga nisbatan ekspluatatsiya, zo'ravonlik va tajovuz holatlari aniqlanishi, surishtirilishi va zarur holatlarda ta'qib etilishi uchun samarali qonunchilik va strategiyani, shu jumladan ayollar va bolalarga mo'ljallangan qonunchilik va strategiyani qabul qiladi.

17-modda

Shaxsiy daxlsizlikni himoya qilish

Har bir nogiron boshqalar bilan teng ravishda o'zining jismoniy va psixik daxlsizligi hurmat qilinishi huquqiga ega.

18-modda

Ko'chib yurish va fuqarolik erkinligi

1. Ishtirok etuvchi davlatlar nogironlarning boshqalar bilan teng ravishda ko'chib yurish erkinligi, yashash joyini tanlash erkinligi va fuqarolik huquqini shu jumladan quyidagilar orqali e'tirof etadi:

a) fuqarolikni olish va o'zgartirish huquqiga ega bo'lish va fuqarolikdan asossiz yoki nogironlik sababi bilan mahrum etilmaslik;

b) fuqaroligini tasdiqlaydigan yoki shaxsini tasdiqlaydigan boshqa hujjatlarni olish imkoniyatidan nogironligi sababli mahrum bo'lmalik, bunday hujjatlarga ega bo'lish va ulardan foydalanish yoki tegishli tartibdan, masalan ko'chib yurish erkinligi huquqini amalga oshirishni yengillashtirish uchun zarur bo'lgan immigratsiya tartibidan foydalanish;

c) har qanday mamlakatni, shu jumladan o'z mamlakatini erkin tark etish huquqiga ega bo'lish;

d) asossiz ravishda yoki nogironlik sababli o'z mamlakatiga kirish huquqidan mahrum bo'lmaslik.

2. Nogiron bolalar tug'ilgan zahotiy oq ro'yxatga olinadi va tug'ilgan zahotiy oq ismga ega bo'lish va fuqarolikni olish, shuningdek iloji boricha yuqori darajada o'z ota-onasini bilish huquqi va ulardan g'amxo'rlik ko'rish huquqiga ega bo'ladi.

alamanka bayonati [va ish faoliyati rejas](#) Salamanka Bayonoti va Ish faoliyat rejasida "Ta'lim hamma uchun" shiori ilgari surilamoqda. "Ta'lim hamma uchun" shiori deganda nogiron bo'lgan yoki jamiyat ichida ajratib qo'yilgan guruhlardan kelib chiqqan bolalarning ham tenghuquqlilik asosida ta'lim olishlari tushuniladi. Ushbu harakat rejasini tahlili shuni ko'rsatdiki, asoslanadigan asosiy tamoyili quyidagilardan iborat:

"Maktablar jismoniy, aqliy, [ijtimoiy](#), emosional, tilidagi yoki boshqa nuqsonlaridan qat'iy nazar hamma bolalarni qabul qilishi kerak. Ularga ruhiy va [jismoniy nuqsoni bor bolalar](#), boshpanasiz bolalar, ko'chmanchi xalqlarga tegishli bo'lgan bolalar, etnik yoki madaniy kamchilikni tashkil topgan oilalarning bolalari kiradi" (Harakat Rejasiga kirish 3-band).

Salamanka Bayonoti va Ish faoliyat Rejasida maxsus ehtiyojli bolalarni umumta'lim tizimi sharoitida inklyuziv ta'lim berish lozimligi alohida ta'kidlanib, har bir bolaning boshqalarnikiga o'xshamagan o'z [ehhtiyojlari mavjudligi](#), shuningdek, har bir bola yashash joyiga yaqin bo'lgan maktabga borish huquqi mavjudligi alohida ta'kidlab o'tilgan.

Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'lim jarayonida o'qishda individual dasturlarni tuzish. Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'limga jalb qilish Respublikamizning [ayrim viloyatlarida](#), jumladan Farg'ona, Andijon, Xorazm, Toshkent viloyatida tajriba sinov ishlari boshlangan bo'lib, bu ishlarni amalga oshirishda nodavlat jamoalar, xorijiy tashkilotlar tashabbus ko'rsatmoqda. Halkar YuNESKO tashkiloti va Xalq Ta'lim Vazirligi bilan hamkorlikda O'zbekiston Respublikasining ta'lim muassasalarida inklyuzivkorreksion ta'limning tayanch punktlari tashkil etildi. Ular alohida yordamga muhtoj bolalar ta'limi bilan shug'illanuvchi, "Inklyuziv ta'lim" dasturini amalga oshiruvchi yagona punktlar hisoblanadi. Farg'ona viloyati Qo'qon shahri maxsus ehtiyojga ega bo'lgan bolalarni ijtimoiy qo'llab quvvatlash "Ziyo" markazi umumta'lim maktablariga imkoniyati cheklangan bolalarni jalb etish YuNESKO loyihasi asosida 2004 yil o'z faoliyatini boshladi. Sinov - tajriba maydonlari uchun Farg'ona viloyati Qo'qon va Marg'ilon shahridagi 4 va 5-sonli [aqli zaif bolalar](#), 9-sonli zaif ko'ruvchi bolalar maxsus maktab internatlarida, 64-sonli falaj bolalar bog'cha [majmuasi](#), 39-sonli nutqida nuqsoni

bo'lgan bolalar bog'chasi, 1,9-sonli - 48 - umumta'lim maktablari, Andijon viloyati 5, 31 - sonli umumta'lim maktablari tanlandi..

Birlashgan millatlar tashkilotining bolalar jamg'armasi (UNICEF) ([inglizcha](#): United Nations International Children's Emergency Fund) – [BMTning](#) asosiy jamg'armalaridan biri. Uzoq vaqt davom etgan urush natijasida katta qiyinchiliklarga duchor bo'lgan Yevropa bolalariga g'amxo'rlik ko'rsatish maqsadida [1946](#)-yilda tuzilgan. 1953-yildan BMTning doimiy tuzilmasiga aylangan. Yer yuzida, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlardagi bolalarning soglom va barkamol voyaga yetishiga kumaklashish uning bosh tamoyilidir. Mazkur sohadagi faoliyati uchun [1965](#)-yilda Nobel mukofoti bilan taqdirlangan.

[O'zbekiston](#) mustaqillikka erishgach, UNICEFga a'zo bo'ldi va u bilan yaqin hamkorlik o'rnatdi. Jamg'arma tomonidan bolalarni immunizatsiya qilish, boshlang'ich maktab o'quvchilarini oziq-ovqat va ichimlik suv bilan ta'minlash vaktsinalar yetkazib berish bo'yicha uzoq muddatli dasturlar, Orolbo'yi aholisiga yordam ko'rsatish yuzasidan maxsus dastur, „Orol dengizi: mintaqaviy va ekologik yordam loyihasi“ ishlab chiqilgan.

Albatta! Maxsus ta'lim (ya'ni, nogironligi bo'lgan bolalar yoki o'quvchilarga mo'ljallangan ta'lim) yo'nalishida xalqaro miqyosda o'tkaziladigan seminar va konferensiyalar ko'plab mamlakatlarda doimiy ravishda tashkil etiladi. Quyida sizga mos bo'lishi mumkin bo'lgan ba'zi xalqaro seminar/konferensiyalar va ularning umumiy yo'nalishlari haqida ma'lumotlar beraman:

Maxsus ta'lim bo'yicha xalqaro konferensiyalar (misollar)

1. ICSE – International Conference on Special Education

Yo'nalish: Maxsus ehtiyojli o'quvchilar, inkluziv ta'lim, texnologiyalar qo'llanilishi.

Vaqt va joyi: Har yili turli mamlakatlarda (masalan, Turkiya, Malayziya, AQSh)
Ishtirokchilar: O'qituvchilar, olimlar, tadqiqotchilar, siyosatchilar

2. ICEP – International Conference on Education and Psychology

Yo'nalish: Maxsus ta'lim, psixologik yondashuvlar, ijtimoiy-emotsional o'qitish.
Qamrovi: Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda psixologik metodikalar.

3. CIES – Comparative and International Education Society Conference

Yo'nalish: Ta'lim tizimlarining solishtirma tahlili, maxsus ta'lim siyosati.
Foyda: Maxsus ta'lim sohasida innovatsion strategiyalar o'rganiladi.

4. ICERI – International Conference of Education, Research and Innovation

Yo'nalish: Ta'limdagi texnologiyalar, innovatsiyalar, maxsus ta'limda IT yondashuvlari.

Tashkilotchilar: IATED (International Academy of Technology, Education and Development)

5. EDUCAUSE Annual Conference

Yo'nalish: Raqamli texnologiyalar va ularning maxsus ta'limdagi roli.

🧠 Qanday mavzular yoritiladi?

Inkluziv ta'lim amaliyotlari

Individual ta'lim dasturlari (IEP)

Autizm spektridagi o'quvchilar bilan ishlash

Logopediya va nutq buzilishlari

O'quvchilarda emotsional va xulq-atvor muammolari

Maxsus ta'limda AI (sun'iy intellekt) va texnologiyalar

3.5“Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish” moduli

5-mavzu. Xorijiy tajribalarni tatbiq etish usullari

(2 soat amaliy mashg'ulot)

REJA

- 1. Xorijiy Tajribalar Ahamiyati**
2. Tajribalarni Moslashtirish Bosqichlari
3. Samaradorlikni Oshirish Yo'llari
- 4. Rivojlanish tendensiyalari

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O'quv modul	3.5“Maxsus maktab internat tarbiyachilari faoliyatida xorij tajribasidan foydalanish” moduli				
Mavzu	1-mavzu:Xorijiy tajribalarni tatbiq etish usullari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko'nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija

1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat , tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muamoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Zamonaviy dagogik texnologiyalarni tushuntirish Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish	30	Guruhlarda ishlash , platformalardan foydalanish	Kahoot , Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat , muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi .
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya	Mentimeter,	O'qituvchilar o'z faoliyatini

	"Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash		usullar i	1- ish varag'i	baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlar ni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar r mashg'ulotd an qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltirilad i.

Albatta, mana siz so'ragan uslubda, ya'ni raqamlanmagan va ajratilmagan tarzda **xorijiy tajribalar ahamiyati** haqida maxsus ta'lim kontekstida yozilgan matn:

Xorijiy tajribalarni o'rganish va amaliyotga tadbiq etish maxsus ta'lim sifatini oshirishda muhim omillardan biridir. Rivojlangan davlatlar bu yo'nalishda boy tajribaga ega bo'lib, ularning yondashuvlari va metodikasi boshqa mamlakatlar uchun amaliy yo'l-yo'riq vazifasini o'tashi mumkin. Xususan, AQSh, Kanada, Finlyandiya, Yaponiya kabi davlatlarda maxsus ehtiyojli bolalarga mo'ljallangan ta'lim tizimi yuqori darajada yo'lga qo'yilgan.

Ushbu mamlakatlarda maxsus ta'limning asosiy tamoyili – bu har bir o'quvchining individual ehtiyojlariga moslashgan yondashuvdan foydalanishdir. Ular o'quvchilarga o'z imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish uchun zarur shart-sharoitlar yaratishni maqsad qilgan. Shu bilan birga, ta'lim jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalarining keng qo'llanilishi, sun'iy intellekt asosidagi vositalar va moslashtirilgan o'quv dasturlari alohida ahamiyat kasb etadi.

Xorijiy tajribalarda o'qituvchilarning tayyorgarlik darajasi ham yuqori e'tiborga loyiq. Ular nafaqat kasbiy bilimlarga, balki maxsus pedagogik va psixologik yondashuvlarga ham ega bo'lishlari talab etiladi. Bu esa ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlarini to'g'ri baholash va ularni samarali o'qitish imkonini beradi.

Shuningdek, xorijiy tajribalarda ota-onalar bilan hamkorlikka katta e'tibor qaratiladi. Bu orqali bola ta'limi oilaviy va maktab muhitida uyg'un tarzda davom etadi. Inkluziv ta'limga o'tish jarayonida ham xorijiy amaliyotlar foydali tajriba manbai bo'lib xizmat qiladi.

Xorijiy davlatlar tajribasidan o'rganilgan samarali metodika va yondashuvlar maxsus ta'lim tizimining milliy sharoitlarda mukammal yo'lga qo'yilishida muhim rol o'ynaydi.

Rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish maxsus ta'lim sohasida ilg'or yondashuvlarni aniqlash va ularni mahalliy sharoitga moslashtirish imkonini beradi. Ushbu mamlakatlarda maxsus ta'lim nafaqat ijtimoiy mas'uliyat deb qaraladi, balki har bir bolaga sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlash yo'lidagi zarur shartdir. Ular o'z ta'lim tizimlarida inklyuzivlik tamoyillarini muvaffaqiyatli joriy etgan bo'lib, nogironligi bo'lgan bolalar salohiyatini to'liq namoyon qilishlariga ko'maklashuvchi muhit yaratishga katta e'tibor qaratadi.

Masalan, Finlyandiya ta'lim tizimi har bir o'quvchining ehtiyojlarini inobatga oluvchi moslashuvchan va individual yondashuv bilan ajralib turadi. Bu davlatda maxsus ta'lim umumiy ta'lim tizimiga integratsiyalashgan bo'lib, o'qituvchilar zarur qo'llab-quvvatlov vositalari bilan ta'minlangan. AQShda esa Individual Ta'lim Rejasi (IEP) tizimi orqali har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlari hisobga olinadi va ular uchun alohida dastur ishlab chiqiladi.

Kanadada maxsus ta'limdagi asosiy e'tibor ijtimoiy integratsiya va bolalar huquqlarini ta'minlashga qaratilgan. O'qituvchilarning malakasini oshirish, psixologik xizmatlarni rivojlantirish hamda raqamli texnologiyalarni tatbiq etish orqali bu yo'nalishda sezilarli natijalarga erishilmoqda. Yaponiyada esa nogironligi bo'lgan bolalar uchun maxsus o'quv dasturlari bilan birga, mustaqillikni oshirishga qaratilgan hayotiy ko'nikmalarni o'rgatish ham ta'lim jarayonining muhim qismiga aylangan.

Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, maxsus ta'limda muvaffaqiyatga erishish uchun yagona yondashuv yetarli emas. Ta'lim tizimi butunlay moslashuvchan, ko'p tarmoqli yondashuvga ega bo'lishi lozim. Bu esa pedagoglar, psixologlar, ijtimoiy ishchilar va ota-onalar o'rtasidagi uzviy hamkorlikni talab qiladi.

O'zbekistonda ham ushbu ilg'or tajribalarni o'rganish orqali milliy maxsus ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, inklyuzivlik tamoyillarini mustahkamlash va har bir bola uchun barobar imkoniyatlar yaratish yo'lida muhim qadamlar qo'yilishi mumkin.

Rivojlangan davlatlar tajribasini maxsus ta'lim sohasiga joriy etishda bevosita ko'chirib olish emas, balki uni mahalliy sharoitlarga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Moslashtirish jarayoni bir necha bosqichda amalga oshiriladi va har bir bosqich o'ziga xos yondashuvni talab qiladi. Eng avvalo, xorijiy tajriba chuqur tahlil qilinadi. Bunda ularning ta'lim tizimi, huquqiy-me'yoriy asoslari, moliyaviy ta'minoti, pedagogik metodikalari va texnologik imkoniyatlari o'rganiladi.

Keyingi bosqichda olingan tajribani milliy ta'lim tizimi bilan solishtirish ishlari olib boriladi. Bu bosqichda mavjud resurslar, infratuzilma, kadrlar salohiyati, jamiyatning ijtimoiy-madaniy holati inobatga olinadi. Solishtirma tahlil asosida qanday elementlarni qabul qilish, qay birlarini esa o'zgartirish yoki soddalashtirish zarurligi aniqlanadi.

Shundan so'ng, tajribani sinov tariqasida joriy etish bosqichi boshlanadi. Bu jarayonda alohida maktablar, markazlar yoki guruhlar doirasida tanlab olingan metodika yoki yondashuvlar sinovdan o'tkaziladi. Sinov natijalari asosida amaliy muammolar aniqlanadi va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi.

Keyingi bosqichda esa moslashtirilgan tajriba kengroq miqyosda tatbiq etiladi. Bu bosqichda pedagoglar malakasini oshirish, zarur o'quv-metodik qo'llanmalarni yaratish va ularni amaliyotga tatbiq etish ishlari amalga oshiriladi. O'quvchilar, ota-onalar va ijtimoiy hamkorlar o'rtasida fikr almashuv va hamkorlik kuchaytiriladi.

So'nggi bosqichda monitoring va baholash ishlari olib boriladi. Bu orqali tajribaning samaradorligi, muammolari va rivojlanish istiqbollari o'rganiladi. Tahlil natijalari asosida zarur o'zgartirishlar kiritilib, doimiy takomillashtirish yo'nalishida ishlar davom ettiriladi.

Tajribalarni moslashtirish bu murakkab, ammo muhim jarayon bo'lib, har bir bosqichda ishtirok etuvchi mutaxassislarning bilim va tajribasiga tayanadi. To'g'ri tashkil etilgan moslashtirish bosqichlari orqali xorijiy tajribalar maxsus ta'lim sifatini oshirishda katta rol o'ynashi mumkin.

Maxsus ta'lim samaradorligini oshirish zamonaviy ta'lim tizimining eng dolzarb vazifalaridan biri bo'lib, bu yo'nalishda kompleks, izchil va tizimli yondashuv talab etiladi. Nogironligi bo'lgan yoki maxsus ehtiyojli o'quvchilarga ta'lim berishda nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy, psixologik va texnologik omillarni ham chuqur hisobga olish lozim. Shu bois, samaradorlikni oshirish uchun bir nechta asosiy yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratish zarur.

Avvalo, o'qituvchilar malakasini oshirish eng muhim yo'nalishlardan biridir. Maxsus ta'lim sohasida faoliyat yurituvchi pedagoglar faqatgina o'z mutaxassisligi bo'yicha emas, balki maxsus pedagogika, defektologiya, logopediya, psixologiya kabi sohalar bo'yicha ham yetarli bilim va ko'nikmaga ega bo'lishlari zarur. Ularni muntazam ravishda xalqaro tajriba asosida tashkil etiladigan malaka oshirish kurslari, treninglar, seminarlar orqali yangilab borish pedagogik mahoratni oshiradi va dars jarayonini sifatli tashkil etishga xizmat qiladi.

Ikkinchi muhim yo'l – ta'lim dasturlarining moslashuvchan va individual yondashuv asosida ishlab chiqilishi. Har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda tuzilgan Individual Ta'lim Rejalari (ITR) orqali ta'lim samaradorligi sezilarli darajada ortadi. Bu rejalar nafaqat o'quv dasturi, balki baholash mezonlari, metodlar va vositalarni ham o'z ichiga oladi. O'quvchilarning rivojlanish

sur'atlari, qobiliyat darajasi, psixologik holati va kommunikativ imkoniyatlari hisobga olinganda, ta'lim ancha samara beradi.

Uchinchi jihat – o'qitish jarayonida zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish. Maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun mo'ljallangan interaktiv dasturlar, audio-video materiallar, mobil ilovalar va sun'iy intellekt asosidagi platformalar ularning mustaqil o'rganish, eslab qolish va amaliyotga tadbiq etish ko'nikmalarini shakllantirishda katta yordam beradi. Ayniqsa, ko'rish yoki eshitish qobiliyatida cheklovlari bo'lgan o'quvchilar uchun maxsus moslashtirilgan texnologik vositalar ularga bilim olishda qulaylik yaratadi.

To'rtinchi muhim omil – ota-onalar va jamiyat bilan uzviy hamkorlik. Maxsus ta'lim samaradorligini oshirishda o'quvchi atrofidagi muhit, xususan, oilaning roli beqiyosdir. Ota-onalarga psixologik-pedagogik maslahatlar berish, ularni ta'lim jarayoniga jalb etish orqali bolalarning ijtimoiy faolligi va o'rganish motivatsiyasini oshirish mumkin. Shuningdek, jamiyatda nogironligi bo'lgan bolalarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish ham muhim strategik yo'nalishdir.

Bundan tashqari, maxsus ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, o'quv xonalarini moslashtirish, yordamchi vositalar bilan ta'minlash ham ta'lim samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilar uchun qulay, xavfsiz va rivojlantiruvchi muhit yaratilganda, ularning o'quv faoliyatiga jalb qilinishi ham kuchayadi.

So'nggi, ammo muhim jihatlardan biri – monitoring va baholash tizimining takomillashtirilishi. Maxsus ta'limda standart baholash uslublari har doim ham o'zini oqlamaydi. Shu bois, har bir o'quvchining rivojlanish dinamikasiga mos moslashtirilgan baholash mezonlarini ishlab chiqish lozim. Bu nafaqat bolaning yutuqlarini aniqlashga, balki ta'lim jarayonining qaysi bosqichida muammolar borligini tushunishga ham xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, maxsus ta'limda samaradorlikni oshirish ko'p qirrali va kompleks yondashuvni talab qiladi. Pedagogik salohiyat, texnologik imkoniyatlar, ijtimoiy muhit va psixologik yondashuv uyg'unlashgan taqdirdagina bu sohada haqiqiy yutuqlarga erishish mumkin bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘XATI

1. PF-5843. “O‘zbekiston Respublikasida kadrlar siyosati va davlat fuqarolik xizmati tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni. Lex.uz
2. G.Q.Abdurahmonova. Zamonaviy dunyo: Ijtimoiy tarmoqlar inson resurslarini boshqaradi. Review.uz
3. Ko‘chimov A., Mokhichekhra B. Historical Comparison of the Foreign Investment Climate in Small Business and Entrepreneurship in Jizzakh Region in 1991-2000 //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2022. – T. 1. – No. 5. – C. 120-123.
4. Qosimova D., Ko‘chimov A. Fundamentals of Investment Environment in the Process of Digital Transformation of the Economy //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Sciences. – 2022. – T. 1. – No. 5. – C. 55-59.
5. Sobirovna K. D. et al. DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP-A SPRINGBOARD FOR ENSURING MACROECONOMIC STABILITY //Journal of Contemporary Issues in Business and Government. – 2021. – T. 2021.
6. Kuchimov A., Unnisa S. A., Najmiddinov D. DEFINING THE TYPES OF THE SHADOW ECONOMY //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2023. – T. 1. – No. 1. – C. 65-70.

3.6.1. “Maxsus maktab internati tarbiyalanuvchilarida 4K ko’nikmalarini rivojlantirish” moduli

1-mavzu. 4K modelida tarbiyalanuvchilarining qiziqish va maqsadlarini aniqlash (2 soat amaliy mashg‘ulot)

REJA

1. 4K modeli haqida umumiy ma'lumot
2. Tarbiyalanuvchilarning qiziqishlarini o'rganish usullari
3. Kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O‘quv modul	3.6.1. “Maxsus maktab internati tarbiyalanuvchilarida 4K ko’nikmalarini rivojlantirish” moduli				
Mavzu	1-mavzu. 4K modelida tarbiyalanuvchilarining qiziqish va maqsadlarini aniqlash				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	Zamonaviy talablar asosida umumiy o‘rta ta’lim maktablari pedagog xodimlarining kasbiy bilim, ko‘nikma, malakalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirish				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.

3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Zamonaviy dagogik texnologiyalarni tushuntirish Interfaol metodlarning qo'llanilishi Slaydlar bilan tushuntirish 	15	Taqdimot , ko'rgazm ali tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	<ul style="list-style-type: none"> Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish Misollar va vaziyatlarni muhokama qilish 	30	Guruhlar da ishlash, platformalardan foydalani sh	Kahoot, Quizizz , 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar Qiyinchiliklarni muhokama qilish Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	"Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish "Traffic Light" orqali o'z-o'zini baholash	5	Refleksiya usullari	Mentimeter, 1- ish varag'i	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi

					maqsadlar bilan yo'naltiriladi .
--	--	--	--	--	----------------------------------

4K modeli – bu zamonaviy ta’limda qo’llaniladigan yondashuv bo‘lib, o‘quvchilarda XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. “4K” qisqartmasi to‘rtta asosiy ko‘nikmani anglatadi:

Kreativlik (ijodkorlik)

Kritik fikrlash (tanqidiy fikrlash)

Kommunikatsiya (muloqot qobiliyati)

Kooperatsiya (hamkorlikda ishlash)

Bu model o‘quvchilarning nafaqat bilim olishini, balki ularni amalda qo‘llay olish, mustaqil fikrlash va jamoada ishlash kabi muhim ko‘nikmalarni egallashlarini maqsad qiladi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar, tez o‘zgarayotgan ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar va mehnat bozori ehtiyojlariga mos ravishda ta’limning moslashuvchan va funksional bo‘lishi talab etiladi.

[Har bir K haqida qisqacha:](#)

Kreativlik – o‘quvchilarda yangi g‘oyalar, ijodiy yondashuvlar va muammolarga noodatiy yechimlar topish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu ayniqsa, maxsus ehtiyojli o‘quvchilarning o‘ziga xos qobiliyatlarini yuzaga chiqarishda muhim rol o‘ynaydi.

Kritik fikrlash – axborotni tahlil qilish, baholash va to‘g‘ri qaror qabul qilish qobiliyatini anglatadi. Maxsus ta’limda bu ko‘nikma bolaning atrof-muhitni tushunishi va mustaqil fikrlashi uchun zarur.

Kommunikatsiya – o‘z fikrini aniq, lo‘nda va to‘g‘ri ifoda etish, boshqalarni tinglash, savol-javob qilish, ijtimoiy muloqotga kirisha olish. Bu ayniqsa nutq rivojlanishida qiyinchiliklarga ega bolalar uchun muhim yo‘nalish bo‘lib, logopedik yondashuvlar bilan birgalikda qo‘llanadi.

Kooperatsiya – jamoa bilan ishlash, boshqalar bilan fikr almashish, umumiy maqsad yo‘lida harakat qilish. Maxsus ehtiyojli bolalarni ijtimoiy hayotga integratsiyalashda bu ko‘nikma katta ahamiyatga ega.

4K modeli o‘quvchilarni faqat bilim olish emas, balki hayotga tayyorlaydigan, ijtimoiy jihatdan faol, fikrlovchi va moslashuvchan shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Maxsus ta’limda bu yondashuv individual rivojlanishni rag‘batlantirish, shaxsiy yutuqlarga yo‘naltirish va o‘quvchini mustaqil hayotga tayyorlashda nihoyatda foydali bo‘ladi.

Tarbiyalanuvchilarning qiziqishlarini o‘rganish – ularning shaxsiy rivojlanishiga yo‘naltirilgan ta’lim va tarbiya jarayonining ajralmas qismidir. Ayniqsa, maxsus ta’lim muassasalarida bu jarayon yanada muhim ahamiyatga ega, chunki har bir bolaning

individual ehtiyojlari, qiziqishlari va qobiliyatlari turlicha bo'ladi. Qiziqishlarni to'g'ri aniqlash pedagogga darslarni samarali tashkil qilish, tarbiyaviy ishlarni bolaga yaqin mavzularda olib borish, shuningdek ularning mustaqil fikrlashi va faolligini oshirish imkonini beradi.

Tarbiyalanuvchilarning qiziqishlarini o'rganishda bir necha usullar mavjud bo'lib, ularning har biri muayyan sharoit va yosh xususiyatlariga qarab qo'llaniladi.

Kuzatish usuli – eng sodda, ammo samarali usullardan biridir. Pedagog bolaning o'yin paytidagi harakatlariga, darsdagi faol qatnashuviga, savollarga javob berish istagiga va guruhdagi muloqotlariga e'tibor qaratadi. Qanday mavzularga qiziqishi borligi, nimaga ko'proq vaqt ajratishi yoki qanday faoliyatdan zavqlanishi orqali qiziqishlar aniqlanadi.

So'rovnoma va testlar – o'quvchilarning yoshiga va rivojlanish darajasiga moslab tayyorlanadi. Savollar orqali ular nimani yoqtirishlari, bo'sh vaqtlarini qanday o'tkazishlari, qanday mavzular ularga maroqli tuyulishi aniqlanadi. So'rovnomalar ota-onalar yoki tarbiyachilar orqali ham amalga oshirilishi mumkin, ayniqsa, bola o'z fikrini to'liq ifoda eta olmaydigan holatlarda.

Suhbat usuli – ochiq va norasmiy muloqot shaklida o'tkaziladi. Tarbiyachi bolaning ishonchini qozonib, unda qanday mavzularga qiziqish borligini aniqlashga harakat qiladi. Suhbat davomida bolaning hissiy munosabati, ohang va tana tiliga e'tibor berish orqali ham ko'plab ma'lumotlar olinadi.

Ijodiy topshiriqlar va amaliy mashg'ulotlar – rasm chizish, hikoya tuzish, konstruktor yig'ish, rolli o'yinlar orqali bolaning ichki dunyosi va qiziqish yo'nalishlari aniqlanadi. Masalan, kimdir texnika bilan bog'liq ishlarni yoqtirsa, boshqasi musiqiy yoki badiiy faoliyatga moyil bo'lishi mumkin.

Portfoliolar tahlili – bola tomonidan bajarilgan ishlar to'plami (rasmlar, qo'lyozmalar, qo'l mehnati namunalari) orqali uning qaysi sohalarda faolroq ekanligi, nimaga ko'proq qiziqishi borligi o'rganiladi.

Ota-onalar bilan hamkorlik – bola haqida eng ko'p ma'lumot ota-onada bo'ladi. Shu bois pedagoglar ota-onalar bilan muntazam aloqada bo'lishi, bolaning qiziqishlari, uy sharoitida qanday faoliyatlar bilan shug'ullanishi haqida fikr almashib turishi lozim.

Psixologik diagnostika – bu usul mutaxassis (psixolog) tomonidan amalga oshiriladi. Bola bilan maxsus metodikalar, testlar va mashqlar yordamida ishlanadi. Psixologik portret asosida bolaning individual qiziqishlari, moyilliklari, ehtiyojlari aniqlanadi.

O'yin faoliyatini tahlil qilish

O'yin faoliyati — bolalarning tabiiy ehtiyojlaridan biri bo'lib, ularning aqliy, jismoniy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishida asosiy vositalardan biri sifatida xizmat qiladi. Ayniqsa, maxsus ta'lim muassasalarida o'yin bolalarning imkoniyatlarini aniqlash, rivojlantirish va ularni ijtimoiy muhitga moslashtirishda muhim vosita sifatida

qaraladi. Shu sababli, o'yin faoliyatini tahlil qilish pedagogik va psixologik ishlarning ajralmas qismidir.

O'yin faoliyatini tahlil qilishning maqsadi:

- Bolaning rivojlanish darajasini aniqlash.
- Uning qiziqishlari, ijtimoiy xatti-harakatlari, muloqotga kirishish qobiliyati va mustaqillik darajasini baholash.
- Maxsus ehtiyojlar mavjud bo'lsa, ularni aniqlash va korreksion yo'nalishlarni belgilash.
- Pedagogik yondashuvni individuallashtirish.

Tahlil qilishning asosiy yo'nalishlari:

1. O'yin mazmuni va mavzusi

Bola qanday o'yinlarga qiziqadi? Uning o'yinlarida qanday mavzular takrorlanadi? Mavzuli rol o'yinlar (masalan, "do'kon", "shifokor", "oila") bolaning dunyoqarashi, tajribasi va orzularini aks ettiradi.

2. O'yin shakli va uslubi

Bola o'yinlarda mustaqilmi yoki boshqalarga ergashuvchimi? O'yin qoidalarini tushunadimi? Qoidalarga amal qiladimi? O'yin davomida muomala va harakatlar qanday ifodalanadi?

3. O'yin vositalaridan foydalanish

Bola o'yinchoqlar, materiallar va atrof-muhitdagi predmetlardan qanday foydalanadi? Bu orqali uning tasavvuri, ijodkorligi va mantiqiy fikrlashi baholanadi.

4. O'yin orqali muloqot qilish

Bola o'yin paytida boshqalar bilan qanday munosabatda bo'ladi? Qancha darajada muloqotga kirishadi? Til vositalaridan qanday foydalanadi? Bu nutqiy rivojlanish darajasini aniqlashga yordam beradi.

5. Emotsional holat

Bola o'yin davomida qanday hissiyotlarni namoyon etadi? Quvonch, hayajon, g'azab, hafsalasi pir bo'lish kabi holatlar uning ichki holatini ko'rsatadi. Emotsional barqarorlik yoki noturg'unlik belgilariga e'tibor beriladi.

6. O'yin

dinamikasi

O'yin qanday boshlanadi, davom etadi va yakunlanadi? Bola o'yinni tugatishga qanchalik tayyor? O'yin davomida diqqatni jamlash va davom ettirishga bo'lgan layoqati baholanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ulmasovna, D.M.(2022). Pedagogikaning dolzarb muammolari. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(10), 211-212.
2. Kholida, S., Akhrarova, Z., Mamura, D., Gulbakhor, I., & Kadamboy, M. (2019). Modular teaching technology based on scientific activity.
3. Ulmasovna, D. M., & Jamshidovna, F. F. (2022). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish. pedagog, 1(1), 155-159.
4. Kazakova, S. (2023). Boshlang 'ich ta'limda "tarbiya" darslarini tashkil etishda innovatsion yondashuvlar. Yangi O'zbekiston pedagoglari axborotnomasi, 1(1), 18- 22.
5. Abdurahmonova, I., & Sharifova, Z. (2023). Umumiy o 'rta va o 'rta maxsus ta'limda "tarbiya" fanini o 'qitishda tarbiyaviy treninglardan foydalanish. Yangi O'zbekiston pedagoglari axborotnomasi, 1(1), 13-17.
6. Dehkanova, M. (2021). Issues to increase the efficiency of pedagogical activity in higher education. Sciences of Europe, (72-2), 54-56.
7. Ulmasovna, D. M. M., & Qizi, R. M. Q. (2023). Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijtimoiy-madaniy kompetentligini rivojlantirish. ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali, 3(4), 52-56.
8. Ахмедова, М. (2017). Педагогик конфликтология. Ўқув қўлланма, 2016.
9. Axmedova, M. T. (2014). Pedagogik konfliktologiya. T.: TDPU.
10. Akhmedova, M. T., Umarova, M. K., & Polatova, M. S. (2022). THE ROLE OF MODERN METHODS AND TECHNOLOGIES IN IMPROVING THE EFFICIENCY OF THE SOCIAL SERVICES SYSTEM IN THE COUNTRY. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(11), 784-787.
11. Akmedova, M. T., & Ugli, J. D. E. (2022). Representations are EmotionalPsychological Visual Images of Reality. European Multidisciplinary Journal of Modern Science, 5, 188-192.
12. Akhmedova, M., Narmetova, Y., & Alisherov, B. (2021). Catigories of person in conflict and methods of conflict resolution in the occurrence of conflicts between medical personnel.
13. Нарметова, Ю. (2020). Актуальные проблемы организации психологической службы у больных с психосоматическими заболеваниями. 14. Нарметова, Ю. (2020). Оила хотиржамлиги-болалардаги психосоматиканинг олдини олиш омили сифатида. Бола ва замон.
15. Нарметова, Ю. К. (2023). ВИДЫ ПСИХОСОМАТИЧЕСКИХ РАССТРОЙСТВ И ИХ ХАРАКТЕРИСТИКА У ДЕТЕЙ. Gospodarka i Innowacje., 33, 221-224.

3.6.1. “Maxsus maktab internati tarbiyalanuvchilarida 4K ko‘nikmalarini rivojlantirish” moduli

2-mavzu:Muammoga asoslangan ta’limda 4K ko‘nikmalarining mazmuni va ahamiyati.

(2 soat amaliy mashg‘ulot)

REJA

1. 4K ko'nikmalari zamonaviy ta'limning asosiy elementlari
2. 4K ko'nikmalarining amaliy ahamiyati
3. 4K ko'nikmalarini muntazam rivojlantirish

Zamonaviy ta’lim dunyosi shiddat bilan o‘zgarib bormoqda. Bugungi kunda yosh avlodni shunchaki bilimlar bilan qurollantirish yetarli emas. Ularga kelajakda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo‘lgan zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirish talab etiladi. Shu jihatdan "4K ko‘nikmalari" konsepsiyasi muhim o‘rin tutadi. 4K deganda: **tanqidiy fikrlash (kritik fikrlash), kreativlik (ijodkorlik), kommunikatsiya (muloqot), hamkorlik (kooperatsiya)** ko‘nikmalari tushuniladi.

Tanqidiy fikrlash shaxsni mustaqil, asoslangan va izchil fikrlashga o‘rgatadi. O‘quvchilar olingan ma’lumotlarni so‘zsiz qabul qilish o‘rniga, ularni tahlil qilish, shubha bilan qarash, turli nuqtayi nazarlarni solishtirish va asosli xulosalar chiqarishni o‘rganadilar. Tanqidiy fikrlash rivojlangan o‘quvchi murakkab muammolarni hal qilishda, qaror qabul qilishda va hayotiy vaziyatlarda to‘g‘ri yo‘l topishda muvaffaqiyatga erishadi.

Kreativlik, ya’ni ijodiy fikrlash, zamonaviy jamiyatda o‘zgaruvchan sharoitlarga moslashish va yangilik yaratish imkonini beradi. Ta’lim jarayonida o‘quvchilarga o‘z g‘oyalarini erkin ifoda etish, noan’anaviy fikrlash, muammolarga turlicha yondashish uchun shart-sharoit yaratish zarur. Kreativlik nafaqat san’at va adabiyotda, balki ilmfan, texnologiya va biznes sohalarida ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kommunikatsiya ko‘nikmasi shaxslararo muloqotda, fikrlarni aniq va ravshan ifoda etishda, tinglash va tushunishda asosiy rol o‘ynaydi. Bugungi globallashtirilgan dunyoda o‘z fikrini aniq yetkazish, boshqalarning fikrini to‘g‘ri tushunish va samarali muloqot qilish har bir mutaxassis uchun muhim sanaladi. Shuning uchun ta’limda o‘quvchilarning yozma va og‘zaki nutq malakalari, jamoa ichidagi muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish ustuvor vazifaga aylanmoqda.

Hamkorlik ko‘nikmasi esa jamoada ishlash, umumiy maqsad sari birgalikda harakat qilishni o‘rgatadi. Bugungi murakkab loyihalar, ko‘p sohalararo tadqiqotlar jamoaviy ishni talab qiladi. O‘quvchilarga maktabdan boshlab guruhli ishlash, fikr almashish, mas’uliyatni taqsimlash va boshqalar bilan samarali hamkorlik qilishni o‘rgatish zarur.

4K ko'nikmalari zamonaviy ta'limning asosiy ustunlarini tashkil etadi. Ular o'quvchilarning nafaqat bilim olish jarayonini, balki ularning keyingi hayotdagi muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Shu sababli, pedagoglar dars jarayonlarini loyihalashda va metodik yondashuvlarda bu ko'nikmalarni shakllantirishga alohida e'tibor qaratishlari kerak. O'quvchilarga mustaqil fikrlash, ijodkorlik, samarali muloqot va jamoaviy ishlash madaniyatini singdirish zamonaviy ta'limning asosiy vazifalaridan biridir.

Kreativlik (Ijodkorlik)

Kreativlik — bu yangi va noodatiy g'oyalarni ishlab chiqish, mavjud muammolarga innovatsion yechimlar topish qobiliyatidir. Ijodiy fikrlovchi inson o'rganilgan bilimlarni yangi kontekstda qo'llash, mustaqil qarash shakllantirish va o'ziga xos mahsulot yaratishga qodir. Ta'limda kreativlikni rivojlantirish uchun o'quvchilarga ochiq savollar berish, mustaqil loyihalar va muammoli vaziyatlarni taqdim etish tavsiya etiladi. O'yinlar, rolli mashg'ulotlar va san'at orqali o'z ifoda imkoniyatlarini oshirish ham kreativlikni kuchaytiradi. Kreativ fikrlash kelajak kasblari uchun zarur bo'lgan muhim kompetensiyalardan biridir, chunki avtomatlashtirish va sun'iy intellekt davrida ijodiy yondashuv insonning asosiy ustunligiga aylanadi.

Kritik fikrlash (Tanqidiy fikrlash)

Kritik fikrlash — axborotni chuqur tahlil qilish, baholash va asosli xulosalar chiqarish qobiliyatidir. Kritik fikrlovchi shaxs har qanday ma'lumotga shubha bilan qaraydi, dalillarni taqqoslaydi, mantiqiy fikr yuritadi va ongli qarorlar qabul qiladi. Ta'lim tizimida kritik fikrlashni shakllantirish uchun muammoli savollar berish, bahs-munozaralar tashkil qilish, argumentatsiya va qarshi fikr bildirish ko'nikmalarini rivojlantirish zarur. Shuningdek, o'quvchilarga muayyan vaziyatlarda turli qarashlarni ko'rib chiqish, o'z fikrini isbotlash va boshqalar fikrini tahlil qilish imkoniyatlari berilishi kerak. Kritik fikrlash insonni yolg'on axborot va manipulyatsiyalardan himoya qiladi va ongli, mustaqil fuqaro sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Kommunikatsiya (Muloqot qilish)

Kommunikatsiya — bu fikr, his-tuyg'u va ma'lumotlarni aniq, ravshan va tushunarli shaklda ifoda etish va boshqalarni tinglab tushunish qobiliyatidir. Muvaffaqiyatli kommunikatsiya og'zaki nutq, yozma ifoda va noverbal belgilar (tanadagi ishoralar, intonatsiya va mimika) orqali amalga oshiriladi. Zamonaviy ta'limda kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish uchun guruh ishlari, interaktiv mashg'ulotlar, taqdimotlar va nutq so'zlash mashqlari keng qo'llaniladi. Samarali muloqot o'quvchilarga o'z fikrini aniq bayon etish, tinglash madaniyatini rivojlantirish va ijtimoiy munosabatlarni to'g'ri yo'lga qo'yish imkonini beradi. Bugungi global muhitda ko'p madaniyatli va ko'p tilli kommunikatsiya ko'nikmalari ayniqsa ahamiyatli bo'lib bormoqda.

Kooperatsiya (Hamkorlik)

Kooperatsiya — bu umumiy maqsad sari birgalikda ishlash, guruhda samarali faoliyat yuritish, o‘zaro yordam va mas’uliyatni bo‘lishish qobiliyatidir. Jamoaviy ish shaxsiy tajriba va bilimlarni birlashtirib, yanada kuchli va samarali natijalarga erishishga yordam beradi. Ta’lim jarayonida kooperatsiyani rivojlantirish uchun guruhlarda ishlash, loyiha asosida o‘rganish, jamoaviy tadqiqot va rollarga asoslangan topshiriqlar tashkil etish lozim. Hamkorlik nafaqat o‘z fikrini bildirishni, balki boshqalarni tinglash, fikrlar xilma-xilligiga hurmat bilan qarash va ziddiyatlarni konstruktiv tarzda hal qilishni ham o‘z ichiga oladi. Kooperatsiya ko‘nikmasi zamonaviy ish bozorida jamoa a’zosi sifatida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarurdir.

Muammoga asoslangan ta’limning markaziy komponenti

Muammoga asoslangan ta’lim (MAT) — bu o‘quvchilarning faol ishtirokiga asoslangan, real hayotiy muammolarni hal qilish orqali bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuvdir. An’anaviy darslardan farqli o‘laroq, MAT jarayonida o‘quvchi tayyor bilimlarni olish emas, balki ularni mustaqil izlab topish, tahlil qilish va qo‘llash orqali o‘zlashtiradi. Bu model o‘quv markazini o‘qituvchidan o‘quvchiga o‘tkazadi. MATning asosiy maqsadi – o‘quvchida tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, hamkorlikda ishlash va ijodkorlikni rivojlantirishdir.

Markaziy komponent — "Muammo"

MATning yuragi bu **muammodir**. Aynan shu muammo ta’lim jarayonini harakatga keltiradi. U quyidagi asosiy xususiyatlarga ega bo‘lishi kerak:

- **Haqiqiy va hayotga yaqin** bo‘lishi — o‘quvchilarni real voqelikdagi holatlar bilan tanishtiradi.
- **Yechimi tayyor emas** — o‘quvchilar izlanish, fikrlash va muhokama orqali xulosa chiqarishga majbur bo‘ladilar.
- **Ko‘p fanli yondashuvni talab qiladi** — muammoni hal qilishda turli soha bilimlarini birlashtirish zarurati tug‘iladi.
- **Bahsli yoki ochiq oxirli** bo‘lishi — bu turli yondashuv va fikrlar shakllanishiga sabab bo‘ladi.

Shunday qilib, o‘quvchilar nafaqat bilim olishadi, balki uni qo‘llashni, fikrlashni, savollar berishni va jamoada ishlashni ham o‘rganadilar.

MAT jarayonining qisqacha bosqichlari:

- O‘quvchilarga muammo taqdim etiladi.
- Guruhlar tashkil qilinadi va muammo ustida birgalikda ishlash boshlanadi.

- O'quvchilar bilganlarini muhokama qiladi va nimalarni bilish kerakligini aniqlaydi.
- Izlanish, axborot yig'ish va tahlil qilish jarayoni amalga oshiriladi.
- Topilgan ma'lumotlar asosida muammo yechimi taklif etiladi.
- Natijalar taqdim qilinadi va muhokama qilinadi.

MAT jarayonida o'qituvchi yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi (fasilitator) sifatida ishtirok etadi. U o'quvchilarning izlanishiga rahbarlik qiladi, savol berishga undaydi, ammo tayyor yechimni bermaydi.

Mana, siz so'ragan **yangi g'oyalarni yaratish qobiliyati, noan'anaviy yechimlarni topish, innovatsion yondashuvlarni qo'llash, tasavvur va ijodkorlikni rivojlantirish** hamda **muammolarni ijodiy hal qilish** haqida batafsil izoh:

Yangi g'oyalarni yaratish qobiliyati

Yangi g'oyalarni yaratish qobiliyati — bu mavjud ma'lumotlar va resurslardan foydalanib, yangi fikrlarni ishlab chiqish va turli kontekstlarda qo'llash qobiliyatidir. Bu qobiliyat o'quvchilarga yoki mutaxassislarga tanish vaziyatlardan yangicha yondashuvlar topishga yordam beradi. Yangi g'oyalar ko'pincha ilg'or texnologiyalar, yaratish yoki tahlil qilishda kutilmagan qarorlarni talab qiladi.

Ta'lim jarayonida yangi g'oyalarni yaratishni rivojlantirish uchun o'quvchilarga mavjud muammolarni hal qilishda qiziqarli, yangi va noyob yondashuvlarni qidirish imkoniyati berilishi kerak. Misol uchun, o'quvchilarga mavjud bilimlarga asoslangan yangi texnologiyalarni yaratish yoki mavjud muammolarga innovatsion yechimlar taklif qilish uchun ish berish mumkin.

Misol: "Qayta ishlash" tizimi uchun yangi va ekologik jihatdan qulay yechim ishlab chiqish vazifasi.

Noan'anaviy yechimlarni topish

Noan'anaviy yechimlarni topish — bu kutilmagan, ilgari ko'rilmagan yoki ko'p hollarda qo'llanilmagan usullardan foydalanish orqali muammolarni hal qilishdir. Noan'anaviy yondashuvlar turli sohalarda yangi g'oyalarni tatbiq etish imkonini beradi va ularni yanada innovatsion qilishga yordam beradi.

Noan'anaviy yechimlarni topish o'quvchilarda izlanish, kreativ fikrlash va tajriba qilishni rag'batlantiradi. Bu orqali o'quvchilar, biror muammoni hal qilishda faqat standart yoki an'anaviy yondashuvlarga tayanmasdan, boshqacha va yangi qarashlar bilan qarashadi.

Misol: Uyda ishlab chiqarish jarayonlarida chiqindilarni kamaytirish uchun noan'anaviy texnologiyalardan foydalanish. Yoki o'quvchilarga muayyan problemaga (masalan, plastik chiqindilar) yechim topishda oldingi tajribalar yoki ilmiy kitoblardan

foydalanmaslikni, balki o'zlarining tasavvurlari asosida yangi fikrlar ishlab chiqishni so'rash.

Innovatsion yondashuvlarni qo'llash

Innovatsion yondashuvlarni qo'llash — bu yangi va ilg'or texnologiyalar yoki metodlarni o'zlashtirib, muammolarni hal qilishda ularni amaliyotga tatbiq etishdir. Innovatsiya, asosan, mavjud tizimlarda yoki jarayonlarda sezilarli yangilanishlar yaratish orqali amalga oshiriladi. Ta'limda innovatsion yondashuvlarni qo'llash, o'quvchilarga an'anaviy usullardan tashqari turli texnologiyalardan foydalanishni o'rgatadi.

O'quvchilarni innovatsion yondashuvlar bilan tanishtirish uchun zamonaviy texnologiyalar (masalan, sun'iy intellekt, 3D chop etish, robototexnika va boshqalar) orqali real muammolarni hal qilishni o'rgatish kerak. Shu bilan birga, ular uchun innovatsion metodlar va amaliyotlarni yaratish ham muhimdir.

Misol: O'quvchilarga muayyan darslarni virtual haqiqat (VR) yoki kengaytirilgan haqiqat (AR) texnologiyalari orqali o'rganish imkoniyatini yaratish.

Tasavvur va ijodkorlikni rivojlantirish

Tasavvur va ijodkorlik — bu yangi g'oyalarni, konseptlarni va yechimlarni yaratish uchun ongli ravishda fikrlash, tasavvur qilish va ijodiy yondashuvni amalga oshirish qobiliyatidir. Tasavvur — bu mavjud cheklovlardan tashqariga chiqish va yangi olamlarni o'ylash, ijodkorlik esa bu fikrlarni amaliyotga aylantirishdir.

Tasavvur va ijodkorlikni rivojlantirish o'quvchilarga o'z g'oyalarini aniq va mantiqan ifoda etish, yangi imkoniyatlarni ko'rish va ularni amalga oshirishni o'rganishga yordam beradi.

Misol: O'quvchilarga o'zlarining g'oyalarini hikoyalar, rassomlik, musiqalar yoki videolar orqali ifodalash imkoniyatini yaratish.

Muammolarni ijodiy hal qilish

Muammolarni ijodiy hal qilish — bu mavjud resurslar va bilimlar asosida yangi, kutilmagan yechimlar topish jarayonidir. Muammolarni ijodiy hal qilish o'quvchilarni nafaqat muammo bilan tanishtiradi, balki ularni shu muammoni qanday yondashuvlar bilan hal qilishni o'rganishga undaydi. Bu ko'nikma o'quvchilarga har qanday vaziyatda mavjud imkoniyatlarni maksimal darajada qo'llashni o'rgatadi.

Muammolarni ijodiy hal qilishda o'quvchilar turli metodlarni sinab ko'rishlari, innovatsion va noan'anaviy yondashuvlarni qo'llashlari kerak. Bu ko'nikma ularning tahliliy fikrlashini va mustaqil qarorlar qabul qilish qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Misol: O‘quvchilarga atrof-muhitni saqlash yoki ijtimoiy masalalarni hal qilish bo‘yicha kreativ loyihalar yaratishni topshirish. Bu loyihalar nafaqat ijodiy, balki muammolarni amaliy tarzda hal qilishga yo‘naltirilgan bo‘ladi.

Quyida siz so‘ragan mavzular — **mantiqiy tahlil qilish qobiliyati, ma’lumotlarni baholash va saralash, faktlarni interpretatsiya qilish, xulosalar chiqarish, va qarorlar qabul qilishda analitik yondashuv** haqida batafsil tushuncha berilgan. Bular **kritik fikrlash**ning markaziy tarkibiy qismlaridir va har biri zamonaviy ta’limning asosi bo‘lib xizmat qiladi:

Mantiqiy tahlil qilish qobiliyati

Mantiqiy tahlil — bu fikr va dalillarni tartib bilan tahlil qilib, o‘zaro bog‘liqliklarni aniqlash, sabab-oqibat munosabatlarini tushunish, umumlashtirish va mantiqan asoslangan xulosaga kelish qobiliyatidir. Bu ko‘nikma orqali o‘quvchi qarama-qarshi fikrlarni tahlil qiladi, fikr zanjiridagi nomuvofiqliklarni ko‘ra oladi va xatoliklarni aniqlaydi.

Masalan: Tarixiy voqealarni o‘rganishda sabablari va oqibatlarini izchil ravishda ajratib ko‘rsata olish — mantiqiy tahlilning amaliy shaklidir.

Ma’lumotlarni baholash va saralash

Ma’lumotlar oqimining kuchaygan davrida har bir axborotni tanqidiy ko‘z bilan ko‘rish zarur. O‘quvchi yoki mutaxassis har bir manbani:

- ishonchliligi,
- dolzarbligi,
- obyektivligi,
- kontekstga mosligi nuqtayi nazaridan baholashi kerak.

Saralash esa noto‘g‘ri, ortiqcha yoki chalg‘ituvchi ma’lumotlarni ajratib tashlash orqali asosiy g‘oyaga e’tiborni jamlash imkonini beradi.

Masalan: Ilmiy maqolalarni o‘rganayotganda faqat dalillarga asoslangan, ishonchli manbalardan olingan faktlarni tanlab olish.

Faktlarni interpretatsiya qilish

Bu — mavjud faktlar asosida ularning mazmunini anglash, ularni tushunish va izohlash qobiliyatidir. Interpretatsiya qilish o‘quvchiga faktlarni quruq takrorlash emas, balki ularning ortidagi ma’no va kontekstni tushunish imkonini beradi.

Masalan: Statistika ko‘rgan o‘quvchi faqat sonlarni o‘qib chiqmaydi, balki ular nimani anglatishini, qanday omillar ta’sir qilganini ham tahlil qiladi.

Xulosalar chiqarish

Xulosa chiqarish — bu dalillar va muloqazalarga asoslanib, asosli, mantiqan izchil fikrga kelish jarayonidir. Bu ko‘nikma o‘quvchini muammolarni chuqur tahlil qilishga, isbotlangan, dalillarga tayanuvchi qarorga kelishga o‘rgatadi.

Yaxshi xulosa:

- aniqlik bilan ifodalanadi,
- dalillarga asoslanadi,
- muhokama natijasidir,
- shaxsiy hissiyotdan emas, asosli fikrdan kelib chiqadi.

Qarorlar qabul qilishda analitik yondashuv

Analitik yondashuv — bu ma’lumotlarni yig‘ish, ularni tahlil qilish, ijobiy va salbiy tomonlarini solishtirish, yechimlarni baholash va eng maqbul variantni tanlashni o‘z ichiga olgan qaror qabul qilish jarayonidir. Bu yondashuv shoshqaloqlikdan saqlaydi va xatolik xavfini kamaytiradi.

Masalan: Ijtimoiy loyihani rejalashtirishda o‘quvchilar turli variantlarni solishtirib, xarajat, vaqt va natija samaradorligiga ko‘ra tanlov qiladi.

Albatta! Quyida siz so‘ragan **samarali muloqot o‘rnatish, o‘z fikrini aniq ifodalash, tinglay olish qobiliyati, verbal va nonverbal kommunikatsiya**, hamda **turli auditoriya bilan ishlash** haqida batafsil tushuncha berilgan. Bu jihatlar **kommunikatsiya ko‘nikmalarining** markaziy komponentlari bo‘lib, zamonaviy ta’lim va kasbiy faoliyatda juda muhim ahamiyatga ega.

Samarali muloqot o‘rnatish

Samarali muloqot — bu ikki yoki undan ortiq kishilar o‘rtasida tushuncha, fikr va axborotni ochiq, aniq va o‘zaro hurmat asosida uzatish jarayonidir. Samarali muloqot faqat gapirish emas, balki:

- eshitish,
- tushunish,
- munosib javob berish,
- va munozaraga ochiqlik kabi jihatlarni ham o‘z ichiga oladi.

Bu ko‘nikma jamoaviy ishlarda, bahs-munozaralarda va ijtimoiy hayotda o‘zaro ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi.

O‘z fikrini aniq ifodalash

Fikrni aniq ifodalash — bu g‘oya yoki pozitsiyani ravshan, mantiqan izchil, qisqa va tushunarli shaklda bayon qila olishdir. Bu nafaqat og‘zaki, balki yozma nutqda ham muhimdir. Fikrni aniq ifodalash uchun:

- asosiy g‘oya atrofida fikr qurilishi,
- mantiqiy izchillik,
- aniq dalillar va misollar kabi elementlar muhim.

Masalan: Bahsda yoki taqdimotda asosiy fikrni chalkashtirmasdan, tushunarli qilib ifoda etish — bu yuqori kommunikatsiya saviyasini ko‘rsatadi.

Tinglay olish qobiliyati

Tinglay olish — bu kommunikatsiyaning passiv emas, faol jihatidir. Bu ko‘nikma:

- suhbatdoshga hurmat bilan quloq solish,
- asosiy g‘oyani tushunish,
- savol berish orqali aniqlik kiritish,
- va javobga asoslangan munosabat bildirish jarayonlaridan iborat.

Tinglay olish — empatiya va madaniyatli muloqotning asosi. Yaxshi tinglovchi bo‘lgan kishi:

- tushunishni istaydi,
- noto‘g‘ri talqin qilmaydi,
- va boshqa fikrlarni ham qabul qilishga tayyor bo‘ladi.

Verbal va nonverbal kommunikatsiya

Verbal kommunikatsiya — bu og‘zaki yoki yozma so‘z orqali axborot almashish jarayonidir. Bu jumlar, ovoz ohangi, talaffuz va nutq tezligi orqali amalga oshadi.

Nonverbal kommunikatsiya esa — so‘zsiz muloqot usuli bo‘lib, u quyidagilar orqali ifodalanadi:

- tana harakatlari (jestlar),
- mimika (yuz ifodasi),
- ko‘z bilan aloqa,
- tana turg‘usi,
- ovoz ohangi va pauzalar.

Bu ikkala kommunikatsiya turi bir-birini to‘ldiradi. Masalan, samimiy so‘zlar, ammo sovuq yuz ifodasi qarama-qarshi taassurot qoldirishi mumkin.

Turli auditoriya bilan ishlash

Bu ko‘nikma odamlar bilan turli kontekstlarda, har xil yosh, madaniyat, bilim darajasiga ega bo‘lgan auditoriyalar oldida samarali muloqot qilishni anglatadi. Har bir auditoriya o‘ziga xos yondashuvni talab qiladi:

- kichik yoshdagi bolalar bilan soddalik va jonli mimika,
- ilmiy auditoriya bilan dalillarga asoslangan nutq,

- katta yoshdagilar bilan ehtiromli va an'anaviy uslub.

Shuningdek, turli til va madaniyatdagi insonlar bilan aloqa qilishda madaniyatlararo kompetensiya, soddalashtirilgan til va noverbal signallarni tushunish muhim rol o'ynaydi.

Kommunikatsiya — bu oddiygina so'zlashuv emas, balki:

- tushunish,
- o'z fikrini yetkazish,
- boshqalarni tinglash,
- va ular bilan samarali hamkorlik qilish san'atidir.

Zamonaviy ta'limda bu ko'nikmalarni rivojlantirish orqali o'quvchilar:

- jamoada ishlay oladigan,
- boshqalar bilan ochiq fikr almashadigan,
- ishonchli va ta'sirchan liderlar bo'lib yetishishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Huquqiy-me'yoriy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF-60-son Farmoni, - T.: 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5712-son Farmoni, - T.: 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi "2022-2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida" PF-134-son Farmoni, - T.: 2022.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-79 son Farmoni, - T.: 2023.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-231-son qarori, - T.: 2024.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari

1. Mirziyoyev Sh.M., Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017-yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi nazariy , 2017-yil 14-yanvar // Sh.M. Mirziyoyev. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 104 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2020-yil 29-dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasi. (2020-yil 29-dekabr).

Fanga oid adabiyotlar

1. Shomahmudova R. Maxsus va inklyuziv ta'lim. – Toshkent: Chashma Print, 2011. – 214 b.
2. Аналитическая записка. Обзор законодательства и политики в области инклюзивного образования в Узбекистане. – Ташкент: ЮНИСЕФ, Детский Фонд Организации Объединенных Наций, 2018 г.
3. Musurmonova O., Ibragimov X., Jamoldinov O. Umumiy pedagogika.

Darslik. I qism. – Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2020. – 376 b.

4. Mavlonova R. A. Umumiy pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 528 b.

5. Begimkulov U. Sh. Pedagogik ta'limni axborotlashtirish: nazariya va amaliyot. Monografiya. – Toshkent: FAN, 2011. – 232 b.

6. Jumanazarov S. Ta'limda raqamli texnologiyalar. Uslubiy qo'llanma. – Toshkent: 2023. – 46 b.

7. Ibraimov X., Quronov M. Umumiy pedagogika. Darslik. – T., “Sahhof”, 2023. – 416 b.

8. Ishmuhamedov R. J, Yuldashev M. A. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Nihol, 2013. – 96 b.

9. Tolipova J. O. Pedagogik texnologiyalar – do'stona muhit yaratish omili. – Toshkent: UNICEFning O'zbekistondagi vakolatxonasi, 2005. – 128 b.

10. Yevropa komissiyasi (2020): Ta'lim va o'qitish 2020 dasturi, “O'qituvchilarni kasbiy rivojlantirish” mavzuiy ishchi guruhi, Limassoldagi Teng huquqli tahlil olish to'g'risidagi hisobot, Kipr, 17-21 oktyabr, 2010.

11. Samarali o'qituvchilarni ishga yollash, ularni rivojlantirish va ushlab qolish – Yakuniy hisobot (2015): O'qituvchilar ahamiyatga egadir. – Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD).

12. Ainscow, M., & Miles, S. (2020). *Inclusive Education: Advancing Policy and Practice*. London: Routledge.

13. Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York: W. H. Freeman.

14. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2021). *Inclusive Education in Action: Policy and Practice in Europe*. Odense: European Agency.

15. Guskey, T. R. (2020). *Professional Development and Teacher Change*. Teachers and Teaching, 8(3), 381–391.

16. Hallahan, D. P., & Kauffman, J. M. (2021). *Exceptional Learners: An Introduction to Special Education* (14th ed.). Boston: Pearson.

17. Rose, D., Meyer, A., & Gordon, D. (2014). *Universal Design for Learning: Theory and Practice*. CAST Professional Publishing.

18. Tudge, J. R. H., & Scrimsher, S. (2003). *Lev Vygotsky on Education: A Cultural-Historical, Interpersonal, and Individual Approach*. Educational Psychology, 19(1), 65–77.

19. UNESCO. (2020). *Global Education Monitoring Report: Inclusion and Education*. Paris: UNESCO Publishing.

20. United Nations (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*. New York: United Nations.

Elektron ta'lim resurslari

1. <https://onlinedu.uz/>
2. <https://avloniy.uz/uz>
3. <https://www.oecd.org/>
4. <http://www.gov.uz>
5. <https://www.uzedu.uz/>
6. <https://www.bimm.uz/ru>
7. https://pisa-framework.oecd.org/science-2025/assets/docs/PISA_2025_Science_Framework.pdf
8. mceducation.com – Marshall Cavendish Education | Education Solutions Provider | MCE – Marshall Cavendish Education Pte Ltd -Singapur ta'lim nashriyoti platformasi

